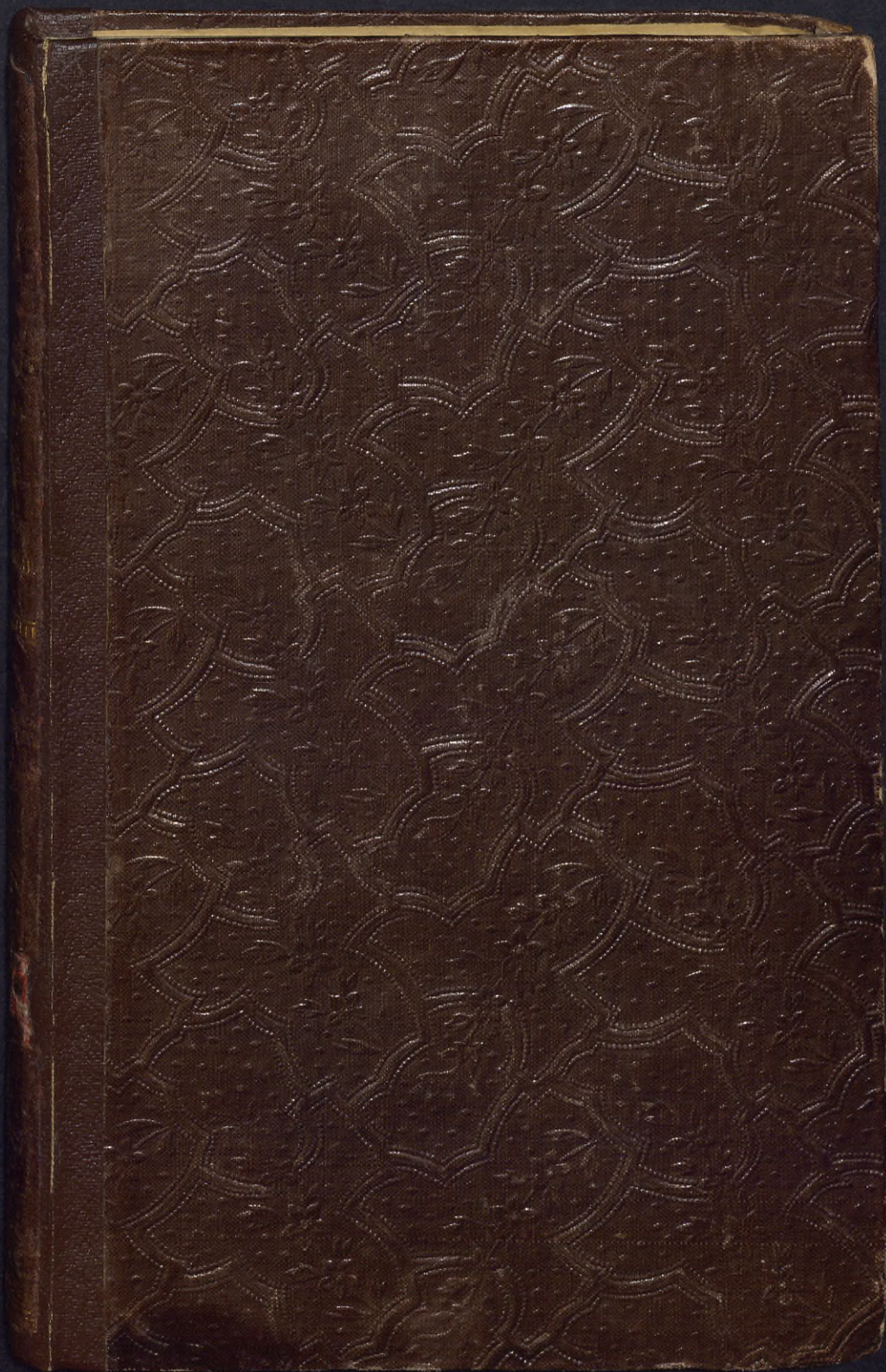

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Geogr.
Sv.
Bohuslän
Ex.A

Ex. A

... Hr. Doctor A. Perich

vord/assistent
of Professor

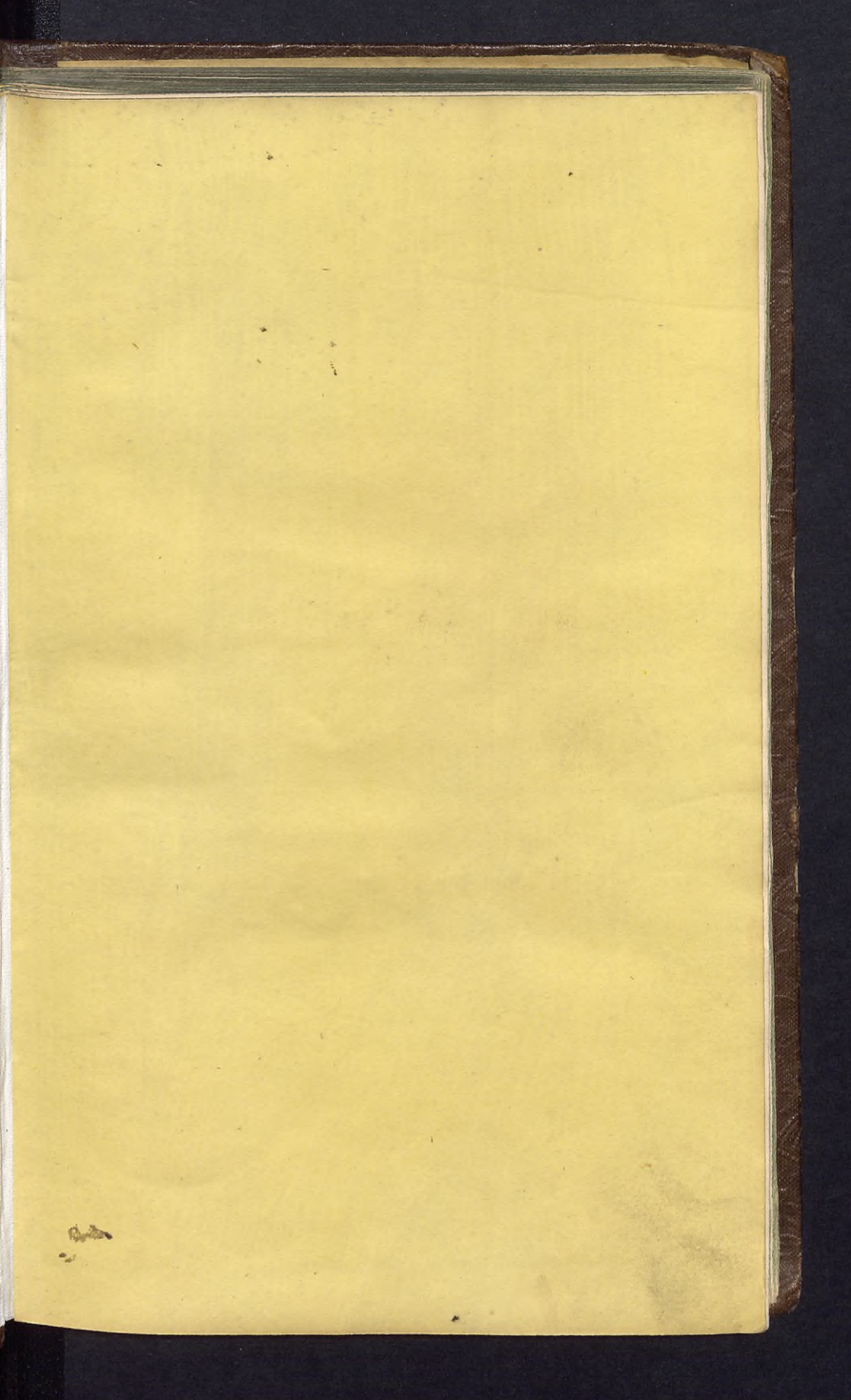
ALBERT HALLBERGS
DONATION

TILL

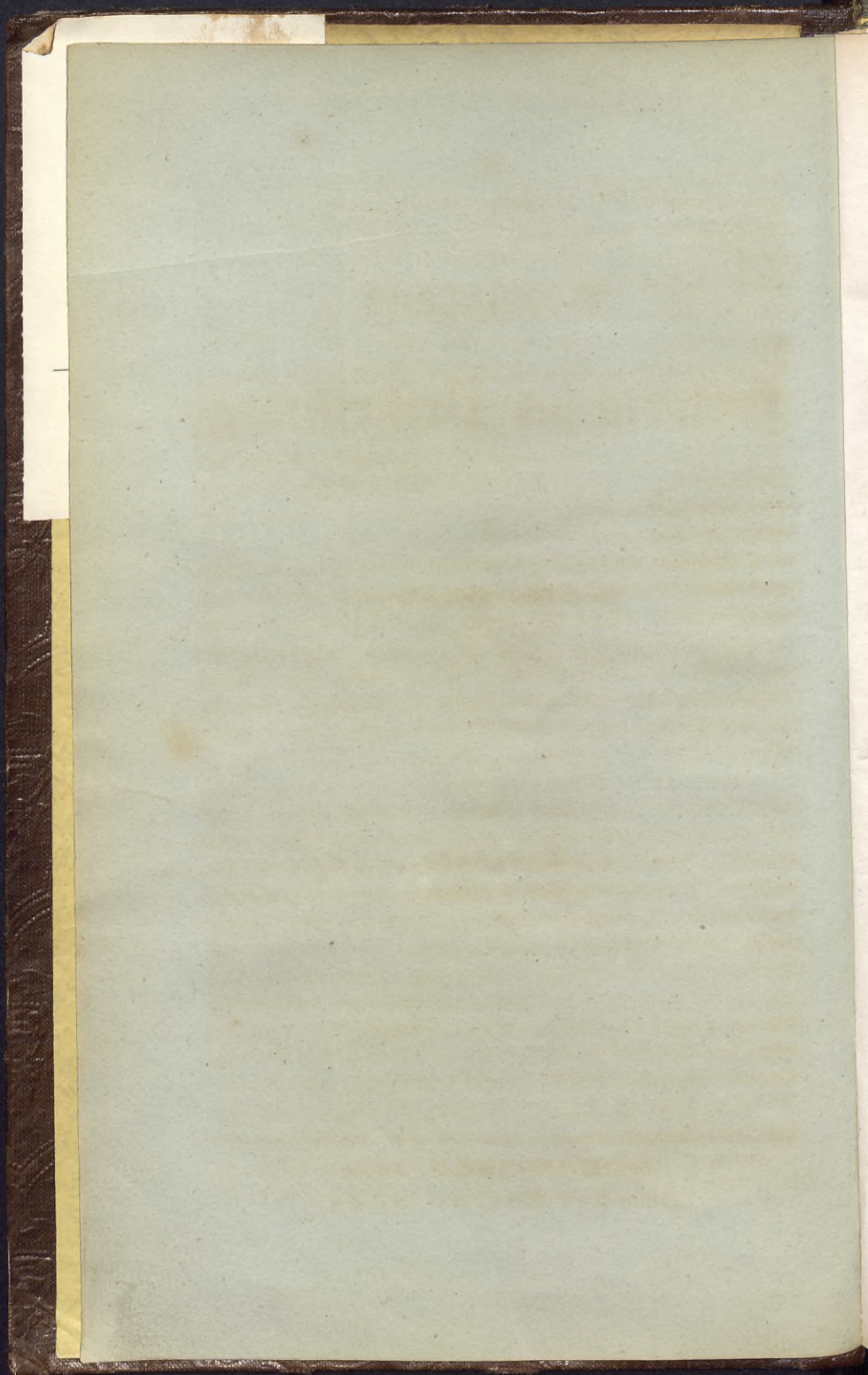
GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

1937

* Sr. 43/49

Ex. A

Bohusläns

Historia och Beskrifning,

af

Nigel Em. Holmberg,

Past. Adjunct,

bedamot af det Kongel. Nordiske Oldskrift-Selskab i Köpenhamn.

I.

Historia.

(Med 2 plancher.)

ALMDELLA, 1842.
Samuel Victor Bagge.

Public

History of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

INDIANAPOLIS, 1854.
Samuel Currier, Printer.

Förord.

Det är onekligen mycket wågadt, att uppträda som författare uti en tid med så stora fordringar som vår. Jag har likwäl drifstat mig dertill, genom att sammanstifta en topografi, — ett arbete, kostsam, emedan materialerna dertill icke kunna samlas inom fyra wäggar, och otacksamt, emedan ett sådant läses af få, men criti-
ceras af alla.

Winningslystnad och utmärkelsebegär hafwa således icke framkallat detta mitt försök; men man sade mig, att en beskrifning öfwer Bohuslån wore behöflig; man sade ock, att jag borde ombesörja en sådan, icke förthy att jag dertill wore den sticlige, utan emedan ingen annan wille göra det. Jag lydde denna uppmaning; men hade jag förutsett alla mödor och kostnader, som med ett sådant företag äro förenade, så hade det aldrig stett.

Emedlertid öfwerlemnas härmed bokens första häfte, innehållande Bohuslåns historia. Denna är icke sammanstiftad för de lärde, utan endast för den Bohuslänning, som intreserar sig för sin fosterbygd och dess minnen, hwarföre jag ock pröfwat rättast att framställa den i nakna berättelser, med undwikande af alla djupsinniga undersökningar i oträngda mål. Om på wift sätt inledningen blifwit stöpt i en annan form, än det öfriga, bör det ursäktas, dersföre att materien deri kräfde sådant. Af de historiska källor, hwaraf jag begagnat mig, har jag icke ansett nödigt att citera andra än dem, hwarur jag hämtat de hufwudsakligaste uppgifterna.

Att stilen är bruten och trög är något, som jag sjelf med ledsnad finner, men den gunstige läsaren torde benåget tillgifwa mig detta, tillika med mitt försöks öfriga fel. Mer än de fleste af stiftets yngre pre-

ster, öfwerhopad med embetsgöromål, har jag endast funnat använda få och korta stunder på detta arbete, och torde det någorlunda funna lånda till min ursågt. Emot tadelaren har jag intet annat att anföra, än att jag gjort så godt jag funnat.

De öfriga hästena skola, så fort sig göra låter, lemnas i Allmänhetens händer. Det nästa i ordningen skall innehålla Bohusläns allmänna beskrifning, och sockenbeskrifningar öfwer Norrwikens fögderi.

Kongelf och Tjörn den 24 December 1842.

Författaren.

— — — In till sagan lyfnar
det gamla sagoland.
Legner.

Frejdadt redan i fornfängen och sagan, intager Bohuslän, såsom en historiskt märkvärdig ort, ett upphöjdt rum ibland Sveriges landskap. Den otroliga rikedom på olika artade fornlemningar, hvaraf detta län kan berömma sig, bär vittne om stilda släkten, som i en aflägsen tidsålder ägt härstädes ett fält för sin idoga verksamhet, och en tummelplats för sina blodiga fejder. Des äldsta öden och de händelser, som dermed ägt sammanhang, hafwa wäl, i likhet med hwad som hänt äfwen de största länder och folk, förlorat sig i mörker och glömska; likwäl har den skrifliga och muntliga traditionen räddat deraf många, fastän brutna minnen, till hwilka den sin hembygd så älskande Bohusläningen ännu med glädje lyfnar. Men då historiens mörker, med hedendomens, sffingras uti vårt land, se wi äfwen Bohuslän framträda med starpa drag, och spela från då, ända till sednaste tider, en betydande rol uti Nordens politiska hwälvningars drama. Eftt en grånad kämpe har det pröfwat alla lyckans stiftan, warit med uti många hårda strider, hwilka det ofta, af öfvermod och oroligt lynne, sjelf tillfållt, och fått många sår, som warit svårsläkta nog. Uthwiladt ifrån gamla bardalekar, har det nu glömt sina fordua händelser, hwadan det ej är ur wägen att förtälja det sin egen saga.

1. Landets olika namn.

Swinesund och Göthaelf, Westerhafwet och Dahlsländ begränsa nuwarande Bohuslän. De olika namn, hwarunder denna kuststräcka uti äldre skrifter förekommer, utmärka

likväl icke alldeles detsamma område, som bestämmes af dessa gränser, utan under de olika benämningarne finna wi detta område än utwidgad, än inskränkt.

Det äldsta namn, hvarunder Bohuslän förekommer, är **Alfhem**. Härmed förstods hela kustlandet emellan de båda elfvarne Raumelf (nuvarande Glomman) i Norrige och Gautelf (n. w. Göthaelf) i Sverige ¹⁾. Några af de gamla sagorna låta likväl detta namn beteckna en större landvidd. De inbegripa stundom härunder det Norrsta Raumarike och Uppland ²⁾, ja till och med landsträckor på westra sidan om Öpsjöfjorden (n. w. Christianiafjord) ³⁾. Detta är likväl så tillvida oriktigt, som andra trovärdigare skrifter, serdeles Sturlesons, ställa emellan dessa länder och Alfhem, och bestämdt uppgifwa Raumelf och Gautelf såsom detta lands gränser. Dyliga geografiska misstag förekomma ofta i fornsagorna, och böra förefalla oss mindre besynnerliga, i anseende till det stora afstånd, som stilde deras Isländske författare, från de orter, de antecknade såsom verkningstrets för sina hjeltar. Alfhem kallades således landet emellan öfswannämnde wattudrag, och Bohuslän utgjorde dess egentligaste del ⁴⁾. Namnet härleda Sagorna ifrån landets äldsta Regent, Konung Alf, och deruti instämna äfwen våra äldre häfdatecknare ⁵⁾. Andra wilja deremot uti landets geografiska läge söka anledningen dertill, då Alfhem skall betyda det samma, som landet emellan elfvarne. Rättast är dock utan twifwel den äldre åsigtan, att en gammal konungslägt, Alf, som här regerat, gifwit och bewarat åt landet namnet Alfhem. Detta namn upphörde alldeles, då den Alfiska Konungäkten utlöcknade, och landet förlorade sin sjelfständighet i striden mot Harald Hårfager.

1) Forf. Winklins. Saga. Herwara S. Sturleson Ynglinga Saga, Cap. 53.

2) Gautrels Saga.

3) Fritziöfs Saga, Cap. 8.

4) Man har till och med, men utan all sannolikhet, sökt Alfhem i Weemland, då Clarelfwen skulle wara Gautelf.

5) Peder Clauser, Schönning m. fl.

Ranrike är en mera sparsamt nyttjad benämning på Bohuslän, men betecknar detta land helt noga; undantagandes en enda gång, då Dahlsland tyckes förstås dermed. Det heter nemligen i Sturles. Harald Hårds. Saga, Cap. 35: "Guttorm gaf han [Harald] till att råda öfwer landet från Elfwen till Swinsund och **Ranrike**", men säkert är detta **och** ett striffel i stället för **eller**, eller ock förstås med "Elfwen" — Raumelfwen, som dock är mindre sannolikt. — Uti en fornhandling af år 1307, utfärdad af Hertig Erik Magnusson, kallas Wikens båda fögderier ännu **Ranrike**. Tiden, då detta namn uppkom, är svår att bestämma. Det synes likväl hafva varit samtidigt med Alfhem. Redan Jornandes, en häfdateknare i 6:te secelet, nämner **Ragnarici** ibland Scandiens iunebyggare²⁾, och Schönöing och Lagerbring påstå, att han härmed förstår våra fäder i Bohuslän, hwilket åter nekas af andra. Då wi emedlertid icke weta någon annan ort, dit wi med något skäl kunna förlägga dessa Ragnarici, torde wi blifwa nödsakade att inrymma dem här, hwaraf följer, att Alfhem's förnämsta del, Bohuslän, war redan uti 6:te secelet känt under namnet **Ranarife**. Rika omtvistad och osäker är härledningen af detta namn. Emenne olika meningar härom hafwa sökt göra sig gällande. Den ena, gynnad af Peder Clausen, Torfæus, m. fl., will söka orsaken till benämningen uti de plundringar [Isl. rån], som Wikingarne anställde här, mer än annorstädes. Den andra meningen, yttrad af Dalin och flera nyare, härleder namnet från en historisk person, som hetat Rane och varit landets styresman. Härwid har man gifat på Rane den Gøthiste, hwilken konung Erik Edmuns-son satte till Jarl öfwer det inkräktade Bohuslän och Dahlsland, — en förmodan, som likwäl äger föga trowärdighet; ty det är ej sannolikt, att Norrmännen uppkallat ett landskap efter en fiendelig höfding, som endast ett par år, och dertill blott till namnet, styrts detsamma. Desutom om man antager, hwilket man nästan nödgas, att Jornandes, som lefde 300 år före Rane den Gøthiste, med Ragnarike menar Bohuslän, så för-

2) Jornand. de rebus Gothicis, Cap. 3.

faller denna gisning alldeles. Synnar man den sednare af dessa här framställda meningar, måste man således tänka på någon annan Rane, men hwilken? Grinringar om en sådan hafwa wi uti folksagan, t. ex. i sägnera om gamle småkonungar med detta namn uti Swarteborgs, Krostads och Lurs socknar, liksom uti åtskilliga local-namn, såsom Raneborg, Raneberg, Ranebo, Ranwil m. fl. Märkligt är ock, att Normännen gifwo Jarlen Rane tillnamnet: **den Gøthiske**, hwilket tyckes hafwa stett för att icke förblanda honom med en annan ryktbar man med samma namn. Hwilken af dessa nu uppgifna meningar är den riktigaste, är swårt att afgöra. Båda äro gisningar, som kunna hafwa lika mycken sannolikhet för sig ²⁾.

Wiken är den allmänaste benämning på Bohuslän i våra fornskrifter. Namnet förekommer redan uti K. Hafor Abdalstens Gulathingsslag af omkring år 950, och gafs i åldre tider åt kustländerna på båda sidor om Opslofjorden (Christianiafjord), tillika med landet till Gøthaelv, och tros wara taget af dessa länders belägenhet omkring nämnde hafswik. Sedermera öfvergick det på Bohuslän ensamt, och slutligen på des norra del, uti hvars båda fögderiers namn: **Norr- och Sunnerwiken**, det ännu qwarstår. Innebyggarne i denna trakt af länet, tillika med sina nordliga grannar, hedrades med benämningen **Wifueriar**, d. ä. Wifens förswarare.

Elfwarfylke ²⁾ (Elfwarfysfel i 14 secler) war en, redan uti 12:te århundradet, nyttjad benämning på södra Bohuslän eller landet från Uddewalla till elfwen, warne inbegripna; men påståendet att hela länet hetat så ³⁾ saknar all historisk grund. Elfwarfylkes eller Elfwarfysfels grann-

1) Boglus, cit. af Dedman, v. Dalin och Benzelius will att Bohuslän fordom hetat Raumarike, stödjande sig härvid på Tornandes, som nämner Raumarici; men detta påstående är falskt. Raumarike ligger öster om Glommen i Norrige.

2) Fylke, Fylking betyder egentligen en del af en krigshär eller en slaglinje, och Fylke kallades derföre sedan det landskap som kunde i krigstider anskaffa en sådan.

3) Peder Clausens uti Norges Beskrivelse, Cap. 5.

skap med Göthaelf, gaf det sitt namn, som ännu qwarleswer uti Elfsfyfvels båda Contracter. Innebyggarne, hwilka ansågos för de argaste af alla Norrmän, kallades för sin wildhet **Elfwargrimar**, d. ä. de grymme wid elfwen.

Bohuslän, ursprungligen **Bahuslän**, innefattade ännu i början af 17:de århundradet icke mer än det Gamla Elfwarsfylke, men alltfedan medlet af nämnde sekel inbegreps äfwen Wiken derunder. Namnet, som kom i bruk först på 1400:talet, är taget af det år 1308 anlagda Bohus flott. Om betydelsen af namnet Bahus wilja wi anföra Peder Clausens ord: "Det faste Slot Bahus eller Baihus litte Baghus eller Baggehus] er uden Tvivel först kaldet Baihus, det er et stor, stærk og ypperlig Hus; thi det Ord Bai bemærker paa gammel Norsk Sprag stor og ypperlig" 1). Men Clausens förklaring i all ära, synes likwäl sannolikare, att Bahus werkligen är sammandraget af **Baggehus**. Att man hållit så före redan i nämnde författares tid, synes deraf att han i motsatt fall ej behöft upptaga och wedertägga denna mening. Baggar war redan i forntiden ett brukligt spenamn på Norrmännen, hwarföre ock Birger Jarl wid lifsstraff förbjöd sina män, att dermed förolämpa de Norrstar, som funno sig på mötet i Lena år 1256. Nu uppfördes Bahus af Norrste Konungen Hakon Magnusson, för att tukta de Swenskar, som innehade Kongahells flott, och det är dertföre ganska troligt att dessa i förtreten kallade den nya befästningen Baggehus, såsom ock, att detta namn werkligen kunnat winna burfskap ibland sjelfwa Norrmännen. Slottet bär detta namn, icke allenast någongång i Rimkrönikan, utan äfwen uti flera äldre fornhandlingar. Uti ett bref, utfärdadt af Norrsta Prinseskan Ingeborg år 1320, kallas det **Baggehus**, uti ett annat af 1321 **Baghabus**, och uti en handling af år 1415 **Bagabiüs**. **Bawabus** och **Bawobus** är en förändring, som förekommer i medlet af 15:de secler. De starkaste skäl tala således för härledninggen af namnet Bahus från Baggehus och icke från Baihus.

1) Norges beskrivelse Cap. 5.

Och utomdes lär det blifwa lika svårt, att uti Norrsta språket i 14:de seclet finna något ord "Wat" med bemärkelsen, stor och ypperlig, som att uppleta något giltigt stäl, hvarföre en simpel trädbefästning, som Bohus ursprungligen war, kunnat få namn af en stor och ypperlig borg.

Lik Odin i gudafagan uppträder således Bohuslännings fädernebygd i historien under stilda namn; men under olifheten af dessa igenkänna wi alltid detsamma, såsom ett kraftens, frihetens och — orolighetens hem.

2. Om Bohusläns äldre innebyggare.

Att wilja med säkerhet bestämna tiden, då Bohuslän emottog sin första befolkning, wore ett försöt, likså fruktloft, som det, att wilja uppgifwa när det har kunnat emottaga den. En undersökning i något af dessa afseende skulle byggas på endast lösa gifningar, och des resultat fullkastas af hwar och en, som behagade gifa annorlunda, — ty historien lennar häruti ingen upplysning, och geologien har ännu icke hunnit den fulländning, att den på ett nöjaktigt sätt kan lösa det sednare af dessa problem. Det enda, som med säkerhet kan påstås, är, att ifrågawarande landskap kunnat bebos redan många århundraden före den Christna tideräkningen. Wäl har man genom slutfasser, dragna ur hypoteser om en wattuminstning eller landhöjning, sökt wisa omöjligheten häraf, men en nogare granskning ådagalägger likwäl, att en sådan landhöjning, hwad Bohuslän widkommer, warit och är ganska obetydlig. Man finner nemligen på åtfälliga ställen längs kusten griftkullar, hwilka innehålla brända lit och bronzfaler, och således ej gerna kunna wara yngre än 1000 år, belägna blott 3 och 4 alnar öfwer hafsytan. Landet har således, under denna tidsrymd, ej kunnat höja sig mer än två alnar, och i följd deraf wattenet här, för fyra årtusenden tillbaka, stått endast åtta alnar högre än nu, förutfatt likwäl, att denna landhöjning alltid stått i lika förhållande till tidsförloppet. Undantagandes de yttersta kustdalarne, skulle således Bohuslän för en ännu längre tid

tillbaka funnat vara bebyggdt, men huruvida det werfeligen varit det, lemnas derhän.

Det wansfeligaste uti ett lands historia blifwer alltid uppgiften om des äldsta innebyggare. Norden gör härifrån intet undantag. Om des innewanare gifwas inga tillförlitligare underrättelser. Det fanns icke rum på historiens tafvor för deras bedrifter. Blott någon gång framskymta de, lika orediga skuggbilder, på den skådeplats, som sagorna för oss öppna, men försvinna för forskarens öga i det mörker, derur de blifwit frammanade, och dit ingen mäktar följa dem. Blott på en enda wäg komma wi dem på spåren, och denna wäg är granskningen af de olika slags fornlemningar, som ännu äro oss öfriga.

Stenwerttygen äro onekligen våra äldsta fornlemningar. De hänwisa till folkstammar, som stodo på odlings lägst trappsteg. Saknande kunskap om Metallers användande, tillskapade dessa af sten och ben sina wapen och redskap, och lefde, ofända med åkerbruk, blott af jagt och fiske. Med anledning af ämnet, hwaraf de förfärdigade sina werktyg, falla wi dem **Stenfolket**. Utt Bohuslän varit, mera än någon af Sveriges öfriga provinser, befolkadt af en sådan nation, synes deraf, att på intet ställe i riket förekomma ofwannämnda stenredskap talrikare än här, särdeles på strandbygden och öarne. Desså måste detta landskap, med sin stärgård, den fiskrikaste i Sverige, och sina ypperliga jagttillfällen, hafwa framför hwarje annan ort tilldragit sig uppmärksamhet, och utwalts till bostad af ett folk, som ej förstod att af jordbruket hämta sitt lifsuppehälle. Men hwar ligger detta folks stamland, när kom det hit, och hwad blef des slutliga öde? — Dessa frågor äro ännu, och blifwa måhända alltid obeswarade. Utt det hitkommit från söder öfwer Dansta öarne är emedertid wist; ty uti Sveriges sydligare landskap förekomma ofta stenredskap, då deremot uti de nordliga finnes nästan inga; uti de östra, med undantag af Gottland och Öland, få; likasom de ock uti Norrige äro ganska fallsporda. Utt en nation, af, som man förmodar, samma stam, som våra Lappar, och hwilken begrafwit sina döda uti stora

kummelgrottor eller så kallade halfforsgrafvar, bebott kustlän-
 derna från Oderns till Garonnes mynningar, Brittiska och Dan-
 ska öarne, samt, genom Skåne och Blekinge, gjort, som det
 synes, ett besök uppåt Westgötha landtryggen, är bekant ¹⁾.
 Men det möter swårighet att antaga, att det är detta folk,
 som så talrikt bebott Bohuslän, och efterlemnadt den mängd
 stenredskap, här förefommer, ty här finnes ingen enda half-
 forsgraf eller kummel med obrända lif, likasom wi förgäfwes
 söka något sådant uti Norrige, Dahlsländ, Halland, och
 de delar af Swea rike, der stenwerktyg här och der före-
 komma. Säkert är ock, att här icke funnits några dylika,
 emedan de annars ofelbart skulle quarstått ibland massan af
 öfriga fornlemningar, som warit lättare att förstöra, men
 litwäl blifwit åt oss bewarade. Att insätta sina döda uti
 kummel eller halfforsgrafvar, synes hafwa warit ett så all-
 mänt bruk hos dessa Hyperboreer, att man bör antaga dessa
 fornlemningar såsom wäsendeliga kännetecken på detta folks bostä-
 der, och tillfölje deraf utesluta det isfrån Bohuslän och öfriga
 orter, der oftanämnda grifter saknas. Man kan wäl häremot in-
 wända, att de stenwerktyg, som finnas här och der, och de som
 finnas i graffumlen, hänwisa, genom sin fullkomliga likhet stns-
 emellan, till ett och samma folk; men på samma grund kunde
 man då bewisa, att wilbarne på Söderhafsoörne, i Brasilien
 och Grönland äro beslägtade till den gamle Scandinavern,
 ty deras stenredskap äga en förwånande likhet med dennes.
 Ett Stenfolk, stildt från Halfforsgrafvarnes, om ej till ur-
 sprung, äminstone till seder och bruk, har således, i den
 aflägsnaste älderdom, kringwandrat i Bohuslän och en stor
 del af det öfriga Scandinavien. Det har förswunnit, utan
 att engång lemna oss sitt namn; men måhända skall en fram-
 tida forskning leda oss detsamma närmare på spåren. Utan
 twiswel är det efter detta folk, som man någongång, såsom
 t. ex. wid Hunnebo i Sotenäs, och wid Påländ uti Bulla-
 ren, finner djupt i jorden ett slags Hällsthor, af 3 till 4
 alnars längd, utan lemningar efter ben, som förruttnat, men

1) Fr. S. Nilssons Nordens urinnewanare. Christianstad 1838.

med flera redskap af såväl flinta, som gråsten. Man har och stundom på flera ställen, såsom på Tjörn, Quille och Stångenäs, m. fl., funnit samlingar af stenredskap, mycket ordentligt sammanlagd under en större sten, flera fot ner uti jorden, och uti sandbackar. Med säkerhet må wi här söka grifställen efter de äldsta bebyggarne af vår kust, ty eljest kan dittkomsten af stenredskapen ej förklaras. Vemmen hafwa efter årtusendens förlopp förtärts. De måste likwäl hafwa varit obrända, ty i annat fall hade de säkert, jemte aska och kol, som ej upplöses i jorden, varit tillfinnandes.

Näst i ålder efter stenredskapen komma **Stenrören**, hwilka i Bohuslän kallas **Walar** [Wårdar] och åtsöljas af den allmänna traditionen, att Jättar samlat dem wid sina strider. Af dylika griftrör finnes två slag, ett med, ett utan Hällkistor. De sednare äro ej annat än wanliga ättekullar, som ej fått jordsfyllnad, och är här icke fråga om. De förra åter, som, till åtsfyllnad från de andra, kunna kallas **Hällkistorör**, äro långt äldre än dessa. Oftast af enorm storlek ¹⁾ finnas de högst sällan på jemna marken, eller i samling, utan alltid enstaka på de högsta bergspetsarne, och innehålla, uti små kistor, bildade af hållar eller stensflisor, och täckta med en gröfre håll, nästan alltid brändaben, oftast bronzwapen, någonsång en lansspets af flinta, äfwen guld, men aldrig, om de äro orubbade, jern och silfwer. De tillhöra således ett folk, som bränt sina döda, och nyttjat bronzwapen, och som tillfölje deraf är yngre än Stenfolket och äldre än våra förfäder, som kände till jernet. Om dessa grafwårdars ålder har man hört olika meningar. Den ena är, att de tillhöra Stenfolket, hwartill man slutat, dels af den omständighet, att stenredskap någonsång förekomma deruti ²⁾. Men dessa hafwa säkert blifwit ditlagda, för att skydda den dödes ande, som de gamle trodde dwäljas uti

1) Det wetteeligen första griftröret i Bohuslän, och som troligen är ett Hällkistorör, är beläget wid gården Sjöberwall uti Bottna socken och Quille härab. Det håller 192 fot i twärmått; således nära 600 fot i omkrets.

2) Antiquarisk och Architectonisk resa m. m. af Brunius, pag. 96.

griften, emot förment inverkan af onda makter; ty stenrestap ansågs uti forntiden, och anses ännu i dag hos en widsefelig allmoge, äga en magist förmåga till skyddande mot trolldom; hwarföre det icke är så utomordentligt att finna dylik uti ättehögarne. Vidare har man till stöd för sin sats anfört, att kistorna, som ibland finnas tomma på ben och kol, fordom innehållit obrända lif, som nu förruttnat; — men af luftens friare tillgång genom den glesa stenbetäckningen hafwa de brända benen förtärts, eller, hwilket jag ofta observerat, blifwit af råttor och mös bortdragne. Stenkistornas små dimensioner äro desutom de starkaste bewis, att de ej inneflutt obrända lif, ty dessa griftrum hålla wanligtwis 3 till 5 fots längd. 6 fot håller knappt ett ibland sentio. Bronzwapnen, grafurnorne, bewisa ock på det bestämdaste att Hällkisterören ej tillhöra ett Stenfolk. Den andra meningen om dessa grafwar är, att de äro samtidige med ättehögarne; men detta är ett rent mistag, föranledt deraf, att man ej gjort skillnad emellan Hällkisterör och andra griftrör, ej heller emellan ursprungliga begravingar i de förre, och dem en sednare tid gjort deruti. Ty att man uti en sednare tid stundom nedfatt askan efter sina döda uti gamla Hällkisterör, är icke obekant, och synes hafwa stett uti Tryggwerör wid Sotenäs, Konung Walbers graf på Söndmör i Norrige ¹⁾, och det bekanta Kiviksörret i Skåne m. fl.; och då Gulathinglagen förbjuder Norrmännen att begrafwa sina döda uti stenrör, syftar den troligen på ett bruk, att för besparande af mödan att uppkasta ny hög, inlägga lemmingarne af den döda uti ett förut begagnadt Hällkisterör. Det sannolikaste är derföre att tillägna dessa stenrör åt ett folk, som nyttjat stridswapen af bronx, och som uti historien bör få sin plats emellan Stenfolket och våra förfäder. Att sluta af deras quarlemningar, synes detta Bronzfolk hitkommit från Finland. Der föreskomma nemligen Hällkisterör i mängd, och derifrån kunna wi följa dem öfwer Norrland å ena sidan åt Norrige, Werm-land, Dahl, Bohuslän och en del af Halland; å andra si-

1) Urda, 1 band. pag. 34.

Dan längs rikets östra kust, åt Småland och Blekinge. Väl förekomma dylika, äfwen på andra ställen, men till obetydlig het. Men af alla andra orter uti vårt land förekomma de talrikast uti Bohuslän, hwarest de till ett antal af flera tusende finnas, ej allenast på fasta landet, särdeles kusten och på öarne, utan äfwen och aldramest på mindre holmar och skär, långt ute i hafwet. Detta wisar att äfwen för detta Bronzfolk hafwer Bohuslän warit ett företrädeswis älskadt hemvist, hwartill wi söka orsaken i skärgårdens fiskrikhet, — ty äfwen detta folk synes hafwa warit i okunnighet om åkerbruk och lesawat af jagt och fiske. Om ett Bronzfolk wittna de fleste grafhöggarne i Danmark, och ehuru dese stilsa sig ifrån Hällkisterören, genom sin jordfyllnad och sitt läge på jemma marken, hwilket kan förklarar af detta lands naturbestaffenhets, så röja de likwäl, genom sin inre structur och de fynd de innehålla, en tydlig frändskap med Hällkisterören. Emedertid är wißt, att Swenska Bronzfolket likasälitet kommit från Danmark, som det Danska från Sverige. Männe det derföre är för mycket wäगत att påstå, att en Astatisk folkskam, häfvernas **Joter**, sagans **Jättar**, hwilka namngifwit Jutland [Jotland] och Finland [Jotunheim], delat sig under wandringen mot Norden, en del bosatt sig i Danmark, och en annan inträngt öfwer Finland uti Sverige, ifrån hwaras ländigare trakter de af våra förfäder, wid deras invasion, undanträngdes till de fjellar, som stilsa Scandinaviens brödrariken, och hwarest man ännu tror sig finna ättlingar af en från vår stilsid stam? Af detta folks fornlemningar kan man sluta till ätstilligt om betsanma, såsom att det förstätt sig på sjöfart och lesawat af jagt och fiske; att det warit sinawärtare, åtminstone haft mindre händer än wi, hwilket stönjes af handtagen på deras swärd, som merändels äro för små för oss; att det warit stieligt uti smide och icke saknat stönhetesinne, hwilket deras wäl arbetade, ornamentprydda bronzwapen intyggar. Slutligen skulle man af deras grifters läge på de högsta bergskullar, hwarigenom de liksom welat haft sina döda så nära himmelen, som möjligt, kunna gissa, antingen att de haft något renare begrepp om obödlig

heten, eller att de dyrkat solen, den de wille hwarje stund skulle belysa deras grifter.

Äf den utmärkande mängd Stenredskap och Hällsteför, som finnes i Bohuslän, blir det således uppenbart, att detta landskap war, uti den förordnsta tiden, Sveriges mest befolkade del, för hwilket det har att tacka sin stärgård. Men att här, ifrån äldsta, ända till sednare tider, bott en, ifrån Nordens öfrige innewånare, till lynne, seder, språk och utseende stild folkstam, **Alfer**, är en hypotes, som, ehuru gammal den än är, litwäl är tagen ur wädret ¹⁾. Att wärra förfäder här, i det gamla Alfhem, kunnat utaf sina granar kallats Alfer är likaså möjligt, som des affomlingar nu benämnas Bohusläningar efter Bohuslän; men att de utgjorde ett folk i folket, är ej allenast obewist, utan också obewisligt och otroligt. Alferne äro ursprungligen mythiske, diktade wareser, quarleswande ännu uti folktron under namn af **Elfwor**. Den äldsta och renaste urkunden för Nordens gamla gndalära, **Bölska**, förstår med dem ingenting annat än wisa werkande naturkrafter. De yngre deremot tänka sig dem såsom wäsenden, förmedlande ande och sinnewerlden, ett slags undergudomligheter, åt hwilka man anställde offer [**Alfablot**] ²⁾, hwilket ännu sker i åtfälliga widstefliga landsorter. Slutligen utbildade sig begreppen om dessa, genom bekantskapan med Christendomen, till öfwerensstämmelse med dennas lära om englarne. Man fick då **Ljusalfer**, som woro hwitare än solen, och bodde uti Alfhem [**Frey's boning**, solrynden] och **Swartalfer**, swartare än beck, boende under jorden ³⁾. Wist blir det swårt att släpa de förre från sina strälände rynder, och de sednare ur sina nattliga hålor till Bohusläns klippstränder; litwäl gjorde de gamle sagoförfattarne försöket. Landets namn Alfhem, gaf dem anledning att wid des innebyggare fästa begreppet om de mythiska Alferne och tillägga de förre de sednares underbara egenstaper. Att dessa förefwärfwat dem, synes helt tydligt deraf, att då

1) Alfer flota äfwen funnits uti Wendshjel i Suttland.

2) Sturte. Dlof d. hel. Saga, Cap. 92.

3) Dæmesaga XI.

den ena sagan gör Alfhemsoarne till Gudsalfer, gör den andra dem till Mörkalfser. Då Thorsten Wikingsons och Herwarafagorna beskrifwa våra fäder såsom "fulare än alla andra samtida folk", omtalar Brävallaslagets saga dem såsom "de aldra stönaste i Nordlanden", och andra [Bretta Strengl. S.] nämner om "mör, stöna som Alfquimor". Historiska hypoteser, som äro uppförda på så rakt stridiga grunder, måste alltid förblifwa osannolika. Slutligen frågas: om man kan antaga, att en alldeles egen folkstam funnat, genom många århundraden, ända till hednatidens slut, bibehålla sig på en så liten jordfläc, som Bohuslän, ren och oblandad, utan att sammanträngas eller att utgrena sig eller förlora sin utmärkande egenhet, då det på alla sidor omgafs af ett med dem alldeles olift folk? Det låter swärligen göra sig, och man måste derföre inse, att Alfer, såsom ett eget slägte, haft sin tillvaro endast uti mythen, och thy beslägtade sagor, men aldrig uti Bohuslän, och att våra fäder härstädes varit af samma stam, som, enligt allmänna tron, utflyttade från Swarta och Caspiska hafvens grannskaper, och omkring år 100 före Christi födelse inträngde i Norden.

Då en ords fornlemningar, såsom upplysande vittnen i deß häfder, tillhöra deß historia, kan det icke vara alldeles ur wägen, att på deßa blad fortsätta med en kort beskrifning på de märkwärdigaste slag deraf, som Bohuslän äger. Wi wilja derföre, för ett ögonblick, fästa uppmärksamheten wid de graffamrar, som af allmogen med olika namn kallas: **Dyrhus** (troligen af dyr-djur, som wid öwäder söka tillflykt uti deßa grifter), **Tättestugor** och **Stenstugor**. Af deßa minneswårdar, som ganska sparsamt förekomma uti det öfriga Swerige och i Danmark, finnas uti Norra Bohuslän och på Värne, öfwer trettio ¹⁾. De bilda, förmedelst på kant resta] wäggsstenar, som uppbära en, någongång två,

1) Dyrhus med 3 wäggsstenar har man ansett för ett eget slags fornlemningar, och skundom kallat dem Göthiska blotabord. Wäggsstenarnes antal, som varierar emellan 3 och 15, gör likwät söga till saken. Monumentet wid Glostorp i Träsköf socken och Halland är oemotfälgigen ett dyrhus, sålän man ansett det icke vara det.

ofantliga takhällar, ett slags fyrkantiga eller runda kamrar, merändels till hälften insatte uti en hög, hwilken likwäl alldrig betäckt hela stenwården. Ibland utspringer från ena wäggen en smal, låg, igenfylld och obetäckt gång. Uti takhällarne ser man stundom ganska många runda hålur inbyggna, hwaraf de största äro 2 tum djupa och 4 tum i diameter ¹⁾. Golswet uti dessa dyrhus håller uti medelareal 12 quadratalnar, och består oftast af fin sand. Kammarens höjd inwändigt är, i medeltal, 2 alnar. — På planchen I, figg. 1 och 2, föreställes twenne dyrhus. Fig. 1 är anlagdt uti norra ändan af en aflång hög på gården Wrångestdads ägor i Dwille härad, och fig. 2 beläget på jemna marken på hemmanet Masleberg uti Stee socken och Wette härad. Man har oriktigt förblandat dyrhusen med halftorsgrafswar, eller ansett dem hafwa varit nyttjade till gudahus och offerställen. Samolikt synes att de äro grafchor och tillhöra ett folk, som brände sina döda; emedan uti så många jag undersökt, alltid funnits brända människoben och fragmenter af grafurnor af lera. Dessa fynd wisa således uppenbart dyrhusens ursprungliga bestämmeelse. Af dessa fynd kan man också sluta till dyrhusens samtidighet med ättehögarne; ty de grafurnor, som finnas i de förra, likna till alla delar dem, som förwaras uti de sednare. Denna förmodan blir ännu sannolikare, då wi ganska ofta finna nämnda grafchor i det närmaste sammanhang med den Göthiska folkstammens minneswårdar. Det förstörda dyrhuset wid gården Högedsten uti Dwille, ligger omgiffwet af ättehögar; ett dylikt wid Sjelteby, på Tjörn, står uti omedelbar förening med högar, bautastenar och stenkretsar, att förtiga flera dylika på Droust, Tjörn, Stängenäs och flerstädes. Det på planchen I, fig. 1 aftecknade, röjer äfwen genom sina resliga wårdprydnader, tydligt sitt ursprung från wåra förfäder. Wi hafwa derföre stäl till den förmodan, att det är deras asa som hwilar i dessa grifter.

1) Dessa hålur synas för sin ringa djuplek — oftast några liners blott — wara söga påsande till att uppsamla aska och offerblod uti, som man hållit före.

Anna äger Bohuslän ett slags fornlemningar, som gör
 det utmärkt i antiqvariskt hänseende, nemligen de så kallade
Hällristningarne, hvilka der förekomma i mängd. Des-
 sa, uti hårda klippan inhackade teckningar af hwarjehanda
 innehåll, finnas wiserligen på flera ställen, såwål inom, som
 utom Sverige; men ingenstädes, hwad man känner, så tal-
 rikt som uti Bohuslän, der de förekomma till ett antal af öfwer
 två hundra emellan Swinesund och Gullmarfjorden, mest
 uti Brastads och Tanums socknar. De äro wanligtvis an-
 bragte uti s. k. slathällar, d. ä. bergsslutningar, som i en
 urtid blifwit af watten slättslipade. Strider till lands och
 sjös, jagter m. m., äro dessa tafors wanligaste innehåll. Man
 igenkänner här: män, qwinnor, hästar, orar, kor, hjortar, or-
 mar och foglar, skepp med och utan master och segel, båtar,
 wagnar, stöldar, wapen af olika former, fotsulor, hålör m.
 m.; på en ses qwisstrunor [se pl. II, fig. 1] och på de fle-
 sta stå flertydiga figurer, hvilka tyckas wara godtyckliga stra-
 ter. Märkligt är att dessa hällristningar hafwa en så träf-
 fande likhet med hwarandra, att man wore färdig att anse
 dem förfärdigade af samma hand. Figurerna äro icke så raa,
 som man tror; många af dem röja twertom en gansta sticlig
 hand, och förekomma på de yngre runstenarne ofta långt
 plumpare och grofware. För att gifwa läsaren ett begrepp
 om hällristningarnes utseende i allmänhet, bifogas här [pl. II]
 teckningar af tvenne sådana, med löfte att framdeles i den
 enskilda topograffen lemna afbildningar af de öfriga märk-
 wärdigaste. Fig. 1 är en ristning wid gården Torp uti Dog-
 dals socken och Wette härad. Man ser här två män uti en
 båt, med lystade lansar förswara sig emot några anfallande,
 hwars knäböjande ställning tyckes beteckna, att segren ej är
 dem gunstig. Flera mansfigurer och skepp, deribland ett
 pryddigt och högstammigt, symmetriskt ordnade hålör och fler-
 tydiga figurer, gifwa ämne till widare förklaringar. Här
 märkes ock en man, styrande med tyglar den häst han rider
 m. m., samt slutligen en teckning, som otwifelaktigt är
 qwisstrunor, [se äldsta af runorna, och hvilka läsas från hö-
 ger till wenster]. Tydningen af denna swärlästa inskrift,

lemnar jag åt den mera kunnige, heldre än att genom en lös gissning framsträfva en, som troligtvis blit oriktig. Fig. 2 är en bland våra wackrare hållristningar, besittlig på gården Lislebys ägor i Tanum. Ibland flera stora, icke illa inhuggna orar, ser man här en man, som plöjer eller för med två djur, och tyckes på afstånd hotas af en bågskytt (?). Widare synes här twenne flottor, ordnade på twenne linier, den ena 14, den andra 5 kölar stark, samt desutom flera spridda farkoster, ibland hwilka ett drakskipp, med 27 roddarbänkar, utmärker sig. Wid den större flottan står en man med ett par oformliga händer, och nederst afbildas twenne enwigen emellan kämpar, bewäpnade med yror. Twå af de stridande, af hwilka den ene står på stölden och är bewäpnad med sidowapen, och den andre bär stölden på armen — tyckes hafwa brutit af skasten på sina stridsyror. Flera mansbilder, djur, en fotsula, en orm, en frans m. m. synes här också. Man tyckes med denna ristning, — om man får wäga en förklaring, — hafwa welat åstädliggjort, huru fredliga yrfen blifwit störda af rostlytne wikingar, som likwäl med kraft blifwit mottagne.

Besynnerligt måste det förefalla en hwar, att dessa högst märkwärdiga fornlemningar, först uti våra dagar befunnits äga något värde. Wäl hafwa några få bristfälliga teckningar deraf, tid efter annan, utkommit; men derwid har det stannat ¹⁾. Någon skarpare forskning derom är wäl nyligen bragt å bane; men har ännu icke lemnat några nöjaktiga resultat. [En af våra mest frejdade wetenstapsmän, som, ehuru icke fornforskare, rådfrågades i saken, fällde om dessa märkwärdiga fornminnen det owäntade omdöme, att de wore en frukt af ohynniga postars sysslolöshet, tillkomna i sednare tider. Denna förklaring är af andre redan wederslagd]. En strid emellan twenne af våra få nitiske och skarpsinnige fornforskare, Hrr Brunius och Öberg, lofwade mycket ljus i denna sak, men blef oafgjord, hwarföre det må tillätas mig, att framställa min oförgräpliga åsigt om dessa bergtassors ålder.

1) En teckning af ristningar uti Brostads socken, togs redan 1627.

Wid betraktandet af en fornlemning, framställer sig sjelf-
 mant den fråga till beswarande: Hvilket folk tillhör
 den? Först sedan denna fråga blifwit nöjaktigt beswarad,
 kan fornlemningen widare, och med mera säkerhet förklarad.
 Hvilket folk hållristningarne tillhöra, är ännu osafgjordt. Man
 har gifat, och welat bewisa, att de äro minnen af ett folk,
 som ej kände metallens bruk, och att de blifwit förfärdigade
 med stenedskap. — I bland de många bewis, man för det
 sanna uti detta påstående framdragit, är äfwen Alex. von
 Humboldts yttrande om figurerna uti Amerikas berg, den
 nämnde berömdt man tillskrifwer ett stensfolk; men detta intyg
 bewisar föga, emedan äfwen en Humboldt kan göra mistag
 uti archaeologien, och föröfrigt hafwa sol- och månbilderna
 på Orinocos klippstränder alldeles intet att göra med de helt
 olika hållristningarne uti Bohuslän. Dessa tillhöra wis-
 serligen ett folk, som nyttjat metallredskap, med
 hwilka figurerna blifwit inhuggna. Ingen, som sett en håll-
 ristning, kan undgå att inse detta, emedan figurernas stråfl-
 ga botten uti den oftast glattslipade bergshällen på det på-
 tagligaste wisar, att en jernhacka och ej en knackande eller
 guidande sten warit begagnad till det förfärdigande. Guid-
 ning med sten måste owillkorligen göra figuren slät. Någon
 sådan är desutom icke tänkbar, ty till inslipning af 50 till
 100, ofta ganska djupa figurer uti en granitklippa, erfordras
 wisserligen minst tiotal af år. Desutom skulle genom guid-
 ning endast långa rätliniga figurer uppkomma, men icke kor-
 ta och swängda. Äfwen knackning med sten skulle hafwa ur
 berget medtagit så fina partiolar, att figurens botten blifwit
 helt slät. På den granitartade gneis, hwaraf de Bohusländ-
 ska bergen bestå, kan ingen annan stenart än slintan åstadkom-
 ma någon werkan, men slintan är spröd och förlorar sin egg
 wid hwarje hårdare contact mot hälleberget; till en större håll-
 ristnings förfärdigande skulle derföre en oerhörd mängd af slin-
 ta åtgått, och efter den skulle då, uti hållristningarnes grann-
 skap, finnas någon lemning, hwilket icke är förhållandet. Des-
 utom skulle så små och wälgjorda figurer, som den wi stund-
 om warseblifwa på hållristningarne, omöjligen kunna förfär-

digas med en knackande sten. Det sätt, hvarpå dessa fornlemningar äro utarbetade, och hvarom de ögonstänligen själswa bära vittne, bewisar således, att de ej tillhöra något stensfolk. Wigtigare vittnesbörd, uti samma sak, bär deras innehåll. Här afbildas nemligen stora, prydliga skepp, armerade med till och med öfwer 40 man, eller roddarbänkar, hwilket de upprättstående streckarne synas beteckna; likaledes wagnar, se pl. I fig. 3, hwilken kan jemföras med fig. 4, som finnes på Rikswikristningen uti Skåne, och onekligen föreställer en wagn. Hos ett Nordiskt folk, som ej äger andra werktug, än en klumpig stenwigge, en trindeggad slintyra och ett drillbör af slinta, kan swårigen stora skepp och wagnar försärdigas. Här synas också hästar och nötkreatur. Stensfolket i Norden kan ej hafwa idkat någon bostapskötsel, emedan en sådan, uti vårt land, förutsätter möjlighet att anskaffa vinterfoder, hwilken icke gifwes för ett folk, som saknar metallredskap, ty ingen kan föreställa sig, att detta folk affilat gräset på stogsängarne med stenkniwar, eller afnappat det med händerna. Och slutligen må anföras, att de wapen, som äro afbildade på hållristningarne, likna metall- och ej stenwapen [se pl. II fig. 3, der åtfylliga, från olika hållar samlade, äro aftecknade]. De wigtiga bewis äro swården, som ofta finnas afbildade på hållristningarne. Stenswård hafwa aldrig funnits.

Flera bewis på det ofannolika uti det påstående, att hållristningarne tillhöra Stensfolket, kunde framdragas, men de behöfwas säkerligen icke. Det återstår derföre att wisa sannolikheten af deras tillgnaude åt den Gøthiska folksamman, och att de äro tillkomna under den lysande Wikingatiden, om hvars bragder de erinra. Såsom skäl för ett sådant påstående kan anföras: att man i forntiden brukade med meffeln afbildade sina bedrifter, — om det ej uttryckligen nämnes att det skedde i klippan, — åtminstone i stölden [Se Saros berättelser om Hamlet och Hilbiger, som buro sådana stöldar]; att skeppsfigurernas utseende fullkomligt öfwerensstämmer med de beskrifningar, sagorna lemna om den gamle Nordbons härskare; att stridswagnar under Wikingatiden woro i bruk i Scandinawien; att den sebnast inwandrade folksamman tros-

gen war den, som först införde åkerbruk och boskapsförförel i Norden; att ingen annan än denne förstod sig på runor eller bokstafschrift, och slutligen att dessa ristningar förekomma öfwerallt, der våra förfäder woro bosatte, uti Sverige, Norrige, Danmark, Hebridiska öarne, till och med uti Massachusetts i Norra America, de gamles Winland, som af Norrmännen coloniserades uti 10:de och 11:te århundradet.

Hwad man emot denna här framställda förmodan kan invända, är: att hållristningar finnas uti hållkisteröret wid Kiwik och på täckhällen till en hållkista uti en hög i Seland; men det är ofwan widrördt, att man uti hållkisterör finner tydliga spår efter begrafningar från en yngre tid. Äfwen hafwa wi allt stäl att tro, det man uti Danmark, ända till hednattidens slut, sällan brukat andra grifter än, uti jordhögar bolda, stenkistor, tillfölje hwaraf steppristningen uti nämnde Seländska hög, kan wara samtidig med de, uti våra klippor inhuggna.

Efter denna inledning, som säkert för de flesta läsare warit tröttande, men som warit ett nödwändigt ondt, om wi welat förskaffa oss någon kännedom om de rika fornstat-ter, ibland hwilka wi wandra, och, — i sammanhang dermed, — om de slägten, som i den aflägsna forntiden lefwat och werkat uti samma bygder, som wi, öfwergå wi nu till berättelserna ur Bohusläns egentliga historia. Jag behöfwer wäl icke förklara, att hwad som af det här ofwan anförda strider mot de åsigter, som i dessa ämnen gjort sig gällande, icke är att anse såsom foster af en blind motsägelse-anda och nyhetsfrämeri, eller såsom en trotsande utmaning af archaeologer, med hwilka jag, uti kunstapen och skarpsinnighet, aldrig kan djerfwas mäta mig; utan såsom mina egna åsigter, hwilkas sannolikhet torde pröfwas innan de alldeles förkastas.

Cap. 1.

Om Bohuslän, ett sjelfständigt rike.

1. Konungarne af Alfiska ätten.

Sättill den tidpunkt, då vår tillförlitliga historia begynner, eller wid omkring år 870, då Harald Hårfager upprättade sitt enwälde öfwer Norrige, intog Bohuslän, under namn af Alfhem, ett utmärkt rum ibland de många små sjelfständiga rikena, som då uppfyllde Norden. Här — så förtälja oss sagorna — regerade en gammal högättad konungafläkt, inom hwilken namnet Alf synes hafwa varit ärfeligt ¹⁾. Denna ätt war högt aktad uti Norden, så wäl för sina anor, som för sina bedrifter, och des anseende steg ännu högre, då Nordens mäktige öfwerkonung, Sigurd Ring, knöt en nära släktförbindelse med densamma. Fastän Alfhem, i likhet med de flesta andra småstater i Norden, måste wörda flera af Twarsta och Sigurdsta regenternas öfwerwælde, bibehöll sig likwäl des konungastam wid thronen, såsom lydkonungar, till des de sägo sig i tillfälle att åter göra sig sjelfständiga. Men ett mörker hwilar i sagan öfwer detta rikets första konungar, och föga lär det lyckas oss att framdraga dem alla i ljuset. Wi wilja emedertid bekantgöra de sparsamma underättelser, wi äga om desamme.

1) Uppgifterna om den Alfiska ätten äro hämtade ur Fundinn Noregur, Herwara och Thorsten Wikingsons sagor, Synblas sång, samt Sturlesons berättelser.

Enligt en ofäker fornsägen, skall konung Raum, hwilken regerade öfwer några landsträckor uti södra Norrige, sträckt sitt wälde öfwer Bohuslän, och man har, fastän oriktigt, gifat, att detta en tid blifwit efter honom kalladt Raumarife. Smedlertid hafwa wi uti Bohuslän ätfulliga erinringar om en Raum, som dock troligen är en långt yngre person, än den här omnämnde; nemligen uti Romelanda sockens namn, hwilket synes härledt från en man, som hetat Raum. Unnu för ett par år sedan sjöngs uti Bullaren en gammal folkwisa om en "Kung Römer i Röll", som på Bullaresjön skall hafwa slagits med några småhöfdingar från Swarteborg. Römer lär hafwa segrat, hwarefter fred slöts uti en gård, som till minne deraf fick namnet Frestland, och wid hwilken man ännu wisar de höggar, hwaruti de i drabbningen stupade blifwit jordade. Men denna sägen förskrifwer sig säkert från en yngre tid, än den, på hwilken gamle Raum lefwat.

Konung Raum reste en Jul till Wermland och gästade en der boende mächtig man af Jotaslågten, Thore. Med dennes dotter Bergdisa aflade han trenne söner, af hwilka den ene, Alf, efter sin fosterfader och morbroder öfwen Finnalf kallad, wid manliga år erhöll Bohuslän med några andra landstycken till konungadöme. Denne man, uti ätfulliga fornsagor kallad Alf den gamle ¹⁾, war den förste, som uppröjde vår bygd, hwilken efter honom fick namnet Alfhem. Han lär warit samtidig med Vanland, Swea drott, och således ²⁾ hafwa lefwat uti de närmaste århundraden efter Christi födelse. Han war gift med sin släkting Brimgiorda, och sedan med Swanhilda Guldsjäder, med hwilken han blef stamsfader åt Alfhems konungar. Hans ättlingar, och förmodeligen öfwen efterträdare, i rät nedstigande linie,

1) Man har gjort Alf den gamle 1-ste och Finnalf till twenne personer, samt hållit Alf den gamle för Öbins bror eller släkting; men bertill finnas inga talande stäl.

2) Konung Yngwe i Up'ala härstammade nemligen i sjunde led från Vanland, och Arngrim Berserk, som war samtidig med Yngwe, härstammade i sjunde led från Alf den gamle. (?)

woro Swan den röde, Sjöfare och Ulf, om hwilka man likwäl icke äger några underrättelser, med undantag af namnen. Ulf ägde många söner; ibland dem blef Ulf konung i Alfhem. Han är den andre med detta namn, och äfwen han kallas någongång Ulf den gamle. Om honom berättas, att han war en stor asgudadyrkare. Wid en stor offerfest, som han en höst anställde åt gudinnan Frigga, blef hans dotter, den sagra Alfild, som om natten beströf gudabilderna med offerblodet, bortröfwad af kämpen Starkotter. Sagan tillägger: att konung Ulf offrade åt guden Thor, för att få hämd på den djerfwe tempel- och jungfrurånaren. Thor drap Starkotter, och lät Alfild återkomma till sin fader igen, sedan hon likwäl haft med sin rövare en dotter, som blef moder åt den beröftrade berserken Arngrim på Bolmsö. Ulf den andres son och efterträdare skall hetat Alfgeir och dennes, Gandalf den gamle, med hwilken grupperna i Bohusläns historia begynna blifwa tydligare.

Schöning håller före, att den Alfiska konungaätten, en tid bortåt, warit utestängd från thronen af Jarlen Niorse på Uppland och dess ättlingar, men blifwit dit upphöjd på nytt af Gandalf. Men denne författare, som oriktigt utsträckt Alfhemms område till länder på andra sidan Raumelfwen, har, enligt all sannolikhet, förblandat dessa länders öde med det verkliga Alfhemms. Saxo Grammatici sabelaktiga berättelser om konungarne Björn och Asmund i Wiken, samt om konung Grodes och Harald Sildetands upptåg härstädes, hafwa säkerligen icke någon grund uti här timade händelser, hwarföre wi utsluta dem. Låtom oss återgå till våra Alfser.

Konung Gandalf den gamle regerade här omkring år 700, ehuru såsom lydskonung under den mäktige Harald Sildetand, hwilken tillwällat sig öfwerherrskapet öfwer landet. Gandalf ägde twenne söner, Alf och Alfarin, hwilka woro store kämpar och nämnas ibland de ypperste stridsmän, som kämpade på den äldrige Haralds sida, uti det blodiga Brä-

wallaflaget år 740 1). Då Harald föll uti denna slagting för ett stridshammarlag, tillföll den länders hans brorson och besegrare Sigurd Ring, hwars spira således äfwen den gamle Gandalf måste wörda. Men Alfhemsta konungahuset steg snart uti sin nya öfwerkonungs gunst. Gandalfs dotter, den för sin skönhet beprisade Alfhild, blir Sigurds gemål, och derigenom moder åt den uti våra hjeltesagor så widtfröjdade Ragnar Lodbrok, hwilken säges hafwa brätt på sin modernes slägt deruti, att han war den skönaste man i Norden på sin tid. Skola wi tro våra gamle slägtledningar, lära de flesta nu regerande furstehus i Europa härstamma från denna Bohusländska konungadotter. Alf och Alfarin blefwo sin swägers härförare och utförde såsom sådane många bragder. En gång sände dem konung Sigurd Ring till de mächtige Gjukungarne, hwilka regerade uti nuwarande Nederländerna, med uppdrag, att twinga dessa att gifwa sig skatt, eller att möta till fältslag. De oräddde Gjukungarne walde det sednare, och anlände följande sommar till Jarnamodir i Holsten, med en stor här, uti hwilken sagornas herrligaste hjelte, Sigurd Fafnersbane, befann sig. Alf och Alfarin låto ej länge wänta på sig, för än de, i fällskap med kämpen Starkotter den 2:dre och mycket folk, mötte dem, på den med hässelskappar utstakade stridsplatsen. Slagtingen blef blodig och wild. De Bohusländska prinsarne, som woro ansenligare än andre män på sin tid, bröto wäldigt in uti fiendens fylkingar, och gjorde stor manspillan. Men slutligen strände Sigurd Fafnersbane Starkotter så grundligt, att han tog till flykten, samt med honom Alf och Alfarin och hela Nordista hären. Alla tyckte att de snöpligt hade farit af den färden.

Då den ålderige Sigurd Ring, enligt sagan, sårad i striden för sin sköna Alfhol 2), med sin mördade brud och

1) Flere våra gamle landsmän lära utmärkt sig uti detta slag såsom wilda kämpar, t. ex. Sore med några andra, som bodde wid Nordre elf, Wasten från Wiken m. fl.

2) Hon war från Wendysket i Jutland, hwars konungar woro, enligt all sannolikhet, besläktade med de Bohusländske.

sin slagne kämpar, på sitt brinnande skepp, för fulla segel, for till Balhall, ärfde sonen Ragnar, med Sigurds öfriga wälde, äfwen öfwerherrskapet öfwer Alfhem. Eroligen öfvergick detta ifrån Ragnars söner på Upsala konungar, emedan konung Erik Emundsson, i annat fall, icke kunnat hafwa kallat det "sitt rike af ålder". Men huru dermed förhållit sig, är likwäl säkert, att detta öfwerherrskap haft sin tillwaro endast till namnet, emedan wi nu få se Alfhem's konungar, såsom sjelfständiga furstar, eröfrande och förlorande länder, i strider med det, genom Olof Trätelja, i Norrige fortplantade Ynglingahuset.

Gandalf den gamle efterträddes af Alfarin, otwifwelaktigt des öfwannämnde son. Alfarin ägde tweene barn; sonen och efterträdaren Alfgeir den 2:dre och dottren Alf-hild, som blef gift med Gudröd Wejdekung, hwilken regerade öfwer Wermland och sydöstra delen af Norrige, samt war sonsons sonson af Olof Trätelja. Till hemgift medförde Alf-hild halfwa Wingulmark eller landet emellan Swinesund och Raumelfwen; — en gåfwa, hwilken snart blef orsak till ständiga och häftiga strider emellan de båda beslagtade konungahusen, och derigenom föranledde den Alfista ättens slutliga undergång. Ty när Alf-hild war död och konung Gudröd kort derefter mördades af sin andra drottning, omkring år 820, återtog Alfgeir icke allenast den del af Wingulmark, som Gudröd erhållit med Alf-hild, utan lade äfwen den andra hälften deraf, jemte större delen af Raumarife, under sitt wälde, och satte öfwer dessa länder sin son Gandalf. Denna eröfring war ganska lätt, emedan Gudröds son, Olof Geirstada Alf, war ännu ung, beswärades af inbördes oroligheter, och omgafs desutom på alla sidor af rosgirige grannar, hwilka borttogo det ena stycket efter det andra af hans instränktta rike. — War Alfgeir war således en man, som förstod att begagna sig af tillfället.

Wid Alfgeirs död kom hans utwidgade rike till hans son och medregent Gandalf den yngre, en stridslysten, men föga lycklig höfding. — Raumarife, hwilket hans fader för- enat med sitt wälde, eröfrades af konung Sigtryg Östens-

son på Hedemarken, hwilken dock måste lemna både eröfring och lif, uti ett slag med den unge kung Haldan Swarte, ofwannämnde Gudröds son. Det dröjde icke heller länge, förr än denne Haldan kom att med swärd i hand återkräfwä, af konungen i Alfhem, Wingulmark, hwilket Haldan ansåg för sin tillhörighet. Gandalf, icke swärdsrädd, möter sin motståndare på fältet, och strider med honom, i flera drabbningar, med omwerlande lycka, omkring år 838. Slutligen förklarar sig segren för Haldan, och konung Gandalf måste wid fredsslutet tillerkänna honom öfra Wingulmark, som han utan alla grundade anspråk tillegnat sig. Denna nödtwungna affägelse grämde likwäl wår tappre landsman så, att han endast waktade på passande tillfälle att hämnas sin förlust, hwilket ock inom kort tycktes erbjuda sig. Det hörde till konungarnes rättigheter den tiden, att med sina hofmän draga omkring på gästning hos sina förmögnare underfäter. En höst hade Haldan, uti ett sådant ärende, dragit ned åt Wingulmark, men Gandalf, som sporde det, lofwade, att det skulle blifwa hans sista färd. Då dertfore Haldan en natt, efter god förplägning, gått till hwila, wäcktes han plötsligt, med den underrättelse, att Gandalfs söner, Sysing, Selsing och Sake stormade mot gården, i spetsen för en wäldig skara Bohusläningar. Haldan wäpnar sig och sina män i största hast, men måste efter en blodig bardalek, och sedan han mistat sin egen fosterfader, söka sin räddning i flykten. Segerarne begagnade sig af sin lycka och tågade längre in uti Haldans länder, men blefwo omsider af den flyende konungen, som nu samlat en stor här, öfwer-rumplade, och så tilltygade, att två af bröderna blefwo på platsen, och endast Sake med möda undkom till sin fader i Bohuslän. Följden af detta mislyckade och mindre hebrande företag blef, att konung Gandalf förlorade äfwen den del af Wingulmark, som han uti förra fredsfördraget behållit. Hans rike blef härigenom inkränkt till blotta Bohuslän. Haldan Swarte omkom emedertid. Hans död blef en signal för de af honom besegrade grannar, att från sonen, den tioårige Harald Särjager, återtaga, hwad fadren från dem in-

fräktat. Gandalf war icke den sifte. Han sänder Hake, att med 300 man fringgå Dpslofjorden och oförmodadt öfverfälla den unge Harald, under det han sjelf anfaller honom ifrån ett annat håll. Men Hake stupar med allt sitt folk för Haralds och hans morbroder Guttorms swärd, och Gandalf sjelf måste, sedan han i ett blodigt slag förlorat större delen af sin här, såsom flykting återsöka sitt eget rike. Ihärdig och stridsam, pröfwar han ännu flera gånger sin wapenlycka mot sin segerrike motståndare; omsider stupar han år 866 och med honom försvinner ur historien den Alfista konungaslågten, som många århundraden, med ära och anseende, regerat öfwer Bohuslän eller Alfhem. Redan fastade den unge eröfraren lystna blickar på det regentlösa Bohuslän, då oroligheter på andra håll hindrade honom ifrån att denna gång förfäkra sig om dess besittning.

På Tjörn wid gården Stordal synes på ett berg, Borgeberget kalladt, lemningar efter ett fäste, och traditionen förmåler, att här bott en konung Alf, om hwars strid med Skottarne strar skall berättas. Här finnes oc en gård, Ulnås, som fordom hette Ulnås (Alfnås?) och ända till sednare tider warit ett herresäte. Den gifningsrike kan, på grund af dessa omständigheter, lemna Tjörn den äran, att hafwa warit Alfhem's gamla konungars bostad.

2. Småkonungar i Bohuslän, Wikingarnes strider i Skären, Skottarnes plundringståg.

De urgamla borgar, hwars grufade murar ännu här och der kröna våra klipper, påminna oss lifligt den tid, då hwarje liten höfding ansåg sig enwäldig och helsades med konunganamn. Här suto de djerfwe wikingarne i god ro wintrarne öfwer, uthwilande sig efter sina härnadståg och wäntande på wärens ankomst, för att åter genomströfwa hafwen, på jagt efter ära och byte. Från dessa murar höres wäl icke mera wapenframlet och dryckeshornens klang, men derifrån ljuder till oss ännu många röster om fädrens mandom och storhet. Lemningar efter dylika fästen finnas i nästan

hvarje härad af Bohuslän, men deras forðne ägares minne är begrafwet i deras grus. Någon gång förtäljer of likwäl den döende folksagan deses namn och inbördes fejder. Så gå i Bullaren sägner om den ofwannämnda kung Römers sjo-
slag, om strider emellan en Röret och Kane, om en Grim, som bodde på Borgäs wid gården Grimland, m. fl. I Swarteborg, hwilket förr skall hetat Kaneborg, säges en Kane hafwa bott, som, tillfölje af ett försmädt giftermålsanbud, fick sin borg bränd af en stridbar sköldmö på Sudt i Tanum, men hämnades på den sköna wid ett ställe, kalladt Stenehed, der resliga bautastenar påminna om de wid detta tillfälle slagne kämpar. Denamme Kane berättas of hafwa legat i fejd med konungen på Hållungs-
stad i Sörbygden, och på ett tåg emot honom fått sitt folk nedhugget wid gården Ellinge, hwarest synas några forn-
lemningar. I Fräkne härad omtalas en konung Fræke, — troligen ett tillnamn, som betyder: den djerfwe — hwilken bott på ett fäste, Gullborg, och warit en wäldig wiking, samt en Sake, som säges wara jordad i en stenkista på Sakesåsen i samma härad. En Horne skall hafwa först be-
fästet det gamla Hornborgs slott i Quille. På Brattöns skog på Stängenås skall uppehållit sig en wild roslysten höf-
ding, Långben Rese, hvars fruktade magt sagan will uttryc-
ka, då hon gör honom till en rese af 15 alnars längd. Han säges hafwa illa farit fram i trakten, till des han döddes af den beryktade kämpen Widrik Werlands-son och jor-
dades uti en treuddig stensättning på Björkets udde i Bro socken 1). Uti Wette härad berättas en Dyre, på Oroust en Sköpte, Sitse, Björn m. fl. bott och stridt. Men wi lemna denna ofsäkra konungalängd, ehuru wi kunna ännu längre fortsätta den. De många namnen utan händelser tje-
na föga till att uppräknas.

Uti det föregående är omnämndt, huru man sökt anled-
ningen till Bohusläns gamla namn, Kanrike, uti de rån
och plundringar, hwilka här af wikingarne företrädeswis of-

1) Man wisar Långben Reses graf ofren i Skåne och på Gotland.

wades. Mer än andra landskap i Norden war Bohuslän utfatt för dessa olägenheter, hwartill wi finna en orsak uti detta landskaps wälmåga, des läge gent i vägen för de ur sina härtåg i wester hemwändande sjöhöfdingarne, hwartill med tiden kom des läge som gränsland mot Swenska och Dansta wäldet, hvars wikingar, när som helst, kunde här, utan mycket besvär, finna äfwenlyr och byte. Till och med af wänner bles det icke skonadt. Den uti Nordens och Frankrikes historia så namnkunnige Gänge Rolf, skall härstädes hafwa gjort det strandhugg, som bles orsaken till hans landsförvisning, och dymedelt till hans sedan blifwande storhet. Likwäl är wisst, att Bohuslänningarne allt gäldade sin stada på andra håll. De woro beryktade sjörofware, och det kan till och med wara ganska sannolikt, att ordet wiking ursprungligen betydde: en sjökonung ifrån Wiken. Mellan wikingarne sjelfwe föreföllo i stärgården, särdeles i den södra, otaliga strider, hwarom sagorna hafwa mycket att berätta. Wid Ökerdärne och Brennö, uti hwilka eller i hwilkas grannskap wi igenfinna de gamles Elfwastår, war ett stort wikingabol ¹⁾, särdeles i en sednare tid, då Kongahålls handel hitlockade en mängd köpmansfartyg, och de förr så ädle wikingarne blifwit stamlige röfware, som ei drogo i betänkande att wäldföra sig, äfwen på wärnlösa handelssteypp ²⁾. Wid dessa öar war ock en wanlig mötesplats, då man öfwerenskommit att företaga gemensamma här-färder ³⁾; och den, som hade lust att gifwa eller taga stryf, kunde alltid wara säker att här få sin önskan uppfylld. Här lekte fosterbröderne Orwar Odd och Hjalmar med de förbundne sjökonungarne Hlodder och Harek, hwilka lågo här med 30 steypp. Leken lyktade så, att de sistnämnde föllo, tillika med sitt folk, sedan de likwäl afröjt fosterbrödernes steypp, på två när. Här slogos Odd, Hjalmar och Thord Stafnaglam, med den hemste Ögmund Gythiofsbane, så alswarsamt, att endast höfdingarne bleswo wid lif. Af-

1) Dlof Tryggw. S. 1 Cap. 119. Egills S. Cap. 48.

2) Dlof d. hel. S. Cap. 96.

3) Drw. Dobs S. Cap. 20.

tonen derefter dräptes litwål Thord förfärligt af Ögmund. På samma ställe stridde Odd också med Norrste Sjökonungen Halsdan Roeson, som med 30 stepp låg här i förbidan på äfventyr. Utmaningen skedde om aftonen. Halsdan, som såg Odds ringa makt, lade sig helt lugn att sofwa, men så snart det war stridslust om morgonen, änttrade Odd hans präktiga drakstepp, förmedelst fällda trän, hwilka begagnades såsom änterstegar, och gaf den yrwafne Halsdan banehugg. En Sigmund kämpade här med en Randner ur Solmgård, och segrade ¹⁾, litaså wikingarne Torolf och Thorsten med den wärdige Ljot den bleke, änstönt honom betydligt underlägsne uti stepp och manskap ²⁾; en Olof af Gardum med en Hrógnwid ³⁾; Jsländarne Gunnar och Kolsteigg med Swenstarne Wandil och Karl; många andra dylika äfventyr att förtiga, hwilka utan saknad kunna förbigås. Ännu i yngre tid fortfarande Elfmynningarne att wara det ställe, der man med swärdet afgjorde sina twister, såsom wi få se i berättelserna om konungarne Magnus den gode och Harald Hårdråde.

Jcke sällan hemsöktes wår kust af Skottar och deras djerfwe grannar på öarne. En fornsägen ⁴⁾ uti Norra Bohuslän förwarar minnet af ett deras besök och styrkes uti sin utsago af en mängd fornlemningar. De gamle berätta nemligen, att en stor hopy Skottar, under anförande af en Walbret och Kuse, en gång landstigit wid Greby uti Tanum, och derifrån företagit ett plundringståg upp åt Bullarens härad. Men som de gåfwo sig god ro under wägen att plundra och bränna, hunno småkonungarne i trakten, hwilka af den flyktande allmogon kallades till undsättning, före dem till Långewallspasset ⁵⁾, der de förskansade

1) Olof Tryggw. S. 1 Cap. 119.

2) Swarfbæla S. Cap. 4.

3) Hromund. Gripl. S. Cap. 1.

4) Denna sägen är upptecknad af Edman i beg Chorogr. Bahus. fibb. 331 och 349.

5) Detta smala näs emellan båda Bullaresjöarne har alltid warit ansett såsom en vigtig militärisch position, och, såsom sådan, besatt

sig, sedan de borttagit ur Bullaresjön alla farkoster, för att hindra fiendens vidare framträngande. Då nu Skottarne sökte genombryta passet, försvarades det med yttersta hårdnackhet. Skottarne weko, och de af denna framgång lifwade småkonungarne följde efter. Emellan Naverstads kyrka och Östads gästgifswaregård kom det åter till strid. Öfwer 70 grasshögar wittna om det nederlag, som här gjordes på främlingarne; och när stormen midnattstid ryter öfwer heden, tror Bullingen sig ännu höra stridsropen och wapensbrafet från denna walplats. Nu war för Skottarne ej annat öfrigt, än söka återkomma till sina skepp, men wägen dit blef dem trång. Framkomne till det ställe, der Samms kyrka nu står, genskötos de af höfdingarne på Hudt och Wetzeland, hwilka på dem anställde en sådan förödelse, att den lilla bäcken, som der framflyter, swällde af blod, och kallades derföre ännu i dag Bloddbäck. Den flyende Walbret nedhöggs ej långt derifrån, wid den så kallade Prestmyren, och begrofs i det derwarande dyrhuset. Wid Greby lyftades striden. De af främlingarne, som hunnit rädda sig dit, måste der bita i gräset. Ruse sjelf stupade helt nära stranden, der hans grassställe, en treubdig stensättning, ännu wisas, och blef gården, på hwars mark han föll, till minne af honom, kallad Ruseröd ¹⁾. Wid Greby, som fordom hetat Grafby, och fått sitt namn af denna händelse, utwisa nära 40 bautastenar och 120 grasshögar, hwad misöde Skottarne den gången ledo i Bohuslän.

En annan gång ämnade en swärm Skottar utplundra Tjörn. De landade wid Summersund, och trängde upp

under alla sejder med Norrmännen. Det har sitt namn af en lång stenwall, af hwilken ännu synes lemningar, och säges af småkonungarne blifwit upplastad wid ofwannämnda utsäue.

1) Man har begått mistag, då man ansett treubdiga stensättningar för offerställen. Treubdarne wid Ruseröd öppnades för ett par år sedan af Plattgrassware, då i dem funnos urnor med brända ben, hwars fragmenter ännu funnos quariliggande förtiden sommar, då jag besåg dessa monumenter. De äro således werketigen grasswar, hwilket och bestrykes af sersalbdiga exempel. Små stenkretsar, fyrkanter och andra stensättningar äro icke heller annat än griställen.

till Stordalsborgen, hwarest den ofwännämnde konung Alf, som måhända war en af Alfhem's konungar, hade sin höf-hållning. Men här gick det dem lifaså olyckligt, som det i Bullaren och Tanum gick deras bröder. Alf med sina ösboar slog dem först wid sin borg, hwilken de försökte storma, sedan wid gården Zoga, hwarest ganska många grafkullar bewittna betydligheten af deras nederlag. Här föll ock deras höfding, hwilkens aska gömmes uti Kongshögen. Flyktande sökte främlingarne ned till stranden igen, men blefwo af de modige Tjörboarne mangrant nedhuggne wid en gård, som till minne af detta blodbad kallades Nordrik, nu Morrik. Utspilliga fornlemningar finnas wid hemmanen Morrik och Solleby, hwilka sägas stå i sammanhang med denna händelse. Denna ¹⁾ och föregående folksagor, som desutom styrkas af så många fornminnen, innebär alldeles ingen ofannolikhets, ty det är lika så wist, att Skottarne ofta hemsökte dessa länder, som att Nordens wikingar, somvarne igenom, röfwade på Skottlands kuster.

De flesta af Bohusläns fornlemningar hänwisa på strider ifrån den tid, wi nu omtalat, men om hwilka wi hafwa föga eller inga underrättelser. Folksagan har nästan alldeles dödt ut med föregående generation, och den nu lefwande har så mycket att stöta med sig sjelf och med dagens hugskott, att den ej gittar alla på fädrens minnen.

---

1) Anförd af Öbman, sid. 215. Han kallar främlingarne Erländare, men den ännu bibehållna traditionen säger dem warit Skottar.

Cap. 2.

Om Bohuslän från Gandalfs fall till Olof Tryggwassons död. År 866 - 1000.

1. Bohuslän, ett twisteämne emellan Swenska och Norska enwäldskonungarne 1). Märkwärdige mån från denna tid.

Vi hafwa sett den sista ättlingen af den gamla konungastammen i Bohuslän falla i striden med den unge inkräktaren Harald Hårfager. Med honom föll den Allhemsta thronen, och landet införlifwades med en större rikskropp, — ett öde, som wid denna tidpunkt hade drabbat nästan alla sjelfständiga småstater i Norden.

Wid Gandalfs fall blef Bohuslän Swenskt. Den mächtige Sweakonungen Erik Emundson, med tillnamnet Wäderhatt, som nyligen segerkrönt hemkommit ifrån sina härfärder till länderna kring Finsta wiken, wille utwidga sitt rike äfwen i wester, dertill han ock ansåg sig äga laglig rätt. Bohuslän hade nemligen varit ett skattrike under flera af hans företrädare, och på grund häraf kunde Sweakonungen anse det såsom sitt rike af ålder, falla det: "en del af Westergöthland", taga skatt deraf, och förordna till dess styresman den mächtige och tappre Jarlen Rane den Göthiske. Att konung Erik, genast wid Gandalfs fall, då Bohuslän war utan styresman, begagnat sig af tillfället att fullborða sina planer på detta landstap, är ganska sannolikt, likasom det, att Bohuslänningarne sjelfmant erbjudit honom sin lydnad, för att derigenom winna flydd emot, och hämnd på sin fiende Harald. Man påstår till och med att Gandalf sjelf i sina strider varit understödd af Sverige. Det tyckes likwäl, som Harald i början icke haft så mycken mening med

1) Sturles. Harald Hårfagers Saga, jemförd med Eöhnings Norges Riiges Historie.

Allshems eröfring, efter som han ej underlade sig det wid des konungs död; och måhända hade den Swenske konungen fått ostörd behålla denna landwinning, om han varit nöjd med besittningen af Bohuslän. Men nu tog han äfwen några landsträckor norr om Swinesund, uti hwilka konung Harald redan grundat sitt wälde. Krig emellan de båda konungarne blef nu oundwiltigt. Det utbröt wid det bekanta gästebudet hos Åke Bonde i Wermland, hos hwilken de twi-stande herrarne möttes.

Så snart Harald hemkommit, bekrigade han med sin flotta hela Bohusländska kuststräckan, wintren 869, och hans skalder prisade honom dertföre "att han ej satt hemma wid eldstaden med dunstoppade wantar, utan leste Freys lekar [slagtningar], såsom julnöje, utom sitt rikes gränser". Men öfwerallt möttes han af Swenske män, och Rane den Gøthiske kämpade manligt, fast olyckligt, för sitt anförtrödda län. Wid islöfningen lät denne tappre höfding påla uti Gøthaelf, för att hindra sin fiende att med en flotta der intränga i landet; men Harald band sina skepp wid pålarne, härjade och röfwade på båda stränderna, långt upp i landet. Flera gånger angrep Rane, med stiftande lycka, sin fiende på öppna fältet, och mycket blod rann; men slutligen stupar Rane år 971, och Harald underlade sig hela Bohuslän, Dahlsland och Wermland; men kriget emellan honom och konung Erik i Sverige warade så länge den sednare lefde.

Denne Rane, hwars person och bragder tillhöra Bohuslän, war en tapper, ganska mächtig och på sin tid betydande man. — I det föregående är omnämndt, att man från honom welat härleda Bohusläns gamla namn Maurike; liksom, att här finnas många ställen, som bära namn efter en person, som hetat så; men den Rane, som bott i Swarteborg, förlägger likwäl folksagan till en tid, långt äldre än den, på hwilken Rane den Gøthiske lefde.

Sin nya eröfring gaf Harald Hårfager sin morbror hertig Guttorm, såsom en tillökning uti dennes förut erhållna förlänning. Guttorm har gjort sig förtjent af war hugkomst, genom de kraftiga anstalter han widtog till kinstens

flyddande emot wifingarnes, särdeles de Swenskes, plundringar och strandhugg. Han dog i Tönsberg, som den tiden war säte för Wifens länshöfdingar, och konung Harald uppdrog styrelsen af Bohuslän, med det öfriga Wifin, åt sin son Guttorm. Dennes regering blef icke långwarig, ty då han kryfsade med sina härstopp i södra skären, för att bättre kunna hålla wifingarne i styr, blef han wid Brennös öfverfallen och dräpt af sin slägtfende, den mäktige sjökonungen Sölwe Klofe. Brodern Olof tog wid hans rike.

Uti konung Harald Hårfagers tid funnos i Bohuslän ättsfillige män, hwilkas minne häfderna ät och bewarat. I bland dese må nämnas tvenne bröder på Hisingen, Sigtryg och Hålfward, båda konung Haralds hofmän, och, för sin rashet att uträtta konungens wärf, kallade, den förre Snarfare, den sednare Hårdfare. Men för sin beredwillighet att blint lyda einwäldsherrskarens bud, hatades de af de frie bönderne. De plundrade en gång, på konungens befallning, ett stopp, som tillhörde en beryktad wifing, Torolf Qwäldulfsson. För att hämnas, tager Torolf, uti Götthals, ett konungens, med lifsmedel lastadt, stopp, går om nattetid med sitt folk upp på Hisingen och stormar brödernas gård. Under handgemänget dräpes en tredje broder Thord, men den sjerde Thorgeir undkommer till stogen, likwäl med förlust af ena handen, som afhöggs honom, då han sprang öfwer det höga pålwerk, hwilket lik en mur omgaf gården. Bröderne fingo likwäl hämd, då den uppretade konungen lät dräpa Torolf. Kort derefter sänder konungen Sigtryg och Hålfward till Wifin, för att just med Torolfs eröfrade stopp afhenta den aflidne hertig Guttorms barn. Men Torolfs broder Skalagrim och hans fader Qwäldulf, hwilka woro i närheten, och igenkände stoppet, då det lade i hamnen, smyga sig om natten om bord och nedhugga besättningen. Skalagrim fällde Sigtryg, och den gamle Qwäldulf, som fick berserkeraseri, klöf Hålfwards hjälmbetäckta hufvud med sådan styrka, att swärdet fastnade i bröstet, och slängde honom sedan i sjön. — Sådan ändalyft fingo dese Hisingboar.

På Sotenås bodde en mäktig man wid namn Balke, son af en Blaing och sonson af en Sote på Sotenås, hwilken troligen gifwit detta häråd sitt namn. Deras forborna bostad torde wi få söka på det höga, tvärbranta Borgbratta, ett berg wid Warpekilens innersta ända, om hwilket går den sägen, att Sotenäskungen der bott. Denne Balke, jemte flera höfdingar från Bohuslän, förenade sig med Kjetwid den rike, och de andre konungar, emot Harald Hårfager, och stridde mot honom uti Hafursfjord; men blefwo öfvermannade. Balke med de andre, som undkommo ur slagtingen, blef gjord fredlös. Han ströfwade sedan kring Irlandska kusterna, och war en berömd man.

2. Om Konung Tryggwe 1).

Gmedlertid gick Harald Hårfager all werldens wäg år 933, och hans död blef löfen till en ibland de rysligaste fejder emellan bröder och släktingar, som den Nordiska historien har att omförmåla. Swar och en af hans söner, som icke redan omkommit, kastade ett begärligt öga på det förnämligaste högsfådet i kongsfalen, dit den gamle Harald uppledt sin mest älskade son Erik, med det wäl förtjenta tillnamnet Bloddyr. Denna olyckliga ärelöshet fylldde Norriges häfder med brödramord och de ohyggligaste tilldragelser, hwartill äfwen Bohuslän blef wittne.

Så snart innemännen i Wiken — hwarunder äfwen Bohuslän inbegreps — sporde att konung Harald gjort Erik Bloddyr till öfverkonung i Norrige, utropade de hans broder Olof till sin oberoende konung. Han behöll ensam all statten af sitt land, utan att såsom läntagare lemna en del deraf åt Erik, hwilken, deraf uppretad, hotade att hemsöka sin broder med eld och swärd. Samma hotelser, af samma orsaker, hade Erik fällt emot en annan broder Sigrod, hwilken Trondhjemsboarne utropat till sin konung, efter ännu en broder Haldan, hwilken Erik låtit döda med förgift. Den

1) Sturles. Hakon Adalstensfotres och Harald Gråfells Sagor, Oddur Munks Olof Tryggw. S.

gemensamma faran förenar Olof och Sigrod. De sluta förbund uti Tönsberg, men öfverrumplas i detsamma af den lömske Erik. Motstånd göres, fast förgäfwes. Bröderne nedhuggas wid köpstadens portar, och jordas hwar i sin hög. Under tumultet undkom litwål Olofs unge son Tryggwe; men Erik lade hela Wiken under sig och blef der sommarens öfwer 935.

Men under det Erik låg här och beskattade våra fäder, ankom hans yngsta broder Hakon Adalstensfostre till Trondhjem, der han med öppna armar emottogs till konung. Nyttet om hans ankomst flög, likt en ljungeld, genom hela Norrige, och den betryckta allmogen, som uti honom såg gamle kong Harald uppblomstra på nytt, söll hoptals till hans fanor. Blodyr nödgades för alltid lemna stådeplatsen för sina nibingsbragder och flydde till England, med ångren och den wakande wedergällningen i sina spår. Nu återkom den fredlöse Tryggwe, och erhöll af sin farbroder, konung Hakon, Bohuslän och landet upp till nuwarande Christiania, såsom länrike, emot half stätt. För ung och oerfaren att sjelf styra land och leda här, gaf Hakon honom till ett stöd i början en duglig förmyndare. Så snart Tryggwe blifwit wapenför, drog han, efter tidens sed, med sina Wikderiar på härnadsståg till de Brittaniska öarne. Danske wikingarne begagnade sig då af tillfället och anställde swära plundringar på våra kuster, så att konung Hakon sjelf nödgades med en stor flotta besöka våra farwatten, då Danstarna grepo till flykten. För att hämnas, utplundrade Hakon några Dansta länder, tvingade dem att erkänna sitt öfwerwälde, och gaf dem i förlänning åt den unge Tryggwe, som emedertid med ära och byte återkommit från sina wikingatåg. Men dessa ömsesidiga plundringar gafwo anledning till farligare oroligheter. Erik Blodyr' hämdgirige söner, efter sin moder wänligtwis kallade Gunhildsöner, funno nu tillhåll i Danmark, derifrån de ständigt oroade Wiken; men Tryggwe wärjde med mandom sitt kungadöme, och aflade esomoftast lika förstörande återbesök uti de länder, som tillhörde hans fienders bestyddare. Men en sommar kom det till öppet slag

på Sotefjorden utanför Sotenäs, der den stridsfamnne Tryggwe blef slagen på flykten, hwarpå hela kusten fick erfara seg-rarnes hämd. För att undgå deras grymhet erkände då många af allmogon Gunhildsfönerne för sina herrar; men Hakon, som då war uti nordliga Norrige, och fick der budskap om Tryggwes nederlag, och Wikens olycka, skyndar med en wälrustad flotta båda till undsättning, möter wäldsmännen på halfwa wägen, och tager på dem en lysande hämd genom segren wid Augwaldsnås Gunhildsfönernes öfriga försök att härja Wiken afflogs af den hjeltmodige Tryggwe, och häfderna förmåla, till hans och Wikeriarnes heder, att de alltid woro den gode kung Hakon Waldstensof-stres bäste wänner; och då denne Norriges älfwärdaste konung segerande stupade i kampen mot sina brorsöner, kunde Wikens folk aldrig fatta någon kärlek för hans banemän 1).

Sarald Gräfell och hans bröder, de öfrige Gunhilds söner, bestego den blodiga slägtthronen, hwilken de besläckade med idel wäldsgerningar, dertill wanligen uppretade af sin moder, som war en ond quinna. Konung Tryggwe förfo-nade sig med dessa nya förhållanden, så mycket klosheten och nödwändigheten kräfde. Han tillwägabragte en förlikning med sina förra fiender, enligt hwilken han fick behålla sin magt på samma wiskor, under hwilka han innehafte den uti konung Hakons tid. Men då Gunhildsfönerne, på sin moders anstiftan, innebrände den mäktige Sigurd Ladejarl, hwilken ingått med dem ett lika fördrag, anade Tryggwe oråd och slöt förbund med nämnde jarls son Hakon, med sitt syston-

1) Konung Hakon, allmänt den gode kallad, dog på samma stippa, der han blifwit född. En pit hade under striden gifwit honom barnläret. Ibland de allmänna inrättningar, denne konung gjorde, och hwilka äfwen gånde Wiken, war landets indelning uti härader eller skeppareben, hwilka i krigstider skulle utreda ett wigt antal skepp. Denna indelning sträckte sig så högt i landet, som laxen gick i strömmarne, d. w. s. så långt från kusten som man möjligtwis kunde framkaffa skeppen. Desutom anordnade han om wårdelbar och budlostar m. m., hwarmed man i hast kunde tillkännagifwa fiendens infall i landet, samt war i öfrigt en god lagstiftare, och en tapper och wänsäll herre.

varn konung Gudröd Björnsfon, som innehade Westfold, samt med den mäktige Gudbrand Zerse på Nedemarken. Afstigten med detta förbund war utan twiswel den, att till egen säkerhet bilda en motwigt emot de grymme öfwerherrar-nes magt, kanhända systade det ock på deras störtaude. Så trodde åtminstone Gunhilds sönerne, och denna tro bestämde dem för förbundsbrödernes förderf.

Wåren år 970 rustade sig konung Harald Gråfell och hans broder Gudröd Eriksfon till en gemensam färd i Westerwiking. Wid utfärdsölet råkade de wårde herrarne i träta, om hwilken af dem wore den ypperste, och det syntes nära att komma till twekamp, då deras män gick emellan och stiftade fred. Kamratskapet under härfärden blef emedlertid om intet, och de båda konungarne togo wid utseglingen hwar sin kosa. Harald lade helt plötsligt till wid Tönsberg, der han öfwerumplade och ihjäl slog konung Gudröd Björnsfon, en af Tryggwes förbundsbröder. Gudröd Eriksfon seglade inomskärs under Bohuslän, och sände helsning och bud till konung Tryggwe, att blifwa sig följaktig på härtåget. Detta behagade Tryggwe wäl, och han begaf sig, waktadt alla sin drottning Astrids böner och warningar, med blott ett enda skepp till Gudröd, hwilken lög med sin flotta utanför Weier på Sotenäs. Snart fick han likwäl ångra sitt förakt för sin drottningens råd, ty när de båda konungarne kommo till samtals, lät den trolöse Gudröd sina män öfwerfalla och dräpa den godtrogne Tryggwe med 12 af hans medfölje. Den mördade nedkastades uti ett förut begaguadt griftrör på en ö, som till minne af den försätligt ombragte hjelten ännu kallas Tryggö. Der ligger hans graf på den högsta bergspetsen. Nära niohundrade år hafwa hafwets mör sjungit hans drapa wid den nakna klippöns strand. Nära niohundrade år har man från fader till son förtält sagan om den gode kung Tryggwe och hans ofärd; — ännu efter selder skall den förtälas. Så wann Tryggwe, genom sin olycka, hjeltens högsta sträfwan: — att lesa i sagens minne.

Efter denna illbragd wisade det sig, att Gunhilds sö- nernes öwänskap wid utfärdsölet endast war läsfad, på de

ryktet om densamma skulle insöfwa de båda Wit-konungarne i större säkerhet; ty efter mordets utförande förena de båda bröderne sig helt wänstapligt och lägga Wiken under sitt wälde. Med berömlig klofhet och kraft hade Tryggwe regerat omkring 35 år. Hans drottning Astrid war dotter af en mäktig länsherre i Norrige. Förföljd af sin mans banemän, hwilka traktade äfwen efter hennes lif, måste hon en tid bortåt dölja sig på en obebodd holme i en af Norriges insjöar, der hon framfödde sin son, den odödlige Olof Tryggwesson. Hon undkom wäl sedan till Sverige, men råkade i Gtiff fångenskap. En mäktig odalbonde i Bohuslän Loden igentände en gång på en slafmarknad, uti en bleknad och trassig trälinna, sin förre konungs olyckliga maka, och koftöpte henne, sedan hon lofwat att äkta honom. Hon kom så åter till sitt förra land och födde der med Loden sonen Torkel Nefja och döttrarne Ingrid och Ingegerd, hwilka blefwo bortgifta till de mäktiga Bohuslämningarne Thorgeir och Hyrning. Sonen Olof genomgick lika hårda öden. Han stildes från sin moder och blef såsom träl flere gånger såld. Men densamme, som en gång såldes för en bock och en annan gång för en listrock och ett skärp, — densamme blef sedan — Norriges mäktige enwäldskonung.

Händen öfwer Tryggwes mördare dröjde, men uteblef icke. Tjuguåtta år efter mordet dräpte Astrids mågar hans baneman, konung Gudröd, — den sste af de blodige Gunstillsöner. Han hade kommit till Wiken med 60 skepp, fordrade att blifwa antagen till konung, och wände sig i det ärendet till Thorgeir och Hyrning. Dese låtsade sig icke hafwa något deremot för egen del, men såde sig likwäl wara nödsakade att uti en så wiktig sak inhämta allmogens tankar. Ting utlystes dertföre, och Gudröd hade redan infunnit sig med sina gyllne förhoppningar, då bud ingick att Hyrning, genom ett fall af hästen, slagit sig till döds. Denna olyckliga händelse wällade tingets aflysning; men det skulle åter stämmas, sedan den döde blifwit wäl begrafwen. För att förforta wäntnings tiden, inbjöds Gudröd till gästabud; men då han en natt insomnat med ett godt rus, kringhwarf

de den för döb utgifne Hyrning med en mängd wäpnade gården, uti hwilken Gudröd sof, antände den, och brände inne honom och alla hans män. Så lönas det ena sweket af det andra.

3. Om Thorkel Leyra 1).

Harald Gräfsell ombragtes wid Jutland 977 och Norrige blef dermed afhängigt af Danmark. Hakon Jarl, genom hvars listiga nidingbragd detta utfördes, erhåller större delen af Norrige i förläning, och gör sig snart sjelfständig. Bohuslän, hwilket Danste konungen läser bestämt till förläning åt sin son Swen Twestågg, styrdes, åtminstone till en del, af en wiss Thorkel Leyra. Det enda man om honom känner är hans ändalykt, hwilken war följande.

När Swen Twestågg besteg Danmarks thron, anställde han ett stort arföf efter sin fader, till hwilket äfwen tidens ryktbaraste hjeltar, Jomswikingarne, inbjödos. Till plågsfederna wid dylika tillfällen hörde, att gästerne wid det horn, som tömdes till den dödes minne, skulle göra ett manligt löfte, som sedan aldrig kunde ryggas. Sedan Jomswikingarne, genom tömmandet af Christi och Engelen Michaels stålar, blifwit temmeligen upprymde, låto de stora löften icke fattas wid den döde kung Haralds stål. Inom tre år skulle de hafwa dräpitt Hakon Jarl och eröfrat Norrige. En af dem, den wilde Wagn Åkesson, gjorde särstildt det löfte: att ej wända åter med lifwet, förr än han dräpitt Thorkel Leyra och sofwit hos hans dotter Ingeborg. Wist tyckte herrarne om morgonen, när de sofwit ruset af sig, att de lofwat något mer än de kunde hålla, men saken stod nu att påpröfwa. Inom kort anlände de till Norrige.. Hakon Jarl, hans son Erik Jarl och Thorkel Leyra med flera höfdingar möta dem i Siorungawåg, der 994 ett af Nordens skarpaste slag hålles. Efter 3 dagars slagting och otroliga under af tapperhet swiker segren hjeltarne från Jomsborg. Wagn Åkesson tillfångatages och föres upp på land att afrättas, tillika med

1) Sturles. Dief Tryggwss. Saga.

flera af sitt folk. Med sammanbundna fötter afwakta de, sittande på en fällb trädstam, med onaturligt gäckeri sitt öde. Då framträder Thorkel Leyra med en yxa i handen, och säger till Wagn: "Du har gjort ett löfte att dräpa mig, men likare synes nu att jag dräper dig", och derpå begynner han mordet på Wagns män. Men en särdeles utmärkt Jomsvisking frälstes af Grif Jarl. Uppretad häröfwer roppte Thorkel till Jarlen: "Will du än gifwa alla desse män frid, så skall dock aldrig Wagn komma undan med lifwet", och framstörtade med lystad yxa för att uppfylla sin hotelse. I detta samma kastar sig Wagns fosterbröder, som satt bredwid honom, framför Thorkel, så att denne stupar och släpper yran. Wagn grep den i ögonblicket och klöf dermed den Bohuslänska höfdingens stalle. "Will du hafwa fred Wagn Ulfesson?" sporde då Jarlen. — "Ja om mina män ock så behålla lifwet", gemmälte Wagn. Jarlen gaf då alla öfwerblefne fred, tog Wagn med sig hem till sin förlänning i Wiken, och gaf honom till äkta Thorkel Leyras dotter Ingeborg med stora rikedomar, och hade så Wagn Ulfesson uppfyllt sitt löfte. Af detta Grif Jarls handlingsfätt, hwilket synes ännu besynnerligare wid betraktande af tidens stränga hämdelagar, kan slutas, att Grif Jarls wänskap för Thorkel ej war den bästa. War afund öfwer dennes förlänning dertill wällande? — Nog af — wi finna nu Grifs wälde utsträckt äfwen öfwer Bohuslän.

4. Bohuslän christnas 1).

Gnwaldsherren Hakon Jarl förtjente inom kort namnet Hakon den onde. Böndernas hat och Olof Tryggwesson's ankomst uppfyllde snart de mörka aningar han sjelf hyste om sin ofärd. Han mördas ömkeligen af sin egen träl, under en swinstia, der han gömt sig, och Olof Tryggwesson helpsas för Norriges konung. Förföljd af ondstan och olyckan, efter sin faders mord wid Sotenäs, räddades han likwäl på det underbaraste, emedan försynen uti honom utwält den kämpe,

1) Sturles. och Oddur Munk's Olof Tryggwes. S. Sturles. Olof d. heliges S.

under hägnat af hwars föld Christi lära, änsfönt planterad med swärdet, skulle fästa djupa rötter kringom Norrignes fiellar. Inem kort står Tryggwes son segrande i våra nejder. Erik Jarl flyndar, såsom flykting, till Sverige, för att sedan, såsom segrare, återkomma. Olof håller en tid bortåt sitt hof uti Wiken och begynner här Christendomens införande i Norrige.

Det berättas i häfderna, att inemånarne i Wiken woro bland Norrignes innebyggare de mest bekanta med Christendomens läror, i anseende till deras widsträckt handelsförbindelser med Christna länder. De ständiga wikingafärder, som Wikveriarne anställde till det westra och södra Europa, bidrogo vel ganska mycket härtill; ty utom ära och byte hemförde de äfwen kunskapen om "Zwite Christ", och låto ofta döpa sig, åtminstone primsigna sig ¹⁾. Något försök till allmänna re omvändelse stedde ej, förr än på 980:talet. Wid denna tid kämpade Tyske Kejsar Otto med Danste konungen Harald Gormsson med härsmakt för Christendomens utbredande, och när han sporde, att Hakon Jarl af Norrige lemnat sitt land, för att flynda Harald till hjelp, hitsände han twenne sina Vasaller med en flotta, hwilka christnade hela Wiken. Enligt en annan uppgift, som vel är trovärdigare, lærer denna utrustning varit gjord af den nydöpte konung Harald sjelf. Omvändelsen bestod wäl icke uti annat, än uti döpaude af några kustinnewånare; men en sådan bragd räknades likwäl den tiden för hyperlig, och kung Harald kunde på en runsten låta rista åt sig det loford, att han christnat hela Norrige. De utsände Apostlarnes singo likwäl bråttom hem, när Hakon Jarl kom i sitt land igen, efter att hafwa affswurit den honom påtvingna Christendomen. Denne om sina fäders tro nitiste man utfärdade derpå ett påbud öfwer hela Wiken, att ingen Christen fick tålas. Då offrade våra fäder på nytt till Asagudarne, och de få, som widblefwo den nya tron, måste fly, så att när Olof Tryggwesson hittom, fanns här ingen uppenbar Christen.

1) Primsigningen bestod uti att låta märka sig med ett kors i pannan, och war en förberedelse till dopet.

Konungen uppehöll sig ofta i våra bygder, dels emedan hans fader efterlemnade här ett kärt minne, dels emedan han här ägde sina närmaste släktingar, såsom sin moder, sin styffader, den ättstore odalbonden Eoden, och sina swågrar Thorgeir och Hyrning. En gång, då desse woro församlade hos konungen, yppar han för dem sin föresats att omvända hela Norrige, eller också dö dertfore, "och", säger han, "låter jag eder förr än andre få weta denna min föresats; ty jag hafwer mesta förtroendet till eder, såsom mina fränder. Och will jag, om I antagen denna lära och af eder förmåga fränjen mitt förhafswande, göra eder till rike och mäktige män". Detta behagade fränderne wäl, och låto de sig döpa af konungen. På derefter utlyst ting framställde konungen med stor wältalighet för den församlade menigheten sin wilja. Ingen wågade motsäga honom, utan hans befallning hörsammades först af de förnåme och af dem, som förut warit döpte, men af Sakon Jarl blifwit tvingade till af fall, sedan af den öfriga tingsallmogen. En Biskop Jon, den samme som i Sverige, der han kallades Sigfrid, döpte Olof Skötkonung, förrättade dopet; och blef derefter allt folket i Bohuslän christnad år 995. Många så kallade Dop och Offerkällor i detta län erinra ännu om de ställen, der våra fäder då aftwäddes sin hednatro. Konung Olof fortsatte sedan sitt omvändelsewerk öfwer hela Norrige. De motsträfwige straffades med en grymhet, som har satt en swår fläck på den herrliges minne. Efter hans död förföll wäl hans werk, så att Olof den helige måste på nytt predika Kristus för våra fäder i Wiken. Till desas heder är likwäl antecknad, att det skedde med framgång, hwilket, jemfördt med den omständighet, att Olof Tryggwessons omvändelse nit icke mötte sådant motstånd här, som på andra ställen, wisar, att folket i denna landsändan, redan långt förr än den allmänna omvändelsen pådrefs, utkastat Alfagudarne, om ej ur templen och skurdhusen, likwäl ur hjertat och förståndet. Att likwäl äfwen här funnits några hårdnackade hedningar, som ej welat böja knä för den nye guden, bewittna de många sägner om jättar, som ej kunnat lida klokljuden från de ny-

byggda kyrkorna, utan dragit sig undan till öde ställen, derifrån de på allt sätt sökte skada människorna. Ännu finnas sägner i behåll om några ställen, der Bohusläns hedningar fordom anställde sina offer. På Droust, der Tegneby kyrka nu står, skall hafwa stått ett stort gudahus, som hetat Kulla, och nära wid hwilket varit en offerlund. En dylik lund har också funnits i Näsnge, och en på gränsen emellan Bullaren och Sörbygden på Kynnessjell, hwarest ännu stå några trån qwar, hwilka anses med ett slags wördnad, samt i Ljungs socken på Ulfweberget, der de gamle säga hafwa varit ett offerställe.

Imland de Witveriar, som omwändes, war äfwen en Thorgeir. Han slog sig på profelytmakeri, och utbredde, enligt tidens sed, fridens lära med eld och swärd. Men då han i Wermland wille nyttja samma öfvertygelsesmedel, ihjälslogs han af de uppretade bönderne wid gården Strand i Wermafog, der hans graf ännu wisades år 1223 för konung Hakon Hakonsson. Den stackarn blef sedan dyrkad såsom helgon både i Wermland och här.

5. Om mötet i Kongahell 997 1).

Då här talas om kungamöten, må också widröras det bekanta och omtvistade Danaholms möte. I Danaholmen, som nu kallas Danmarkslilja, tillhörer Bohuslän och ligger i Göthaelfs mynning, stod Swenska, Norrsta och Dansta rikenas rämärken. Det är en bekant berättelse, att år 951 möttes här de tre nordiska rikenas konungar, för att bestämma gränsefästnaden emellan Sverige och Danmark, och wid hwilket tillfälle Skåne, Halland och Blekinge stildes ifrån det förra och lades till det sednare. Det säges också, att de tre konungarne spisat wid samma bord, och likwäl sutit hwar i sitt rike, samt att den Norrsta hållit stigbygeln och den Dansta betsklet åt den Swenske då, denne steg till häst. Men fastän man kan styrka denna sägen med ett runebref och wisa på Danmarkslilja en stensättning, på det stället, der den höga mål-

1) Sturles. Dief Tryggwes. S. Schönung.

tiden skall hållits, läver likväl denna händelse, åtminstone till sina blomständigheter, vara uppbyggd.

Kongahell, — nuvarande Kongelf, — då beläget längs Nordreelfsstrand, der Castellegårdens ägor nu sträcka sig, war fordom Norrrikes betydligaste och rikaste handelsstad, samt ryktbar i Nordens historia för de många konungamöten och skarpa slagningar, der blifwit hållna. Här möttes merändels Nordens konungar, eller deras fullnägtige och medlare, när omständigheterna kräfde deras sammanträdande. Det skall hafwa varit en lag, att Norrrikes konung skulle infäma sig här hwart tredje år, för att sätta fred för sitt land, eller genom möte med sina höge grannar bilägga de twister, som kunde hafwa uppkommit deras undersåtare emellan. Staden, som af dessa möten fått sitt namn Kongahell — Konungars sal, — fortfor att vara en sådan mötesplats, äfwen sedan Wendernes stöfving och Gamla Lödöses uppblomstrande bortfört des rikedomar och brutit des anseende. Redan små konungarne möttes här. Sjurleif, konung på Rogaland i Norrige, höll här möte med konung Sreidar på Seland, hwilket på sitt sätt ådrog den förre många olyckor ¹⁾; men det första, som här hölls af någon märkwärdighet, är mötet år 997 emellan Olof Tryggwesson och Swenska Enkedrottningen Sigrid Storräda, — en händelse, i sig sjelf obetydlig, men genom sina följder af stort inflytande på Nordens öde.

Bewekt af politiska skäl, hade konung Olof friat till denna öfvermodiga quinna. Efter åtskilligt missförstånd och flera underhandlingar, öfverenskommo de höga contrahenterna att personligen besluta om saken i Kongahell. Här gick allt i början efter önskan, och äktenskapet beslöts; men då Olof wille öfwertala sin hedniska brud, att låta döpa sig, wägrar drottningen alldeles att öfwergeifwa sina fäders tro, men säger sig icke wilja förhindra Olof att tro på hwilken gud han wille. Då blef konung Olof, som, när fråga war om trossaker, alltid glömde billighet och höfwißt skick, wred och slog sin brud i ansigtet med den handste, han höll i handen un-

1) Nisse Saga, Cap. 6.

der utrop: "hwi skulle jag wilja äkta dig, du hednahund" 1)! "Detta månde en gång wälla din död", gemmalte den djupt förolämpade quinnan. Hotelsen gick inom kort i fullbordan. I hopp att komma i tillfälle, att tillfredsställa sin hämd, räcker den försmädda Sigrid sin hand åt Danste konungen Swen Twestågg. Denne, jemte Sigrids son Swenske konungen Olof Skötkonung och den fördrifne Erik Jarl, öfwerfalla, på hennes anstiftan, den oberedde Olof Tryggwesson wid ön Swoldern år 1000. Efter en mördande slagting försvinner den Rorrste hjelten; men det sten, som munkarne sågo i slagtingens natt omstråla honom på Drmen Länges bakstam, omgifwer ännu, såsom en helgonglans, den ädles minne 2).

Sigrid war hämnad. Segrarne delade den öfwerwunnes länder. Bohuslän föll på Swenske konungens lott.

---

1) Ödbur Munl berättar att hon äfwen fått heta: "du gamla Frynlesfinn". Sigrid lär warit omkring 50 år; men, äfwen om man tager i betraktande denna ledsamma omständighet, måste man medgifwa att Olof war en högst oartig friare. Saxos berättelse om det försät, som Olof, wid detta tillfälle kall hafwa stått för Sigrid, förtjenar ej anföras.

2) Wid Tryggwessons siba stridde och föllo här, med stor ära, hans swägrar, Bohuslänningarne Thorgeir och Hyrning. Brodern Thorkel Nefja war den sifte, som sprang öfwer bord, då Olof Tryggwessons flepp Drmen Länge antrades.

Cap. 3.

Om Bohuslän från Olof Tryggvessons till Sigurd Jorsalafarares död. År 1000—1130.

1. Bohuslän eröfras och behålles af Olof den helige ¹⁾.

Bohuslän lydde nu för andra gången omedelbart under Sveriges spira. Tillika med öfriga länder, hvilka wid delningen på Swolderön tillföll Olof Stötkonung, öfverlemnas det, såsom län, åt hans måg Swen Jarl, son till förut omtalade jarlen Hakon. Om denne höfding är antecknad, att han war den stönaste man på sin tid. Sjelf kristen, lät han hwar och en af sina undersåter behålla sin samvetsfrihet oförbr, och handhafde i öfrigt lagar och landsstic, hvarföre han war allmänt afhållen.

På sjuttonde året innehade Swen Jarl sin förlänning, då ofwännämde Gudröd Björnsfons sonson, Olof Haraldsson, den helige kallad, återwänder från sina krigståg, för att återwiinna sina förfäders land. Utanför Näsudden — några mil ofwan Swinesund — drabba de båda herrarne tillsammans. Swen Jarl tappar slaget, och räddas endast genom en trogen man, som kastade ett ankare i hans skepp, då det war nära att äntras, och bogserade honom ur striden år 1017. Swen flyktar till Sverige, och dör på en härferd i Österjöländerna. Förlusten af segren wid Näsudden wällade förlusten af alla Swenske konungens länder i Norrige, med undantag af Bohuslän, och Olof Stötkonung fick då erfara, huru liten wälsignelse följer det orättfångna godset. Denna sistnämnda landsträcka sökte han likwäl att rädda, då han uppdrog des förswar åt twenne högättade och tappre män, Hroe Skjalge och Eilif Götiske. Hroe, hwilken war höfding öfwer södra delen af länet, der han hade mycken

1) Sturles, Olof den heliges S.

slägt, war en ganska rik man och ägde stora egendomar på Distingen. Gills, hwilken sattes öfwer norra Bohuslän, war den Norrste eröfrarens swåraste fiende, hwarföre och denne helige konung lät dräpa honom med swel.

Efter att hafwa underlagt sig det öfriga Norrige, landade konung Olof Haraldsson omsider med sin flotta i Bohuslän, och stände des innebyggare till tings. Kustinnewånarne och öboarne infunno sig talrikt, men bönderne i skogsbygden samlade sig bewäpnade omkring sin höfding Gills, hwilken sammandrog en här på Dahlsländ. När tinget war satt, uppstod den sedermera genom sin beskickning till Swenska höfswet namnkunnige Björn Stallare, hwilken war konung Olofs förnämlige man, och höll till de församlade Bohuslänningarne ett tal, uti hwilket han antydde dem, att följa de öfrige Norrmännens exempel, och afkasta det främmande oket samt taga hans herre till konung, m. m.

Då reste sig en rik och myndig bonde Brynjolf Ulfaldi och på den församlade menighetens wägnar swarade: "Wi bönder weta nog hwar rätta landskiftnaden förr warit emellan Norriges konung, Sweakonung och Danakonung, nemligen, att rågången gått uti Göthaelfs ifrån Wenern till hafwet, samt i norr genom Dahlsländ till Gdastog, längs Kölen allt nordan till Finmarken. Så weta wi och, att man ä omse söder hafwer gjert intrång i hwarandra's land, och att Swearne nu länge hafwa sträckt sitt wälde allt intill Swinesund. Men, sanningen att säga, wet jag, att många män här heldre wilja tjena Norriges konung; dock är det swårt att härtill råda, ty Sweakonungens wälde ligger både öster, söder, ja äfwen norr om oss; och det är desutom troligt, att Norriges konung mände snart fara norr i landet, der han har sina mesta och betydligaste landstyper, och då hafwom wi icke magt nog att ligga i delo med Götherne; men will nu konungen bistå oss och hålla oss stadeslösa, så wiljom wi gerna blifwa hans män". Glad öfwer detta swar aflyste konungen tinget och gaf folket hemlof; men Brynjolf Ulfaldi behöll han när sig såsom gäst hela denna och följande dag, och kunde alla märka att konungen och Brynjolf hade

mycket att talas wid uti enrum. Ingen wiste, hwarom så samtaleet wände sig; men när Gilif Görstes hufwud afstogs, uppdragades tillräckligt den swarta anläggning, de uppgjorde, — en anläggning, som, enligt en berömd häfdateknars ord, mera wanhedrar den Norrste konungen, än alla hans öfrige gerningar kunna hedra honom.

Daktadt alla den tappre Gilifs åtgärder, öfvergingo Bohuslänningarne heftals till Olof Haraldsons fanor, och en allmän röst hördes, att en förlikning borde träffas emellan de båda herrarne, emedan landet led af deras fiendskap. Likwäl fanns det ännu många bönder, som höllo med den trogne Gilif. Efter åtskilliga underhandlingar, genom sändebud från ömse sidor, bles ändteligen den Swenske höfdingen lockad att samtala till en tingsstämma, på hwilken han och Olofs fullmäktige, jemte hela allmogen, skulle möta till öfwerläggning, om hwad under närwarande omständigheter wore gagneligast att göra. Då tingsdagen kom, samlade sig allmogen mangrant. Gilif insann sig som wanligt, omgifwen af trettio bewäpnade män, och ledsagad af en stor skara bönder. Tinget hölls nära stranden. Konungen sjelf war närwarande med sin flotta och gick i land, men höll sig på afstånd från tingsplatsen, och ditkände Björn Stallare att föra ordet i sitt ställe. Men dagen förut hade konungen sändt besälhafswaren för sin lifwakt, eller de så kallade Gestarne Thore Långe, med öfwa män till Brynjolf Ulfaldi. Alla wore förklädde till bönder, men dolde brynjor under rockarne och hjälmur under sina hattar. Dese blandade sig nu tillika med Brynjolf uti Gilifs swit, och ställde sig på tinget bakom honom. Björn Stallare begynte derpå förhandlingarne med ett långt tal, om allmogens pligt, att gifwa sig under Norrste konungen. Då han slutat, uppsteg Gilif för att svara; men i det samma drog den förklädde Thore Långe sitt swärd och afhög hans hufwud, hwarefter sledde ett blodbad på Gilifs medhållare; många nedhögs och de andre flydde. Efter tumultets slut framgick Olof sjelf på tinget och, efter åtskilligt tydnad, uppmanade allmogen att underkasta sig hans wälde, lofwände att skydda dem emot Swenskarne. Bönderne jafsa

de, och dermed underlade sig konung Olof Haraldsson hela norra Bohuslän år 1019.

Gilifs mord war en lömsk nidingsbragd, och den stredde på anstiftan af en konung, för hwilkens förgudade minne Nordens män tillbedjande böjde sina knän uti fem århundraden! Böga trolöfware och grymmare handling besläckar Christidan den andres minne. Skilnaden emellan dessa båda war, att efterwerlden kallade den ena helig och den andre tyrann. Till lön för sitt bistånd erhöll Brynjolf Ulfaldi till julgäfwan af konungen gården Wetteland uti Skee socken, som redan den tiden war en betydlig egendom, dertill ett med guld inlagdt swärd, samt länsherres namn och wärdighet. Men denna kongliga frifostighet kunde likwäl icke ersätta honom den förlust han led till sin ära, då han besläckade sig med ett förräderi af det lågaste slag.

Länets södra del fortfor ännu att wörda Swenske wälddet uti den andre länshöfdingen Hroe Skjalge. Warnad af sin mechbroders öde, war denne icke så lätt att återkomma med lif, hwarföre man måste försöka ombringa honom i öppen strid. Wid Norrsta konungens hof wistades wid denna tid en förwägen wiking Eiwinder Urarhorn, som erhöll detta uppdrag. Han seglade dertföre till Öckeröarne. Der sporde han att Hroe war på Droust, sypelsatt med att indriswa konungens stätt och leding. Han begaf sig då på wägen dit, men mötte Hroe uti Sakefjord (Plugasund), der han öfwerföll och drap honom och några af hans män. Eiwinder, som förklarade den på Hroes slepp befintliga skatten för god pris, seglade dertföre inåt Österfjön, der han sommaren igenom tumlade hurtigt om med Swenske konungens undersåter. Konung Olof Haraldsson kom nu till Götthaeln med sin flotta, och war då hela Bohuslän i hans wäld år 1020.

Under allt detta, sitter Swenske konungen i obegriplig stöteslöshet, äfwen sedan erfarenheten wisat falskheten i hans tro, att Olof Tjode ej skulle wäga angripa den mächtige Upsaladrottens länder. I Bohuslän hade länshöfdingarne blifwit lemnade utan allt understöd, och då de sjelfwe, tillika med det land, hwilket de woro satte att försvara, föllo offer

för dåliga anskalter, widtogos inga allwarliga åtgärder till hämmande af deras död och förlustens ersättande. Storlätighet och oqvädinsord woro de enda wapen, hwarmed Sweafonungen bekrigade Olof Haraldsson, men dermed kunde han ej döfwa eggen på den djerfwe Normannens swärd.

Ständiga och folködande småstrider föreföllo emedlertid längs gränsen. Dessa upphörde dock till det mesta, när Westgöthajarlen Ragwald Ulfson insann sig hos Norrste konungen wid Kongahell, och för slägtkap och likhet i tänkesätt utwerkade sig fred för sitt län. Fredade från detta håll, måste likwäl Bohusläningarne lesna uti ständig fruktan för den Swenske konungens hotelser, hwilka, om de gingo i werkstälighet, aldravärst skulle komma att gälla dem. Desutom war deras handel helt och hållet förstörd genom deras nye herres stränga befallning, att de ej sunge införa sill eller salt till Sverige, eller inlåta sig uti ringaste handelsförbindelse med detta rikes innebyggare; och hwilket war en swår omständighet, särdeles emedan sill, eller sist i allmänhet, war den enda byteswara, Bohusläningen ägde, att erbjudas sina Swenska grannar, emot den spammål, som han af dese nödgades förskaffa sig, i ansende till hans egen jords ringa odling och aftastning. Tvingade af dessa olägenheter, öfwerlade Wifens innewånare Björn Stallare, att föreslå Olof Haraldsson, att söka förlikning med Olof Skötkonung. Saken utföll efter allas önskan, utom efter Björns, hwilken sjelf måste påtaga sig den wådliga beskickningen till den retlige Sweafonungen. Genom Ragwald Jarls konstler och Thorgny Lagmans oförfräckta tal på alshärjartinget i Upsala, utwerkades ändligen ett fredsflut emellan båda konungarne, i kraft af hwilket Manarike eller Bohuslän och de öfriga landskap, hwilka, genom delningen på ön Swolbern, tillfallit Olof Skötkonung, högtidligen asträddes till Norrige. Ett äktenskap emellan den Norrste Olof och Olof Skötkonungs dotter Jugegerd skulle ytterligare besegla freden, och skulle bröllopet frås uti Kongahell hösten 1021.

Med all möjlig pragt anlände den Norrste konungen, redan tidigt på sommaren till Kongahell, för att emottaga

sin drottning, men svärligen blef någon friare värre bedragen. Swarfen bruden eller hennes fader afhöres. Slutligen, efter lång wäntan, ingår den underrättelse, att Swenske konungen helt och hållet ryggat det honom astwungna föredraget, och att således Behuslänningarne, i stället för att få fröjda sig åt bröllopsfacklorna i Kongahells kungasal, torde komma att få se röd hane på sina egna tak. Den Norrste konungen blef wid detta budskap högelingen förtörnad och wille i första hettan förwandla sin brudfärd till en härfärd, men den floke Björn Stallare och de öfrige höfvingarne förmådde likwäl stilla hans wrede så mycket, att fiendtligheterna från den Norrsta sidan tills widare uppfötos. Så stodo sakerna en tid. På sistone nödgades Olof Skötkonung, tvingad af sina egna undersåtars uppror, och sedan han emot sin wilja blifwit den Norrste konungens swärfader, beqwäma sig till fred, till jemkning af hvars willkor ett nytt möte beramades i Kongahell.

Glömda woro nu alla gamla oförrätter, när swärfader och måg möttes der år 1022. Allt war wänskap och förtroelighet. Endast en liten twist uppstod, rörande en bygd på Hisingen. Redan från äldsta tider war denna ö delad emellan Sverige och Norrige, men uti gränsen låg en socken, troligen Backa, hvars innebyggare ömsewis skattat till Norrsta och Swenska kronan. Herrawäldet öfwer denna lilla bygd bestöto de båda konungarne att afgöra genom tärningkast. Olof Skötkonung slog först och fick två seror. "Innu finnes två seror på tärningarne, och betyder det för Gud minom Herran mindre än intet, att låta dem uppkomma", sade Olof den helige, under det han skakade tärningarne i handen, kastade och fick såsom han trodde. Konungarne fortsatte spelet. Den Swenske slog på nytt seror all; men då den Norrste kastade, sprang den ena tärningen i tu, och bitarne uppwisade 7 ögon, under det den, som höll, wisade en sera. På grund häraf tillagnade sig Olof den helige den outwisade bygden, hwilken alltsedan tillhört Norrige. Wi hafwa denna berättelse af en, med sjelfwa händelsen nära samtida man, och intet skal gifwes för mistänkaude af des trewär-

dighet. Underligare har händt, än att en spelare kastat fönder en tärning, och wist är, att konungar, flera gånger än denna, till tidsfördrif lekt om länders och folks öden.

Genom detta möte i Kongahell löts ändteligen den treåra ofred, som hotade innebyggarna i Bohuslän med ytterligt elände. Genom freden, den lifliga handeln och en god ärswärt, för hwilket särdeles året 1026 utmärkte sig, uppblomstrade på nytt den allmänna wälmågan i wår fädernebygd.

Under Olof Haraldssöns öfriga tid, tilldrog sig intet märkwärdigt i Bohuslän, om man undantager det möte, som år 1028 hölls i Kongahell emellan honom och Swenske konungen Anund Jacob, den fyra år förut afledne Olof Skötkonungs son och medregent. Anledning till detta möte gäfwos hufwudsakligast de hotande rustningar, hwilka den Danste konungen Knut den store företog, och som syftade på Norrriges eröfring. Följden af sammankomsten blefwo de härjningar, hwilka Olof och Anund gemensamt öfswade uti konung Knuts länder; men deras wid samma tillfälle fattade beslut att lägga Danmark under sig, förmodde de ej bringa till werksällighet. Samma sommar, som detta skedde, wäntade Olof sjelf ett fiendligt besök af Knut, och låg dertför med en wäkrustad flotta i Gifwessjorden, för att möta detsamma, men Knut lät den gången icke höra af sig.

Då slutligen Knut, hufwudsakligast genom de Norrstes egna wapen, segrade, måste äfwen Bohuslän böja sig under hans of, och hans son Swen Alfswesson uppehöll sig här, då Olof den helige stupade wid Stiklarstad 1030. Lifwäl war Wiken alltid Olofs trognaste landsända, och deltog alldrig uti de uppror, hwarmed de öfriga länen oroade sin konung. Det tyckes också, såsom skulle konung Olof hafwa med förkärlek omfattat hwarje tillfälle att här tillbringa en del af somrarne. Innu glänsa på ett berg, wid östra stranden af den naturstöne Bullaresjön, grushögarna efter ett forntida fäste, Olsborg, hwilket folksagan påstår S:t Olof hafwa grundat, och hwarest han säges ofta hafwa haft sin hofhållning. Desutom påminna mångfaldiga ställen, här, som annorstädes, genom sina namn och åtföljande sägner, om den

re märkvärdige konung. Så kallas ser, på ett af Tjörns högre berg wid Kyrkesund uppmurade stenpelare, Sanct Olofs Walar (swårdar), och sägas hafwa blifwit af honom uppsatte till sjöfarandes rättelse, af tacksamhet för det han wunnit priset wid en wadssegling med sin broder Harald. Harald, som icke gaf sig tid att afhöra messan, tog utomstärks, men Olof, som förut bewistade gudstjensten, skall hafwa seglat genwägen emellan Tjörn och Herrön, och efter Olof war den förste, som med ett större skepp wägade segla denna led, uppkom den sägen, att hans skeppstöl gjorde rånau i Kyrkesund ¹⁾. Ett Olofs källa på samma ställe har från älder warit en beryktad offerkälla, och hålles ännu, såsom sådan, i stor wördnad.

2. Bohusläns äldsta beskattning. Måsten wid Kongahell ²⁾.

God fred warade i Wiken en lång tid efter Olof den heliges fall, emedan de följande regentstiftena i Norrige icke orsakade någon strid. Danstarnes regering warade kort, och må nämnas endast dertföre, att det är derifrån en del af Bohusläns kronosfatter leder sitt upphof. Konung Swen Alfsweson bjöd nemligen hwarje bonde i Norrige, att wid hwarje jul gifwa sig en skäppa malt för hwarje eldstad, ett spann [18 $\mathcal{L}$] smör och ett lär af en tredres gammal ore; hwarje husmoder skulle lemna så mycket ohäklad lin, som kunde omgripas med tummen och långfingret den, som idfode fiske, skulle wara pligtig, att statta wärdet för fem fiskar, och hwarje seglare, att hafwa ett rum ledigt i sitt skepp för konungens waror. Bönderne förpligtades desutom att uppföra alla byggnader på kongsgårdarne, och att i krigstider ställa hwar sjunde man i fält m. m. Swane wid denna tunga, och uppretade af det förakt, hwarmed Danstarnem bemötte

1) Om detta äfwentyr sjunges på Tjörn en folksaga, uti hwilken St Olofs Walar sägas wara troll, hwilka försökt hindra hans färds men blifwit af honom förwandlade uti sten.

2) Sturles. Olof d. heliges, Magnus den godes, Harald Härbrädes och Olof Kyrras Sagor.

dem, afstafade Normännen det främmande oket, och uppsatte år 1035 på thronen Olof den heliges son Magnus. Någon lindring uti de pålagda statterna hoppades allmogens lifswäl förgäfwes af honom; men en sådan tillwägabragtes omföder 75 år derefter af konung Östen den gamle. De stätter, som förut utgingo af länet, såsom af det öfriga Norrige, woro obetydliga, och bestodo mest af Ledingen eller frigsgården, och af Landskylden, eller ett bidrag till konungens underhåll af wiså matwaror. Denna sednare war lifswäl helt ringa, sedan allmogon af konung Hafon Abalstiens fostre återfått sin, af Harald Hårfager dem fräntagna, äganderätt till sin jord. Den Theggilld och Wasstätt, konung Olof den helige pålade Isländarne, war sannolikt icke införd här. Tionden till presterkapet påbjöds här omkring år 1120, och den första penningstätt, som man med säkerhet wet utgick af allmogens hemman, pålades af konung Magnus Lagabåter år 1280, under namn af S:t Olofs penning, och af hwilken stätt man anser den ännu utgående jordeboksräntan härleda sig.

År 1036 lifnade det sig, att södra länsgränsen skulle blifwa stådeplats för en allwarsam lek. Den unge konungen i Danmark HårdaKnut, hwilken ej wille öfwergifwa sina anspråk på Norriges krona, hade stämt konung Magnus till ett hufwudslag i Gøthaelf, — ett högt spel, hwars pris war den öfwerwunnes rike. Men då de woro nära att drabba samman, tyckte höfdingarne å båda sidor, att deras unge furstar wisade häruti mera prof på barnsligt oförstånd än manlig klofhet, och makade dertföre ihop en förlikning, enligt hwilken wänstap skulle råda konungarne emellan, så länge de lefde, och den af dem, som asled utan manlige bröstafwinningar, skulle öfwerlemnna sitt rike åt den efterlefswande. De båda ständerna skildes ifrån hwaraman såsom de sätaste wänner och bröder. I kraft af detta fördrag, som slöts uti eller nära wid Kongahell, kom Magnus i besittning af Danmarks krona år 1042.

Såwa hotande såg det ut på samma ställe ett par gånger under Magni farbroder och efterträdare Harald Hårdrådes

regering. Magnus hade nemligen, en gång under sitt wistande i Kongahell, utnämnet den högättade Dansten Swen Ulfsson till jarl öfwer Danmark och tilldelat honom alla den nya wärdighetens utmärkelseecken, waktadt konungens wise festerfader ropade sitt warnande: "För stor jarl, för stor jarl, festerferson"! Wredgad lät wäl Magnus då förstå, att han wäl wiste hwad han gjorde, men måste likwäl snart se sin festerfaders profetia gå i fullbordan, ty knappt hade Swen Ulfsson tillträdt sitt jarladöme, förr än han satte kronan på sitt eget hufwud, och dermed orsakade Magnus mycken oro. Magnus, hwilken uti det här af uppkomna frig ständigt war segrare, erkände wäl på sin dödsbädd 1047 Swen för Danmarks konung, men dermed lät hans efterträtare Harald icke nöja sig. På fädernes wis öfwerenskommo då de båda fienderne att med all sin magt möta hwarannan wid elfwen, sommaren 1051, för att med swärdet afgöra sin twist, ifall förlitning ej kunde tillwägabringas. Harald kom, men Swen uteblef. Af samma misöde utmärktes året 1062, då man åter hade stämt hwarannan till swärdsting i Elfwesfjorden. Denna gång war Harald nära att genom en stark storm förlora hela sin ställiga flotta uti wår stärgård, men ankom likwäl utan betydlig förlust till Hisingen, der han på Tummelhed i Thorslanda socken mönstrade sin här. Danstarne, som nu werkligen ernade möta, flydde wid Haralds ankomst, men eftersattes af denne, hwilken sirax derpå wann den tillfredsställelsen, att uti det beryktade Niskalaget i Laholmsbugten få klappa upp sin Danste wederteleman, och derigenom hämnas, för det han twenne gånger lupit med limstänggen wid Göthaelf, och till på köpet blifwit slagen en gång wid Jutland.

Tredje mötet i elfwen emellan Danste och Norrste konungarne utsattes till 1064, men då skulle billig öfwerenskommelse och ej swärdet afgöra den långwariga trätan. Denna gång unbandrog sig ej Swen att möta; och blef då, efter några hotande debatter, hwarunder man wägde hwarje ord på guldwigt, ändteligen fred sluten på de willkor, att hwar och en skulle wara nöjd med de hugg han fått, och

dermed låta allt blifwa i det sticket, det war wid krigets början, samt ständigt hålla frid sinsemellan. Förlåtningen stadfästes med ed och gislan, och konungarne foro hem hwar till sitt; men Harald återwände snart till Kongahell, der han sammandrog en flotta af stärgårdsbåtar och mindre fartyg, hwilka han lät släpa förbi Trollhättefallen in uti Wenern, för att tukta Hakon Jarl, emedan denne uti Nisaslagnet fräst konung Swens lif, och sedermera flytt till Sverige.

Sedan Harald på Toste Jarls ¹⁾ inrådan dragit med härsmagt till England, och derstädes ej gjort större landwinning, än den af sju fet jord till hwilostad [1066], blef Wiken lagd till den del af riket, som tillföll Olof Kyrrer eller den stille. Det enda, som under dennes 26-åriga, fredliga och lyckliga regering nämnes om Bohuslän, äro twenne möten uti Kongahell. På det förra skulle Norrmän och Danskar åter med härsmagt afgöra, hwilka skulle wara de andres herrar, men saken aflopp icke blodigare, än att konungarne förnyade den sednast i Kongahell slutna freden, till hwilkens yttermera stadfästelse Danste konungen trolofwade sin dotter Ingrid åt Olof Kyrrer år 1067. Det sednare hölls år 1078 emellan Olof och konung Knut den helige i Danmark, och beslöts då, att Olof skulle låna Knut 60 härstopp till Englands eröfring, — ett företag, som likwäl aflopp utan framgång, i anseende till Dansta allmogens och Knuts egen broder Olof Szungers uppror. En följd af mötet blef Norrmännens fria handel på Danmark.

3. Om Swenke Steinarsson och Elfwe-grimarne ²⁾.

Konung Olof Kyrrer insjuknade och dog på gården Gårdeby i Tanums socken år 1093. Om denna gård går ännu den sägen, att en berömd konung der aflidit, men då man på gårdet wisar hans graf, begär man ett mistag, emedan Olofs

1) Tostes son Skule ägde stora förlåningar i Bohuslän och war en betydande man.

2) Sturles, Magni Barfots S.

tit fördes till Nidaros, n. w. Trondhjem. Genast wid döds-
fallet utropade innevärdarne i Wiken hans son Magnus
Barfot till Norriges konung. Häruti instände likwäl icke
Inlandsboarne, eller de så kallade Elfwegrimarne, emedan
dessa sett Magni systerbarn Hakon Magnusson uppvärd
ibland sig, och derföre helst unnade denne wänsfälle yngling
deras undersärliga trohet. Dessa wåre fäder stodo på sin tid
uti ett ganska dåligt rykte, för sitt förakt för lag och öfwer-
het, sitt wilde lynne och sin rofhyttad, och ansågos allmänt
för de wildaste och falskaste af Norrsta kronans undersåter.
Wiserligen bidrog dertill, utom deras granskap med en stor
handelsstad och deraf verkad liflig förbindelse med främlin-
gar, — hwilket alltid verkar menligt på en allmoges sedlig-
het, — äfwen deras granskap med Swenska och Danska wäl-
det, som ständigt erbjöd dem goda tillfällen, att ostraffadt
öfwa det onda. Af samma tillwitselse hafwa de ända till sed-
nare tider gjort sig förtjente, och måhända skall man ännu i
dag uti Söder-Bohuslämmingen igenkänna den gamle Elfwegri-
minen. Men, för att återgå till berättelsen, woro Elfwegri-
marne ett ondt slägte, och endast en kraftfull länsherre för-
måde hålla dem någorlunda i tygeln. En sådan ägde de
wiserligen wid detta tillfälle uti Swenke Steinarsson, men
det swåra i saken war, att just denne, hwilken en tid bortåt
warit Hakons uppfostrare, war den egentliga underblåsaren
af deras misnöje med konung Magnus. När Magnus der-
före genom Hakons hastiga död fick fria händer i riket, blef
ett af hans första göremål, att befria sig ifrån den farlige
Swenke, och, genom en landsförvisningsdom öfwer den äls-
skade höfdingen, äfwen till en del tukta hans bångstyrige Elfwegrimar.
Domens verkställande uppdrog konungen åt den
öförsträckte Sigurd Ulstrenge, densamme som gjort sig be-
kant uti Swenska historien genom förswaret af Dwallbinsö,
och gaf honom till medhjelpare sina öfrige länshöfdingar i
Wiken, Swen Bryggfot, Dag Eplifson och Kolbein
Klocka. Sigurd, som icke tyckte sig vara sämre karl, än
att han kunde hjelpa sig sjelf, sökte afböja det erbjudna be-
trädet, men konungen spådde honom, att det wäl torde kom-

ma att behöfwas. Derpå seglade han till Göthaelf och stämde hela södra länets innebyggare till tings.

Tingsdagen kom, och en otalig mängd folk hade samlat sig, men Swenke Steinarsson syntes ej till. Andteligen efter lång wäntan kom han, — men i spetsen för 500 ställklädda män, hwilkas blanka harnest glimmade som en is emot solen. Sigurd Allstreng blef dock icke häpen, utan steg upp och tillfödde de församlade Bohusläningarne sin konungs helsning och gunst, samt uppmanade dem att undfå densamma med tacksamhet. Då reste sig en stor och grof Elfwegrim, bister att påse, och klädd i en luden kappa, med en stor flockhatt på hufwudet och en stridsbyra på arelu, samt yttrade dessa ord: "Wid knep är jag wan, sade råfwen, när han drog harpan på isen", och satte sig åter ned. Sigurd Allstreng förrebrådde nu Elfwegrimarne deras ohöflighet, att så swara till konungens wärf, och sade rent ut, att konungen fordrade stätt af dem, såsom af sina öfrige undersåter, samt bad dem därför bestämma hwad deras frid tillhörde, och ej längre undandra draga sin konung den stätt och lydnad, som sig borde. Wresigt gemmälte i det samma den bister mannen med skimpelsen: "När Lappen wäntar snö, snokar han, fast ogerna, i kåtan efter stidorna" ¹⁾. Nu förgick tålamodet Sigurd. Förbittrad rusar han upp, kastar af sig kappan, och ropar i wredesmod: "afken I er sielfwa för att häna mig och längten icke efter att göra så om igen; men häruti wisen I hurudana I ären. Dock betyder detta föga, men straffwärdare är, att I så hänligt swaren till konungens ärende. Här wid elfwen bor en man, som heter Swenke Steinarsson, och i lång tid innehaft konungens egendom. Af honom kräfwer kungen stätt och skyld för hans län, eller wisar han honom ur län-

1) Sworpå dessa ordspråk lyfta är swårt att säga. Troligen wille Elfwegrimen, med det första låta Sigurd förstå, att de ej ernade låta fånga sig af det sagda talet om konungens gunst; och med det andra ordspråket wara Sigurd för för mycken myndighet, och uppmana honom att wara höflig, så påkostande det än kunde wara, emedan han endast genom detta medel kunde undkomma det owärdet han samlat öfwer sig.

det, och will han häruppå hafwa ett beständt swar, antingen ja eller nej. I bören likwäl betänka, att det finnes flere, som magt hafwa än I, och det månne I omsider med stam och stada nödgas erkänna, om I ej nu welen det med godo". Här stöt Sigurd Ullstrengh, men nu uppsteg Swente sjelf, och lät hånliga ord emot Sigurd icke fattas. "Swad, Sigurd"! ropade han, "bär du mig det budet, att jag skall rymma landet? Den samma tidning har förr bringats dig. Du war icke så storlätig, när kung Hakon, min fosterson, lefde, utan du war rädd, som en mus i fällan, när du kom i hans möte. Winder du mig att gå i landsflykt? Prisa du din lycka, om du kommer hädan med lifwet". Wid dessa Swentes ord sprungo alla Gswegrimarne upp, och med stort wapenbrat trängde in på Sigurd Ullstrengh, men Swen Bryggfot hjelpste honom i hast på en häst, och han undkom med stor lifsfara till stogen, och sedan till konungen, som wid hans berättelse om huru snöpligt hans ärende aflupit, sporde honom, om han icke hade behöft länsherrarnes hjelp. Sigurd war länge wid dåligt lynne öfwer denna sin resa, och grubblade alltjemt på hämb. Omsider förmädde han Magnus att begifwa sig med några steyp till Bohuslän, för att staffa sig upprättelse. Här for konungen någon tid omkring på gästning, men lade helt oförmodadt till wid Swentes gård. Men Swente, som fått nys om det höga besöket, lät se sig i spesten för en wäldig skara bewäpnade, hwarföre man måste låta fara den tanken att här uträtta något med wäld och i stället söka uppgöra saken i godo. Kolbein Klocka, som war Swentes närmaste granne, lät dertföre hålla upp fridsstöld, och erbjöd sig att blifwa medlare. Konungens fordringar woro likwäl för öfwerspända, för att kunna antagas. Han wille nemligen, att Swente skulle gå i landsflykt, och icke komma igen så länge Magnus lefde, och dertill mista allt sitt gods. Swente nödgades likwäl på sistone beqwäma sig, att rymma landet uti tre år. Sin lösa egendom fick han behålla, och ehuru hans jordegendomar och förlänningar indrogos under kronan, skulle de wid hans återkomst återställas honom, och under tiden wärdas af Kolbein Klocka. Swente begaf sig med sina

trogne män öfwer till Sverige, men blef inom kort återkallad af konung Magnus, hwilken fått stäl att ångra sin förhaftade dom. Elfwegrimarne nemligen, på hwilkas wildhet och roshyttnad ingen kunde lägga band, förstörde alldeles det kringliggande landet, och konungen insåg att den kraftfalle, och af Elfwegrimarne ålstade Swenke Steinarsen war den ende, som kunde hämma förödelser. Två gånger sände han bud till Swenke att återkomma, men denne, som wiste sig vara oundgänglig, sökte genom låtsad wägran tilltwinga sig ersättning för lidna förluster. Slutligen kom han, och återställde snart ordning och laglydnad ibland sina Elfwegrimar, samt war sedan konung Magni trognaste och bästa wän. Genom sin dotter Ragnhild blef han morfader åt den i Norrrikes historia så märkwärde Erling Skakke.

4. Fredsflut i Kongahell. Kongahell i sitt flor 1).

Åter ett möte i Kongahell, namnkunnigt i Nordens häfder! Anledning dertill gafs utaf det krig, Magnus påförde Swenste konungen Inge den äldre, i afsigt att utwidga sitt rikes gränser till Wenern. Kriget hade blifwit fördt med ombytligt lycka. Norrskarne blefwo utpistade från sin befästning på Dwallbinsö i Wenern, och wid Söfverna wid Lilla Edet blef Magnus så i grund slagen, att han för sin egen persons räddning hade att tacka endast en trogen höfdings rådgighet och mod, hwilken påtog sig konungens kläder och derigenom afledde Swenstarnes förföljelseöfwer från honom på sig. Följande år lyckades wäl Magnus att på samma ställe, som varit vittne till hans eget nederlag, besegra Inge, men fördelen derwid war så ringa, att han ej en gång wägade förfölja sin fiende, utan drog sig tillbaka öfwer elfwen; och öfwerhuswid taget, kan Inge anses såsom segrare i detta krig, waktadt han hade det misödet att vara den siste, som fick stryf. Magnus, som samt Inge för ryggsstark att brottas med, och denne, som ej sökte annan winning, än sina

1) Sturles, Magni Barsots S. och Sigurd Torfal. S.

undersåtens wäl, och att så oqwald behålla hwad han ägde, öfwerenskommo slutligen, att genom ett personligt sammanträde i Kongahell affluta sin twist.

Här möttes år 1100 Nordens tre konungar. Magnus i Norrige, Inge i Sverige och Erik Ejegod i Danmark, — ett konungsligt klöfwerblad, hwars like Norden aldrig såg. Alla tre woro de ypperliga män, dock hwar och en i något afseende utmärkt framför den andre; Inge för sin reelliga wärd och karlawulenhets, Magnus för sin liflighet och Erik för sin stöhet. Danste konungen hade warit ofams med Magnus alltfedan denne år 1094 hade bränt Wisse härads och fringliggande trakter i Halland, hwarföre det är troligt att han insann sig på mötet, mera i egenkap af twistande part än såsom fredsmäklare. Fredsunderhandlingen war hwarfen ceremonios, omständlig eller benig. Konungarne gingo affides från sitt folk ut på fältet, och tillkänagäfw, efter en liten stunds samtal, att fred war sluten på de willkor, att allt skulle förblifwa uti samma stiel, som det warit wid krigets början, och att hwar konung skulle godtgöra sina undersåter den skada de lidit under ofreden. Till ytterligare befastande af freden, trefswades konung Magnus med Inges dotter Margereta, hwilken derföre af folket blef kallad Fridkulla, d. ä. Fridsjungfrun. Bröllopet firades kort derpå, och den Swenska prinsessans minne har öfwergått till efterwerlden, såsom ett undantag från quinnor, deruti hon befrämjade friden på jorden.

Tre år efter mötet i Kongahell stupade Magnus varfot på en härfärd till Irland, och riket delades emellan hans söner Osten, Olof och Sigurd. Sigurd, hwilken för sin walfart till Jorsala eller Jerusalem kallades Jorsalasarare, stiel på sin del södra Norrige, och således äfwen Bohuslän. Efter sina bröders död blef han konung öfwer hela sin faders rike. Bohuslän, särdeles Kongahell, är mycket flydlig denna märkwärdige konungs minne. Här uppehöll han sig för det mesta, och lade sig en sådan winning om denna stads försköning och utwidgande, att den i pragt och storhet öfwerträffade alla andra städer i Norrige den tiden. Efter

en sägen skall Kongahell då hafwa sträckt sig ifrån nuvarande Kongels ned mot hafwet, hwilket likwäl är wäl mycket tilltaget. Desz handel war utomordentligt widsträckt och liflig, och desz skepp besökte till och med Spanien. Wid nuwarande Castellegården uppförde Sigurd ett castell, eller en ringmur af sten och torf, omgifwen af djupa grafwar, och på det fästningen, i händelse af belägring, ej skulle lida brist på försvarsmedel, ålades hwarje mansperson, såwäl i staden som på landet, hwilken war öfwer elfwa år gammal, att ditskaffa fem stenar och fem tillspetsade, femalns långa ekstafwar, hwilka i nödsfall kunde begagnas till kastwapen. Inom ringmuren uppfördes en kongesal och en präktig förs kyrka af träd, hwilken inwigdes 1128. Uti den sednare uppfattes den herrliga altartafla af koppar och silfwer, prydd med ädla stenar, hwilken Sigurd lätit förfärdiga i Grefland. Dit skänkte han ock det kostbara relikstwin, som han fått af konungen i Danmark Erik Emund samt en meßebof (*Liber plenarius*), som war präntad med förgyllda bokstäfwer, och hwilken konungen fått af Patriarchen i Jerusalem, och höll i stort wärde, samtän han en gång, under ett anfall af wansinne, slängde den på eldbrasan. Men af alla kostbarheter, hwarmed Kongahells förs kyrka begåfwades, war ett förs den dyrbaraste klenoden, emedan konung Balduin och Patriarchen i Jerusalem hade aflagt ed derpå, att det inneslöt en spån af Frälsarens förs. För att erhålla denna helgedom, hade Sigurd måst, sjelf trettonde, förbinda sig med ed, att i sitt land påbjuda tionde till presterskapet. Trädbiten blef således gauska dyr, och är ännu icke betald. Sigurd måste desutom loswa att inwätta, om möjligt wore, en erkebiskopsstol i Norrige, och att lägga korset till S:t Olofs ben i Trondhjem. Men han satte det i Kongahell, i den tanken, att desz kraft skulle uteslänga allt fiendeligt intrång i landet på den kanten. Detta i god affigt gjorda edsbrott tillstref menigheten den rysliga olycka, som fem år efter Sigurd Jorsalafars död drabbade det mäktiga Kongahell.

Cap. 4.

Om Bohuslän under de Norrska partistriderna. År 1130—1240.

1. Kongahells förstöring ¹⁾.

Svanliga naturtilldragelser och tillfälligheter, såsom underjordiskt buller, och wattusträck, som angrep stadens hundar, ansågos af Kongahells innewånare såsom färtecken mot en stor olycka, som bidade deras stad. Det underjordiska dånet, hwilket liknade det gny, som uppkommer, då en besväpnad flara framrider, begynte natten till första söndagen efter Påsk, och fortfor allt intill Christi-Himmelfärdsdag. Försträckte häraf, sålde många borgare sina egendomar och flyttade ut på landet eller till andra städer. Tretton stora skepp lastades med folk och dyrbarheter, för att gå till Bergen, men på samma dag Kongahell förstördes, förläste de tolf under Norrige, och endast det trettonde framkom lyckligt. Man ansåg skeppsbrottet som ett himlens straff för wifad olydnad emot prestens i Kongahell Anders Brunssons förmaningar. Denne hade nemligen på Pingstedagen allwarligen lagt borgeckskapet på hjertat, att icke fegt öfvergifwa deras herrliga stad, utan befalla sig i Guds hand, göra bot och bättring, warsamt umgås med elden, och noگا vara på wakt emot fiendtliga angrepp. Men dessa föreställningar glömdes snart, likasom de warningar, hwilka stadsboarne fingo emottaga från Danmark och Bergen, att wäl bewara sin stad, emedan en stor flotta från det hedniska Wenden ²⁾ wore utflupen på härtåg emot de Christne och segrade öfwerallt.

Kongahells innewånare woro, Larsmeskedagen 1135, som bäst syfvelatte med att afhöra Anders Brunssons högmefo-

1) Sturlef, Magnus Blindes och Harald Gille's S.

2) Wenderne bebodde nuwarande Rügen, Pommern och Westpreussen, och woro ett ädelt och frälsamt folk, men utöddes af Wabemar den stores och Danmarks härar.

predikan, då plötsligt prestens sväger Einar instörtar i kyrkan med den underrättelse, att en otalig flotta framroddes på ömse sidor om Hisingen, och att en stor skara bewäpnade ryttare sprängde öfver Brattåsen mot staden. I första försträckelsen wiste man ej hwad man skulle tro. Man menade, att det war Danska konungen, af hwilken man ej fruktade något ondt. Emedlertid greps borgarena i första hast sina wapen och ilade ned åt bryggan. Der mötte dem en förfärande syn. Wendernes konung Rettiur med underhöfdingarne Dunimits och Unibur nalkades deras stad med en flotta af 250 smärre skepp, armerad med 6,000 man och 1,000 hästar ¹⁾. Vid bryggan lågo elswa större handels-skepp, eller såkallade Östersjöfarare. På dem gjorde hedningarne sitt första anfall, men köpmännen lemnade denna gång icke godt pris på sina waror, utan wärjde sig manneligen och underhöddes af borgarena, hwilka från bryggan öfverhöljde fienden med sturar af spjut och pilar. Först efter en rasande kamp, och sedan Wenderne förlorat öfver 1200 man, lyckades det dem att bemäktiga sig skeppen och få fast fot på bryggan, — och war detta den första striden.

Så snart stadsboarne insågo omöjligheten att förhindra fienden att landstiga, ilade hwar till sitt efter sina dyrbarheter, och skyndade sig dermed in uti Castellet, der den ädla Sæmund Susfreja och hans son Asmund förde befålet. Wenderne skyndade efter och lagade sig att storma borgen, sedan de först utplundrat och uppbränt staden, tillikamed de eröfrade skeppen. Innan anfallet börjades, erbjöd wäl Rettiur de belägrade fritt aftåg med wapen och dyrbarheter, men de hjeltemodige ropade med en mun, att de förr skulle falla den ena öfwer den andre, än mottaga någon gunst af hedningar, stöto och kastade stockar och stenar, och gjorde stor manspillan.

1) Hwardera snäcken war besatt med 24 man och 4 hästar. En annan, likwät mindre trolig, uppgift är, att Wendiska flottan utgjorts af 550 snäcker, som hwarje fört 44 man och 2 hästar. Hållfolket land'attes söd. r om staden, för att angripa den från land'edan.

Nu uppstod en förfärlig strid. Roslystnad och raseri öfwer det enwisa motståndet och den redan lidna förlusten, drefwo hedningarnes maffor likt stormrörda hafswågor emot fästets murar, men förtwislan gjorde hwarje Kongahellsbo till ett ogenomträngligt bålwerk emot den förstörande strömen. Mansfallet war utomordentligt stort på Wendernes sida, och hwarje Christen — ty de hade fördelen af loalen — stickade hopar af de odöpte, enligt tidens tro, till helwetet. Alla wapen, dem konsten och nöden någonsin tillskapat, blefwo härwid nyttjade: Swärd, spjut, yror, pilar, stenar och ändteligen de förut omtalade ekspälar. Smjåder wöro alla kastwapen bortstjutna; sjelfwa förrådet af ekstörar begynte blifwa knappt. Då lärer nöden hjeltarne att klyfwa hwarje påse midt i tu, för att ännu en tid kunna uppehålla den olika striden.

Snart blefwar likwäl hoppet om seger. Alltmer glesna de tappre stadsboarnes leder. Öfwer höggar af de sinas lik tränga nya friska skaror af hedningar till storms. Joke mod, men krafter och wapen till deras motande fattas. På afstånd synes wäl tvenne länsherrar, Sigurd Gyrdarson och Sigard, med 600 man ila den betryckta borgen till undsättning; men seg och försagd wiker den förre med sina 400 tillbaka, följd af samtids och efterwerlds förakt — och Sigard stupar och hans 200 män falla alla i skon ordning omkring sin höfdinges lik. Motståndet på Castellet fortsattes det oaktadt med lika ihärdighet, och då Wendernes konung åter tillbjöd de Christne pardon, swarade de blott med hugg och stott. Två af fiendens största kämpar stupade. Den ene war en bågflytt, hvars pil aldrig felade. Han betäcktes med stölbår af två Wender, så att ingen kunde skada honom; men Semund Husfreja och hans son Åsmund stjöto wid gifwet tecken på en gång, den ene på stölbållaren, den andre på bågstyttan, och då den förre ryckte stölden åt sig, till egen betäckning, fick den senare pilen twärt igenom hufwudet, och stöt sedan aldrig mera. Den andre kämpen war utan synligt harnest, och ansågs för en trollkarl, emedan ingen kunde fälla honom. Han war nog djers att gå ända upp till slottsporten och dräpte der en man, men fick, oaktadt allt stjutande, ingen skada, förmo-

deligen emedan ingen träffade. När presten Anders Brunson det såg, tog han af den inwigda elden i kyrkan, wäl signade den, och fattade den i snöste, som sattes på en ektel och gafs åt Alsmund. Alsmund stöt — och den förmente trollkarlen föll död till jorden. Wid denna syn uppgåfwo hedningarne ohyggliga rop och läten, och gniflade med tänderna, — mannen lär varit en af deras förnämste höfdingar. Stormningen upphörde nu för ett ögonblick, och Wendernes anförare gingo till råds. De tycktes wara willrådige om hwad de stulle göra, och de belägrade trodde sig förstå, att der war fråga om aftåg, då en af dem, som förstod Wendiska språket, hörde Unibur yttra: "Hårdt är detta folk att tagas med, och om wi än eröfra allt hwad de äga, så hade bättre varit att wi gifwit lika så mycket till, för att aldrig hafwa kommit hit, så mycket folk och höfdingar hafwa wi här mist. Först i dag wärjde de sig med stott och spjut, sedan slogo de oss med sten, och nu bulta de oss med störrar, såsom hundar. Dock ser jag just deraf, att deras wapenförråd börjar att minskas; derföre låtom oss ännu en gång med all wår styrka löpa till storm, och se huru det aflöper". — Sagdt och gjordt. — Ny strid, lika wild, som de föregående; men ännu stå Kongahells hjeltar obesegrade. Detta anfall afgjorde likwäl deras öde. Blödande faller deras höfding Sæmund Husfreja, och med honom dör deras sista hopp om räddning, då för tredje gången konung Rettiur tillhjuder dem lif, frihet och så mycket gods de kunde bära, emot borgens öfwerlemnande. Nu war intet annat att göra, än att emottaga dessa willkor, men knappt hade de godtrogne lemnat sig i fiendernes wäld, förrän alla sårade och barn nedhuggas, och de öfrige, såwäl män som qwinnor, utsläpas på steppen såsom krigsfångar. Kongshuset och kyrkan utplundras, och Sigurd Jorsalafars skänker, den herrliga altartaflan, det heliga korset, skrinet och boken kommo i hedningarnes wäld. Presten Anders Brunson förstod likwäl, genom att förära Rettiur en silfwerbeslagen stridsyxa och Duninits en guldring, så intaga den förre för sig, att han skänkte honom, utom friheten, äfwen kyrkan och dess öfwannämnde prydnader,

samt fyra präster af fångarne. Lit Titus i Jerusalem's tem-
pel gick den Wendiske konungen in uti förskyrkan, besåg den
konstrifra byggningen och yttrade dessa märkliga ord: — "Upp-
byggandet af detta hus vittnar om mycken kärlek till den
Gud, hwilken det är helgadt; men mig synes såsom det blif-
wit hållet i wanwörndad, ty jag ser att Gud nu är wred
på dem, som det bewara skulle". Konungens gåfwa respectes-
rades likwäl icke af hans folk, ty så snart han lemnat kyrkan
nedsöggs hon, och uppbrändes tillika med de öfrige byggnad-
erna i Castellat. Anders Prest med sitt kors, blef ock ut-
förd som fånge, men fick en egen tillfällighet att tacka för sin
räddning. Det är icke owanligt, att wid Lärsmesfetiden så-
kallade Solstoft, d. ä. en hastigt påkommande olidelig och quäs-
wande hetta, inträffa. Ett sådant påkom, då Wenderne in-
stoppade sig, och den derwid owane konungen lät spörja An-
ders Brunsfens om orsaken till fenomenet. Af finthet eller
öfwertygelse förklarade presten hettan, såsom ett tecken på de
Christnas Guds wrede öfwer, att det heliga korset besann
sig uti de odöptes wäld, och sade, att wärre hade wäl stett
af samma orsaker. När hedningarne det hörde, kastade de pre-
sten och hans trolltyg uti en båt, som med kätshakar stöts
från skepp till skepp i land. Derpå hisade röfwareflottan
segel och styrde till Wenden med det olyckliga Kongahells in-
newånare och rikedomar. De fleste af de förra återfågo al-
drig mera fädernesstranden. De dogo uti slasweri, och de
så, som kommo tillbaka, liknade stendöde, som återkommit
till lifwet. Minnet af det rysliga öde, de undergått, hwilad-
de, lit en supplöslig förbannelse, öfwer dem, och gjorde, att de
aldrig mer kunde triswas. — Kongahell, det herrliga, war
fallet, och kom aldrig till sitt fordna wälstånd igen.

En manlig bragd, som en af våra landsmän utförde
wid detta olyckliga tillfälle, må wi här icke glömma att om-
nämma. Under första striden i Kongahell flydde Presten An-
ders Brunsfens hustru med flera quinnor upp till gården
Solberg ¹⁾ med underrättelse om fiendens infall, då härbud

1) Trol. n. w. Solbräcka.

derifrån genast utgick till fringliggande trakt. Då härbudet anlände till Skurhaga, eller Skurberg ¹⁾, var der ett stort gästabud, på hwilket en ung och modig bonde Olfwer Stormund befann sig. När han hörde hwarom fråga war, sprang han upp, grep sin sköld, hjälm och stora stridsyra, och ropade: "Lätom oss nu stå upp, I gode män, och taga våra wapen och skynda stadsboarne till undsättning, ty det månde lända oss till stor skam, om någon får weta, att wi sitta här och fylla oss med öl, under det tappre män i staden sätta sitt lif på spel för våra skull!" Men ingen wille följa honom, emedan de sade sig blifwa nebhuggne, utan att stadsboarne hade deraf den ringaste nytta. Det oaktadt gaf sig den hjeltemodige Olfwer ensam i väg, under yttradt hopp att nedlägga en eller par hedningar, innan han sjelf blefwe slagen. Knappt blefwo Wenderne honom warse förr än åtta bewäpnade framsprungo och omringade honom, men Olfwer swängde sin yra så skickligt, att den klöf hufwudet på den som stod framsför honom, på samma gång, som den afstar strupen på den han hade bakom sig. Andra gången han lyfte yran fällde han åter i ett twehugg twenne hedningar, och lät de öfrige fyra så eftertryckligt smaka yrhammaren, att de, illa särade, togo flykten. Sjelf fick Olfwer i denna lek djupa sår, men eftersatte likwäl de flyende, och dräpte två af dem, hwilka han jagat ut i ett hängdy, men blef sjelf sittande i gyttjan. Då framskyndade någre hans wänner, hwilka följt honom på afstånd, för att se hur färden skulle aflöpa, hjälpte honom upp ur dyet och förde honom hem till Skurhaga. Der lättes snart hans sår, och han fick i särabot det ewiga beröm, att aldrig har någon bonde i Norden gjort manligare resa än Bohusläningen Olfwer Stormund.

Kongahells förstöring är det sorgligaste och des inwännares hjeltekamp wid detta tillfälle det mest rörande minne i våra häfder. Wår tid, sjelf så obetydlig, söker öfwerstyla sin litenhet genom att låtsa wörda det gamla stora. Den förewigar minnet af sina stora män och deras bragder genom

1) Sannolikt n. w. Skarby, icke Surte, på andra sidan elfwen, som Ödman will.

minneswårdar, för att dermed indilla efterwerlden, att man werfeligen wårderat de förre. Man satte till och med på Ristinge ljunghed wid Salmstad en tandpetare till minne af en liten seger öfwer en underlägsen styrka. Swad har man gjort för Kongahellsghjeltarne? — Reste man någon wård åt deras minne? — Ah nej! — det gjorde man wäl icke, men för ett par år sedan uppgräfde man på Castellegården deras ben och utstoppade dem till England såsom — — gödsel!

2. Slaget wid SårLöf och dess följder ¹⁾.

Under den tid, som förflutit emellan Sigurd Jorsalafars död och den händelse, wi ofwan berättat, hade Bohuslän warit stådeplatsen för åtskilliga oroligheter, orsakade af den Irändske äfventyraren Harald Gille orättwisa täflan med Sigurds son Magnus Blinde, om den krona, som med all rätt tillkom denne. Denne Harald Gille kom till Norrige uti konung Sigurds tid, och utgaf sig för hans broder, samt blef ock såsom densamme erkänd, sedan han, enligt tidens sed, bewist sitt föregifwande genom eldprof. Den dag, då han fäste fot på Norriges kust, blef detta rikets olyckligaste dag, emedan derifrån batera sig alla de rysligheter, som under ett århundrade sönderstet detta arma land. Brödras och släktningamord höra nu till ordningen för dagen, och Gunhildsfönernes blodiga tider lefwa åter upp i de Norriska häfderna. Med en helig ed hade Harald Gille affagt sig alla anspråk på thronen under Sigurds och hans sons tid, men knappt hade den förre, hans wälgörare, flutit sina ögon samman, förr än Harald förklarade sin gjorda ed aftwungen, och tillfölle deraf ogiltig, samt lät utropa sig för konung öfwer halfwa Norrige. Konung Magnus, som saknade Haralds förmåga att ställa sig in hos folket, såg sig för swag till att försvara sin rätt, och fann sig föranlåten att till en början medgifwa sin föregifne farbrovs otacksamma tilltag. Han hoppades likwäl, att framtiden skulle gifwa honom medel och tillfälle att hämnas, och detta hopp tycktes gå i full-

1) Sturl. Magnus Blindes och Harald Gilles S.

bordan år 1134, då venigheten utbröt i öppen fejd. Harald nödgades skyndsamt ila ned åt Bohuslän, hwareft han ägde sina flesta wänner, och der han inom kort såg sig omgifwen af talrika skaror. Magnus tågade efter med mångdubbelt flere trupper. Krigsförklaring war ännu icke gifwen, men stor oreda war i landet, och ingen war säker om sitt lif och sin egendom.

1134 den 9 Augusti tågade Harald med sin broder Christröd och 1500 man från Foss till Färlöf på Stängensnäs, der han ernade quarstanna öfwer natten. Men då de wäl hunnit lägga sig, inbragte Haralds utposter den under rättelse, att Magnus kom antågande mot gården i spetsen för 6000 man. Harald twefar om den affigt i hwilken hans brorson kom så manstark; men snart öfvertygad, att den war fiendtlig, nedfätter han sitt baner på gårdet och ordnar sina män deromkring till slagning. Magnus, som i detta samma framkommer och warskeblir sin farbroders underlägsna styrka, utbreder sina flyglar så widt som möjligt, för att alldeles kringrädda honom, och börjar så anfallet med godt hopp om seger, särdeles för det heliga korsets skull, som han låtit hämta från Kongahell, och nu låt bära framför sig i slagningen såsom en flyddande talisman. Efter ett tappert fältande tränges Harald ned mot stranden och måste slutligen taga flykten; större delen af hans här låg slagen på Färlöfs gårde, och deribland äfwen länsherran Ingemar Swensson från Åstum och sextio af Haralds egne drabanter, samt framför alla Haralds egen broder Christröd. Denne man omnämnes såsom en af de utmärktaste på sin tid. Wid slagets början bröt han, oaktadt han saknade skyddswapen, djerft in Magui fylkingar och gjorde ett gräseligt manfall; men under stridens hetta högg en af hans egna följeslagare honom genom härbarne med sitt slagswärd att spetsen stod ut genom bröstet, och Christröd föll. Banemannen war en rik bonde, som länge sökt tillfälle att dräpa Christröd, emedan denne hade utplundrat hans egendom och dertill twungit honom sjelf att emot sin wilja följa Haralds fanor.

Slaget wid Färlöf, hwarigenom Magnus blef konung

öfver hela Norrige, wann mycken ryktbarhet i Norden, och emtalas hos flere af de äldste författare. Det war förslin- gen af den förbannelse, som följde Harald Gille och hans ätt — ytterlänken i den kedja af rysligheter, som de drogo öfver Norrige. Den flyktande Harald undfom till Danmark, och blef der wäl emottagen af sin festerbroder konung Erik Emund, hwilken desutom war Magni personlige fiende, eme- dan denne hade, på alltför lösa stäl, förstjutit sin gemål Christina, som war konung Eriks brordotter. Af Erik er- höll han Halland i förläning, och rustade sig der att hämnas uederlaget wid Färlöf. En dag anländer han till Kongahell med Danska trupper, men der förwägrades honom all vidare färd af borgarne och nejdens bönder, hwilka, wid underrät- telsen om Haralds ankomst, hade samlat sig bewäpnade om- fring sina läns herrar. Men Harald, lika listig som djerf, förstod att genom stieliga underhandlingar och efter gifwen försäkran, att han icke sökte större lott i riket, än honom med rätta tillkom, bringa de samlade Gifwegrimarne på sin sida, och stadfäste sig i deras gunst genom att utdela förläningar åt herrarne och gifwa åt bönderne nyttiga lagförändringar. Ifrån att wara Haralds fiender, gjordes nu Gifwegrimarne, genom de erhållna gäfworna, till hans ifrigaste anhängare, och han fick hufwudsakligast dem att tacka för att hans wi- dare företag lyckades. De som kände detta folks ombytliga och trolösa sinnelag, spådde litwäl, att wänstapen ej skulle blifwa långwarig. — Uppmuntrad af denna första framgång, fortsätter Harald sin färd genom Bohuslän, mördande och plundrande konung Magni wänner, och således handlande o- litet denne, som efter Färlöfslaget gaf sina fiender förlåtelse och antog sig dem såsom sina egne. Danska krönikor förmå- la, att Erik Emund i egen person varit sin festerbroder följ- aftig på denna resa. Magnus, som begått en oförsigtighet deruti, att han ej, såsom hans höfdingar rådde honom, quar- stannat, efter segren wid Färlöf, med en större styrka i Bo- huslän, för att hindra Haralds förmodade återkomst, blef nu af sina drottswikande undersåter förrädd i sin fiendes wald. Glömskt af alla fadrens wälgerningar, låter der samwetslöse

Harald utslunga den olycklige sonens ögon, afhugga hans ena fot och äfwen på ett annat sätt ohyggligen stympa honom, "på det han hwarken kunde se sin lust att begära riket, eller "wara bequäm att uppväcka efterkommande, som kunde hämnas hans skada och orätt". Den stympade uslingen fastas omsider uti Holmklostret i Trondhjem, der han, med radband i hand, fick anställa betraktelser öfwer wanfligheten af all jordens ära.

3. Sigurd Slembidjafn och Slaget wid Solm-grå ¹⁾.

Harald fick dock icke länge njuta frukten af sina wäldsgerningar. Följande år ihjälslås han, drucken, i sin frillas armar, af Sigurd Slembidjafn, en lika stor äfventyrare som Harald, och som begagnat sig af samma medel som denne, för att tillfredsställa sin ärelystnad, nemligen att utgifwa sig för konung Magni Barfots son, änskönt hela werlden wiste att han war son af en prest. Han hade sjelf beklädt presterligt embete, och fick derföre öfnamnet Slembidjafn, eller den onde presten. Då hans affigter på kronan wid Haralds mord icke lyckades, utan dennes minderårige söner Inge och Sigurd korades till konungar, uttager han den blinde konung Magnus ur klostret och föregifwer sig wilja återställa honom den fränröfwade spiran; men denna plan lyckades icke, utan de båda herrarne fingo hugg öfwer allt. I harmen retade de både Swenskar och Danskar på deras arma fädernesland. Öfwer Wiken framgick stormen swårast.

Från Westergöthland inbröt den mäktige Folkungen jarlen Carl Sunesson i Bohuslän, hvars innebyggare gifwo sig under honom, dels af fruktan för hans wapen, dels af misshöje med den usla styrelse, som konungarnes barndom och de mäktiges sjelfswäld skapade. Carl Sunesson stödde på slägtkap sina anspråk på Norrige, men dessa anspråk nedslögos, då två af kungabarnens trogne länserrar ilade Westgötherne i möte, träffade dem på Krokskog, samt dref både

1) Startes. Sigurd Östen och Inge Haraldsöners Saga.

dem och deras thronsikande höfding till deras land igen år 1137. Krokflog bör sökas någonstädes i Bohuslän, måhända är det Krokstad, hwarest också sägner gå om ett stort slag emellan Swensfar och Norrmän; ty det kan icke vara Krokflogen i Norrige här menas, emedan Carl Sunesson omöjligen kunna hinna dit, utan att möta motstånd, och då icke heller underlåtit att intaga Opslo.

Sigurd Elmbydjafu, som emedertid retat Danste konungen att med sin flotta hemlöka Wiken — ett företag, som wälfade denne både skam och skada —, ankommer omsider sjelf till Gøthaelf att försöka sin lycka. Wäl öfwerwann han uti Nordreelf tre skepp, som tillhörde Thorer Swinanthorda, men då han försökte bemästra sig det återuppbyggda Kongahell, som försvarades af denne man, blef han med förlust tillbakastågen, hwarpå han begaf sig till Lyngö eller Portö i norra stärgården, derifrån han anställde grusliga härjningar i trakten. Tönsbergs bergare, hvars handel han alldeles förstörde genom sitt kaperi, drefwo honom derifrån, och han fortsatte sedan på andra ställen sitt handtwerk ¹⁾, tilldes han slutligen fick uppstära sina gerningars lön, som stedde efter slagningen wid Solmengrå nära Strömstad ²⁾ den 12 November 1139.

Sit anslände Sigurd och hans blinde följeslagare med en uti Danmark samlad flotta af 30 segel, men öfverrastades af de Norrste kungabarnen, som följdes af 20 stora och wälutrustade skepp. Redan wid första anfallet flydde Sigurds och Magni Danska trupper, som utgjorde öfwer hälften af deras styrka, och den ringa återstoden af deras flotta eröfrades efter en kort drabbning af den öfwerlägsna fienden. Den blinde stympade Magnus afwaktade, liggande uti sin fång i skeppsrundet, stridens utgång. Men när hans skepp ännu

1) Ibland andra den onde prestens wälsgerningar må nämnas, att han låt uti Dulle hänga en länsherre Eind Ulfson, som på konungarnes wagnar uppbar Patten derstädes.

2) Det säges uttryckligen att den Solmengrå, wid hwilken slaget stod, ligger ej långt ifrån Hwalder, och är således icke Solmengrå uti södra stärgården.

nedskyndar en hans trogne tjenare Hreidar Griotgardsson, tager honom i sin famn, bär honom upp och will med sin dyrbara börda springa öfver på ett ännu obeseградt skepp. Då framflyger ett spjut och genomborrar både Hreidar och hans olycklige konung, så att de falla döde öfver hwarandra till skeppsäck; men alle, äfwen fienderne, prisade Hreidar lycklig, som dog en så skön död i utöfningen af Nordbons högsta pligt — trohet emot sin konung.

Efter slaget stedde ett grusligt mandräp; nästan alla Magni följeslagare nedhögges, och deribland ganska många Norriges ädlaste män. Förbittringen emot fångarne war så stor, att segrarne så nära väkat i strid sinsemellan, då man försökte rädda ett par af de fångne ädlingarne. Sigurd Slembidjafu sjelf blef gripen lefwande. Då han såg slagtingen förlorad, hade han sprungit öfverbord, afdragit brynjan under wattenet, och sam under skölden mot land; men en af hans män, som skulle dräpas, gjorde segrarne uppmärksamme på den röda, rörliga skölden, och köpte genom detta förräderi sitt lif. Wid ryktet om det rara syndet, utbrast hela hären uti fröjdesfri. Man beslöt att den olycklige fången skulle genom den qualfullaste död godtgöra sina förbrytelser. Han föres derföre i land, råddräkas till armar och ben; man försöker att slå honom, men då man finner, att det skulle göra för snart slut på hans plågor, hudslänges han med piffor; slutligen krossas hans rygg, han upphänges, halshugges och nedvräkes i ett stenrös. Under hela sitt lidande wisade han en öfvernaturlig ståndaktighet, gaf icke en suck af smärta, sjöng och pratade säfom om han hade suttit wid ölkruset. En prest i grankapet förde liket till en närbelägen kyrka, förmodligen Tjernö eller Skee, men detta spordes, och liket röfades på nytt, och presten fälldes till stora böter. Den olycklige äfwentyrarens quarleswor funno ändteligen en hwilostad uti Alborgs kyrka, dit de hemligen bragtes af hans förre wänner. — Ett sådant minne är fastadt wid Solmenguä.

4. Om Konung Östen Haraldsson och Hisingrboarne. Östens död 1).

Några år efter slaget wid Holmengrå, omtalas ett uppror, som Hisingrbönderne gjorde emot konung Östen. Denne Östen war en Skotte, som gick till thronen samma wäg som Harald Gille. Han utgaf sig nemligen för dennes naturlige son och fick af de godtrogne Normännen tredjedelen af riket, emedan, enligt den tidens lagar, de wäktta barnen ansågos hafwa lika rätt till fädernesarf som de äkta. Man har anmärkt, att Östen war utomordentligt girig, och förmodeligen woro hans Prejerier orsaken till den oenighet, som uppkom emellan honom och Hisingrboarne. Wid Lekberg, nu Lerby, angrep Östen bönderne, slog dem uti en blodig strid, och brände större delen af ön, hwarigenom han twingade de öfwerblifne att utgifwa nästan hela sin egendom i böter, och dertill lemna sina söner till gislan. Det wid detta tillfälle tagna byte använde Östen till utrustande af en flotta, hwarmed han härjade Brittiska öarne. — Öfwer segren wid Lekberg, som wanns 1141, diktade skalden Einar Skulasson en wisa, hwilken är märklig dertföre, att den anses wara det första rimmade skaldequäde i Norden. Den lyder i öfwerfättning sålunda:

Wikverjar allt
Fingo betalt
För sina wärf
Af hjelten, gismild och djerf.
Rädd mången gick
Förr än han frid fick.
Men kungen tog
Gislan och guld nog.

Kungen seger wann
Mot mång' tapper man,
Bönderne mände fly

1) Stures, Inge, Östen och Sigurd Haraldsöernes S.

Wid Eckbergs by,
Stor blef deras stam,
När de måste fram
Med godset allt,
Som kungen befallt.

Östen uppehöll sig ofta i Wiken, ehuru det war hans broder Inges rike. Till en början rådde enighet emellan de twenne bröderne, men det warade likwäl icke länge, förr än de drogo swärden emot hwarandra. Inge blef segrare i detta brödrakrig, emedan de mäktige wero på hans sida derföre, att de kunde obehindradt drifwa sitt sjelfswäld under denne sjuklige krynpling ¹⁾. Sigurd war den förste som dukade under. Han mördades i Bergen 1155. Under föregifwande att hämnas hans död, tillfogade Östen Inge och hans män all möjlig skada. Wäl ingick man förlikning, men deraf orsakades endast långt swårare misshälligheter. Ömsföder ankommer den besegrade Östen, såsom flykting, till norra Bohuslän, hwarest han wäl samlar 1200 män under sin fana, men det oaktadt förföljes och upphämes af Inges flotta i gränstaket af Fof uti Tunge härad. Wid åsynen af de talrika fienderne, öfvergifwa Östens män skamligen sin konung och fly; han sjelf, en stor och tung man, förmår ej länge följa dem, förr än han upphämes af en sin swäger och förre länsherre Simon Skaly, som under ofreden öfvergått på Inges sida. Den gripne konungen beswär då Simon wid deras förra wänstap att rädda sig ur faran, men denne aflår hans bön, med den enkla förklaring, att allt war nu annorlunda än förr. Den olycklige begär då, att åtminstone få, före sitt död, bigta sig och emottaga sacramentet i den närbelägna Fof kyrka, hwilket ändteligen bewiljas honom. Under tiden ställ bud hafwa afgått till Inge med förfrågan om den fångnes öde, men han lærer hafwa befallt des afsträttning. Efter mekans slut utledes Östen, lägger sig framslupa, och emottager döden, enligt sin begäran, genom förshugg öfver skul-

1) Inge kallades af sina fiender Krokbal, emedan han war osärlig & 1133'n och halt. Sjåten war tilka så Kröplig som Krepnen.

drorna, sägande sig så vilja pröfwa, om han ej kunde tåla kallt stål, hwilket hans fiender tillwitat honom. Detta stedde den 21 Augusti 1157. Liket, som öfwer natten blef stående på kyrkwallen, jordades sedan midt på golfwet i Fos kyrka, och grafwen pryddes på det kostbaraste. Witboarne, som illa försvarat konung Östen i lifwet, wille göra honom till helgon efter döden. De påstodo, att på det ställe, der han halshöggs, likasom och der, hwarest hans lik stod öfwer natten, uppsprungo källor, hwilkas watten ägde en helande kraft, och att under stedde på hans graf tilldes hans fiender ornade den, då i hast miraklerna upphörde. Simon Skalp blef sedan, för sin gerning, aldrig tåld af menigheten, och man diktade nidwisor om honom; men Inge belönade honom med stora förlänningar. Han tyckes likwäl icke hafwa kunnat handla antorlunda än han gjorde. Man har welat alldeles utsluta denna tilldragelse ifrån Bohuslän genom att förlägga den till Fos wid Opslo, men traditionen motsäger detta sednare. Ännu wet man i Fos i Tunge härad, att ontala en konung, som der blifwit dödad. Kullen, på hwilken afrättningen stedde, och som är belägen emellan kyrkan och landsvägen, kallas Galgeberget, och wid dess fot framportlar S:t Östens eller Helga Korskälla, uti hwilken ännu i dag widspelseln någongång offrar en styfwer eller en knappnål.

5. Om Hakon Hårdabred och Gregorius Dagsson 1).

Wid denna tidpunkt begynte Bohuslän att blifwa Norriges oroligaste landsända, och fortsfor att wara det under partistridernas långa tidehwarf. Swarje orostiftare kunde wara säker om, att här finna medhåll och understöd; derföre kommo de och wänligen aldra först hit, och upptände här de inhemsta frigsågor, som förhärjade S:t Dlofs rike. Folket härstädes "öster i Wiken" war och mäktigt och gansta enigt, hwarföre och den, som fick det på sin sida, kunde äga godt hopp om framgång för sina planer, särdeles om dessa gingo

1) Sturles. 1. c.

ut på hwad ondt war. Deraf uppfom det ännu allmänt gängse ordspråket: "Det är godt att ha en vän i Wiken".

Efter Östens död flydde hans anhängare till Sverige under anförande af den tioårige Hakon Hårdabred, son af den förstnämnde konung Sigurd och en Bohusläns (?) tjänsteflicka; men Inge, som med stål fruktade deras påhelsning i Wiken, satte sin tappreste och dugligaste man, Gregorius Dagsson uti Kongahell, till att värna landet. Det wisade sig snart, att hans fruktan icke war ogrundad, ty redan sommaren 1159 ¹⁾ swajade Hakons fanor utanför Kongahell. Men denna gång kunde Gregorius intet uträtta, emedan stadsboarne och Glswegrimarne, som i hast uppbadades, låto icke otydligt förstå, att Hakon war dem välkommen. Han måste därför lemna staden åt sin fiende och fly undan på sina stöpp; men i stären möter han flere af sina wänner, och deribland länsherren Halldor Brynjolfsson på Wetteland, med hwilkas folk förstärkt han återwänder till Kongahell. Hakon, som wid hans ankomst höll ting med Glswegrimarne, bemannar i hast några i elfwen liggande handelsstöpp under den wilde wikingen Thorliot Skausokalles befäl, medan han sjelf, på hamnbryggorne, sätter sitt folk i slagordning. Men Gregorius ror sina stöpp upp i elfwen, och låter dem sedan med strömen drifwa ned på Thorliots stöpp, som derigenom kommo i oordning, hwarwid en del af dess besättning blef slagen och resten sprang öfverbord. Gregorius, begagnande sig af den första framgången, hoppade, sjelf andre, i land, oaktadt hans banerförare föll i detsamma död för hans fötter. Wid åsynen af den fruktanswärde drogo fienderne sig tillbaka, men kastade sig hals öfwer hufwud på flykten, när hans öfriga manskap kom i land. Twå gånger dref han de mängdbbelt starkare fienderne igenom Kongahell, och ingen tyckte sig hafwa sett herrligare syn, än då Gregorius Dagsson så jagade de Kongahellsboar och Glswegrimar ²⁾. Hakon flydde till Sverige och Inge kom ned till Kongahell;

1) Årtalet efter Peder Clausen.

2) Hakon säges wid detta tillfälle haft 3 a 4000 man, och Gregorius blott 400.

men hans färd war Elfwegrimarne ingen helfosam färd, ty han straffade dem med eld, swärd och landsflykt, derföre, att de hade tagit Hakons parti. Till hämd seglade våra förörnade landsmän till den del af Norrige, som war Inge trogen, anställde der verhörda härjningar, gäfwö och fingo stryf, och foro fram på äkta Elfwegrime-maner.

Blodigare och ryktbarare, än den nu omtallda striden, blef sjöslagningen wid Kongahell följande år 1160. Hakon låg i Nordreelf med en betydlig flotta, och Inge kom dit med en icke mindre; men den förre hade så wäl beräknat strömfåttningen i elfwen och andra omständigheter sig till fördel, att en twist uppstod ibland Ingens män, huruwida man skulle wäga angripa fienden eller ej. Desutom lägde Hakon några "knorrar" eller Östersjöfarare, som genom sina höga stansklädnigar och starka bewäring ingäfwö respect. Gregorius Dagsson, uppmuntrad af sin förre framgång på samma ställe, rådde till oförtöfwadt angrepp, men Ingens swäger, den myndige Erling Skakke, war af motsatt tanke, af afund emot den förre, såsom man trodde. Gregorii mening segrade dock omsider, och man beslöt att angripa. Den förslagne Erling gaf då det råd, att sända de smärre farkosterna genom elfwens södra arm ofwan om Hisingen, och sedan låta dem drifwa med strömmen förbi fiendens flotta, för att försöka locka denne ur sitt fördelaktiga läge, då anfallet, med mera hopp om framgång, kunde företagas. Listan utfördes och lyckades. När Hakons män sågo Ingens små steyp nalkas, wäntade de angrepp; men när dessa drefwo förbi, trodde de att Inge blifwit rädd för deras öfwerlägsna antal, kapade i ögonblicket sina tåg, grepo till årorna och förföljde af alla krafter. Men snart fingo de syn på sjelfwa hufwudflottan, hwilken hittills legat undanstymd af en udde; då förgick all lust att förfölja, och istället samlade Hakon sina steyp i en bugt under Inlandslandet, der de ej bewärades af strömmen, och ordnade dem i slaglinie. Denna ordnades, enligt reglorna för tidens frigskonst så, att steypen sammanbundos med bakstammarne wände mot land; centern utgjordes af konungens och hans förnämste höfdingars

stepp, och flyglarne betäcktes af de stora kuorrarne, som wero lastade med stenar och andra kastwäpen, och på en af hwilka konung Hakon sjelf gick ombord.

På båda sidor uppmanade nu höfdingarne sitt folk att manliga fäkta för sin konung, och rosade hwar sin sak. Hakons närmaste man Sigurd af Reire gick längst i sitt tal, ty han utlofwade himmelens salighet åt de af sina män, som föllo i striden. Derpå började Inges män striden under höga härrop; men redan wid slagets första början hotades Inge med en oerfättlig förlust; Gregorii stepp dref uemligen på grund, och Hakons män försökte allt, för att få det att kanta. En länsherre Iswar ramade härunder med en båtshake fast i sjelfwa Gregorii sida, och war nära att draga honom öfwerbord, då Aslak Unge kom honom till hjelp och bogserade honom af grundet. Iswar blef sedan fången af Gregorius, som ädelmodigt skänkte honom lifwet och friheten. Inge sjelf, halt och ofärdig, hade af sina höfdingar, som ej af honom wäntade många bragder, blifwit öfwertalad att hålla sig undan faran; men när han såg sin trognaste mans fara, upptändes han af en ädel stridslust, uppreste sitt banner och lät ro sig till tummelplatsen. Men striden war då så brännande, att der icke fanns något rum för konungen att lägga till med sitt stepp, utom utmed de stora kuorrarne. En af dessa angreps derföre, men förgäfwes; ty den försvarade sig så wilddt med bjelkar och stenar, att ingen kunde stå emot. Då Inges män sågo detta, gifwo de rum för honom att lägga till ett mindre stepp, och blef striden då aldrra skarpare.

Efter ett förtwifladt motstånd och stort mansfall blefwo omföder Hakons stepp äntrade och afröjda. Segren war fullständig. Hakon med öfwerlesworna af sin här flydde till Trondhjem.

Öfwer detta ryktbara slag diktade skalden Gjinar Skulason ett stort skaldequäde, som kallades *Elfwarwisor*, och lyda ett par verser sålunda:

Föllo från blodigt steppsbord
Många lif i strömmen,

Dem i djupet gömde
Sjörån. Blodig svällde
Elsven. Isfall bölja
Kylde heta sären,
Men till hafvet utran
Blod till ormars spisning.

Mång' skepp tomma drefwo,
Pilar, bräckte hjelmar,
Och i striden flögo
Röda stälen, förr'n på
Landet hären flydde.
Hård war striden. Hakons
Män der segren miste.

Längre fram på sommaren kom Hakon igen, men följdes af sin gamla olycka och sin gamle fiende Gregorius, som tvingade honom att flykta till Dahl. Kort derefter war denne, alltid wakande Bohusläns höfding, nära att innebrändna honom på gården Sörbo i Krokstad. Gregorius, som fått underrättelse om Hakons wistande på Sörbo, kringrande gården nattetid och satte eld på den största af de der be-
fintliga byggnader, i hwilken han förmodade konungen sof; men denne, som låg uti en mindre, undslapp, sedan han lik-
wäl mistat sin fosterfader och större delen af sitt folk, hwilket dels innebrändes, dels nedhögg¹⁾. Hakon hämnades dock snart denna sin skada på Ingas läns herre Halldor Brynjolfs-
son på Wetteland, en ättling — troligen sonsons sonson —
af den förut omtalade Brynjolf Ulfaldi, inom hwars slägt länsrätten till Wetteland och underliggande härad blifwit be-
behållen alltifrån Olof den heliges tid²⁾. Halldor war en

1) Wis detta tillfälle omkom och en witt ränsmän Asbjörn Sjallbu. Han uppbanns under stykten af en bonde, som han bad om sitt is och erbjöd derfor stora Fatter, men bonden slog honom det oaktadt ihjel.

2) Brynjolf Ulfaldis son hette ähwen Halldor, och war en utmärkt läns herre. Se Sturles, Harald Hårdrådes S.

af Ingess trognaste män och hade varit med uti Kongahells-
 flaget, samt war vertill Gregorii Dagssöns swäger, hwarföre
 Hakon hade mångdubbelt skäl att låta honom umgälla sitt
 eget misöde på Sörbo. Under nattens stillhet omhvarfwoes
 och antändes Wetteland af Hakons folk; wäckt af lågornas
 prasslande, rusar Hallbor ut, men nedhugges, med tjugu af
 sina tjenare. Hans hustru Sigrid, Gregorii Dagssöns sy-
 ster, jagas i blotta linnet till stogen, men hennes systerson,
 en femårig pilt, medtaga mordbrännarne såsom byte. Grego-
 rius, som emottog denna sorgpost i Kongahell, ryckte strax
 ut med en bondehär, för att taga hämnd på swägersn ba-
 nemän. Efter att uti Sorshälla kyrka hafwa afhört ottesfän-
 gen — det war Trettondedagen 1161 —, tågar han vidare,
 och finner Hakons män på andra sidan Båfweån, som nu
 kallas Uddewallaelfwen, färdiga till strids. Han war tillfrö-
 sen, men strömdraget gjorde isen osäker, och desutom hade
 Hakons folk wäckt densamma och öfswergillrat wakarne med
 snö, så att de ej kunde märkas. Gregorius drog dertföre i
 betänkannde att wäga sig ut på isen; men då hans män före-
 brådde honom rädsla, blef han wred och gaf sig ut; dock
 gick det, som han förutsagt. Bänderne wågade ej följa sin
 anförare. Gregorius sjelf gick ner sig och blef, under det
 han arbetade att komma upp, skjuten i strupen med en
 pil, som blef hans bane. Tjugu af hans följeslagare satte
 ock lifwet till. — Så dog denne höfding, som af alla erkän-
 des för den ypperste af alla länsherrar i Norrige. Med ho-
 nom föll stödet för konung Ingess thron. Denne erkände det
 ock. Då han mottog olycksbudet, gret han som ett barn,
 och swor i ädel förtwiflan att söka upp Hakon, för att häm-
 nas Gregorii död, eller ock sätta lifwet till. "Derre", swarade
 en af hans män, "derester behöfwer I ej längta, ty Hakon
 warder snart kommande till Eder". Hakon kom — och Inge-
 stupade den 3 Februari 1161.

6. Erling Skakke och Hisingrboarne. U y ofred 1).

Hakon Hårdabred vann föga genom Inges fall, ty de mäktige i landet, hvilka fattat affty för Harald Gille's ätt, utvalde till motkonung Sigurd Jorsalafars dotterson Magnus Erlingsson, och till hans förmyndare hans fader Erling Skakke. Hakon draps af Erling redan 1162, men deltagaren i alla hans öden, Jarlen i Viken, Sigurd af Reire gjorde allt, för att hämnas hans död, och upphöjde till konungawärdighet hans föregifne broder Sigurd Sigurdsen. Sigurd Jarl belade inom kort Hakons öde, och hans flyddling, konungen utan land, nödgades fly till Gfvegrimarne, som uti Kongahell skaffade honom en hop skepp. Då Erling Skakke det sporde, kom han dit med en här, och tvingade konung Sigurd att söka skydd hos Hisingrboarne, hvilka ock mangrant togo hans försvar. Erling försökte wäl att angripa de tappre öboarne, men de emottogo honom så allvarsamt, att han ej förmådde landstiga; likwäl bortförde han alla deras skepp till Kongahell, sägande, i det han drog sig tillbaka: "Wi wilja icke slå med Hisingrboarne, ty de äro swära att hemsöka och hårda män i strid, fastän oförståndige; men de månde snart blifwa ledsna wid sina gäster, ty Hisingen är ett litet land, och mäktar ej länge underhålla en sådan hop".

Denna de gode Hisingrboarnes hjälpsamhet emot den förföljde konungasonen, kom dem surt igen; ty efter att hafwa tillfångatagit och halshuggit deras gunstling 1163, kom Erling öfwer dem ganska manstark, och tvingade dem att sända 15 deputerade till Kongahell, för att med honom uppgöra saken. Der pliktfulldes de till 300 nöt, med hwilken dom de måste nöja sig. Men under tiden innefros Erlings skepp i elfwen, och denna omständighet räknade bönderne sig så till fördel, att de wägrade utlägga de ädömda böterna, och rustade sig istället till att slå. För att wisa sig riktigt oförfräckte, buro de ihop östunior till sin anförare och taleman, den rike bonden Ozurs gård, der de satte sig att sup

1) Sturles. Magnus Erlingsons Saga.

om på Nordmannawis; men natten till femtedag Jul 1164, kom Erling med en bewäpnad skara, och satte eld på gillestugan, samt innebrände Dzur, tillikamed 100 fulla Hisingboar. Många byar på Hisingen blefwo wid samma tillfälle uppbända, och de stolte bönderne måste ut med sina 300 nöt, utan att njuta afstortning för de innebrända. Sedan den stund drogo Hisingboarne sig undan politiken.

Erling Skakke, som här så ofta omnämnes, war Danste konungens Jarl öfwer landet från Göthaelf till Egersund. Härmed hade så gått till, att då Erlings son Magnus waldeß till konung, måste Erling anlita Danste konungen Waldemar den stores hjelp, men måste, för att erhålla densamma, förbinda sig till asträdande af nämnda landsträcka till Danmark. Men då utsigterna skarnade för Magnus, tänkte man ej på uppsyllandet af det gifna löftet; Witboarne hotade desutom, att Waldemar aldrig skulle blifwa deras herre så länge en enda af dem lefde; och då han sökte med härsmakt göra sin rätt gällande, mötte han ett så enhälligt motstånd i Wiken 1), att han såg sig twungen återwända med oförrättadt ärende. I denna fejd blef litwål stärgården illa röswad. Swad emedlertid icke wapnen kunde uträtta, det gjorde Erling Skakkes ärelystnad. Denne stolte man önsfåde jarlswärdighet, men wägade, af fruktan för de öfrige ländherrarnes afund, icke emottaga den af sin son. Han for derföre till Waldemar, och asträdde till honom landet från Göthaelf till Egersund, emot willkor, att blifwa jarl deröfwer, då han förband sig, att wid påfordran lemna Danste konungen 60 härstepp. Danste författare berättar, att Erling utomdesß, för att nå sitt syfte, utfäst sig att sätta Waldemars son på Norrsta thronen, i händelse hans egen son asled utan lifsarwingar. Han kunde litwål löfwa allt, ty han ernade uppsylla iniet. När han wäl fått jarlswärdighet, frågade han föga efter Waldemars öfwerwälde. Danstarna sjelfwa gjorde ej heller någonsin anspråk på dessa sine lydländer.

1) Saxo Gram. omtalar litwål saken helt annorlunda, påstående, att Waldemar blifwit af Witboarne wäl emottagen, men af sitt eget folks misnöje twingad att återwända.

År 1166 oroades Bohuslän af en ny äfventyrare Olof Gulbrandsson [Ogjarve eller Olycksbringaren] med sina Sättesvenner. Han war Magni Barfots sondotteröfen, och stödde deruppå sina anspråk på kronan. Han uppehöll sig en tid i Wiken och helsades af des innebyggare för konung, tilldes Erling uppsökte och stod honom i en sjödrabbning wid Stängenäs [1168], då Olof undflydde till Danmark, hwarest han dog följande år.

7. Birkebenernes uppträdande 1).

I Norriges historia gör Birkebenernes uppträdande år 1174 epok. Denna frigarehop, som förklarar en ewig ofred med Erling Skaffe och hans ätt, utgjordes till en början af de spridda staror, som följt Hakon Hårdabred, hans broder Sigurd och Olof Olycksbringaren. Deras egentliga fädernebygd war södra Bohuslän, men till dem sällade sig snart allahanda löst folk ifrån Dahl, Tellemarken och andra trakter. Från början tillhöra Birkebenerne, genom sin börd och sedan genom sina bragder, war historia, och den skildring häfderna göra på detta märkwärdiga parti, må här finna ett rum.

Birkebenerne omtalas i sitt första uppträdande såsom en wild röfwarehord, saknande all frigstunskap och all frigslydnad, men utmärkt af det wilda mod, som mer bär stämpel af ursinnighet än af tapperhet. I saknad af allt, nödgades de röfwa och plundra i egna bygder, och blefwo derföre, genom man ur huse, förjagade till de djupa stogar, som den tiden klädde Norriges sydvästra gräns, och der de ofta icke ägde annat till lifsnäring än bark, bär och björklake. När deras bens och fotbeklädnad blef utsliten, lindade de björknäswer om benen, och fingo deraf namnet Birkebener d. ä. Björkebener; — och det war likwäl denna lösa hop, som inkräktade Norriges thron, och dermed grundade detta rikets lycka! —

Under sin förste anförare Östen Mejla, en son af den

1) Magnus Erlingsöns S. Swerres S. uti Nordlands Chronika. Wisingsborg 1670.

wid Fos kyrka aflifwade Östen Haraldsöson, och understödde af Birger Jarl i Swerige, framforo Birkebenerne med rof och mord i Wiken åren 1174 och 1175, och eröfrade Bohuslän och Dahlsland. Ett par år derefter tycktes de likwäl hafwa rasat ut, emedan de fleste af dem då blefwo, tillika med sin konung, nedhuggne af konung Magnus wid Ree, och de öfwerblefne måste åter, lika wilda djur, söka sitt flydd uti flogarnes djup — men ödet wille annorlunda.

De förströdde Birkebenerne samlade sig på nytt under Swerre Sigurdsösons fanor. Detta mäktiga snille, som utgaf sig för Sigurd Haraldsösons son, hade kommit från Færö till Norrige, för att söka sin lycka. En tid wistades han ofkänd wid Magni hof i Kongahell, och blef sedan, af Birkebenerne, såsom det synes, med wald tagen till anförare efter Östen Mejlas dråp. Detta skedde i Wermland, och begaf han sig derifrån till Bohuslän, såsom han föregaf, på profeten Samuels inrådan, som i drömmen uppenbarades honom. Här blef han, på gården Sörbo den 13 Mars 1177 utropad till konung af 460 Birkebener, som på sina swärd swuro honom trohet. Han fann likwäl sinnessämningen i Wiken högeligen misgynnande emot sig, och drog dertfore tillbaka till Wermland, sedan han affilt från sin lilla här alla tjufwar och rånsmän. Efter otroliga ansträngningar, lyckades han winna den ena fördelen efter den andra öfwer Erling och hans son konung Magnus, samt slutligen eröfra och till sin död behålla Norriges spira. Af hans bragdriska lefnad wilja wi förtälja så mycket, som kan anses röra Bohuslän.

Efter en wunnen seger wid Trondhem, begaf sig Swerre med sina Birkebener till Bohuslän, hwarest han utplundrade en mäktig man och Birkebenerstjende Simon af Seirfisiwik ¹⁾, brände hans gård och röfswade hans skepp, men Simon utskref man ur huse, och fick tillsammans en här af 2400 man, hwarmed han jagade Swerre på flykten till en flogstrakt wid Göthaelf, som då kallades Zufwudnäs. Här bidde Swerre efter sitt folk, och då han fått dem samlade,

1) Seirfisiwik bör sökas någonstädes på Inland, eller är det måhända Säckebäck i Stora socken på Droust?

och de yttrat sin benägenhet att slås, änsfönt deras antal war obetydligt emot fiendernes, angrep han wid midnattstid de oberedde Bohuslänningarne och gjorde på dem en så fruktansvärd slagting, att nära två tredjedelar af dem blefwo på platsen ¹⁾. De öfrige flydde, och Swerre drog till Kongahell, der han tillegnade sig de slagne böndernes egendom och deras, som på något sätt gynnat hans fiender. Sjelfwa Abboten i Kongahells kloster — ty Swerre war ingen Prestwän — måste böta 20 mark silfwer. Swerres wistande i Kongahell blef likwäl denna gång gansta kort, ty han fruktade folket deromkring, som war honom utomordentligt hätskt. Då han kort derefter kom igen, jagades han af Magnius och läns herrarne i Wiken till Wermland. Allt icke Swerre, i likhet med de öfrige äfventyrarne på samma tid, fick medhåll i Wiken, kom sig deras, att denna landsända hade warit första städeplatsen för Birkebenernes ryswärda wälsamheter, och derigenom fattat ett utsläktligt hat till dese och allt deras anhang. Detta hat fortfor, såsom wi så se, äfwen sedan Birkebenernes namn blifwit ett hedersnamn, och deras Swerre Norriges krönte konung.

Swerre och Birkebenerne förde ett snapphane-krig. De weko för den stridsfärdige fienden, men lik en ljungeld störta de de sig öfwer och förstörde den oberedde fiendens ofta mångdubbelt talrikare skaror. Oftast läto de jaga sig långa tider, utan att göra min till motstånd, men då fienden tröttnade wid förföljandet, bytte de om rol och spelade i sin ordning wid mästare. En gång hade Swerre blifwit så länge jagad i Bohuslän af konung Magnus, att hans eljest så ihärdiga folk blef ledset derwid. De kommo då en afton till ett wattendrag Hirtåa [Hjertums å?], öfwer hwilket låg en bro, och på andra sidan ett träsk eller stogsfnar. Der dolde Swerre sina män, sedan de med högljudd glädje bifallit hans förslag: att der inwänta och slå med Magnus. Efter kort wäntan, framhunno Magni trupper till ån, och begynte öfvergången, men då störtade sig Birkebenerne med fällba spjut öfwer

1) En annan uppgift är att Bohuslänningarne woro 4200, deraf en: dast 100 blefwo wid lif, men denna uppgift är säkert fetaktig.

dem, och en blodig drabbning uppstod, som slutade med Magni nederlag. Segren war likwäl icke betydlig. Kort derefter öfverrumplade Swerre Magnus uti Kongahell, och tillfogade honom någon, fast ringa mansfada, samt uppbrände alla hans i elfwen liggande skepp. Magnus flydde till Opslo, och Swerre lade under sig hela Bohuslän [1180?]. Båda partierna stodo nu jemnstarka emot hwarandra; ingen war säker om sitt lif, ännu mindre om sin egendom. Innebyggarna i länet hade wäl underkastat sig Swerre, af fruktan för hans Wirkebener, men hatet emot honom wakade på hwarje tillfälle att göra honom skada. En gång war han wid Sörbo nära att blifwa ombragt, men räddade sig genom sin rådhighet. En af Magni läns herrar tänkte derstädes öfverrasta honom nattetid, och medförde till den ändan femtio bewäpnade män, men den wärde herren och hans följeslagare hade tagit öl för ärende, så att de genom buller och owäsende redan på långt håll tillkännagäfwö sitt förehafwande. Swerre, häraf warnad, lät då sina sju följeslagare — de enda han ägde till hands — ställa sig på ömse sidor om en smal häls wäg, der de druckne fienderne skulle framdraga, och der hel sa dessa med så snabba pilskott, att de, med aderton mans förlust, måste taga till flykten, troende sig hafwa warit i färd med en hel här af Wirkebener.

Omledertid war Swerres lycka i jemt stigande. Den fruktanswärde Erling Skaffe hade stupat för hans swärd redan 1179, och öfwer hans lif låg en banad wäg till Norges thron. Konung Magnus måste, efter förlusten af flera slagningar, taga sin tillflykt till Danmark. Oaktadt den undersättning han af detta rike erhållit twenne gånger, och oaktadt Wikens innebyggare, wid hans återkomst från Danmark, emottogo honom i Kongahell med processioner och swuro honom ny trohetsed, måste han dock i sjöslaget wid Simbrejd 1184 lemna åt Swerre både rike och lif.

8. Baglerkriget 1).

Det tycktes wäl, som, wid Magni död, Swerre och hans Birkebener skulle i ro få njuta lönen för sina utståndna mödor, men twertom wisar hans adertonåriga regering en enda tasla af de förfärligaste partistrider. En mängd bedragare, föregifwande sin härkomst från den Norrska konungaslågten, framkommo med anspråk på kronan, uppwiglade landet och ombragtes. Alla ägde de sin största trefnad i Wiken, ty desz innebyggare kunde aldrig förlita sig med Birkebenernes wälde. Inom en tid af få år, uppstodo här fyra partier: Ruffinger 2), Nordbrännare, Warbelger och Skjeggjar, som hwar i sin ordning beherrskade länet. Ändteligen framhades, genom prelaternes anstiftn, en Inge, hwilken utgafs för Magni Erlingsöns son, och af folket i Wiken år 1196 utropades till konung. Dennes anhängare, kallade Bagler 3), spela i Norrrikes historia en betydande rol, såsom Erlingska släktens medhållare, och Birkebenernes afswurne fiender. De fleste af dem woro från Wiken. Efter åtskilliga öden, lyckades det Swerre, att för en tid blifwa deras öfwerman, till Bohusläningarnes föga fromma. Segeare i en hufwuddrabbning wid Opslo, anländer han med sin flotta till Gullmarfjorden och håller en sträng räfst med kringliggande häraders allmoge för det bistånd, den lemnat hans fiender. Men bönderne hade denna gång, uti en Salge, fått en sticklig talmän, som wedertade bestyllningen för landsförråderi, genom det påstående: att de icke woro pligtige lyda Swerre, emedan han ej blifwit lagligen, på Djerthing, förad till konung, och bewekte honom dermed till eftergifwenhet. Derifrån for Swerre på jagt efter Baglerne till Nöt-sund och Swansund, och kom slutligen till Kongahell, der

1) Swerres S. Peder Clauens Norske Kongers Kronike.

2) Ruffung betyder Munk-låpa. De anfördes af en förrymd Munk Jon. Nordbrännarne anfördes af en Sigurd, Warbelgerne af Wikar och Skjeggjarne af Sigurd Magnusson.

3) Af Bagall, som betyder en Biskopskråkka. Det är att märka, att Biskop Nicolaus af Opslo war stiftare af detta parti.

han stämde Inlandsboarne till sig; men desse spådde sig intet godt af konungens ankomst, och gömde sig uti skogarne, i stället för att hörsamma hans ofta upprepade befallning att möta. Dmsider, när de sågo att Swerre icke gjorde min af att assegla, sände de en bonde Olof till konungen; men, som bonden lär varit något storordig, bles han ihjelslagen, och hans committenter singo den helsning, att hela Inland skulle härjas, om de ej med godo wille framrypa ur sina hål. Detta war eit språk, som Elfwegrimarne förstodo, hwarföre de äfwen insunno sig, och utlofwade bättring, samt erhöilo tillgift, emot erläggande af stora böter. Detta stedde omkring år 1198. Det war de följande tre åren, som den förfärliga kampen, emellan Birkebener och Bagler, steg till sin gräsligaste höjd. Den inbördes krigslagan brann i hwarje bygd, i hwarje hydda, och strömmar af blod stöfde det olyckliga Norrrikes alla landsändar. Härunder hade Bohuslän på det bestämdeste förklarad sig för Baglerne, så att då Swerre slutligen hitkom år 1199, för att förjaga dessa, förmenade honom den bewäpnade allmogen att landstiga. Konung Swerre war likwäl icke den man, som så lätt lät afwisa sig. Han hade desutom för mycket otaladt med Bohuslänningarne, för att, utan förlust af sin konungsliga ära, kunna lemna dem utan näpft ¹⁾. Hans ihärdighet segrade ock på motståndet, och han lyckades först få bugt med Elfwegrimarne, sedan med Droustboarne, hwilka sednare gingo honom tillhanda och öfwerläto honom sina hästar, hwaraf han war i stort behof. Från Droust begaf han sig till Sotenäs, hwarest en hop Bagler med sin anförare Sigurd Jarlsfon höllo till. Der landsteg han, med hälften af sin här, och gick sjelf upp på ett berg, i hopp att derifrån få se Sotenäs' allmoge komma sig till möte med fridstecken; men, under det han, i förtreten

1) Utan twiswel hade Bohuslän deltagit uti det stora uppror i Wiken, som orsakades af den flätt af en krigsman, en flut, och en wif summa penningar på hwarje gård, hwilken Swerre pålade Wikkens innebyggare, för det bistånd de lemnat Baglerne. 50,000 Wikkboar sågade då emot Swerre, men bleswo af hans Birkebener nedlagde wid Dpslo.

att se sig bedragen i denna sin wäntan, swor, att bränna hela häradet, upptäckte han bönderne, som framryckte — ej med fridsföld — utan i full slagordning. I deras leder swajade Sigurd Karlsfons baner, men han sjelf war icke med. Konungen med sin ryttareffara red då Bönderne i möte, och anföll dem med sådan häftighet, att deras främsta hopar, tillikamed baneret, nedhöggos, hwarwid de öfrige togo flykten och jagades af Swerre ända till aftonen. Detta äfwen tyr gjorde Sotenäsbönderne mera fredligt sinnade. Följande dag infunno de sig hos Swerre, ödmjukt tiggande om fred, den de ock erhöllo emot dryga böter. Nu kom ordningen till de nordligaste häraderna i länet. Äfwen der tredstades innebyggarna att infinna sig hos Swerre, och wäntade med hwar dag undsättning af Wagherne, för att öfwerfalla honom; men Swerre, mindre belåten med denna wäntan, nedbrände äfwen här byarne, och twang dermed folket, att falla till föga och plitta.

Efter otroliga ansträngningar, lyckades det ändteligen Swerre, att kufwa Wagherne, sedan han, i 20 weckor, belägrat dem på Tönsbergs slott; men detta krig hade så tårt på hans lifskrafter, att han kort derefter afled [1202].

Swad ringa werkan Swerres händetåg haft till folkets i Bohuslän förbättring, wisade sig, då efter hans och hans sons Hakons den tredjes död, en ny bedragare Erling Stenwågg, som påstod sig wara son af Magnus Erlingsson, satte sig i spetsen för Wagherpartiet, ty då lepp hela menigheten i Wiken till hans fanor, och Wagherne ägde alltsedan, ända till krigets slut, härstädes sitt wälde grundadt. Blott en gång blefwo de härifrån utjagade af den raffe Wikebener kungen Inge Wårdsfon, då de flydde till Halland, men landstego inom kort uti Kongahell, och drogo landwägen in i Norrige, hwarest de, i wäldiga fejder, tumlade om med Wikebenerne, och, oftare än desse, behöllo öfwerhanden. Under dessa fruktansvärda wroligheter, ägde likwäl länet något lugn, emedan den egentliga krigsfådeplatsen blott sällan förlades hit. Slut på Wagherkriget gjorde freden 1208, då Waghernes konung Philippus, som föregående år efterträdt Er-

ling Stenwägg, och nu genom giftermål förbundit sig med Swerres hus, erhöll till konungadöme Uppland och hela Wiken, med undantag af Bohuslän.

Under denna tid innehade Bagleren Jon Dronning södra Bohuslän, under länsrätt, och omtalas såsom en myndig och duglig regent, men föga rättstafsens man. En af hans bragder war, att wäldtaga hustrun till en bonde Trond, hos hwilken han gästade, och att, då Trond knorrade häröfwer, binda honom wid swansen af sin häst, och så släpa honom till sina steyp, derifrån den stackars bonden måste lösa sig med en half mark guld. Detta bofstycke kostade likwäl den tyranniske länshöfdingen lifwet. Den hämdlystne Trond waktade med sju kamrater på honom, då han gick till kyrkan, anföll honom i sjelfwa choret och särade honom med ett spjut, hwarefter han fullbordade mordet utanför kyrkan. Jons lif jordades uti Kongahells kloster, och Trond drog till Birkebenerne, men Jons broder lät, till hämdoffer åt sin broders stugga, dräpa nie och hugga ena beuet af sju män, förmodligen af Tronds slägt. Efter fredens afflutande, nämnes, icke bland andra läns herrar här, äfwen en Birkebener Sigurd, af konglig slägt. Han war ett stöd för de öfrige höfdingarne af hans parti, hwarföre de ock kommo i stor fruktan för Baglerne, då han drog bort på forstäg till det heliga landet. Man finner wäl antecknade namnen på flere läns herrar i Wiken under denna period, men de förbigås här, dels emedan de äro mindre märkwärdige, och dels emedan det är swårt att afgöra, hwilka af dem egentligen tillhöra Bohuslän.

Baglerkongen Philippi död 1217, wäckte stor fruktan hos höfdingarne i Wiken, emedan man wäntade sig, under en ny regent, ny ofred. Det stannade likwäl denna gång wid blotta fruktan, emedan Swerres sonson, den unge Sakon Sakonsen, förades äfwen af Baglerne till konung, och erkändes derefter såsom sådan af Bohusläns innebyggare på Hornborgs ting i Quille och på tinget på Elfwebacken, holmen, hwarpå Bohus ligger. I Kongahell blef den nye konungen sommaren öfwer, och länets innewånare woro så belätne med honom, att de, utom den wanliga skatten, gäfwo

honom dyrbara föråringar. Hakon kände likväl sina underlåter i denna landsända för wäl, för att sätta för mycken tro till dem, och förmanade derföre sina läns herrar, att hafwa ett waksamt öga på dem. Han hade icke misräknat sig!

9. De sista partistriderna ¹⁾.

Wid denna tid föll det en Capellan på Dahl in att göra uppscende i werlden, och utgaf sig förbensfull för Mag. ni Erlingssons son. Han hette Bene [förkortadt af Benedictus] och war, enligt Peder Clausens ord, "en god spellemand, samt meget lystig og kaad". Presten stod snart i spetsen för en hop löse personer, hwilka han samlat på Dahl, och som för sina slitna och trasiga kläder blefwo kallade Slitningar, samt lefde till en början af röfwerier. Bohuslän war, enligt all sannolikhed, första stådeplatsen för deras uppscendande och wäldsamheter; äfwen slogo sig här många till deras parti 1217. Särskildt nämnes ibland deras anhängare två rika höghorne och ypperliga män, bröderne Selge och Thorbjörn från Lomelands socken i Wette härad, hwilka likwäl, tillika med 140 kamrater, stupade wid Tönsberg. Bene, som uti dem gjorde en stor förlust, flydde till Dahl, men återkom inom kort, plundrade Opflo, och på derwarande Bishops fränröfwade skepp, seglade till Gøthaelf, der han utanför Hisingen öfwerföll Westgöthalamannen Askild, jagade honom på land, och begaf sig med hans eröfrade skepp till Halland, der likwäl Wirkebenerne snart uppsökte honom och togo sina skepp tillbaka. Förstärkte af allahanda röfware och banditer, kommo Slitningarne igen och framforo så i Wisken, att Hakon sjelf och hans slägting Skule Jarl måste hitkomma, för att tukta dem. Wid detta tillfälle förlånade konung Hakon halfwa Giffysfel åt en Goute [Gude] Jonsson, som då hemkom från korstågen år 1218.

Slitningarne förenade sig inom kort med ett wida mäktigare och ryktbarare parti, Ribbungar, såsom man kallade anhängarne till Erling Stenwäggs son Sigurd Ribbing,

1) Peder Clausen, N. N. Kronicke.

hvilken en misnöjd Norrman framhade på den politiska ståndebanan. Äfven desse höllo mest till i Wiken, och anställde här mycken förödelse 1220. Ibland deras mest betydande anhängare war en länsherre Erling Selge på Solberg, och en för detta Bagler Gunnar Åfersson, hvilken ansåg sig hafwa lidit enskild oförrätt af konungen, och dertfore gjort gemensam sak med hans fiender. Skule Jarl, som war Ribbungarnes förfärligaste fiende, omhvärfde Gunnar en natt på Abalsäter i Tanums härad och drap honom, tillikamed nitio af hans män, ehuru de gjorde ett manligt motstånd, och dödade ibland andra äfven Skules banerförare 1221. Efter otaliga smådrabbningar och nästan ständiga nederlag, sågo Ribbungarne sig nödsakade att förlika sig med konungen. Det warade dock icke länge, förr än de reste sig på nytt och tillställde en så förfärlig oreda i Wiken, att des länsherrar misströstade att någonsin kunna dämpa detta uppror, och hotade att öfvergifwa sina förlänningar, dereft konungen sjelf ej wille stanna ibland dem. Sakon flyndar då till Kongahell, och blotta ryktet om hans ankomst jagar Ribbungarne på flykten. Wid samma tillfälle och på samma ställe höll han sammanträde med ofwannämnde Westgöthalamman Åsild, och hotade honom, att hemsöka Swensta gränslänen med krig, för det bistånd de lemnade hans fiender. Julen 1223 ryckte ock Sakon in i Wermland, och uppfyllde sina hotelser, under det 600 Witboar angreps Dahlsland; men med Ribbungarne fick han likwäl ingen magt, förr än år 1227, då de, efter Sigurd Ribbings död, och efter ständiga, under deras nye anförare lidna, nederlag, gäfwu sig under den lagliga öfwerheten, och förswunno ur historien.

Under allt detta wärte en länge närd fiendskap emellan konungen och Skule Jarl, och som till en stor del tillhörer Bohusläns historia. Skule war konung Inge Wårdsöns broder, och gjorde, på grund deraf, anspråk på riket efter hans död. Sakon måste ock åt honom öfwerlemna det wanliga Jarladömet, hwars gränser woro Swinesund och Sire å, men Skule fordrade desutom det Norrsta Uppland och Bohuslän, och det war icke osannolikt, att han kunde göra dessa

anspråk gällande, emedan han ägde såväl rikets prelater som flere af Wikens mäktige på sin sida. På den märkvärdiga herredagen i Bergen den 15 Augusti 1223, nödgades och konungen afstå åt honom den yrkade besittningen af Bohuslän, men utbytte sedan, på Witboarnes begäran, hans jarladöme i söder emot Norrige nordanfiells. Då Skule ändock fortsatte sina stämplingar till Hakons störtande, fann sig denne, som ännu ej såg sig wuren till öppen strid med honom, föranläten att till hans förnöjande öka hans, redan nog stora, för läning med tredjedelen af Wiken. En del, om icke hela, Bohuslän införlifwades nu med Skules wälde, emedan wi finna honom följande året residerande i Kongahell, der han, i afsigt att börja öppet krig med sin konung, samlade talrika skaror och med wäld tvingade bönderne att anställa behörig krigsutrustning. År 1239, då Skule antog konunganamn, utbröt oenigheten uti ett kort men förfärligt inbördes krig, som slöts med upprorsmännens nederlag wid Dpslo och Skules dräp kort derefter uti Selgsätters kloster wid Trondhem den 23 Maj 1240. — Härmed slöts de rysliga borgerliga krigen uti Norrige.

Cap. 5.

Om Bohuslän från partistridernas slut till landets eröfring af Gustaf Wasa.

År 1240—1523.

1. Mötet, Konungawal på Ökerö, Sakon
den gamles förtjenster om Bohuslän¹⁾.

Från det öfriga af konung Sakon Sakonssons regering, förwarar historien minnet af flera märkvärdiga möten, som höllos uti eller i granstapet af Kongahell, och hwilka till större delen orsakades af den beröring, hwaruti Norrige kom till Sverige, först genom det Wermländska hämdetåget, och sedan genom de båda konungahusens släktstapsförbindelser och thy åtföljande statsförbund.

År 1241 möttes på nämnde ställe konung Sakon och Swenske konungen Erik Låspes fullmächtig Birger Jarl, för att i godo bilägga den oenighet, som rest sig emellan de båda hofwen, i anledning af Wermlandståget. Af detta möte blef likwäl intet resultat, likafälitet som af det, som 7 år der-
efter war utfatt att hållas på samma ställe²⁾. 1249 skulle man återigen mötas i Kongahell, men då Norrste konungens prägtiga flotta anlände till mötesplatsen, blefwo Swenskarne försträcke och drogo hem. Birger Jarl förmäddes likwäl att återwända, och, efter gifwen giflan, komma till Sakon, som låg med sin flotta wid n. w. Torste i Westerlanda socken, hwarest beslöts en ständig fred emellan de båda rikena, samt ett giftermål emellan Sakons son, den unge Sakon, och Birger Jarls dotter Ritiska.

1) Peder Clausen.

2) År 1247 war Cardinolen Wilhelm af Sabina i Kongahell, hwarest han höll möte med Swenskar och Norrmän. 1194 möttes på samma ställe konung Swerre och Cardinolen Fredrik St Marcell, som kom till honom med afslat, men blef af den kraftfulle konungen bortskörd ur landet.

Året 1252 utmärktes äfwen af ett sammanträde wid eifwen af Hakon och Birger, hvilka på detsamma aftalade ett gemensamt frig mot Danmark. Hakons orsak till kriget war, att Danskarne bortsnappat några Norrsta köpmansstopp, och, framför allt, att Danste konungen Abel icke insunnit sig wid ett, föregående år, till förliknings utgörande, utfatt möte i Kongahell, för hvilket Hakon gjort sig mycken möda och kostnad. Tillfölje häraf, pådrefs krigsrustningarne af all magt, och följande år anländer Hakon med en välrustad flotta till Öckeröarne, hwarest litwål Danste fredsbud insinna sig och förlikning ingicks genom Birgers Jarls, måhända nog partiiska, bemedling. Fredswillforen woro: att Danskarne förblifwa sig till stadsersättning, för hvilken Halland pantsattes, och stulle penningarne utbetalas instundande höst. Men då ingen utbetalning afhördes, och då ett möte i Kongahell 1254 emellan Hakon och konung Christoffer af Danmark aflopp utan fredlig öfwerenskommelse, utbröt kriget på fullt allwar 1256. Norrste konungen samlar wid Öckerö en flotta af 300 stopp, den prächtigaste Norden sett, och leder derifrån krigsoperationerna på Halland, hvilket härjades, och lemnar, då han afreser, befålet åt sonen prins Hakon. En gång, under dennes bortowaro, påfode Danskarne på tillfälle att göra ett infall någonstädes i Bohuslän, och föranlätto honom derigenom att återwända till Kongahell, på hvars flott han wisstades ända till fastan 1257. Under en jagt på Hälön i Göthaelf, sjuknar den loswande konungasonen, och dör i Tönsberg, dit han låtit föra sig. Länet förswarades emedlertid af den tappre Ögmund Krakidans, så att Danskarne ingensstädes wägade infalla.

Prins Hakons död gaf anledning till en händelse, för hvilken Öckerön blef skådeplatsen, och som der, hwarken förr eller sednare, tilldragit sig — nemligen ett konungawal. Den aflidne konungasonen hade lemnat rum för en ny thronföljare, och den äldre Hakon insåg nödwändigheten af att få en sådan, redan under sin lifstid, hyllad och erkänd, på det ej wid hans fränfalle, den ännu ej utlocknade partiandan inom landet skulle åter förnya de gamla blodsuppträderna. Han

föreflog dertföre den Norrste adeln, som samlat sig wid södra riksgänsen till Danska krigståget, att hylla hans andre son Magnus till thronföljare eller rättare till hans medregent, hwilket ock skedde. Hyllningen förfögiet på Söderön midsommardagen 1257, och den nywalde konungen aflade sin konungaförsäkran och emottog trohetseden af Norriges råd, biskopar, ädlingar och krigsfolk, samt af tolf bönder från hwarje län. Högtidligheten slutade med stora gästabud och utdelande af dyrbara föräringar, hwarwid erkebiskopen af Trondhjem, som först hjälpat Magnus för konung, och som haft det misödet att i skären blifwit påfeglad af några stälmar, ihågkoms med ett prägtigt och wälutrustadt härsklepp. Denna tilldragelse, jemte de förut omtalta möten, hafwa wäl icke haft något inflytande på Bohuslän, och tillhöra således icke egentligt des historien, men emedan de timat på des område, hafwa wi icke welat alldeles förbigå dem.

Sakon Hakonson war utan twifwel Norriges störste konung, och det icke allenast i krigets, utan också uti fredens yrken. Under honom steg Norrige till höjden af sin ära, och hans kraftfulla och wisa styrelse botade de djupa sår, detta land erhållit under partiernas långwariga och wilda kamp. Åfwen till det landskap, hvars minnen här tecknas, sträckte sig hans ädla omsorg och werksamhet. Han lät bebygga en stor del af stärgården, som hittills, för de ständiga krigen och plundringarne, varit obebyggd, och kan dertföre anses såsom den förste konung, som uppmuntrat Bohusläns systerier. Han grundlade ock Marstrands stad, hwilken snart, förmedelst det rika sillfisket, och på bekostnad af Kongahells wälstånd, uppblomstrade. I stället för det af Wenderne förstörda Kongahells castell, uppförde han en fast flottsbyggnad Niska-borg, på Ragnildsholmen, — nu Kanaholmen — i elfwen gent emot staden, och slutligen förflyttade han en hop Warfotamunkar från Lönsberg till Dragsmark, der han byggde ett kloster, som han rikt doterade, och der han uppförde den herrliga Mariakyrkan, hvars ruiner — en sorglig minneswård åt Axel Thordssons och Stön Walborgs trogna kärlek och manliga förfakelser — ännu pryda den lilla

romantiska Dragsmarksdalen. Det war nemligen, enligt folksagan, här den ädle herr Arel, riddaren wid kejsar Fredrik den andres hof, återfann sin trogna Walborg, sin barndoms brud. Det war här prins Hakons kärlek till denna Nordens sagrafte mö, med wåld och list skilde de båda älskande fränderna för ewigt ifrån hwarandra. Det war här den högsinnade Arel stupade, i strid mot sin lyckas förstörares fiender. Det war här hans trogna tärna af sorg inneslöt sig i cellen och dog. Det är här hennes wisa ännu klingar, under de åldrige ekarnes löshwalf, och det är här man wisar hennes graf — den trogna kärlekens graf —, af vår tid prydd med ett — — fähus.

Konung Hakon Hakonsson dog den 15 December 1262. Hans minne bör wara heligt för hwarje Bohusläning, emedan han war den konung, som wisat sig werksamast för dess fosterbygds wäl.

2. Ytterligare möten och fredsflut, Särjningen på Hisingen¹⁾.

Uti det föregående är omnämndt, att Hakon Hakonsson anlade ett fäste på Ragnildsholmen wid det gamla Kongahell. Dit tog den Swenska konungen Waldemar Birgersson, med sin drottning, sin tillflykt undan sin broder Magnus Ladulås' förföljelser 1275. Norrste konungen Magnus Lagabåter, som åtog sig den nödstälde frändens sak, höll, för att skaffa honom upprättelse, följande år ett möte på Rosseberg, nu Rosseberg i Harestad socken på Inland, med Magni Ladulåses utstäckade; likwäl utan önskad werkan. Aret derpå hölls i samma affigt ett nytt möte på samma ställe, dit Magnus anlände midsomrardagen med en flotta af 160 skepp. Näppeligen har Norden sett en mer lysande samling af furstar och ädlingar, än denna gång på Rosseberg, ty utom den Norrste och de båda Swenske konungarne, samt Waldemars gemål och son, woro här tillstädes från alla tre Nordista rikena, 2 erkebiskopar, 7 biskopar, grefwarne Rafwensberg

1) Peder Clausen, Lagerbrings Swea rikets Historia.

och Jacob af Halland, samt föröfrigt en wäldig stara werldslige och andelige förnämheter. Med all denna ståt, och oaktadt de twistande bröderne, på Norrste konungens förslag, hänstföto afgörandet af sin sak åt ett utskott af sutton bland de förnämste herrarne, blef likwäl söga eller intet uträttadt. Waldemar yrkade enwist återställandet af alla sina förra rättigheter, och Norrste konungen understödde honom deruti; men den Swenske thronkräftaren war lika enwis i sin wägran, och bewettes hwarfen af Norrste konungens wältalighet, eller af åsynen af hans wäldiga flotta, hwarföre sammankomsten upplöstes utan något beslut.

Den Danska invasionen uträttade lika litet till Waldemars fördel, som mötet på Korsberg. Waldemar måste, emot förlänning af Öster- och Westergöthland, afstå sina anspråk på Swenska thronen, och dog slutligen i fängelse.

Någon tid derefter eller år 1286 mördas Danste konungen Erik Glipping i Sinderup i Jutland af några sammanhvarne. På herredagen i Wiborg dömmes banemännen, hwilka befunnos wara grefwe Jacob af Halland, jemte sju andre Danste ädlingar, fredlöse, och taga derefter sin tillflykt till Norrste konungen Erik Presthatare, som förlänar dem med Kongahells flott. Detta, jemte andra omständigheter, wällade ett krig emellan Norrige och Danmark, uti hwilket det sednare rikets kuster wäl ledo största skadan, men af hvars fäse afwen Norrige fick känning; ty år 1294 anlände Danska flottan till Hisingen och afbrände den Norrsta andelen af ön, då förmodligen icke heller Inland blef skonadt, fastän det icke uttryckligen nämnes derom. Ofreden slöts följande år genom stilleståndet i Segnesgafwel, som sedan förwandelades till stadig fred.

År 1302 Michaelitiden möttes i gården Solberg, (stroligen i byn af samma namn uti Romelanda socken), konungarne Hakon V Magnusson af Norrige, Birger Magnusson af Sverige och hans broder hertig Erik, gref Jacob af Halland och hertig Witzlau af Rügen, och stadfästade än ytterligare freden emellan Sverige och Norrige. Willkoren derwid förmodas hafwa warit desamma, som året deref-

ter beseglades på ett nytt möte på Tjurholmen i Götthalsf, nemligen: att konungarne, när så påfordrades, skulle på egen bekostnad komma hwarandra till biträde med krigsfolk. På Solbergamötet lärer giftermålet emellan hertig Erik och Hakons dotter prinsessan Ingeborg, ehuru den sednare ej skall hafwa varit mer än sex år gammal, för första gången blifwit föreslaget. Detta förslag, hwilket af wederbörande bifölls, unvecklade på sätt och wis Bohuslän uti de oroligheter, hwarom berättelsen nu följer.

3. Swenske hertigen Erik Magnusson i Bohuslän 1).

Ufund och ärelystnad upptände en bedröflig fiendskap emellan Swenske konungen Birger och hans bröder, hertigarne Erik och Waldemar. De sednare landförwiskas, men erhålla af konung Hakon i Norrige den hjelp, de förgäfwes begära af den Danske konungen Erik Menwed. En mächtig förespråkerka ägde hertig Erik uti Hakons gemål, sin tillämnade swärmöder, och erhöll, genom hennes medverkan, Kongahells stad och flott, det förutnämnda Niklaborg på Ragnildsholmen, i förläning. Ifrån detta flott, som genast togs i besittning och provianterades ifrån det kringliggande landet, sejda de Swenske prinsarne på sitt eget fädernesland, uppbränna Gamla Lödese och stöfla Westergötthland, utan att det af Birger i hast uppförda Gullbergs fäste, n. w. stansen Götha Lejon, kunde hindra deras stamliga företag. På lika sätt och med lika framgång framfara de på Dahl, tilldes freden i Kolsäter 1305 återinsatte dem i deras förra rättigheter. De måste då afsläggja ny trohetsed och hylla Birgers son Junker Magnus såsom fadrens efterträdare; men huru de höllo sina förbindelser, wisade sig, då de följande år, wid den bekanta "Hätualeken", tillfångatogo sin konung, och först efter en tid, med mycken möda, kunde förmås att lössläppa honom. Dastadt hertig Erik, genom freden i Kolsäter, återfått sitt wälde i Swerige, behöll han likwäl Kongahell, ja

1) Rimkrönikan, utgifwen af Hadorph. Peder Clausen. Lagerbring.

han förskaffade sig dertill norra Halland, med Warbergs och Sunehals slott. Det tyckes nu, såsom stulle hertigen ansett Kongahell för sin egendom, hwilken han efter behag kunde behålla eller afyttra, emedan han på mötet i Morup 1307 utfäste sig att åt hertig Christoffer af Halland, eller åt hans barn, öfwerlemnna antingen Kongahells, eller Löödese slott med 1000 mark Swenska penningars inkomst, i händelse dennes gods i Danmark blefwo indragne, i och för det krig, som han med Griefs biträde företog med detta rike. Att åt en annan, utan ägarens wetskap, bortstänka hwad man sjelf emottagit till län, synes wäl något djerft, men den Swenske konungasonen war icke så nogräknad. Han fortfor emedertid att hålla sig wäl med konung Hakon, och förmädde denne, genom upprepade wänskapsföräkningar, att låna honom en betydlig penningssumma, samt det årets Ledingsfatt och Landskyld af hela Bohuslän ¹⁾, emot det att hertigarne förbundo sig, att, såwäl med sina egna som med sina Dyfka legotrupper, anfalla Danmark, till krig emot hwilket hertig Grief uppretat konung Hakon. Wänskapen emellan dese båda herar war likwäl icke alldeles så warm som tillföre, emedan redan sommaren förut anledning till fiendskap dem emellan hade yppat sig. Grief tänkte nemligen att då hålla bröllop med sin fästmo, konung Hakons dotter Ingeborg, fastän hon icke war äldre än 11 år, hwilket kan tyckas wara nog underligt, men wi få ihågkomma, att här war fråga om ett politiskt äktenskap, och att man å ömse sidor fikade endast efter, att genom kyrkans hand fästa, den ene, den andre wid sig, för att sedan derigenom kunna bättre främja sina högtflygande planer. En ståtlig gästabudsäl uppföres dertfore i Kongahell, och man gör herreliga tillrustningar till bröllopet, men

1) Brefslet härpå är dateradt Åby 3:de Söndagen i Advent 1307, och är märkwärdigt i anseende dertill, att Wikarne kallas uti det samma Ranrike ["Lethanger & Landskyld de Siwarshel & Ranriki"]. Af ett annat bref dateradt Dnyge 5:te dag Jul 1307, finna wi att en Sigge Hallsteinson war befälhafware på Kongahells slott. Brefslet finnas hos Lagerbring i det Swea rikets Historta, 3 del. pag. 49.

då allt war i ordning och Erik begär sin lilla brud, yrkar hennes fader, såsom ett villkor för giftermålet, att hertigen skulle återställa honom Warbergs flott, men denne, som höll flottet kärare än bruden, swarar med hänseende till den sedwäre: "Gud gifwe henne lycka ehwart hon går, men Warberg får du ej åter i år", reser så till Kongahell, der han kalafade bort förargelsen med den tillagade bröllopskosten. Detta wredade åtminstone kallsinighet emellan hertigen och hans swärfader.

Året derefter 1308 tog wänstapen dem emellan alldeles slut. Retad af Eriks wägran att återställa de erhållna förkänningarne, ingår Hakon, på ett möte i Köpenhamn, förlikning med den Danste konungen och med den Swenske, som nu utsluppit ur sitt fängelse, samt slutar med dem förbund emot hertigarne, och, till ännu större förtret för hertig Erik, trolofwar han des brud, sin dotter, åt Birgers son Junker Magnus. Derefter håller Hakon ett möte med Erik på Munkholmen wid Kongahell, och återfordrar af honom sina flott, men hertigen wägrar att återställa dem, och herrarne stillas såsom hufwudfiender. Man har påstått, att den Norrste konungen, wid detta tillfälle, ställt försät emot hertigen, hvilket dock är obewist; likwäl är det wist, att konungen trott, att Erik, efter sammankomstens slut, skulle begifwa sig uppå Kongahells flott, och tänkt sig derigenom komma i tillfälle att genom en belägring bringa hans egen person i trångmål, men Erik, warnad i förwäg, skyndade sig i största hast ifrån Munkholmen in uti Westergöthland "ok räddes ey sidan hans wrede". Den Norrste konungen hade således förtutfett, huru detta möte skulle aflöpa; han war derföre också färdig att genast belägra flottet på Magnildsholmen, med en betydlig här uppbadad allmoge¹⁾, men han fick ligga för desamma hela fem weckor förgäfwes, emedan den warsamme Erik, som äfwen annat oråd, hade rikligen försatt fästningen med alla förnödenheter, och framför allt med en rast och trogen besättning, under en tapper höfwidsman, wid namn Sicke. Det war

1) En Skthär. En variant af Rimkrönikan har: en mäktog Klobbähär.

den ringa framgången af denna belägring, som gaf första anledning till uppförandet af Bohus slott, ty då belägringen ingenting uträttade, och den wid dylika långsamma frigsvärk omwänta bondehären troligen yrkade hemlös, gaf grefwe Jacob af Halland konungen det råd, att i grauskapet af Kongahell uppföra ett fäste, hwarifrån man kunde oroa hertigens folk på Nisslaborg. Förslaget gillades och en borg af trädjup timrades i hast på Elfwedacken. Swenskarne betraktade den nya byggnaden såsom räfwen rönnbärena, och skälde den i förargelsen för Baggehus ¹⁾. Så skapades det ryktbara Bohus. Icke kunde grefwe Jacob, då han fattade första tanken om detta fäste, ana hwad ryktbarhet det en gång skulle winna. Hans djerfwa frigaressjäl skulle häpnat om han wetat, med hwad blod och tårar denna ryktbarhet skulle köpas, och han skulle förwänats, om han wetat, att hans borg aldrig skulle tagas med swärd, — att den skulle stå obefegrad, till dess tiden trampade dess murar i grus. Det sista har allredan stett. Gref Jacobs borg är fallen, och på elfwens fredliga seglare nedblicka nu dess ruiner likt ett rysligt spöke från det Nordiska brödröhatets blodstider.

Man lärer snart insett wigten af det nyanlagda Bohus, och användt på dess utwidning och förbättring mycken möda och kostnad, ty redan tio eller tjugua år efter dess anläggning finna wi det wara en af Norrrikes huswudorter. Det blef redan från sin början nyckeln till Göthaelf, och fördenksfull en nagel i ögat på Swenskarne. Den gode Rimkrönikeförfattaren wredgas swärliga öfwer dess anläggning, och säger om grefwe Jacob af Halland, som

”Her til rädde at byggja thet opp:

Ön taker han i helwetis pott”.

Grefwe Jacob, som blef den förste slottshöfdingen på Bohus, oroade derifrån, på det menligaste, Swenskarne på Ragnilds holmen eller Nisslaborg, men så obehagligt för dem detta grauskap af en wälbefästad stende än kunde wara, så kunde de likwäl ej förmås att öfwergefwä sin fasta ort. Deremot infaller hertig Erik — som ansåg hwarje konung Hakons försök

1) Se inledningen pag. V.

att återfå sin rättmätiga tillhörighet för ett ingrepp uti sin äganderätt — grusligt härjande i Wiken, framtränger ända till Opslo och Uggerhus, samt återvänder såsom segrare. Norrstarne gengälda besöket genom ett härjande infall på Dahlsland. Följande wår 1309 utrustar Hakon en flotta emot hertigarne, ehuru det föregafs att det stedde emot Danmark. Af en storm indrifwes denna till Kalfsund uti Bohuslänska stären, och innan den hinner lägga ut derifrån, är hertig Erik öfwer den, och eröfrar deraf, efter en blodig slagting, sju skepp, som han likwäl dyrt köper genom förlusten af en sin dugligaste man, riddaren Johan eller Iswar Jons-son, hwilken stupar i leken. Hertig Erik, som trodde att segren alltid skulle följa hans baner, utfände på nytt sin flotta under anförande af riddarne Ehrengisel af Skara och Mats Algoteson. Dese lägga, ej långt från det ställe, der den förra striden stod, käckt ombord med den öfwerlägsna Norrsta flottan, som nu war förstärkt af flera skepp. Denna djerfhet aflopp likwäl olyckligt för de Swenske, emedan de Norrste skeppen woro större än deras, och lägo så till, att Swensstarne måste, för att kunna angripa dem, manövrera utmed sjelfwa strandklipporna, ifrån hwilka en hopy folk, firmodligen församlad allmoge, nedwätte stora stenar på de angripande. Slaget lyktades så, att Swensstarne blefwo fångne, uppförde på land, och der, utaf den rasande allmogen, som nu såg sig i tillfälle att hämnas sin förut af dem lidna oförrätt, obarmhertigt mördade.

"The huggu them alla saa sma,
 Ut ey laa ett stycke, som annat laa",

förmåler Rimkrönikan, och tillägger deltagande:

"Saa pläga wädla män att göra,
 Ä hwad dogande män thet höra
 The otacka them för thera egård
 The hade många skalka i thera färd
 Gudh gifwi thera själ Dimmerik
 För hardhan dödd the tholde a sik".

Detta misöde retade hertig Erik ännu mera. På nytt inbröt han uti södra Norrige, utan twiswel här uti Bohus-

län, men då innebyggarna det sporde, gjorde de stora förhuggningar till förhindrande af fiendens framträngande, och öfvergåfwö sedan sina hem, samt flydde till skogarne, så att landet på flera mil stod öde och såg ut, som om pesten hade der framfarit. Hertigen framträngde till en gård, som hette Ljungby, der han wid en recognoscering förlorade några man, men då han icke fann något att plundra, och det således icke lönade sig att föra krig, anträdde han återtåget, och roade sig med att på hemvägen uppbränna de folktonna husen. Danste konungen Erik Menwed inbröt emellertid i Sverige, för att hjälpa sin swåger, den af hertigarne så förorättade konung Birger, och desse nödgades, med så mycket folk de kunde hopfamla, ila den farlige fienden i möte. Besättningen på Kongahells slott blef derigenom lemnad åt sitt öde, och kunde ej wänta någon undsättning, i händelse den blef anfallen, hwilket gynsamma tillfälle att få fästet i sitt wäld Hakon icke lät gå sig ur händerna, och företog därför dess belägring. Höfwiidsman på slottet war då Thord Unge, sjelf bördig af Norrige, och ägande uti detta rike många både fränder och egendommar. Af fruktan att lida skada på någondera delen uppläter han slottsportarne ¹⁾ för den hotande konungen, och gör det med desto större beredwillighet, som willforet derwid war, att Thord skulle äfwen under det Norrska wäldet få fortfara i utöfningen af sitt commendantskap på Nillaborg. Det quittade honom lika, hwilken som kallades slottsherre, blott han fick vara slottsfogde; men det wisfades sig snart, hwilket misstag den Norrske konungen gjort, då han gifwit ett så wigtigt förtroende åt en sådan stympare som herr Thord Unge. Wintern inbröt och slog brygga öfwer elfwen. Hertig Erik, som, genom ingången förlifning med Danste konungen, nu kunde wända sig med hela sin styrka emot Norrige, försunmade icke detta gynnande tillfälle att återtaga det fringslutna slottet i Kongahell, och befaller för

1) Peder Clausen påstår att slottet togs med storm, men, utom att detta motsäges af Rimkrönikan, kunde en stormning af det fringslutna slottet swärtilgen låta sig göra sommartiden, och om så sett hade aldrig Thord Unge kunnat blifwa Norrske slottshöfving.

den skull sin broder Waldemar komma till sig med den här af Swenskar och Tyskar, som stod under hans fanor i Stockholmen. Med hertigarnes förenade styrka belägges nu flottet. Norrskarne, derom underrättade, skynda under en riddares anförande sina nödställde landsmän till undsättning, men hertigarne sända till deras möte en Norrst landsflyktig Björn, en man, som tagit magistergraden i Paris, men som war lika dugtig att slå, som att läsa¹⁾. I ett bergpass, helt nära Kongahell, möter herr magistrern, tidigt en morgon, med sina Swenskar den Norrste riddaren, jagar hans wäldiga skara på flykten och sårar honom sjelf. Då nu ingen widare undsättning war att hoppas för Thord Unge, eller rättare, då han nu fått en giltig orsak att ställa på, uppgifwer han flottet på Ragnildsholmen åt hertigarne, hwilka anförtro den nya eröfringen åt en Tysk riddare. Thord blygdes ej för att i egen person draga till sin konung och berätta sin stam. Han tyckes äfwen hafwa haft uppdrag af hertigarne att mäkla fred, emedan han frambar Grix hotelse att bränna Wiken i grund, derest icke den Norrste konungen bequände sig till fred. Denne sednare, särdeles orolig öfwer att Kongahells flott kommit i händerna på en Tysk, af hwilken det tillgränsande landet hade intet godt att hoppas, emedan denna nations frigare den tiden utmärkte sig för den grymmaste wäldsamhet, war benägen till försönlighet, och slöt 1310 med hertigen en förlikning, som kort derefter förwandlades till ständig fred och förbund. Ibland de många willkoren derwid war ock, att Grix skulle, den 15 påföljande Maj, till Norrste konungen återställa Kongahell med hälften af den tullafgift, som derstädes influtit ifrån ofredens utbrott, till återställsedagen²⁾, och hwilken, enligt den gamla länsrätten, tillhörde konungen, men hade blifwit honom under ofreden förhållen. Men att med detta återställande ingenting blef af, synes af den besynnerliga fredss

- 1) Hans namn war i Paris Erikwit
Att han war en mästare i Bokalfst
I the resa halv honom Christ. [Nimkr. pag. 114.]
- 2) Huru man på annat sätt skall forstå orden: *melictas exactionis aluci* är swårt att begripa:

tractaten i Helsingborg den 16 Juli samma år [1310], hvar-
est säges uttryckligen, att hertigarne ännu innehade Konga-
hell och skulle öfverlemna det åt Hakon, endast om denne in-
gick på de öfriga villkor, man der uppgjort. Vid sin förmäl-
ning med sin återvunna brud, prinsessan Ingeborg, lärer
Grik öfverlemnat sin swärfader nycklarne till Kongahells slott,
och dermed afsträdde de Swenske hertigarne ur Bohusläns hi-
storia, hwarest de intaga en betydlig, fastän ej upphöjd plats.
Där, såsom annorstädes, uppförde de sig såsom ridderslige,
men orolige, egennyttige och otacksamme furstar, ehuru par-
tistheten hos de gamle häfdatecknare har skildrat dem helt an-
norlunda. Deras handlingsfätt är likwäl det sammaste wittne
på deras caracér, och granskningen deraf skall mildra wår
dom öfwer deras, af dem så förörättade, broder, då han lät
dem omkomma, enligt folktron, ihjälswälta på Nyköpings slott
år 1318.

Brödramordet störade likwäl Wirger af sin thron, på
hvilken Swenskarne 1319 uppsatte hertig Griks minderårige
son Magnus, hvilken, wid sin morfaders död samma år,
ärfde äfwen Norriges krona. Utan twiswel har Hakon, un-
der de oroligheter, som uppkommo wid de Swenske hertigar-
nes död, upplåtit Bohus, med en del af des län, åt sin dot-
ter, hertig Griks enka, såsom en tillflyktsort, hvilken förlänning
hon och efter hans död till en tid behöll. På annat sätt kan
ej förklaras, huru hertiginnan Ingeborg kan uti ett bref af
1320 kalla "Waghehus" sitt slott, då det är bekant, att hon
icke utöfwade något regentskap i Norrige. På detta slott för-
lofwade hon 1321 sin lilla dotter Euphemia med Albrecht
af Mecklenburg, af hvilket äktenkap, fullbordadt 1336,
föddes den Albrecht, hvilken, såsom en oduglig och olycklig
konung, wunnit en bedröflig ryktbarhet uti Sweriges historia.
Hertiginnan förmälde sig sedan med hertigen af Halland Knut
Porse, och gick efter hans död i kloster. Denne Knut Porse,
som en tid war oense med Sverige och Danmark, råkade äf-
wen i oenighet med Norrmännen derigenom, att han 1323 i
Marstrand med wåld borttog ett fartyg, som war lastadt för

de andeliges i Sveriges räkning, men twisten blifades på ett möte i Kongahell år 1327.

4. Tilldragelser på Bohus, Drottning Blancas lifgeding i Bohuslän, Digerdöden, med mera ¹⁾.

År 1333 hölls på Bohus en herredag, på hwilken de Norrste ädlingarne förklarade konung Magnus Eriksson myndig och öfwerlemnade honom riksstyrelsen. Vid samma tillfälle hade Hanselädernas sändebud der infunnit sig, för att få sina gamla privilegier förnyade. Norrmännen började lifwäl inom kort wisa misnöje emot sin unge konung, hwartill orsaken säges hafwa varit, att Magnus så sällan besökte sitt möderrike, utan wistades ständigt uti Sverige, hvars krona de stolte Norrmännen till och med wille att han skulle afsäga sig. Detta misnöje alstrade 1339 en sammansvärjning uti Bohuslän, hwilken äsyftade ingenting mindre än Magni afättande och utwäljandet af en annan konung. Uppresningen begynte i början af September, och dämpades wid Michaelitiden, hwarföre den icke lär varit af stor betydhet, men den lände till ett nytt bewis på den oroliga anda, som här alltid varit rådande, och orsakade hos konung Magnus en ständig farhåga för ett förnyadt farligare försök af samma slag, hwilket dock uteblef. Norrskarne försöto honom icke, såsom Swenskarne, fastän de 1344 hyllade hans son Hakon eller Hakon till hans medregent. Hyllningen stedd på Bohus, som nu ärft Kongahells ära, att vara en samlingsort för Nordens förnåme och mäktige. Här höllos numera de flesta Norrste herredagarne, som kan ses af den mängd wigtiga handlingar, hwilka äro utgifna på detta märkwärdiga ställe.

Då Norrrikes råd woro församlade på Bohus 1343, bestöto de, på konung Magni förslag, att utbyta de spridda gods i Sverige, hwilka hans drottning Blanca erhållit i morgengåfwa, emot wisa landsträckor uti Norrige. I Bo-

1) Hardorps bihang till Rimkrönikorna, Switschts Danska krönika, Peder Clausen, Lagerbring l. c.

huslän tilldeltes henne då Bohus, Marstrand och hela Glsfysfel, med undantag af Droust. Brefwet härpå, den äldsta handling, som närmare rörer detta län, lyder så:

"Magnus med Guds nåde Norriges, Sveriges och Skånes konung, sänder alla dem, som detta bref se eller höra, Guds helsning och sin. Wi wilje, att I skulle weta att Wi och Håkan vår son, alle vårt rikes råd af Norrige sammantyckande, då hafwe wi denna stadfästning gjort om våra fästnös Blancæ morgongåfwa. Först hafwe wi gjort det skifte med henne, på det att hennes gods och inkomst, liggande der och här i Swerige, deslikes och på hennes gagn och våra barns bästa, att hon skall hafwa Bahus och Malstrand och dertill allt Glsfversysfel utom Ordoft. Item allt Romerike, Wortenherrret och all Borgefysfel, med tull och all annan kongelig rättighet, inkomst, tjenst och lydaktighet, med all råd och regemente, som hennes öppna bref derom förmäler, som hon hafwer om Tönsbergesus och drefelen, med allt annat, som henne till morgongåfwa är gifwet här uti Norrige; kan det och så wara, att vår förenämde son Håkan will igen hafwa Bahus och Malstrand och Glsfversysfel, då skall han eller någon på hans wagnar inländsk, eller utländsk, ei någon af våra råd eller befallningsmän i Norrige någon magt eller rättighet dertill hafwa i någon måtto, ware sig hwad stat eller afkomma han affödd är, efter denna dag, eller henne derifrån att tränga med wåld eller rättegång emot hennes ja, minne och goda wilja, och denna vår stadfästning med alla sina sentenser artiklar och willkor skall oryggeligen härefter hållas och wid magt blifwa. Och till yttermera stadfästning, då hafwer vår ostabemälte son Håkan satt sitt insigel nedanför detta vårt öppna bref, hwilket är gjort på Bahus den nästa måndag efter Pingsttag är efter Guds börd 1343".

"Men wi Ergisel, Grefwe i Orkenear, Olaf, Erkebiskop i Nidros, Sigfrid uti Opslo, Gilbert i Bergen och Haldror uti Hammer, Bisper, Arne Wffwer, Abbot i Hoffwiddö, Ormer Stenfon, Erlinger Knutson, Toen och Sigwat Paffzöne söner, Ogmunder Sindson, Elisfer Gliffon, Toen Bryndz

son, Peder Grichson, Provist till Mariakyrka uti Dpslo, In-
dret Iswarson, Isfwar Anderson, Swale Wiffwerfson, lofwa
och jetta på wår samning och ära och binda oss fullkomligen
dertill med fullända band, att wi skola med full trostap före-
nämnda wår kära fru Blanca styrka, trösta och hjälpa med
råd och dåd, hwar efter all sin magt, emot alla dem, som
henne wilja föra tråta på, tränga eller med wåld utfuta från
denna wår herres och kongs gerning och befallning, som han
will obrottsligen ställ stå och hållas från denna dag. — Och
till yttermera stadfästning och wisshet på detta wårt löfte, då
sätta wi våra insegel för detta wårt bref, gjort uti samma
ställe, dag och år, som förestrifwet står.

Det är likwäl wist, att Drottning Blanca, oaktadt
alla dessa försäkringar, icke oquald fick behålla lifgebinget i
Bohuslän till sin död, ty den 28 September 1361, eller halft-
annat år förr än hon afled, pantförstrefes Bohus slott med
des läns och inkomster åt Hansestäderna, för ett af dessa, för-
sättning Magnus gifwet, län, till frigtets med Danmark utfö-
rande.

Det war 1350 som Norden utöddes af den förfärliga
Digerdöden. Historien har wäl ej antecknat, hwilka förödel-
ser denna rysliga pest anställde särstildt inom Bohuslän, men
de muntliga sägner, som under seklers lopp gått från fader
till son hålla dem ännu i friskt minne. Öfwerallt i länet hö-
rer man upprepade berättelser om "den stora mannadöden",
som i fordom tid gjorde landet folktomt. Så berättas äfwen
på Hisingen den wanliga sagan, att af hela befolkningen der
skola endast en yngling och en flicka blifwit öfriga, hwilka
byggde hjonelag samman; likaså säges det uti Tanum, att af
des talrika innebyggare alla, utom två hushåll, blifwit pes-
stens rof. Mångastädes uti Norra Bohuslän, särdeles i Bul-
larens härads, finner man i utmarkerna och djupt i sfogarne
stora igengångna åkersfält, wittuande om denna rysliga lands-
plåga; och då allmogen säger dessa odlingar wara gjorda, och
deras urgamla kyrkor uppbyggda "före syndafloden", inser
man lätt, att den äsytar Digerdöden, som, lik en annan syn-
daflo, förstörde en stor del af menniskoflägtet och frukterna

af dess werksamhet ¹⁾. Nämnade odlingar tyckas wisa, att folkstocken i Bohuslän war, före Digerbödens utbrott, söga mindre, om ej större, än nu, emedan man ofta finner dem belägna på sådana ofruktbara ställen, som numera ingen will nedlägga möda och kostnad på; innan man upptog sådana ställen, hade man wäl naturligtwis odlat alla bördigare trakter, med undantag af de lågländaste, som man icke förstod att göra wattenfria. Af den mängd permbref från 14:de århundradet, hwilka mångastädes äro att tillgå hos allmogen, kan man ock se, att alla de gårdar och hemman, som nu finnas i länet, redan då woro upptagne och bebyggde; och när man af dylika handlingar finner, att fyra till sex åboar ofta bodde då på detsamma hemman, som nu ej hyser flere än en, kan man icke neka, att ju länet den tiden war ganska mycket både uppodlat och befolkadt. Att det redan i äldsta tider warit utmärkt i anseende till det sednare, kan bewisas af den jemförelsewis ringa landwidd, som Bohusläns härader äga, ty wid Norriges indelning i härader eller skeppsreden, bestämde man storleken af häradets område i omvändt förhållande till dess folkmängd, så att ju folkrikare ett landskap war, ju mindre och flere blefwo häradernas widd. Ett ännu mer talande bewis på detsamma har man deruti, att man härstädes, wid fiendtliga inbrott, kunde i största hast uppställa betydliga härar till landets försvar. Befolkningen i länet läwer ock warit större, än att den kunde födas af jordbruket; så war det åtminstone uti Olof den heliges tid. Den ägde derföre en hufwudsafelig näring af fisket, särdeles sillfisket, som

1) Derhörda woro de förödel'er, denna rystliga pest, som man tror kommit från Indien, fascioternas hemland, anstälde i Europa. Blott i staden Florens dogo 60,000 menniskor, Lybeck miste 90,000, deraf 7000 dogo en helgdagsmorgon, timmarne emellan otte'ängen och högmessa. Danmark miste nära tvåtredjedelar af sina inbyggare. I Wermland utdog nästan hela befolkningen, och i Westergötland dogo icke mindre än 466 prestes. Digerböden kom till Norden 1349 genom ett öfvergiftwet skepp, som indrefs till Bergen. Munkarne hafwa bewarat den bedröfliga märkwärdigheten af året MCCCCL genom en lika bedröflig vers: *Rostrum tri Crumbrum, spjutlongum, Maxima pestis.*

ishynerhet under det 14:de århundradet war lönande, af sattsberedning och af en widsträckt handel. Denna sednare drefs till betydighet, och inbragte många rikebomar, hwarigenom innebyggarna blefwo stolte och öfvermodige, icke wiljande lyda någon annan än sig sjelfwe. Till sin jurisdiction hörde folket till Wikens tingslag, och dömdes, tilldes Norrige fick en gemensam lag, efter Borgarthingslagen, eller Wikverjelagen, som stipades på Borgarthing wid nuwarande Fredriksstad i Norrige. Norra länets innebyggare hade annars sin förnämsta samlingsplats wid Hornborg, n. w. Samburg i Duille, och det södras wid Kongahell. Omföder fick Bohuslän sin egen lagman och blef ett af Norriges femton lagdömen. I kyrkligt affeende lydde det under Upslo biskopar, och ägde, en tid bortåt, gemensamt med det öfriga Wiken, en egen kyrkolag, den af Sigurd Jorsalafar utgifna "Wikversta Christnarätten".

Blott föga känning af de politiska stormar, som i medlet och slutet af det fjortonde sekellet skakade Norden, förspordes uti Bohuslän; förenadt med Norrige, fick det fröjda sig af det lugn, som efter århundradens oredor och blodsutgjutelser hvilade öfwer detta rike, de sista stunderna af dess sjelfständighet, — den windstilla lit, som plägar sluta en stormig sommar dag. Endast året 1368 är utmärkt af olyckor, som friget bragte öfwer södra länet. Sveriges rådherrar hade affatt Magnus och bortskänkt hans thron åt den oduglige Mecklenburgaren Albrect. Ett olyckligt öde lemnar Magnus i Albrects wäld, af hwilken han hålles i swårt fängelse. Under hans son Sakan uppbjuda Norriges härar allt, för att befria sin konung, och infalla härjande i Sverige. Albrect, som uti Danste konungen fått en ny fiende, kunde icke i början utöfwa någon wedergällningsrätt, men fann tillfälle dertill 1368. Understödd af sina bundsförwanter, Hansesfädernas flotta, kom han då till Bohuslän, hwarest han brände Marstrand, Kongahell och alla hus, som lägo utanför Bohus murar, hela Norrsta Fisingen, samt desutom femton kyrk-

socknar — hvilka de woro, finnes ej antecknad¹⁾). — Kriget slöts genom stilleståndet 1369, och frederna 1370 och 1371. Konung Magnus, som, i kraft af sistnämnde fredsflut, slapp ur sitt fängelse, regerade sedan i Norrige till sin död 1374. Han drunknade i Bolmefjorden utanför Bergen — icke, så som några wilja, uti Blomsfjorden nära Strömstad. — I Norrige erhöi han ärenamnet: den gode och mäktige, under det man i Sverige gaf honom den smädeliga benämningen: Smek. Så följas lofwet och tadlet åt i den högtupphöjdes spår; men Magnus förtjente likwäl intetdera. Sonen Hakon dog 16 år efter sin fader, allmänt älskad och saknad i Norrige, och hans enka, den märkwärdiga drottning Margareta, fattade allaredan då den idé om en Nordisk monarchi, som hon genom Calmarunion år 1397 förverkligade. Danmark och Norrige ärfde hon efter sin son Olof, den sste ättlingen af Norriges gamla frejdade konungastam. Inre oröddor i Sverige, underblästa af henne sjelf, stoffade henne och detta rikets krona, hwarom hon emottog första tillsägelsen på Bohus nyåret 1388, dit den Swenska adelns fullmäktige anlände, för att utwerka hennes bistånd emot Albrecht, och der hon gaf dem löfte derom, om de wille taga henne till sin drottning. Stret derpå lemnade frigslyctan i hennes händer konung Albrecht sjelf och hans son, hvilka först insattes i fängelse på Bohus, — desamma slott, der Albrechts förälbrars förlofning slöts 68 år förut. — Nordens trenne riken förenades nu till ett.

5. Om Thord Bondes Frig²⁾.

I medlet af 15:de århundradet, blir Bohuslän åter städeplatsen för märkliga händelser. Norrsta riksrådet, misnöjdt med Danstarnes sjelfrådighet att, Norrmännen oåtsporde, utkora Christian 1:ste af Oldenburg till unionskonung, samlar sig på Bohus Åstonsdag 1449 och utwäljer till sin herre konungen i Sverige Carl Knutsson. Då desutom all

1) Måhända war det under denna fejd, som den bekante Swenske riksmarsken Erik Kjelsson Wases son mördades på Droust. Diar. Wadsten. p. 15.

2) Rimkrönikan. Lagerbring.

mogen på sina sammankomster frivilligt förenade sig i detta val, emottog konung Carl det ärofulla anbudet, och Norrige förenades för första gången med Sverige under en spira. Men under tiden förstodo Danstärne att skaffa sig anhängare inom sjelfwa Norrige, och en öfversänd krigshär öfvertygade så fullkomligt des innebyggare om konung Christians lagliga arfsrätt till Norriges krona, att de i Marstrand den 2 Juli s. å., hyllade honom till sin konung, och emottogo hans konungaförsäkrän. Carl nödgades ock affäga sig sitt nya rike, dertill tvungen genom sina rådsherrars förräderi på mötena i Halmstad och Arboga 1450, men oaktadt denna estergift kunde krig emellan de båda konungarne icke förekommas, utan utbröt följande år, då innebyggarna i Wiken inbröto [Augusti 1451] helt oförmödad uti Wermland, derifrån de dock, efter anställda plundringar, inom kort återwände. Likwäl skulle det kunna vara möjligt, att detta wära förens faders i Wiken ströftåg haft ingen eller föga gemenskap med tidens politiska händelser, utan egenteligen blifwit företaget af okynne och rofhytnad. Suru dermed än må wara, så stod kriget emellan Carl och Christian i full läga 1452. Carl inbröt med 70,000 man i Skåne, som rysligt härjades, Blekinge intogs, och Halland skulle delat Skånes öde, men skonades af Carls förädiffe höfdingar. Christian deremot anföll och eröfrade Westergöthland och framträngde ända till Östergöthland, der likwäl på Solweden de Swenske böndernes påhyror förtogo honom lusten till allt widare framträngande. Strar derefter återtogs Westergöthland och des fästen af den unge riksmarsken Thord Bonde, konung Carl Knutsfons systonbarn, en tapper, ärlig Swensk. Han wärjde manligen Sweriges westra gräns, och eröfrade till och med större delen af Bohuslän, till hvars säkra besittning han lät uppföra flera fästen, eller rättare, på nytt befästa gamla förfallna borgar. I bland dessa nämnas i synnerhet Gullborg, på gränsen emellan Gunges och Östmåls socknar, Billingsborg [Billingsborg?] troligen det förutnämnda Olåborg i Bullaren, samt Danaborg, hvars belägenhet numera ej kan igenfinnas, men torde böra sökas i Uddewallstrakten, måhända på Skansberget

derstädes. Dessa försvarswerk, jemte herr Thords waksamhet, hindrade Norrmännen ifrån alla infall i Sverige från denna kant, hwarföre de på allt sätt sökte utdrifwa honom härifrån. När wintren inbrutit, anryckte höfdingen på Bohus Kolbjörn Gäst med 3000 man emot något af de ofwannämnda fästern, på hwilket Thord Bonde för tillfället wistades, men denne, som genom sina spejare fått underrättelse om fiendens antågande, rycker honom i möte med 300 ryttare och 100 småsweimer. Dessa sednare, som icke ägde andra wapen än stakar, förseddhes med krigsflurar och doldes på passande ställen i skogen, sedan de fått nödiga förhållningsordres. Med de förre deremot, gör herr Thord i fullt försprång anfall på Norrmännen, som i hast förskanade sig med sina medförda slädar, men då han ej förmådde genombryta detta wärn, återwände han i full flykt. Norrmännen öppnade då slädborgen och deras ryttare eftersatte de flyktande Swenskarne, men när Thord lockat dem ifrån hufwudstyrkan, så långt han wille, gör han plötsligen halt, och angriper sina förföljare med sådan hästighet, att de hufwudstupa stynda tillbaka inom slädborgen, uti hwilken Thord Bonde sjelf med sina ryttare under tumultet intränger. Der uppstår ett blodigt slagtande, och Thord sjelf får två hästar undanskjutne. Omföder är Thord nära att blifwa öfwermannad, då i detsamma skogen genljudar af lur och trompetfall, och bakhället framstörtar med stort härstri. Öfwerkastad häraf, upplöser sig Norrmannahären, som wäl till det mesta bestod af Bohusläns länsf allmoget, i den wildaste flykt under stridande: att all Sveriges magt kom öfwer dem. En stor del af dem blef då tillfångatagen, — ett misöde som äfwen drabbade Kolbjörn Gäst, och de andre höfdingarne med deras drabanter, hwilka förgäfwes sökte rädda sig på ett berg. Så lekte Thord Bonde många gånger med Danstar och Norrmän i Bohuslän och gjorde dem stort förfång, och desse hade öfwer gifwit allt hopp, att kunna eröfra Sverige så länge han lefde, hwarföre de och icke skydde något medel att rödja den förfärlige ur vägen. Detta lyckades dem beklagligen alltför snart.

Thord Bonde hade wintern 1455 eller 56, anlagt i

Bohuslän ett fäste, som han efter sin konung kallade Carlsborg, och hwilket sannolikt har legat wid gården Nöe på Stångenäs, der man ännu ser lemningar efter en borg på en med wallgraf befästad klippa, "Slottet" kallad. Thord hade 1) knappt hunnit uppföra borgen, förr än Danstärne belägrade den, men han afviste dem med wäldig arm, och quarstannade en tid bortåt på slottet, för att änyo angripa fienden, som höll sig i neiden. Det war wid Pingsthelgden 1455 eller 1456; man är ej ense om året. Till borgfogde hade Thord förordnat en Danst öfwerlöpare Jöse Boson, hwilken genom ögontjenst lyckats tillwinna sig hans oinfränkta förtroende. Bestucken, som det säges af Danstärne, beslöt denne bos att mörda sin wälgörare och herre. Thord ernade följande dagen göra ett utfall på fienden, som war nära, och gick om aftenen tryggt till hwila med allt sitt folk, för att hämta krafter till morgondagens strider, sedan Jöse Boson åtagit sig att med några sammanswurne hålla nattwachten på slottet. Sedan alla insomnat, igenbommade föräddaren dörrarne till de rum, i hwilka krigesfolket låg, affskär strängarne på de sednars alla bågar, och undångömdo de öfriga wapnen, samt förde sina safer ombord på en båt. Så tillreds, inträdde han till marsten, som wakenade och sporde hwad som war på fär-

- 1) Det påståendet att Carlsborg är desamma som Hornborg i Dulle, kan wara så riktigt som hwilket annat som helst, men hafwer det emot sig, att Peder Clausen, hwilken synes hafwa varit wäl känd med dessa trakter, och lesde i samma århundrade Carlsborg förstördes, således på en tid, då man wäl wetat hwarest detta slott varit beläget, bestämt skiljer emellan desamma och Hornborg. Flera fåt gifwas deremot för antagandet att Carlsborg legat wid Nöe på Stångenäs. Dnekligen har derwarande fäste blifwit uppfördt emot slutet af medeltiden; det wisar wallgrafwen, tegelstenarne och de fynd af Kulor m. m., som man der tid efter annan gjort; och att det wid något tillfälle blifwit förstördt af fiendehand, synes af den mängd menniskobon, som der finnes blandade med brändt träwirke och fallgrus. Det tyckes att ett fäste på en sådan tid, och som haft en sådan ända, icke kunnat undgå att få ett namn i historien. Det är derföre en sannolikhet, att Carlsborgs förstörda murar, tillkallade lemningarne efter dess sista försvarare igenfinnas wid Nöe. Någon tradition härom äger man likwäl icke.

de. Samvetet slog boswen, och han gick åter ut, sedan han försäkrat Thord att allt stod wäl till, men wände strar tillbaka, och då marsken på nytt sporde efter tidningar, rusade Jöse fram till hans fäng, och till swar klöf den ädle hjeltens hufswud med en yra ned till fluldrorne. Det gifwes likwäl en annan berättelse om samma händelse, deruti säges, att marsken mördades sofwande ¹⁾. Efter fullbordad ogerning skyndade sig mördaren till de Danste, för att uppbära lönen derför. Befättningen på Carlsborg begaf sig till Sverige, medförande sin herres lif, som med stor ståt jordades i Wadstena Kloster.

Konung Carls och Sveriges lycka mördades med samma hugg, som den tappre Thord Bonde. Beröfwad, genom hans död, det enda stödet för sin wacklande thron, nödgades han öfswergifwa sitt trolösa rike. Efter sju års landsflykt kom han igen, men endast för att sex månader derefter åter flykta. På nytt kallad tillbaka, pröfwade han ännu nära tre år de starka stormarne på lifwets höjder, och dog år 1470 med den bekännelsen: att hans ärelystnad bräckt hans lycka och kostat hans lif.

6. Ulsborgs eröfring ²⁾.

Då Danste konungen Hans år 1501 affattes från Swenska thronen, som han efter 14 års winglerier ändteligen bestigit och i 4 år innehaft, och då den kraftfulle Sten Sture den äldre änyo fattade riksrödet, uppblöfde friget emellan Sverige och Danmark långt häftigare än förut. Den djuptseende Sturen fann nödigt, att, till sin fiendes förswagande, försöka åstadkomma en resning i Norrige, hwilket ock lyckades. Norrmännen gjorde uppror, först under en Knut Alfs-son och, efter hans mord, under den tappre Herlof Sydesead, med sådan framgång, att alla Norriges fästningar, med undantag af Bohus, råkade i deras händer 1502. För att be-

1) Diar. Wadsten.

2) Messenii Scand. illustr. Loccen. Hist. Svec. Behrmans Christian 2:des Hiftor.

röfwa Danfkarne äfwen denna fasta punkt, angrep Herlof Hydefad med sin här densamma, sedan han afbränt Kongahell, som war konung Hans bewäget. Belägringen hade dock ingen framgång, ty Bohus' commendant, den muntre och ridderlige Otto Rud, war en tapper herre, och sedan ombyggnaden 1448 war fästningen nästan ointaglig. Danste konungen sände emedlertid sin son Christian till Norrige, hwilken med kraft, fastän med för mycken grymhet, kufwade de orolige. Han slog rebellerne wid Dpslo och tillfångatog genom list sjelfwa Herlof Hydefad, hwilken fördes till Bohus, der han pinligt förhördes, samt sedan utanför slottsporten rådbräkades och lades på fyra stegel. Sten Sture, som sport sin bundsförwandts misöde att råka i fångenskap, men ej wiste att han blifwit afrättad, sände, till hans befrielse, sina trupper för Bohus under anförande af en Norrst Carl Knutsen¹⁾, men prins Christian dödade anföraren och dref folket på flykten redan i första drabbningen.

Svenskarne hade denna tid, under en tapper frigsbusk Nils Nautzen, besatt det gamla Olsborg i Bullaren, af hwilket granskap den kække Otto Rud på Bohus fann sig särdeles bewärad. Men som detta slott äger af naturen en stark befästning, och desutom förswarades af en rast befästning, trodde han sig icke wuren att taga det med stormande hand, utan upptänkte i det stället en frigslist, hwilken och lyckades. Det war sjelfwa Julastonen 1502, som Rud med en stora bepröfwade knektar aflade sitt besök i Bullaren. Wintern war sträng, så att sjöarne lågo, och en mängd snö hade fallit. Otto Rud lät då sitt folk draga hwita skjortor öfwer sina rustningar, för att icke obserweras emot den hwita marsken, och dolde sig i en hålwäg på westra stranden af Bullaresjön, som ännu bär namn af Danska Fleswen. Sedan Danfkarne berstädes afbidat den stund på natten, då de förmodade Swenskarne på slottet wara som bäst syfselfatte med att tömma Julbågaren, smögo de sig öfwer den tillfrusna sjön och klättrade helt tyst uppför slottsberget. Inga wakter

1) Messenius och flere efter honom kallat denne oräkligt Knut Carlsson och en son af konung Carl VIII Knutsen.

synes på murarne; alla hade samlat sig i dryckesstugan, hwilken skyndsamt omringas af Rud, som obemärkt inkommit i flottet. Oförmögne till motstånd blefwo "de drickande kämpar" tillsångatagne; endast flottsherran Nautzen undkom till ett torn, uti hvars trappor han wärjde sig med hugg och stenskastning ända till söljande dagens eftermiddag, då han, i brist på försvarswapen, måste gifwa sig fången ¹⁾.

Detta war det bekanta julgillet på Ölsborg, som så lifligt häggommes af traditionen. Konung Hans satte stort wärde på denna eröfring och hade mycket nöje af det fätt, hwarpå hans gunstling gjort densamma, hwarföre han ock skänkte honom till ewärdelig ägo Ölsborg med tillhörande län Bullaren. Otto Rud deltog sedan under Christian den andre, på ett verkligt fätt, uti kriget mot Swerige, och dog slutligen i Tyskland på en pilgrimsfärd. Konung Hans, den bäste af unionskonungarne, dog år 1513. Staden Uddevallas privilegier lära wara stadfästade af honom. Maristrand hade redan 1440 fått sina privilegier stadfästade af konung Christoffer.

---

1) En bland folket gängse sägen förmåter att Nautzen, sedan allt hopp om räddning war förloradt, nedförtat sig på den tillfrusna sjön och lyckats undkomma.

Cap. 6.

Om Bohuslän från 1523 till dess införlifvande med Sverige 1658.

1. Gustaf Wasa eröfrar större delen af Bohuslän 1).

Unionens tider gingo till ända. Stockholms blodbad och öfriga grymheter störtade Christian den andres wälde i Sverige, i stället för att, såsom han sjelf menade, befasta det, och förhjelpste den hjeltmodige Gustaf Wasa att förwärfwa åt sitt fosterland den frihet, för hwilken så mycket af landets ädlaste blod förgäfves flutt. Misnöjet i Danmark omintetgjorde Christians hämdeplaner mot Sverige, men gaf deremot Gustaf tillfälle att göra ett försök, att utwidga Swenska wäldet till westerhafwet och införlifwa Norrige dermed. Med en wäldig flara ryttare och fotknektar inbröto Gustafs fältöfverstar Lars Siggesson Sparre och Thure Jönsson Roos, uti det sistnämnda riket år 1523, och eröfrade norra Bohuslän med des båda fästen Carlsborg, som anförtrordes åt Nils Krumme, och Ölsborg, på hwilket Nils Kinnesson blef höfwidsmän. Swenskarne fortsatte sitt eröfringståg, och tvingade genom brandstättningar allmogen i södra Norrige att swärja sig trohetsed. Men de Danskes härjning af landet tvingade Swenskarne till återtåg, som ställdes mot Elfsborg och södra Bohuslän, som ännu lydde Christian. Wid underrättelsen härom gjorde Danskarne med Elfsborg detsamma, som de nyss förut gjort med Öpslo, nemligen uppbrände det och plundrade det kringliggande landet, hwarefter de drog sig inom det fasta Bohus' murar. Detta flott wägade Swenskarne denna gång icke angripa, utan drogo till sitt land igen, sedan de stadgat sitt wälde i Wiken.

1) Zeget. Gustaf 1:stes Historia.

Konung Christian fördröfs emedlertid ifrån sitt eget rike, der de goda anstalter, han widtagit till landets bästa, ej kunde öfwerstyra de grymma handlingar, han ofta begick. Försagd flyttar han till Holland, och hans frände hertig Fredrik af Solstein intager hans thron. Bohus öfwerlemnas åt den nye konungen af commendanten Hans Eriksson, och riddaren Claes Wilde förordnas till dennes efterträdare. Utan twifwel swor en del af södra länet, wid samma tillfälle, konung Fredrik trohetsed, ty det är wist, att Bohus' närmaste omgifningar icke inbegrepos under den del af Wiken, som lydde Gustaf Wasas befallningar.

Danskarne begynte snart att bestrida Gustaf hans nya landwinning, men emedan konung Fredrik satt ännu gansta ofäster på sin thron, nyttjade han härwid heldre pennan än swärdet, och yrkade genom skrifwelse till Swenska ständerne återställandet af de gamla förhållanden; men Söderköpings herredag lät honom förstå ibland annat: "att han icke skulle bekymra sig med de landsändar Blekinge och Wiken i Norr- rige, dem Gustaf med wäldigan hand från sin rätte fiende tagit hade". På riksdagen i Wadstena wäckte de Danske fullmäktige samma fråga, men des afgörande uppsötts tid efter annan, tilldes man slutligen öfwerenskom att avsluta denna handel på ett konungamöte i Malmö.

Enligt beslutet på detta möte, den märkwärdiga Malmö-recess, dat. 1 Sept. 1524, förklarades Wiken (Norra Bohus- huslän) böra, dock med bibehållande af sina gamla privilegier, och utan att betungas med nya skatter, förblifwa i Sweriges ägo, tilldes, på utsatt möte i Lybeck följande år, stillo- männen afgjort, hwilken af de twiflande magterne nämnda bygd samt ön Gottland skulle tillhöra; widare — i händelse Gottland då tilldömdes Danmark — skulle Gustaf behålla Wiken såsom pant för den omkostnad, han användt på det så kallade Gottländska krigståget, och hwilken Danmark borde ersätta honom; men så snart denna ersättningssumma erlades, skulle Wiken afträdas, och i nämnda summa afräknas de inkomster, Swenska kronan uppburit af denna landssträcka ifrån den dag nämnde dom fälldes, till betalningsdagen. Skulle återigen Dan-

markt frifännas ifrån ersättning af besagda frigsomkostnader, så borde likväl Wiken på sagdan dag återställas till Norrige, och skulle emedlertid den Danste konungen skaffa konung Gustaf det Norrsta riksrådets bifall till dessa öfwerenskommelser om Wiken, eller, i fall det wägrades, ansvara för de olägenheter, som af en sådan wägran kunde uppkomma.

Det utsatta mötet i Lybeck blef icke af. Wefinge och Gottland hade Danstärne, utan ersättning till Sverige, tillkräkt sig; nu tänkte de åtkomma Wiken på samma sätt. Norrsta riksrådet yrkade träget hos det Dansta återställelsen af detta landskap, och klagade desutom öfwer dess Swensta fogdars egenmäktiga handlingar, såsom stridande emot Malmö-recess, af hwilka omständigheter konung Fredrik begagnade sig, för att på nytt söka öfwertala konung Gustaf att afstå sin besittning. Gustaf gaf likväl ett undfallande swar; men allwarligare underhandlingar i samma sak förekommo på den märkwärdiga Westerås riksdag 1527, och året derefter på ett möte i Lödöse. På detta sebnare yrkade Danstärne, att Gustaf skulle, utan ringaste ersättning, genast asträda Wiken, men han påstod, att Gottland först borde återställas Sverige, innan något sådant kunde komma i fråga; likväl förklarade han sig willig, att hänfjuta twisten till owälbiga stilsomäns afgörande, hwaremot åter Danstärne anförde missnöje. Så dagtingade och pennfäktade man med en iswer, som skulle gjort heder åt det 19:de århundradet, tilldess ett rykte utspreddes, att Danste konungen ernade med härstöld inträngi i Wiken, och sålunda på engång afhugga twistetnuten. Anledning till ett sådant rykte war, att prins Christian landstigit 1529 med en wälrustad här i Norrige, för att der låta sig hyllas till fadrens efterträdare, såsom det sades, änsfönt det just icke kan vara så osannolikt, att affigten med denna hans resa war sådan ryktet förmälde. Atminstone hade fråga om Wikens eröfring nyss förut blifwit wäckt på en herredag i Danmark, och förhållandet emellan Sverige och detta rike war temmeligen spändt. Öfwerwäld öfwadades på gränforna; de Swenste förrädarne, som undkommit Gustafs rättwisa, funno beskydd i Danmark, ja, den wärste ibland dem, Thure

Jönsson Roos, sade sjelf sig hafwa af konung Fredrik fått löfte om Bohuslän i förläning, och Claes Wilde på Bohus sökte göra de Swenske allt möjligt förfång, så att konung Gustaf hade största skäl att frukta ett fredsbrott. Han rustade sig och till motvärn, sammandrog trupper i Westergöthland, dit han sjelf begaf sig, sedan han befallt hela Sweriges adel att hålla sig färdig att wid första wint ila det hotade Wiken till försvar. Dock afhöordes ingen skendtlighet, utan man begynte änyo dagtinga med samma framgång som förut. Under tiden lära Bohusläningarne warit mindre belätne med den Swenska styrelsen. Misshöjet, enligt Swenska häfdatecknare, underbläst af Danstärne, utbröt wärem 1530 uti ett uppror, uti hwilket flere af Gustafs män, som här ägde besättning, blefwo ihjelslagne. Höfwidsmannen på Carlsborg Jacob Krumme, troligen utledsen wid sin äfwenlyliga post, begärde och erhöill affsed, och Carlsborgs flott och län, med alla des inkomster och räntor, förlänades åt Åke Claesson Tott emot årlig afgift af 600 mark örtigar, samt mot försändelse, att med eget folk försvara förläningen.

Om sidos togo de i ser år förda skriftweringar och underhandlingar om Wiken en wälsignad ända på det bekanta mötet i Warberg, hwars beslut är dateradt Söndagen näst efter S:t Petri ad vincula dag 1530. Utmer hotande rykten om den fördrifne konung Christians rustningar till Nordens eröfring inlupo, och det honom af Tyske kejsaren lofwade bistånd härtill, syntes nu otwifwelaktigt, sedan denne hans swäger, genom freden i Cambrai med Frankrike, fått lugn i sitt eget rike. Den gemensamma faran bewekte de båda twistande Nordens konungar till nedstämande af sina ömsesidiga anspråk och till enighetens bibehållande. På nämnda möte i Warberg stadfästes det inbördes förbundet, och alla gamla twister afgjordes, hwarwid man öfwerenskom, att konung Gustaf skulle oquald bestitta Wiken än ytterligare uti ser år ¹⁾, räknade från nästa Larsmesjedag, efter hwilket tidsförlopp detta län skulle utan motsägelse och utan lösen öfwer-

1) Twifveldts uppgift att Wiken lemnades på endast ett år, är utan twifwel oriktig.

lemnas till Norrsta kronan; dock gjordes härwid det uttryckeliga stadgande, att länets innebyggare skulle bibehållas wid sina privilegier och wid Norrrikes lag och rätt. Så afgjordes den långvariga tråtan om Wiken.

2. Konung Christian den andres återkomst och infall i Bohuslän¹⁾.

Dwädet, som länge stått hotande wid den politiska horisonten, närmade sig och utbröt. Den 6 Nov. 1531 landade den fördrifne Christian med sina legoknektar och landsförvärdare på Norrrikes kust, och blef i Opsto af den fruktande menigheten tilldömd detta rikets krona. Alltjärmare drog sig stormen till Bohuslän. Thure Jönsson Roos, densamme som förut ryckt detta landstap ifrån Christian, men nu, glömt af sin pligt och sin ära, jagade efter sitt fosterlands förderf, i sällskap med en annan Swenskt förvärdare, Biskopen i Skara Magnus Haraldsson Strömfeldt, samt Christians fältöfwerste Cordt Pfenning anlände med den fiendliga flottan till Marstrand, hwilket de besatte. Härifrån sötte förvärdarne att genom bref och proclamationer förleda såväl Sweriges som Danmarks ädlingar och menigheter till affall från deras herrar. Till Claes Wilde på Bohus skref Thure Jönsson ett widlöftigt och lösmående bref, deruti han uppmanade honom att upplåta Bohus åt den "milde kong Christian", men erhöll på detsamma ett swar, som till Bohushöfdingens heder och i öfrigt för sin märkwärdighet förtjenar att anföras:

"Helsan efter tidsens lägenhet. Må du weta Thure Jönsson, att jag fick i går din skrifwelse med några lösaktiga ord och tal, att du aftade dermed bedraga mig från min ära och lämpa, och besmitta min redlighet, ed och ära, och göra mig till sådan en lösaktig och besmittad man, som du hels är; hwilket Gud skall dig förbjuda, som alla ärliga mäns samweten bewarar. Efter många och bedrägliga tal, som ditt bref innehåller, då bekänner jag mig, utaf Guds försyn att wara dig för god, att gifwa dig andra och bättre swar,

1) Regel I. c.

än som detta mitt bref förmåler; ty du hafwer så tidt wändt och slitit din kapp, att hon är nu så jämmerligen sliten uppå båda sidor, att hon icke will tjena ibland någon ärlig mans klädebonad. Intet mera uppå denna tid, utan jag befaller dig den, som Gud Fader befallde den man, som hans endaste son förvädde. Ex Bahusz, Söndagen näst före Wårfrudag 1531".

Då Christians höfdingar funno af detta bref, att Claes Wilsbe icke med godo wille förena sig med dem, tågade de till Kongahell med 1200 man, och belägrade och bestormade Bohus; men Claes Wilsbe försvarade sig så tappert, att de med oförrättadt ärende måste draga sig tillbaka. De wände sig då emot norra Bohuslän, som de intogo, och belägrade Carlsborg, hwilket försvarades af Åke Claesson. Detta fäste stormades med yttersta häftighet, men wärjde sig lika tappert, tilldes Åke Claesson sjelf blef dödfjuten, då den höfdinglösa besättningen icke längre förmådde försvara sig emot den öfwerlägsne fienden, utan uppgåfwo flottet. Carlsborg blef då så i grund förstördt, att man nu knappt wet hwar det varit beläget. Oswan är anfördt, att det är sannolikt att detta flott legat wid Røe på Stängenäs; der finnes och uti borglemningarne en mängd halfbrända menniskobon, träwirke från en yngre tid, såsom wärjfasten, mustöt- och små kanonkulor m. m., hwilket allt vittnar, att det fäste, der stått, blifwit besjutet, intaget och nedbrändt öfwer en hop lefwande eller döda menniskor, alldeles så, som det berättas om Carlsborg. Nilsborg belade på samma tid Carlsborgs öde, och äfwen efter detta flott synas nu endast några få grushögar.

Efter detta härtåg drog konung Christian med hela sin magt till Kongahell, derifrån han på engång belägrade Bohus och hotade Nylöfse¹⁾ och Westergöthland. Hans affigt war nu att intränga i Sverige. Dastadt alla gjorda öfwerenskommelser, wisade sig Danstarne föga werksamme att mota den hotande strömmen, men Gustaf Wasa sof icke. I Nylöfse samlar han en här af riddare och gemene. Endast

1) Nylöfse låg wid n. w. gamlestaden wid Sötheborg.

Elfven stillet de stridslystne ifrån hwarandra 1532. Christian, öfvermodig genom de Swenske förrädarnes, särdeles Thure Jönssons, försäkningar, att han i Sverige skulle möta endast en sammanräffad, wid strid owan, bondehop, fruktat ingenting mindre än angrepp, då en dag en wäldig skara af 3000 ryttare, alla i blänkande stålrustningar, språnge öfwer den tillfrusna elfwen in på Disingen. Christian, på engång förwånad och försträckt öfwer denna syn, som han från Kongahell warsleblir, — ropar då i wredesmod till den bredwid honom stående Thure Jönsson: "Du har bedragit mig, herr Thure, då du sade, att unga krigsmän sumos i Sverige. Äro de karingar de som här komma?" — Följande morgon låg i smutsen på Kongahells gata en hufwudlös kropp, — det war den förrädaren Thure Jönsson Ross, som så fått uppbära sina gerningars lön. — Christian ryckte emedertid den ställsladda ryttarskaran oförsträckt till möte på Disingen, och Gortt Pfenning, som bättre kände till localen än Swenskarne, uppställde hans folk i en fyrkant, hwilken skyddades till höger af Nordreelf och i fronten af ett mindre wattendrag, hwilket war helt swagt tillfruset. Då Swenskarne sågo, att Christians folk höll sig stilla, och att det bestod endast af fotknektar, språnge de lustigt fram till anfall; men då de fette öfwer det nämnda wattendraget, brast isen, och de främste sjönko ner, hwarwid de öfrige måste göra halt. Derigenom uppfom vordning i Swenskarne's leder, flykt blef vundwillsig och Christian lät sitt artilleri spela i ryggen på de flyende, och tillfogade dem ett betydligt nederlag.

Elfwad af denna framgång, ryckte Christian öfwer elfwen till Skeplanda kyrka, men då all tillförsel blef honom här offfuren, och alla ströfpartier, som han utsände att proviantera, bortsuappades af den watsamme Lars Siggesson Sparre, uppstod i hans här en förfärlig hunger, som twingade honom till återtag. Belägringen af Bohus, som undertiden pågätt, måste ock upphäwas, och Christian drog sig tillbaka till Dpslo. Kort derefter blef den olycklige konungen, genom det stamligaste förräderi, lockad till Danmark, der han i ett 27:årigt fängelse fick böta för sina fel. Han dog 1559.

3. Konung Gustaf 1:ste afträder sitt wälde i Bohuslän 1).

Konung Gustaf war nu utledsen wid Wiken, dels för de mångåriga twister, han för denna landsändas skull haft med Dansta kronan, dels för den stora förlust, som han der lidit genom Christian's infall, och hwar till utan twiswel misnöjet ibland folket derstädes bidragit; desutom war det säkert, att Christian, om han åter kom sig före, skulle kasta sig öfwer denna bygd. Konung Fredrik, som wäl beräknade dessa förhållanden, begynte då på nytt att genom Claes Wille underhandla med konung Gustaf om Wikens afträdande till sig, ehuru Gustaf ännu ägde igen öfwer fyra års besittningsrätt till detta land, enligt Warbergs mötes beslut af år 1530. Underhandlingen drefs med framgång, och Sverige afträdde sin del af Bohuslän emot en ersättning af 1200 Renska gyllen. Handlingarne öfwer detta köp äro ännu i behåll, och så lydande:

"Wi Gustaf med Guds nåde Sveriges och Götthes konung etc. göre wetherligt, att efter den contract's lydelse, som sednast beleswad war i Warberg om Wiken, att hon på några år tillgörande skulle ligga Öf och Sveriges krona tillhanda och wederlag; så hafwer nu ärlig och wälbördig man och stränge riddare herr Claes Wille, höfwidsman på Bahus, på Kongl. Maj:ts wägnar i Danmark, warit här hos Öf, och så med Öf på Hans Högmäktighets wägnar öfwerenskommit, att Wi honom gunstelige uppantwardat hafwe till Danmarks krona förbenämnda Wiken, för ett stycke guld, hwilket som han leswerera skall i Lybeck fjorton dagar efter Helga Trefkonungadag nästkommandes uti Herman Sifmans händer, som det förpligtelsebref, som han derpå utgifwit hafwer yttermera utmåler och förklarar. Och skall dermed den artikeln i förbenämnda Warbergs contract, som lyder uppå Wiken, blifwa platt död och aftalad, så att Wiken härefter skall stå Kongl. Maj:ts till Danmark och Danmarks krona tillhanda, dock oförfränkeligt alla andra artiklar och punkter,

1) Regal l. c.

uttryckte uti Malmö, Nylödeses eller ock förest:ne Warbergs
recepter eller contracter, dessa riken emellan till nytta och be-
stånd, beleswade och sammantyeckta äro. Des tillwiso låte
Wi hänga vårt secret nedan för detta vårt öppna bref. Da-
tum Swartsjö fredagen för Erici Anno 1532".

"Jag Claes Bilde, riddare till Ljungsgård och höfwidz-
man på Bahus, gör wetherligt och kännes med detta mitt
öppna bref att jag, af den befallning och fullmakt, som stor-
mäktigste furste Kongl. Maj:t af Danmark, konung Fredrik,
min käraste, nådigste herre mig gifwit och befallt hafwer att
handla med högmäktigste furste konung Gustaf, Sveriges ko-
nung, om Wiken; är jag så med Hans Nåde derom öfwer-
enskommen, att Hans Nåde hafwer gunstelige Kongl. Maj:t
till Danmark och Danmarks krona tillhanda förestrefna Wi-
ken, dock med så stål och förord, att jag deremot ställ och
will, gifwa Hans Nåde Kongl. Maj:t innan fjorton dagar
näst efter de Heliga Tre Konungars dag nästkommandes,
tolshundrade fullwigtiga goda Kensta gyllen och lefwerera dem
uti Lybeck uti Herman Sifmans händer, hwilka förefrisna
tolshundrade Kensta gyllen jag bepligtar mig eller mina arf-
wingar, om mig för stackot blifwa kunde redeliga att betala
på förefrisne tid och stad, wid min christeliga tro, ära och
sanning. Des tillwiso trycker jag mitt infegel nedan för det-
ta bref, samfält med Herr Larentz Siggesson, Wolger Carls-
son och Heningh von Aufelts infegler. Af Swartsjö den 20-
dag i Maji år 1532".

Wid thronledigheten i Danmark efter Fredrik 1:stes död
1533 utbröt den såkallade Grefwesejden, tillstånd af Lybec-
karne, hwilkas härar, under grefwe Christoffer af Oldenburg,
inföllo uti de Danska provinserna, der de utropade den fäng-
ne Christian den andre till konung och fingo hela allmoggen
på sin sida. Då uppträdde konung Gustaf i Sverige såsom
Danmarks räddare, och bisträcke den, af Danska adeln hyl-
de förutnämnde Christian den tredje, både med folk och pennin-
gar till oroligheternas stillande. I Stockholm 1535 erhöll
Christian af honom till lån 4300 lödig mark silfwer och 13,000
Söchimsdaler, emot löfte, att dertför pantsätta Niggerhus och

Bohuslän. Men då Gustaf yrkade på detta löstes uppfyl-
lande, gaf wäl Danste konungen och des råd honom en hög-
tidlig försäkran på pantländernas öfwerlemnande till Påsten
1536, men kunde ej förmås att då utfärda något formligt
pantebref. När detta icke heller sedan blef af, och Gustaf,
desutom förtörnad öfwer att Danstärne, honom wätsford och
till förfång, slutat fred med Lybeck, förehöll deras sändebud
deras bristande ordhällighet, föregåfwo de, såsom orsaker till
att pantländerna icke blifwit afsträdda, de oroligheter, som
Christian den andres måg Churfursten Fredrik af Heidelberg
tillställt i Norrige, och hwilka äfwen förspordes i dessa land-
skap. Konung Gustaf, som fann att det aldrig warit Dan-
ste konungens mening att lemna honom Bohus och Aggerhus,
tänkte bättre wara så något än intet, och förklarade sig kort
derester nöjd att emottaga Bohuslän ensamt, hwarpå konung
Christian, som nu åter war i trångmål stadd, och dertöre be-
höfde Gustafs wänstap, lofwade stå fast wid hwad förut war
afstaladt; men knappt hade han redt sig ur sina brydsamma
förhållanden, förrän han wille affpisa sin swäger i Sverige
med blotta räntorna af Bohus' område, hwilka belupo sig till
1 läst smör och 500 mark penningar, samt med räntorna af
Warbergs län, som woro 5 läster smör, hwilka afgifter skulle
tillställas Gustaf, tilldes skulden wore betald; föröfrigt skulle
den sednare icke hafwa något med sjelfwa länen att staffa.
Härmed war likwäl konung Gustaf illa beläten, särdeles
som han ej wiste huruwida dessa räntor skulle anses såsom
en afbetalning å det lånade capitalet, hwilket då skulle kom-
ma att stå i ewighet, eller såsom intresse derå, som likwäl i
thy fall icke komme att utgöra mer än knappa 2 procent.
Undteligen efter mycket frängel, hwartill wisserligen konung
Gustaf sjelf gaf mycken anledning, emedan han uti penning-
affairer war kinkig att hafwa göra med, betaltes i Nyhlödsse
[1541] hela summan, tillikamed utlupna 5 procents räntor.

4. Om tullen wid Bohus¹⁾.

Många anledningar till oenighet emellan Sverige och Danmark hade wid denna tid yppat sig, och man förutsåg, såsom en följd deraf, ett krig, som likwäl förekom genom de båda konungarnes personliga möte i Brömsebro 1541. En omständighet, hwaröfwer Danskarne särdeles beswårade sig, war, att Swenskarne trotsigt wägrade erlægga tull wid Bohus. Det hade nemligen varit en gammal owana, att wid Bohus utpressa af alla förbifeglande en dryg afgift, hwilket inbragte derwarande slottsherre stora inkomster, sålänge Gamla Lödese florerade såsom Sveriges enda handelsstad wid westra kusten. Redan wid Bohus' anläggning insågo Swenskarne, att denna fästning skulle på detta sätt "göra män wonda, ther fare a älfwena upp och neder", och knorrade deröfwer. Sedan under Eriks af Pommern ömfeliga regering, då hwar och en af de högtuppsatte kunde handla huru han wille, läwer höfdingen på Bohus Kolbjörn Gåst hafwa mer än billigt bestattat Lödesekararne, emedan Swenskarne wid konung Christoffers wal klagade öfwer denna tunga. Uti sin konungaförsäkran af den 15 April 1441 utlofwade också denne konung dem för alltid frihet från erläggande af denna tull, men det hölls likaså litet som hans öfriga löften. På mötet i Calmar samma år förhandlades samma sak emellan de Swenske och Norrste fullmäktige, men den war ännu oafgjord år 1457, hwilket man finner af konung Christian 1:stes försäkran detta år till Sveriges innebyggare, uti hwilken han ibland annat utfäster sig att till deras nöje afgöra twisten om tullen wid Bohus, så snart han blifwit krönt till deras konung.

Norrmännens inkomster af denna tull förswunno till det mesta, då Nylödese wid nuwarande Götheborg ärfde Gamla Lödeses handel, och således sällan något stöpp passerade Bohus. Detta war dem swårt att fördraga, och försökte derföre den driftige Claes Wilde att förflytta de lifliga marknader, som årligen höllos i Nylödese, till något ställe på Bohuslänska sidan öfwan om fästningen, för att derigenom åts-

1) Hatorph wid Rimkrönikan. Tegel I. c.

komma tullen af marknadsfärdarne. Men konung Gustaf förhindrade denna hans plan. Då tog Claes Wille sig före att kräwa tull äfwen af dem, som, kommande från hafwet, besökte något ställe nedom fästningen, och då desse vägrade att så orättwist låta beskatta sig, klagade, som ofwan är sagt, Danstarne deröfwer hos konung Gustaf år 1537. Men han wedderlade detta deras klagomål med det sunda skäl, att en sådan tull i Gamla Lödöses tid, till hwilket man ej kunde komma utan förbi Bohus, kunde hafwa något skäl till rätt för sig, men wore nu högst obilligt att kräwa, då ingen numera påserade detta ställe. Prejerierna från Bohus fortforo likwäl en tid derefter, hwilket ock blef en af klagopunkterna på mötet i Elfsborg 1554, der alla synder, Swenskar och Danstar begått emot hwarandra, blefwo framdragna i ljuset, men sedan upphörde detta twisteämne.

Claes Wille på Bohus war en duglig höfding ¹⁾, men föröfrigt en stor winglare och en högst beswärlig granne för Swenskarne, som han gjorde allt mösligt förfång. 1542 lät han uti Marstrand sitt folk, i förening med stadsboarne, öfwerfalla besättningen på ett wäderdrifwet Swenskt skepp, hwarwid flere af de sednare blefwo dräpte, samt utplundrade fartyget, utan att sedan lemna någon skadeersättning; likaledes plundrade han Swenskar, som handlade på Kongahell, och begick flera egenmäktiga och orättwisa handlingar emot konung Gustafs undersåter, hwarföre denne war högelingen förbittrad på honom.

5. Anteckningar om reformationens införande i Bohuslän ¹⁾.

Det war år 1536, som Danste konung Christian den tredje genombref reformationswerket i sina länder, i likhet med hwad hans swäger gjort i Sverige ett årtionde förut. Den Evangeliska läran intog den Påfwiiskas ställe; de ande-

1) Wld Stocholms blobbad frambar Claes Wille bödelswärder, och emottog deras byrbarheter, som afrättades. Se Tegels Erik XIV:s Hist. pag. 151.

2) Ödmans Boh. 2. Beskr. Götheborgs Magazinet 1767.

liga gods en indrogos under kronan, och klostren upphäfdes på det sätt, att de munkar, som der wille quarstanna, fingo åtnjuta underhåll till deras döb, då deremot de andre ägde rätt att öfwer gifwa klosterlefnaden. Suru detta allt verkställbes, och hwad följder deraf uppkommo, är kändt af historien, och förbigås här; wi wilja blott nämna hwad som med anledning deraf tilldrog sig i Bohuslän.

Här funnos två kloster uti Kongahell, ett Fransiskaner-kloster i Marstrand, samt det rika Augustinerklostret i Dragsmark, af hwilka, särdeles det sistnämnda, som från ålder varit ett slags högstola, ägde mångfaldiga egendommar öfwer hela länet. Den foglige konung Christian berättas hafwa låtit munkarne i detta kloster tillswidare behålla sina inföster, emot förbindelse, att underhålla en Luthersk lärare — ett hårdt willkor för munkar! Dock warade det icke länge innan Dragsmarks klostergods förwandlades till ett särskilt kronolän under egna befallningsmän. Från Kongahells kloster deremot utdrefwos munkarne och nunnorne alldeles, och klostrets byggnader, hwaribland särdeles kyrkan utmärkte sig för storlek och pragt, nedrefwos och stenen användes till Bohus' ytterligare befästande.

Om de händelser, som tilldrogo sig i Bohuslän, i anledning af Lutherska lärans införande, hafwa åtskillige minnen blifwit ofw bevarade. Ibland härwarande prestes woro flere, som med iswer förfäktade sin gamla tro. Ibland dese war, enligt en sägen, pastor i Quille herr Gudmund, hwilken också fördenksfull måste asträda sitt rum åt en annan. Då han afreste, följde Quille församlingsboar sin herde till Sjellbacka, der en båt wäntade honom. På stranden tog han afsked af sin hjord, uppmanade dem att widblifwa sina faders lära, såsom den enda saliggörande, och gick i sin iswer så långt, att han önsftrade det han måtte förgås wid nästa skär, om icke den tro, han predikat, wore den sanna och rätta. Derpå steg han ombord, följd af sina åhörars tårar och wälsönskningar; men knappt hade han lemnat stranden förrän båten af en häftig wäderil kantrade och presten drunknade wid ett litet skär, som ännu i dag kallas Gudmundsskåret.

Många af den bestörta allmogen ansågo detta såsom ett Guds tecken på falskheten af herr Gudmunds lära, och emottgo med glädje den Lutheriske predikanten och den tro han förkunnade; men de andre Quilleboarne kunde ej förgäta herr Gudmunds sista förmaning, och Gude Gådda, som blef prest derstädes 1534 och war en ifrig Lutheran, nödgades, af fruktan för dem, föra slagswärd och skarpladdade sadelrör med sig, då han red emellan kyrkorne.

Uti Kongahell gick det stormigare till med införandet af trosförändringen. Pastor derstädes Lars war en nitist förfäktare af den Catholska läran, men kunde likwäl icke förhindra den Lutheriska att predikas och att omfattas af större delen af Kongahells innewånare. Men då de nye predikanterne borttogo wigwattnet ur kyrkorna, och förmådde folket att utkasta sina radband i gatufnutsen, upprörde herr Lars himmel och jord i sin predikan, och tillställde ett upplopp emot Lutheranerne af så allvarsam natur, att slottsherren på Boshus Detlof von Anfelt måste sjelf med något manskap ila till staden, för att stilla bullret. Men Anfelt sjelf war nära att blifwa stenad ihjel af de rasande munkwännerne, och förmådde endast med mycken möda återställa lugnet, sedan flere personer under owäsendet måst sätta lifwet till. Det Påswiska partiet blef nu alldeles kuswadt, och Luthers lära fick öfwerhanden, hwilket skedde här redan 1530. Herr Lars öfwer gaf då det kättersta Kongahell och flyttade till Köpenhamn, der reformationen omfattades med mindre iswer; men hans efterträdare Staffan måste utstå mycken förtret af Klosterbröderne.

Bönderne uti Karreby Pastorat strax wid Kongahell, woro ej heller gunstige den nya läran, men deras prest war det desto mera. Då dennes embetsbröder en gång samlat sig hos honom, och förebrådde honom hans katteri, anfölls han plötsligt af slag och dog, hwilket munkarne icke försummade att uttyda såsom ett Guds straff för hans affall från den rätta tron, och blefwo derigenom Karrebyboarne ännu mera widhängsna det gamla. Då derföre deras nye pastor Anders Jansson ifrade emot deras papistiska rökande, forsau

de, med flera widsteppelser, tillstängde de ofta för honom kyrkan, och wägrade honom att predika. Men ännu swårare förföljelser led han för sin hustrus skull, emedan bönderne ansågo en prests giftermål, hwilket är förbjudet i den Catholska kyrkan, för en verhörd och himmelsfriande synd. Hon wägade aldrig wisa sig i kyrkan för böndernes raseri, som ansågo henne för "ett af then Døde utfändt spöke, som ingaf presten allt hwad han hade att föredraga", och hotade stena henne till döds. Efta obändiga woro Karrebyboarne under Anders Janssons efterträdare herr Tolles tid, hwilken de år 1554 bortdrefwo från gället, emedan han förhindrade dem att anropa helgonen, det de företogo sig, för att afwärja en det året hotande miswärt. Man har antecknadt, att Karreby socknemän woro de siste i länet, som widhölllo den Påswiska läran. Men det är troligt, att reformationens införande mötte i det öfriga Bohuslän likadant motstånd, som i Kongahell och Karreby, fastän berättelserna derom gått förlorade.

6. Bohus' belägringar och länets öden under sjuåra Kriget 1).

"Gamle kong Gösta" dog 1560, och året förut hade hans swåger Christian i Danmark samlat till sina fäder. På den Danska thronen uppsteg den sednares son Fredrik II, och i Sverige efterträdde Erik XIV sin store fader. Båda furstarne woro unga och stridslystna, och det gamla grollet emellan deras folk waktade med förnyad häftighet. Krigsorsaker woro lätt fundna, och woro hufwudsakligast, att båda konungarne nyttjade hwarandras rikswapen, att Erik angrep den Danske prins Magni besittningar i Liffland, och att några Swenska sändebud fångelades af konung Fredrik. Ett förfärligt krig utbröt och warade från år 1563 till 1570. Danskarne hade härunder merändels öfwerhand till lands,

1) Pastor i Karreby Severin Persson Ströms handskrifne annot. de obsidionibus Bahusiae. Tegels Erik XIV:s historia. Gelfsi dito. Messenii Scondia Illustr. Historiska Samlingar. Stockh. 1795. Sins konung Johan III:s Historia.

men på sjön vann den Swenska flottan lysande segrar. Wi förbigå de färskilbta krigshändelserna under denna fejd, och skola omtala endast dem, som kunna hafwa sammanhang med Bohusläns öden.

Nedan wid krigets utbrott eröfrade Danstarne Elfsborg, och uteskängde derigenom de Swenske ifrån hafwet, samt oroadade oupphörligt från detta fäste och från det starka Bohus Westergöthland. Det war derföre af högsta wigt för konung Erik att komma i besittning af dessa båda fasta punkter. Men näppeligen har någon belägring varit mera påkostad och mindre lönande än den, som Erik företog af dessa slott, och hwilket helt och hållet bör tillskrifwas hans dåliga anstalter och hans ombytliga och mistänksamma lynne, som tvingade honom att ideligen skifta anförare, ja, till och med slutligen beröfwa dem allt nödigt anseende ibland trupperne, derigenom att han gaf dessa hemlig befallning, att icke lyda några andra ordres, än dem, som woro underskrifue af honom sjelf.

Så snart Elfsborgs eröfring blef bekant, ryckte grefwe Per Brahe i medlet af Sept. 1563 in på Dahlsland, derifrån han stärmytslade med Danstarne i Bohuslän och förhindrade deras ströfwerier på Swenska området. Men, omkring den 6 November, bröt han med 400 knektar och en wäldig skara wäpnade bönder in uti Bohuslän, hwarest han uppbrände Kongahell och anställde stora härjningar, tvingande derigenom folket i södra länet, eller Elfsyssel, att swärja Swenske konungen trohetsed. Bohus blef likwäl icke denna gång oroadt. Men i början af året 1564 gaf Erik befallning åt Claes Christersson Horn och Gustaf Olofsson Stenbock, att belägra detta slott och Elfsborg, dock war hufwudsaffigten med detta företag den, att förhindra de Norrsta trupper, som woro sammandragna uti Aggerhus och Hammarhuslän, att rycka emot Claudius Collart, som wid samma tid angrep Trondhem. Med en betydlig här ryttare och fotsfolk, samt tillräckligt artilleri under Claes Fleming, gingo Horn och Stenbock öfwer den tillfrusna elfwen wid Gammelbö, och ankommo den 22 Februari om aftenen till Bohus, på hwilket den tappre Jens Solgersson Ulfstand förde be-

fålet under hela detta frig. I dagningen följande morgon flöto de belägrande Swenskt lösen, och uppfordrade flottet genom en trumpetare, men då detta war förgäfves, öppnades elden från berget Sontin, derifrån fem grofwa kanoner eller såkallade "halfwa cartower" och två mörsjare dundrade mot tornet Jarshatten. Men sedan kanonerna blifwit löfede i sex omgångar och mörsjarna i tvenne, afftannade elden och hela belägringen. Swenskarne drogo sig följande dagen tillbaka, skyllande på Flemings försumlighet, att ej framställa allt artilleri, och på den förfärliga wintren. Horn säges på detta tidsfördrif hafwa förlorat 1400 man, som för det mesta ihjelfröso, men då man uppger Danskarnes förlust derwid till nära 1000 man, står man utan twiswel till i wårten, ty af en enda dags lamt skjutande kunna icke gerna tusen man i ett fast flott omkomma. Huswudplanen med detta tåg wanns likwäl, ty Norrsta trupperna måste dragas till Bohus gränstap, och gåfwo derigenom Claudius Collart tillfälle att eröfva Trondhjem.

En gammal anteckning säger, att konung Erik låtit till denna belägring anställa en utomordentligt stor kanon, som folket kallade Skjegge, och som varit så grof, att en stoma-kare kunde sitta i dess mynning och såla stor [!?] 1). Öfwer detta fruktansvärda förstörelseredskap hade man gjort ett rim:

"Naar Skjegge kommer til at gnegga

Saa rister baade müürer och wegga";

men när detta widunder skulle transporteras öfwer elfwen wid Gammellös, förmådde ej isen bära dess tyngd, utan brast, och Skjegge ligger nu helt ofstabil på elfbotten.

Emot Bohus blef nu intet med allwar företaget förrän Januari 1565, då Åke Bengtsson Gerla beordrades att belägra det. Han grep werket an med mycket nit, och besökt

1) Ström, som antecknat detta, säger sig icke welat satt tro till denna berättel'e, om han ej hört den af män, om hwars trovärdighet han aldrigt kunnat hysa minsta twiswelsmät. Ett motstycke till Skjegge war emblettid den s. l. "Helwetesmörsjaren", som Fransmännen nyttjade wid belägringen af Antwerpens citadell för 10 år sedan, men som sändersprang redan wid första stöten.

den fasta klippeborgen i flera veckor, samt löpte flera gånger storm, fast utan framgång. Undertiden hotade Danstärne att undsätta fästningen ifrån Halland, men den waksamme herr Åke utfände en del af sitt folk, som slog undsättningscorpset. Dmsöder måste han, då de belägrade gjorde ett förtwifladt motstånd, och han sjelf lidit stor förlust på manskap, upphäfwä belägringen, och tågade då till Norra Bohuslän, som han brände, eller brandstättade, samt återwände till Sverige, sedan han omintetgjort fiendens plan att infalla på Dahl och Wermland. Södra Bohuslän undgick denna gång krigets faror, emedan dess innebyggare fortforo i sin trohet emot konung Erik.

Daktadt Åke Ferla flerstädes, särdeles i Blekinge, utmärkt sig såsom krigare, och alltid wisat sig såsom Eriks trogne man, så tillstref denne honom den mislyckade belägringen af Bohus och frantog honom fältöfwersteembetet, som återgafs åt grefwe Per Brahe. På nytt ryckte denne för Elfsborg och Bohus i Mars månad, med en här af 9 gesswader [squadroner] ryttare, och 14 fänikor fotknektar, samt ett stort artilleri, men han uträttade ännu mindre än hans företrädare. Danstärne inkastade undsättning till de belägrade, utan att Brahe, som wid fiendens ankomst drog sig tillbaka, kunde förhindra det. Krigsförrådet började tryta. Erik befallde storm, men Brahe kunde omöjligt förmå sitt folk dertill. Då Erik fick det weta, gaf han Brahe hemliga ordres, att under någon förewändning locka trupperna öfwer på fästningsholmen, och sedan föra båtarne tillbaka, så att de olycklige, lemnade utan skydd emot hungern och fiendens eld, skulle, drifne af förtwiflan, tillgripa det enda medlet till räddning — att storma fästningen. Men Per Brahe, som ägde ett mensligt hjerta, wägrade att utföra denna grymma befallning, och fick dertföre sitt affted i högst onådiga ordalag, såsom "den der icke hade lust och wilja till att bedrifwa något, det som berömeligt är". Den Skottse ädlingen Carolus de Mornay och Iwar Månsön Stjernkors blefwo dertfoter hwar i sin ordning krigsöfwerstar, och fortsatte belägringen, men delade sina företrädares misöde att blifwa affat-

te, emedan de ej kunde göra underverk. Bristande sold, och det ständiga höfdingebytet, gjorde desutom krigsfolket misnöjdt och owilligt till hwarje allvarsammare företag, så att belägringen af de båda fästena måste alldeles upphäfwas, och företogs icke widare under det återstående af året 1565. Det enda ärofulla minne, som de aftågaande Swenskarne medförde från Bohuslän, war af en liten seger på Hisingen i April månad. Danstarna hade nemligen, sedan de mislyckats uti att inkasta förstärkning i Elfsborg, landsatt 6 fänikor fotfolk på förutnämnda ö, hwilka angreps Swenskarne läger derstädes, men blefwo tillbakaslagne, och måste retirera upp på ett berg, derifrån de följande dagen alldeles fördrefwos.

Året 1566 togo krigshändelserna i Bohuslän sin början med ett Swenskarne försök att öfverrumpla Marstrand. De gingo i den affigt in på Roön, men wid ryftet härom, upphöggo stadsboarne isen i sundet emellan denna ö och staden, och underhjelpes i sitt bemödande af ett inträffande töwäder, så att de Swenske med oförrättadt ärende måste aftåga. Hela företaget war likwäl af obetydlighet, och de anfallande troligen icke annat än ett mindre ströparti ¹⁾. Mera allvarsam blef Bohus' belägring detta år. Den fäcke Nils Boye, som, gemensamt med Nils Sture och Anders Sigfridsson Rålamb, fått sig det farliga wärfwet uppdraget, uppkastade, natten till den 21 Mars, sina batterier på berget Fontin. Hans grofwa artilleri bestod af sex såkallade hela cartower, sju halfwa cartower och flera grofwa fältslangor. Den 23 Mars öppnades belägringen med 90 kanonstott, som hade den werkan, att bröstwärnen på fästningens yttre mur nedstörtade. Först efter denna helsning lät Nils Boye uppfordra fästningen att gifwa sig, och, då det afslogs, förfärligt besjuta densamma. Man räknade 2820 kulor, som Swenskarne de tre första dagarne sände de belägrade. Den 25 Mars gjorde den listiga elden breche på ett af fästningstornen, Rödatorn kalladt, och 8 fänikor knektar kastade sig om astoneu in på fästningsholmen, beredde till stormning. Den 26 Mars in-

1) De enda äldre förf., som nämna detta äfwentyr, är Peter Claußen och Torfaeus.

bröt. Redan i gryningen spruta eldgapen på Fontin död och förstörelse emot Rödatorn, och utvidga den gjorda öppningen derpå. Den uppgående solen är en signal för de belägrande att storma. Tre gånger störta sig Swenskarne med ytterligt raseri mot den öppnade brechen. Tre gånger drifwas de af den hjeltemodiga besättningen tillbaka. Efter en hvilostund blåses på nytt till storms. Danstarne draga sig ifrån murarne. Swenskarne tränga ursinnigt fram. Rödatorn eröfras. De stormande upphäfwä i wild glädje dånande segerrop. Swenska fanan uppsättes. Bohus är förloradt — då med en förfärlig knall tornet springer i luften och flera hundra Swenskar slungas stympade upp ibland rök och eld¹⁾. Bohus war räddadt. Stormningen fortsattes wäl på befallning ända till aftenen, men försträckelsen öfwer "den Bohusiska smällen" förlamade hwarje arm, och Swenskarne drogo sig tillbaka, rysande öfwer den stora myckenhet folk de förlorade. Suru med tornets sprängande tillgång, upplystes sedan. Då commendanten Jens Ulfstånd misströstad att kunna afslå stormen på Rödatorn, lät han i källarhwalfwet nedföra en half läst krut, hwilket antändes i samma ögonblick tornet togs i besättning och uppfylldes af de instormande Swenskarne. Det berättas, att krutet blifwit påtändt af en hjeltemodig man af besättningen — en annan Decius —, som frivilligt erbjöd sig att uppoffra sitt lif för fäderneslandets wäl, sedan Jens Ulfstånd, på sin konungs wägnar, lofwat draga omsorg för hans hustru och barn. — Efter denna dag drefs belägringen lamt och intet uträttades. Griik rasade och bestyldde trupperne hafwa förnaglat kanonerne och onyttigtwis uppödt ammunitionen. Nils Boye föll i onåd och affattes, men han skyllde på Sturen och påstod, "att denne under hela tiden uppfört sig så, såsom den der med slit wille hindra Swenska wapnens framgång". Sturen, på hwilken den misstänksamme konungen desutom af andra orsaker war uppretad, hemkallas, och måste den 15 Juni, krönt med en halmkrona, på en utswulten åkarehäst, hålla ett flymligt intåg i Stock-

1) Man har oriktigt troit att det war Farsghatt, som 'prang i luften Rödatorn stod i närheten af fästningsporten.

holm, företrädd af en hop gemena färingar och tiggarringar, och efterföljd af en utleswad hästkrake, som släpade en granrusfa, "för att sopta gatan efter den landsförrädaren". Så skymfad, mördas den olycklige följande år af den wanfönnige konungen. En dylik triumph war äfwen ernad Nils Boye och Anders Kålamb, hwilket Erik strängeligen befallde sin gunstling Göran Persson att ställa i werket, "opå thet att andre måge therutaff lära att rättthe sigh effter vår befallningh och henne icke förachte såsom the nu giordtt haffue"; men för fordna förtjenster befriades de likwäl från denna ära, den förre den 13 Juni och den sednare den 4 Juli samma år. Carolus de Mornay öfwertog nu krigsoperationerna för Bohus, men modlöshet och insubordination hade insmugit sig i bland de Swenske trupperne. Bohus höjde ännu trotsigt sina tornspiror mot himmelen, och des hjeltemodige försvarare nedblickade utan fruktan på sina belägrare, hwilka nu äfwen ledo af en sådan hunger, att de nödgades lifnära sig af kli, lin- och hampfrö, ekbark, ister m. m. Ett utfall gjordes den 20 April, då 2 fänikor af de Swenske, som woro inne på fästningsholmen, nedhöggos; de öfrige sökte sin räddning i flykten, men då de stormade öfwer flottbroarne, brusto dessa, och en mängd af de olycklige omkommo i wågorna. De belägrade eröfrade, utom en mängd af ofwannämnda nödhjelps-födoämnen och en hop wapen, äfwen tre kanoner, hwilka sedan blefwo placerade wid fästningens wattenreservoirer. Så ledo de Swenske ständiga nederlag, och måste slutligen upphäfwa belägringen den 1 Maj 1566, sedan den warat i 38 dagar ¹⁾.

Konung Erik hade lösfat för stora omkostnader på denna belägring, för att helt och hållet afstå från densamma, särdeles som flottet, genom sista angreppet, blifwit betydligt förswagadt. Han beslöt således wäga ännu ett försök att få det i sitt wäld, men war oense med sig sjelf i walet af fältöfwerste, hwilken det tillkom att leda belägringsanstalterna. Hans bref i detta ämne till Göran Persson är ganska upplysande. Deri yttrar han sig just icke ögent om Uke Ferla;

1) Ström säger sig hafwa antecknat allt detta ur ett ägonwittne, på stor i Karreby Christen Christenssons efterlemnade papper.

Pebr Brahe säger han sig ej kunna utnämna till den wigtiga beställningen, "allthensundh wi noggsamt haffue försögt hwadly hann i så motthe duger"; Carol. de Mornay war heller icke tjenlig, emedan "hann icke något synnerligitt latitt påschijne, thett hann haffuer meentt saken medh någett alffuare emoott sijnenderne, sedhem hann bleff giffit, wihen will nu fast heller ware heeme, än någett amfentligitt emoott them wträttha"; Iswar Stjernfors war "wäll ehun dugligh och behjertedt frigzman för sijn persoon, doch war hann icke till cena Feltöfwerste tjenlig, allthensundh hann är förnyktitt foos och hastigh", men Zogenkild Bjelke föll deremot bättre i smaken. Bjelke förordnades då till fältöfwerste, men han, warnad af sina företrädares exempel, undanbad sig äran af detta wädliga wärf, och hertig Magnus af Sachsen utnämndes i hans ställe. Konung Erik emotsäg nu med förtröstan Bohus' fall, och uppsatte med egen hand den plan, som till detta ändamål skulle följäs. Den war i korthet, att fästningen skulle genom en flotta affkåras all förbindelse med fienden; till lands omgifwas af tre läger, hwilka skulle förenas genom dubbelbroar, slagna öfwer elfwen wid Jordfallet emellan Hisingen och Inland, samt emellan det sistnämnda och fästningsholmen, till hwilket arbete Bohusläningar skulle fångas och användas; att "strikvernen" på tornen Farshatt, Morsmösa och Rödatorn (som således åter war uppbygd), skulle först förstöras, och, om ej detta gaf någon framgång, Farshatt och Rödatorn i grund nedstjutas, och breche stjutas på muren wid porten, midt för hwilken en redoute skulle på fästningsholmen uppföras till lika höjd med den nedstjutna slottemuren. Dylika skulle ock uppfästas på bergen Fontin och Rödakon, och genom en listig eld derifrån fästningens inre försvarswerk raseras. Först sedan detta blifwit verkställt skulle en allwarlig stormning företagas, i hwilken Bohuslänska bönder borde drifwas framför till kanonmat; "Wesigöthar kunde heller icke skada" ¹⁾; intogs slottet, finge ingen wapenför stonas till lifwet. Under intet willkor finge belägringen upphäwas, af-

1) Det är att märka, det konung Erik sät under kriget flera anledgar till misnöje med Wesigötharne.

wen om fienden anryckte till undsättning, m. m. Sela denna wackra plan gick emedlertid om intet, emedan ingen belägring af Bohus det året kunde företagas, för Danstarnes infall i Westergöthland.

Följande år 1567 i Januari utstod flottet en kort belägring af Swenstarne under Tönnes Olofsson, men besättningen wärjde sig lika tappert nu, som de förra gånger, och Tönnes Olofsson erhöi efter några weckors förlopp befallning att företaga ett härjningsståg i Norrige, och angripa Aggerhus, som troddes lättare att intaga. Efter hans afståg blef ingenting företaget med Bohus, sålänge Erik den fjortonde satt på thronen.

Konung Eriks affättande och hans broder Johan den tredjes uppstigaende på Sveriges konungastol, woro förändringar, som gäfwö hopp om fred i Norden, men detta glada hopp förswann, då kriget emellan de båda magterna med förnyad häftighet uppblöfde år 1569. De Danste intaga Warberg och bränna Småland, sedan Swenstarne på samma sätt framfarit i Skåne. Konung Johan besluter angripa Norrige ifrån twenne håll, och sänder dertfore sin gunstling Brynte Birgersson Lilje att infalla i Bohuslän. Denne aslägger den 2 Januari 1570 ett nyårsbesök på Hisingen, och öfwertrumplar ett derwarande Danst läger. Endast fyra af fienden berättas hafwa undsluppit hans swärd. Dertafter fortsätter han sitt tåg genom Bohuslän, Droust och Tjörn, som under det föregående kriget blifwit temmeligen stonade, och dessa blifwa nu plundrade och brände — ett öde, som äfwen drabbar Sarpborg och några landsträcker norr om Bohuslän. Så framfor man å ömse sidor till de wärnlösa innebyggarnes outhärliga lidande och jemmer, tilldes ändteligen detta bedröfliga sjuåra krig slöts genom den för Sverige lika bedröfliga freden i Stettin den 13 December 1570 1).

1) År 1575 föreslog Johan III Danste konungen ett landbytte af Swensta Kliffland emot Bohuslän, men detta förslag blef icke antaget. Strö.

7. Brennesejden 2).

Fyratioett år efter fredsslutet i Stettin, eller år 1611, utbröt åter kriget emellan Sverige och Danmark. Den sednare magten eröfrade Elfsborg och Calmar m. fl., och förstörde det på Hisingen nyanlagda Götheborg, och behöll öfverwigten i striden. De krigshändelser, som härunder föreföllo inom Bohuslän, äro antecknade under året 1612. Det war då, i Februari månad, Swenske fältöfversten Jesper Mathiasson Kruus, efter att hafwa återeröfrat och på hög befallning upptränt Nylöfse, ryckte öfwer Hisingen emot Kongahell. Den alltid olyckliga staden plundrades och lades i aska. Emot det redan då wälbefästade Marstrand hade Kruus äfwen sina afsigter, hwilka han likwäl måste låta fara, emedan han saknade belägringsartilleri och soldaterna ej woro synnerligt hågade för företaget. För samma orsakers skull lemnades det starka Bohus, som åren 1595 och 1605 blifwit ytterligare befästadt, i fred, men desto förfärligare öde drabbade sjelfwa landsbygden. Kruus tågade till Uddewalla med alla krigets fälor i sina spår. Alla gårdar och byar i hans wäg nedbrändes, kreatur och lösegendom bortfördes, och allmogen mördades. Äfwen norra Bohuslän undgick icke eländet, ty Kruus swärjade ända till Fredriksstads portar. Länet war förödt, och Kruus drog tillbaka till Sverige med rikt byte; men minnet af hans rysliga härjningståg har öfvergått till efterwerlden, under namn af Brennesejden. Norrmännen, som i detta krig hade uppställt 12,000 man under den förre höfdingen på Bohus Sten Mattheson Sebested, och ständigt ifrån Bohuslän oroade Dahlsland och Westergöthland, eröfrade der efter Elfsborg och Gullberg, hwilkas fall medwertade till den hårda freden i Knärd, som aflöts den 26 Januari 1613 emellan Nordens störste konungar Gustaf II Adolph och Christian IV.

Under den siftnämnde konungs wisa och milda styrelse lästes de djupa sår, landet i denna fejd erhållit. Sköfvingen 1612 war det gamla Kongahells sista olycka. Konung Chri-

2) Loccenii Hist. Svec. Ströms annot.

stian befallde 1613, att staden skulle uppbyggas på fästningsholmen, för att flyddas af Bohus' kanoner, och fick den då namnet Kongelf.

8. Hannibalsfejden 1).

De öfvermodiga fordringar, hwilka Danmark, på grund af sin frigslycka, gjorde i sistnämnda fred, och hwilka Sverige, tvingadt af omständigheterna, måste gå in på att uppfylla, bragte till sin höjd det redan från sagans tider grundade hat till de Danste. Man afwaktade blott tillfälle att hämnas. Ett sådant erbjöd sig år 1643, då Sveriges segerwana härar under Banér och Torstensson wunnit en afgjord öfwerwigt i Tyskland, och derigenom woro i stånd att gifwa wigt åt regeringens rättmätiga klagomål öfwer Danste konungens prejerier i sundet och wid fredsunderhandlingarne i Tyskland ådagalagda ogenhet emot Swenska kronan. På ett oförswarligt sätt, utan frigsförklaring, inbröt Torstensson i Danmark, der han wunn betydliga fördelar; på sjön swajade de Swenska wimplarne segerfrönta. Då sökte den gamle konung Christian genom eröfring af det unga tillwärande Götheborg och af Swenska gränsprovinserna mot Norrige, ersätta sina förluster. Ståthållaren i Norrige Hannibal Sehested — efter hwilken allmogen kallade friget på detta håll Hannibals- eller Balsefejden —, den dugligaste man, näst konungen, som Danmark den tiden ägde, inföll med framgång i Wermland 1644, samt sökte winna Dahlslands allmoge för sig, uti hwilket sednare han likwäl lyckades lifasälitet, som i de försök han gjorde på Götheborg. Deremot intog han och förstörde det unga Wenersborg. Landshöfdingen Olof Ståke, som tappert tumlat om med fienden på Dahl och Wermland, kom för sent att afwärja olyckan från denna stad, men icke att hämnas den. Till wedergällning inföll han i Bohuslän, uppbrände Uddewalla, och ernade widare hemsöka våra bygder, då Sehested nödgade honom stynda till Wermland. Konung Christian fortfor emedlertid med sina planer på Gö-

1) Ströms annot. Loccenii Hist. Svecana.

theborgs eröfring, hwilket han sielf förgäfwes angripit, och gaf Schested till den ändan ordres, att företaga belägring af denna stad från Hisingen. Ett läger upprättades då wid Tingstad, dit groft artilleri nedfördes från Bohus, men riksdrotset Per Brahe ankom den 31 Juli med undsättning till Götheborg, samt sände följande dag Lars Kagge på Danstarne, hwilken eröfrade de skansar, som de uppfört midt emot Lerje och Hospitalet, och dref fienden ifrån hela Hisingen in på Bohus, på hwilket flott Kagge alltsedan med 500 ryttare höll ett waksamt öga.

Under wintern 1645 försötte Danstarne att genom pålyning och försänkningar wid Bohus göra elfwen ofarbar, och dermed gifwa Götheborgs handel och sjöfart ett swårt sär; men arbetet medhanns icke ¹⁾. Wären kom, och med densamma en Dansk escadre under Ove Gedde, till sistnämnda stad, och höll en del af Swenska flottan under Ankarhjelms derschådes instängd, men måste omsider wända tillbaka. I slutet af Juli erhöll Schested befallning att sätta sig i förbindelse med Danska trupperne uti Skåne och Halland, och, om möjligt war, bestorma Götheborg ifrån Westgöthasidan. Till den ändan ryckte han den 2 Augusti med 4000 ²⁾ man, och wäl försedd med artilleri, öfwer elfwen wid Bohus, utan att möta något motstånd, men då han hunnit Götheborg, blef han den 5 Augusti på Randängen angripen af Harald Stake, och så slagen ur fältet, att han hufwudstupa måste kasta sig in på Hisingen, sedan han uppbränt Hospitalet, tillikamed 18 derwarande uslingar. Den i hast slagna flottbron blef icke upprifwen, hwarföre Lars Kagge satte sig följande dag i besittning deraf, angrep fienden på ön, och, efter åtskilliga blodiga smådrabbningar, jagade honom in på Bohus. Wid Jordfallet på Hisingen innehade likwäl Danstarne en skans, som lär warit swår nog att åtkomma, ty den föll först natten till den 13 Augusti, genom öfverrumpling från sjösidan, i händers

1) De nedfatte påtärne och stenåskarne blewo sedan af Danstarne sjelfwa efter freden upptagne.

2) Detta antal är otwiswelaktigt det rättaste; man uppgifwer annars än 5000, än 9000.

na på de Swenske, som der nedhöggo 70 man. Befästningen på den lilla Gullö i elfwen blef eröfrad ännu sednare. Under tiden hade Rague i god ro uppfäst sina batterier på Hisingen emot slottet och staden. Af okänd orsak afsezer Schezted med sin gemål morgonen den 13 Augusti ifrån Bohus, sedan han förut bortfänt sina dyrbarheter, och i detsamma begynna Swenskarne att med glöbände kulor och fyrbollar bestjuta det arma Kongelf. Likwäl uppfom deraf föga skada, ty de raske stadsboarne woro outtröttelige att ösa watten på de infästade brandännena; men omkring klockan 1 eftermiddagen öppnades slottsportarne, och de Danste soldaterna nedrusade i staden, icke för att biträda de nödställde borgarne, utan för att plundra deras egendom och öfwa allahanda wäldsgeringar, alldeles såsom uti en med storm eröfrad stad. Under den oordning, som då uppfom, tog branden, genom det fortsatta eldregnet, öfwerhand, och när quällen kom, låg den förnämliga delen af det olyckliga Kongelf i aska. Till råga på olyckan, skall ett Hamburgskt skepp, på hwilket borgarna fört en del af sin egendom, blifwit af strömmen drifwet på grund och plundradt af wåra. Under allt detta berättas de Danste officerarne med största lugn hafwa från wallarne åskådat förstörelsen, utan att widtaga minsta åtgärd till des hånmande, eller lossa ett enda stott på fienden. Men följande dag kom ordningen till dem. Då öppnade Lars Rague från sina batterier en häftig eld på fästningen, och fortsatte dermed hela weckan, under det han gick öfwer elfwen, samt lät sina kanoner spela äfwen från Inlandsstriden. Snart blef allt i ordning till stormning, och det blodiga arbetet skulle företagas den 21 Augusti; men dagen förut ingick till lägret underrättelsen, att fred war avslutad i Brömsebro den 13 Augusti — samma dag, som Kongelf uppgick i lågor.

På den tid, detta föregick, funnos personer, hwilka ansågo denna de Swenskes framgång wara orsakad af förrädare inom sjelfwa Bohus' murar. Man kan icke neka att de skäl, som anfördes för ett sådant påstående, woro wiktiga, om de woro riktiga. Man trodde sig nemligen finna spår af förräderi uti de omständigheter: att Dansta rytteriet blifwit

enständigt förbjudet af sina officerare att bispringa den trupp, som af Harald Stafe angreps på Randängen, och som der före blef i des åsyn nedhuggen till sista man; att wid retraiten till Distingen bryggan icke uppreß eller äminstone försvarades; att en, wid drabningen på denna ö tillfångatagen Swenskt ryttmästare Erik Ugglå, som utmärkt sig i fästningen, på det mest förekommande sätt behandlades på slottet och i staden, och, efter några dagars quarhållande, återsändes till de sina med dyrbara föräringar, ledsagad af en förnäm Dansk officer; att besättningen på stansen wid Jordsfallet samma natt, den öfverrumplades, erhållit befallning att hålla sig stilla och icke lösa något stott, om de förmärkte något roende på elfven, emedan det wore af deras egne, som förhade en hemlig plan; att Sehested affände sina saker och aflägsnade sig sjelf från fästningen just då, hans närvaro war som mest af nöden; att wid Kongells förstöring de Swenske icke oroades, och intet försöktes till stadens räddning, hwilken likwål war lätt verkställd; och slutligen, att, då fästningen, efter ett häftigt bestjutande, uppfordrades, en förnäm Dansk officer, bestört och förtrytsam öfwer angreppet på slottet, ställ hafwa utropat: "men sådant war ju icke aftaladt". Dessa omständigheter äro wiseligen hwar för sig bewisande, att ett förräderi wid detta tillfälle varit å bane ibland de Danste, och tillsammanlagda tyckas de sätta det utom allt twiswel. Deras samfärdighet kan icke heller förnekas; men det gifwes mycket, som synes helt annorlunda, än det verkelligen är, och en förfelad utgång framställer alltid en sak i ett helt annat ljus, än om den lyckats. Swenskarne förhållande ådagalägger icke heller något hemligt förstånd med de Danste, ty de handlade med dem utan all stonsamhet, och åfwen, om någon sådan förbindelse wore tänkbar på en tid, då de sednare hat mot de förre war, genom det obilliga inbrottet i Holstein, bragt till sin culminationspunkt, är det likwål djerft, att derfor tillwita den upphöjde Hannibal Sehested.

Under detta krig hade Swenskarne upplafstat en stans wid Tyflanda på Westgöthasidan, gent emot Hjertums kyrka. Landsdomaren uti Inlands södra härad, Henrik Ras-

musson, som lät kalla sig öfwerste Buur, tågade dit i spetsen för en hop Bohuslänsf allmoge, eröfrade den lilla befästningen, som försvarades af Westgöthabönder, hwarefter han brandskattade de kringliggande socknarne. Men Swenskarne togo snart sin skans igen, samt läto allt folket på densamma springa öfwer klingen; derefter föllo de in i Hjertums pastorat, hvars bönder, tillikamed dem ifrån Karreby, satte sig till motwårn, men blefwo uti en strid dels nedhuggne, dels drifne på flykten. Bygden härjades, och de Swenske kågade hem med mycket byte.

Utställiga grymheter utmärkte Hannibalsfejden ¹⁾. Södra Bohuslän blef illa medfarit af Kagge den tid, han låg för Bohus ²⁾, och folket derstädes förbannade Sehested för det att han, genom ett onyttigt infall i Sverige, dragit en sådan fiende in uti deras hem.

9. Bohuslän blir Swenskt. Krabbefejden ³⁾.

Sverige war, genom sin framgång i sistomtalta krig, nära att fullborda sina äldriga affigter på Bohuslän. Då rådkammaren i Stockholm på Torstensons segrar i början af kriget grundade öfwerspända beräkningar, förklarade den sig, i händelse af inträffad motgång, wara belåten med en landwinning af Halland, Blekinge och Bohuslän; och då, wid fredsförhandlingarne i Brömsebro, de Danske commissarierne wille afsträda Jemtland, Dösel och Halland, fordrade Gabriel Orenstjerna Bohuslän i stället för sssnämnda provinns; men det afflogs af Danskarne på det märkliga stäl, "att Bohuslän wore så godt som halfwa Korrige", och Orenstjerna lät sina anspråk på detta län falla för andra planer. Men tretton år efter fredsslutet i Brömsebro, inträffade den märk-

1) Den affhywärdaste af dessa grymheter begicks, då en wiss Jacob Rott her nedslade det wårnlösa folket i Gammellös, uti hellska kyrkan, dit de flytt undan, wid fiendens ankomst.

2) Det war under denna ofred, som Swenskarne uppbrände den på Hisingen belägna Röbbosockens kyrka, som sedan aldrig blef uppbyggd.

3) Pufendorf Histoire du Regne de Charles Gustave, roi de Suede. Voccenius. Stjernmans Samlingar.

wärdiga händelsen, att Bohuslän för alltid afföndrades ifrån Danska wäldet och införlifwades med Sverige. Danmark hade år 1657 obetänksamt börjat krig med konung Carl Gustaf. Följd af sin segerwanda här och af en owanlig frigslycka, inträngde denne i Holstein, wägade det oerhörda taget öfwer Vält, och förestref i det försträckt Danmarks hjerta fredswillforen. De woro Skånes, Hallands, Blekinges, Bohuslans, Trondhjems, Bornholms och Swens afträdande till Sverige m. m. Detta fördrag är bekant under namn af Roestilska freden, som understrefs den 26 Februari 1658, och stadfästades, med återgång af Trondhjem och Bornholm, genom freden i Köpenhamn den 27 Maj 1660. Den 18 Mars 1658 aftågade den Danska besättningen från Bohus, sedan den på Borggården uppbränt alla, länet rörande, wigtigare handlingar. Swenska fanan swajade för första gången på den vintagliga borgen, och Bohuslän blef Swenskt, med undantag af en socken uti Bullaren Eningedal, hwilken widblef Norrige, på grund af, som man föregaf, att den erlade sin kronofatt till Alggerhus län.

Innan freden kom till stånd, hade likwäl Bohuslän haft kännning af de skakningar, som föranledde densamma. Kriget, som här fördes, och som utmärkte året 1657, har fått namnet Krabbefejden efter Iwar Krabbe, som år 1648 erhållit Bohus flott och län i förläning, och som under denna ofred förde befålet öfwer de Norrsk-Danska trupperne. Emot hans anfall försvarades Swenska gränserna af riksrådet Erik Stenbock, fältmarskalk Gustaf Otto Stenbock och framför alla af Generalmajor Zarald Stake. I likhet med hwad fördes, oroades Westergöthland från Bohuslän, och Krabbe hade, för att bequämare anfälla detsamma, uppkastat en stans wid Hjertum, samt ernade uppföra en dylik på en holme i elfwen, ett stycke öfwanför Bohus¹⁾. Denna sednare kom likwäl ej till fullbordan, emedan Swenskarne förstörde den, innan den blef färdig, wid hwilket tillfälle de Danske förlorade mycket folk, som till det mesta under flykten drunknade i elfwen. Lika olyckligt gick det med Hjertums stans, som

1) Stället, der denna besättning uppfördes, kallar Vocentus Rjöping.

anfölls och förstördes af Harald Stafe, då af den 100 man starka besättningen, 25 nedgjordes och 50 togos till fångar. Vid en drabbning uti Hjertum den 25 September, hade deremot Danstärne öfverhand. Iwar Krabbe och Harald Stafe kämpade här emot hwarandra; slaget blef blodigt, och Swenska artilleriet spelade med eftertryck ett par timmar; men omsider förklarade segren sig för de Danste, och Harald Stafe måste retirera till Wenersborg. Under stridstumultet blef hästen honom undanfjuten, och hans släkting, den tappre öfversten Johan Stafe, blef fången och mördad af sin förre kammar-tjenare, som, af enskild fiendskap till sin herre, hade öfvergått på fiendens sida. Iwar Krabbes företag ifrån sitt befästade läger wid Uddewalla blefwo derefter alltmer wädliga, hwarföre fältmarskalken Stenbock anryckte från Skåne och general-quartermästaren Gustaf Öppestjerna från Wermland, för att med gemensam styrka fördrifwa honom ur denna position. Harald Stafe sändes förut med 4 compagnier ryttare och jägare, för att recognoscera, men kunde icke utforska något om fienden, emedan alla trakter, den han passerade, woro tomma och öde. Allmogon hade, af fruktan för de anryckande Swenskarne, lupit till skogarne. Så kom Stafe obehindrad till Uddewalla, som den tiden war befästad med ett pålwerk, och desutom skyddades af en wälbestyckad stans. Då han, utom besättningen på den sistnämnda, icke heller här förmärkte någon fiende, lät han nedhugga pålverket och trängde, oaktadt ett häftigt skjutande från stansen, in i staden, der han gjorde en höp fångar, såwäl af borgare som af soldater. Af dessa fick han weta, att Iwar Krabbe natten förut afstog till Quistrums bro, med hwilken underrättelse han återwände till Swenska hufwudlägret. Man beslöt då att afstöra Krabbe retraiten öfwer Swinesund, men han warnades genom tända wårdkasar för den wädliga planen, och drog sig skyndsamt till Hallen, nuwarande Fredrikshall, med Swenskarne tätt i spåren, som bortsnappade hans eftertrupper. De Swenskes försök att få Hallen in mislyckades; men deremot tvingade de besättningen på Uddewalla stans att gifwa sig på nåd och onåd.

Efter fredsbrottet 1658 inföll wäl Norrsk generalen Jörge Bjelke med omkring 6000 man i Bohuslän, hwars allmog han uppmanade att gripa till wapen och affstudda sig Swenska öfret. Han lærer också i början tillfogat Swenskarne förlust, och intagit större delen af länet, men slutligen blef Harald Stake hans öfverman, och han måste öfvergifwa sin eröfning, sedan han förlorat en stor del af sin armé, trofen och 3 standarer. Harald Stake blef länets första höfding ¹⁾.

Det war i kraft af 3:dje artikeln i Roeskildska och 4:de artikeln i Köpenhamnska fredstractaten, som Bohuslän blef en tillhörighet af Swenska kronan. Uti samma tractater försäkrades länets innebyggare, i likhet med de öfriga eröfrade provinsernas, om bibehållande af sina gamla privilegier — en förfäkran, många gånger förnyad, och flera gånger bruten. Utställiga författningar widtogos med Bohuslän genast efter freden. Det införlifwades med Götharike, och war till omkring 1680 förenadt med Elfsborgs län under en landshöfding. Efter denna tid blef det, med tillökning af Götheborgs län, ett eget höfdingedöme, hwars styresmän hade sitt säte på Bohus till 1700, då de flyttade till Götheborg. Länets styrelse i kyrkligt affeende anordnades så, att Wiken, eller Wikarne, med undantag af Lane härad, lades under Carlstads Superintendentia, och det öfriga af länet under Götheborgs, med hwars stift äfwen Wikarne förenades år 1693. Med städerna härstädes handlades temmeligen godtyckligt. Man känner, att konung Carl Gustaf belade med sina företrädare en stor förfärlig för Götheborg, och då han ansåg des tillwärt motarbetas af Uddewallas och Kongelfs stapelträtt, så upphäfdes denna, och Uddewalla förwandlades till uppstad, hwarest wäl nästgränsande städer fingo handla, men hwars utseppnings-producter deremot skulle gå igenom Götheborg eller Marstrand. Kongelf åter skulle alldeles förstöras, och des borgare afflytta till Götheborg, Uddewalla eller Marstrand, der de kostnadsfritt skulle erhålla burskap; endast nä-

1) Denne man war utomordentligt rik, men efter hans död reducerades större delen af hans egendom.

gra frögare och handtwerkare skulle, för garnisonens behof, få quarbo på fästningsholmen. Men konung Carl Gustafs död i Götheborg 1660 blef Kongelfs räddning, ty sedan afhöordes aldrig befallningen om stadens ödeläggande. Deremot wisade denne konung Marstrand en berömmwård omwårdnad och utwidgade des friheter ¹⁾. Under förmyndareregeringen anlades Strömsfad år 1666, och förseddes med skälige privilegier, och det tyckes, som denna stad hade bordt uppblomstra, om icke genom annat, åtminstone genom inrikes handel; men den har varit beswärad af twinsot alltifrån des anläggning till närwarande tid; — besynnerligt, att allt, hwad denna förmyndareregering företog, mislyckades! — Länet's innebyggare dömdes en tid bortåt efter Norrst lag, deraf mycken oreda förorsakades wid jäf till högre rätt m. m.; men denna olägenhet afhjelpes genom Kongl. brefwet af den 20 October 1683, enligt hwilket alla mål skulle afgöras efter Swensf lag. Fiset, särdeles sillfiset, war de närmaste årtionden efter Bohusläns införlifwande med Sverige, rikt gifwande, och en allmän wälmåga, om ej att säga rikedom, spridde sig öfwer länet, hwilket kan bewisas deraf, att des flesta kyrkoprydnader äro förärade under denna tid.

1) Då år 1664 en ny ranglista för städerna utkom, erhöil Marstrand N:o 20 emellan Ystad och Warberg; Uddewalla N:o 58 emellan Ekfjö och Åkersund, och Kongelf N:o 80 emellan Wimmerby och Sölwitsborg.

Cap. 8.

Om Bohuslän ifrån dess förenig med Sverige till närwarande tid.

Bohuslän fick icke länge i fred njuta de onekligen wälgörande frukterna af dess förenig med Sverige, förrän det åter måste widkännas krigets förödelse. Åren 1675—1679 äro med blod och tårar t knade i dess historia, hwars mörkaste sidor upptagas af

1. Gylldenlöwsfejden 1),

så kallad efter den förnämste fientlige generalen i detta krig, ståthållaren i Norrige, Ulrick Fredrik Gylldenlöwe.

Denighet och egennyttja hos regeringen kastade Sverige år 1674 uti ett bedröfligt krig med nära halftwa Europa. Danmark war nu som förr den farligaste fienden. Hösten 1675 anföll Gylldenlöwe norra Bohuslän med 6000 man, mest bewäpnade bönder. Denna härfärd instränkte sig likwäl till plundringar derstädes, emedan den store fältherren, generalgouvernören grefwe Rütger von Ascheberg wid Quistrumsbro, hindrade Gylldenlöwes widare framträngande och omintetgjorde Danste öfwersten Krags försök att landstiga wid Saltkällan. Till fiendens återtåg verkade likwäl konung Carl XI:s ankomst till den hotade provinsen lika mycket, som Aschebergs 2700 man. Konungen uppehöll sig i Wenersborg hela wintern, men lemnade följande år befälet öfwer de 4000 man, som stannade quar till Bohusläns och Dahlslands försvar, åt general Mörner och generalmajor Sperling, under det han sjelf med Ascheberg ryckte med hufvudarméen ned åt Skåne den 14 Maj 1676. Gylldenlöwe, som hade afwaktat konungens afresa, gick den 15 Juni med

1) Fryxells Handlingar rörande Sveriges Historia, del. 1. Frih. Sumnerhjelm's diarium. Ströms annot. de obs. Bahus. Lagerbring. Sammandrag af Sw. r. Historia.

11 a 12,000 man öfwer Swinesund, uppbrände Strömstad och intog Uddewalla, hwarifrån han tågade till Wenersborg, som eröfrades, sedan Swenskarne derstädes lidit ett anseuligt nederlag ¹⁾). Han trängde sedan fram ända till Sisingen, från hwars höjder han beskjöt Götheborg, men måste, då hans transportflottor föllo i de Swenskes händer, draga sig tillbaka. Bohus hölls denna sommar en kort tid innefluter, men utan någon annan följd, än att Kongelf uppbrändes i konungens namn af landshöfdingen Harald Stafe, emedan staden föregafs kunna, i händelse af stormning, lemna fienden skydd. Man klagade likwäl öfwer att elden på ett förfätligt sätt anlades, och att, då blott en del af staden härigenom blef lagd i aska, den öfriga, tillitamed den prybliga försyrkan, några dagar derefter blef med glödgade kulor från fästningen, af des egne försvarare, sluten i brand, uattetid den 12 Augusti. Bohus undsattes af rikscanzleren Magnus Gabriel De la Gardie, och Gylbenlöwe drog om hösten tillbaka till Norrige. Han kunde berömma sig af att, under detta årets härfärd, hafwa eröfrat större delen af Bohuslän, utpresat stora brandstatter af Dahlsland och Westergöthland, uppbränt Wenersborg, samt wid Uddewalla slagit en betydlig styrka Swenskt infanteri, hwars nie fanor han nu medförde såsom segertecken. Uddewalla stans hade ock fallit i hans händer.

Gylbenlöwes infall i Bohuslän 1677 åtföljdes af ännu mera lysande framgångar. Wäl återtogo de Swenske, genom nattlig öfverrumpling den 5 Januari, den lilla befästningen i Strömstad, och gjorde der 50 fångar, men i Juni månad gick hela Norrsta arméen öfwer Swinesund, jagade Swenskarne från Strömstad och låto sina förtrupper ströfwa ända ned till Bohus' murar. Gylbenlöwe hade länge påtänkt ett anfall på Marstrand, till hwilken ända han anskaffat en mängd skärgårdsbåtar, på hwilka han anlände d. 12 [18] Juli med 4000 man och stort artilleri till Köön. Marstrand ägde

1) Det war under detta fälttåg, som Gylbenlöwe lät släpa några skärgårdsbåtar landwägen ifrån Uddewalla till Wenern, der han utrustade en liten flotta.

den tiden icke samma fasta wärn, som det närwarande, hwilket uppfördes först 1682, utan Carlsten war då blott en mindre fyrkantig redoute, försedd med ett likadant torn och med några usla utanwerk, samt skansarne Malepert, Hedvigsholm och Gustafsborg ¹⁾. Efter ett par timmars stormning eröfrade Gylldenlöwe de båda förstämda skansarna, till likamed staden, ifrån hwilka han, genom en häftig kanonad, understödd af elden ifrån flottan och ifrån på Roön uppförda batterier, tvingade besättningen på Carlsten och Gustafsborg att capitulera den 16 [23] Juli ²⁾. Hurwidå genom denna eröfring 84 kanoner blifwit fiendens byte, lemnas derhän. Sjelf led han likwäl betydlig förlust på folk. Följande månad inträngde han i södra Bohuslän, men då rikscanzleren De la Gardie med en öfwerlägsen styrka gick honom der till möte, tågade han tillbaka öfwer Quistrumsbro, som han uppkastade efter sig. De la Gardie besatte då passet wid sistnämnda ställe, samt öfverskickade 300 man till Droust, under befäl af en major; men då Gylldenlöwe i detsamma erhöill förstärkning ifrån Norrige, beordrade han generalmajorerna Löwenhjelm och Degenfeldt att förhindra de Swenskes vidare framträngande, medan han sjelf gick öfwer till Droust och tillfångatog den distända corpsen. Degenfeldt och Löwenhjelm marcherade till Quistrum — detta för Swenska krigsäran så menliga ställe —, der de middagstiden den 28 Augusti angrepo Swenskarne, som skymfligt kastade sig på flykten, sedan de förlorat några fångar och dödsfjutne. Fienden fullbordade den halffärdiga bryggan, som våra påbegynt, och war följande morgon den 29 Augusti i full marche mot Uddewalla, dit des hela styrka, 5600 man, framkom omkring klockan 4 samma dags eftermiddag. Men framför staden stod hela Swenska arméen,

1) Biskop Pontoppidon säger, att Gylldenlöwe intog "Malepert, det för öfwerwinnetigt ansedda Marstrand och slotten Gustafsborg och Carlsten" (!!!). Han medöfwer likwäl, att Gylldenlöwe hade 4000 man, då deremot andre Danste författare uppgifwa antalet af hans här till 1600.

2) Det uppgifwes wantigen, att Marstrand föll d. 18 och Carlsten d. 23 Juli, men Ström har d. 12 och d. 16, hwilket torde wara det riktiga.

8000 man, uppställd i full slagordning ¹⁾. De Danste generalerne, sinnande sig för swaga att angripa, uppgjorde plan att uppehålla våra, tilldes Gylbenlöwe sjelf hunnit ankomma med sina trupper, och gjorde till den ändan en rörelse framåt, för att intaga en position, som erbjöd dem skydd emot Swensfarnes kanoner. Men wid denna syn greps hela Swenska hären af en paniskt försträckelse, och upplöste sig i den wildbaste flykt. Cavalleriet, fotfolket och artilleriet — allt wille fram på en gång genom staden. Den rysligaste trängsel och oordning uppstod och erbjöd fienden det yppersta tillfälle till anfall. Ett häftigt regn hade gjort de fleste skjutgewär obrukbara, men desto fäckare nyttjade Danstärne bajonett, wärja, fols och knytnäfw. Icke ens det ringaste försök till motstånd gjordes; särdeles lupo de frejdade Dalkarlarna som harar ibland klipporne. På Degenfeldts anrop kastade fotfolket bort sina gewär och gåfwo sig; men då af mistag några stott lossades på detsamma, blef det smått förargadt, samt upptog sina gewär igen och gick sin wäg. Sista akten af det ömfliga spektaklet uppfördes wid Kurödbro, hwarest wid öfswergången en mängd flyktingar utträngdes i den uppswållda ån och drunknade. Hela Swenska arméen hade warit förlorad, om icke en enda man bibehållit sin själsnärvaro. Det war öfwerstelieutenant Zacharias Aminoff ²⁾; han förmådde sitt regemente att hålla stånd wid Kurödbro, hwilken han uppkastade sedan flyktingarne woro komne öfwer, och dermed hindrade fienden från allt vidare förföljande, hwari från äfwen den inbrytande natten afhöll. Den flydda hären samlade sig wid Wenersborg. Wägen dit war besädd med wapen af alla slag, som under flykten blifwit bortkastade. Ut i denna retrait, "hwilken", för att nyttja den fiendlige generalens egna ord i sin härom aflemnade rapport, "de i sin lifstid här i werlden aldrig skamligare funnat gjort", blefwo 1500 Swenskar slagtrade och flere hundrade fångne. De Dan-

1) Under De la Gardie commenderade fälttygmästare Sparre och generalmajor Breitholtz.

2) Han blef sedan commandant på Bohus.

ffe ledv en högst obetydlig förlust i döde ¹⁾, ibland hvilka likväl generaladjutant Mohr befunn sig. De eröfrade hela Swenska artilleriet, bestående af elswa metall- och tre jernkanoner, nitton fanor och standarer, hela troßen, rikscanzlerens rika fältequipage, samt en wagn lastad med koppardalrar, dem De la Gardie utpreskat såsom en krigsgård af södra Bohusläns presterkap. De la Gardie sjelf war under oredan nära att blifwa fången. Efter berättelse skall han varit fasttagen af en fientlig soldat, men undslupit med förlust af sin hatt; han slapp likväl icke så lätt från konung Carl XI, som förwägrade honom att widare utöfwa sitt embete, och på sitt sätt förwiste honom till Högrentors kungsgård, der han sammanstref en försvarsstrift om sitt förhållande. 1680 blef han det oakadt riksdrots.

Slaget wid Uddewalla den 29 Augusti 1677 ²⁾ är, bebesynnerligt nog, endast föga widrördt af Swenska historiestrifware. Har det så stett af undseende för den med konungahuset beslagtade högtupphöjde rikscanzleren, eller för nationen? De Danste deremot weta bestomera att omtala det. Men som en stor del af desse, af sin store fader Saxo Grammaticus, ärft ett wißt begär, att, wid berättelsen om de sinas segrar, skära betydligt till i wärten, så hafwa de uppgifwit de Danstes styrka wid ofwannämnda tillfälle till blott 4000 man, men deremot De la Gardies till 10 a 11000, hvilka någre påstå hafwa nära allesamman blifwit på platsen. Ofwanstående uppgifter om detta slag äro likwäl sätillwida de riktiga, som de hufwudsakligast äro hämtade utur general De genfeldts egenhändigte uppsatta och till sin regering insända relation om den wunna segren, daterad Uddewalla dagen efter slaget. Doel kunde måhända det låta sig göra att afpruata något tusende på den uppgifna Swenska styrkan. Att emedertid fienden icke haft allför stora fördelar af segern wid Uddewalla, och att icke war norra armée derigenom blef alldeles sprängd, synes deraf, att Danstarnе kort derefter, då Carl XI efter segern wid Landskrona syntes wilja gå dem

1) 4 a 5 dragoner döbe; — tåt wäl någon påskning.

2) 3:e den 28, som det alltid uppgifwes.

emot i Bohuslän, drogo sig tillbaka af fruktan, att blifwa affurna retratten af De la Gardies trupper, som nu åter kommit till sansning. Fiendens ströftåg och plundringar i Bohuslän fortforo likväl ända till Julen; härunder hade de god trefnad på Droust.

Följande år 1678 tidigt på våren sökte åter Gylbenlöwe att utföra sin stora plan, att, genom Götheborgs eröfring, sätta sig i förbindelse med Danska arméen i Skåne. Han eröfrade Hisingen; men mot Götheborg kunde intet med kraft företagas, så länge Bohus hotade de belägrande i ryggen. Den Norrste ståthållaren uppbjöd dertfore hela sitt snille och sin kraft, att så detsamma i sitt wäld; men han ägde wärdige motståndare uti commendanterne öfwerste Fredrik von Börstel och öfwerstelientenant Carl Gustaf Frölich, på hwilkas beundransvärda ståndaktighet alla hans planer och ansträngningar strandade. Den 20 Maj ankom Gylbenlöwe med Norrsta arméen för fästningen, och den 25 påföljande anlände den Danska under General Harboe med belägringsartilleriet. Deras förenade styrka uppgifwes af våra hafwa då utgjort emellan 10 och 16,000 man; — en sådan här har hwarken för eller sednare legat för Bohus. Med Harboes ankomst började den märkwärdiga belägringen, som räckte uti 56 dagar, eller till den 22 Juli. Ifrån Fontin, Rödafon och Hisingen ljugade mörsare och kanoner natt och dag emot den gamla borggen, hwilkens murar slutligen sjönko samman. Alla husen inom fästningen, tillskamed kyrkan, förwandlades i grushögar. Werken emot norr, som wette åt de ofwannämnda bergen, blefwo alldeles raserade. Men fastare än gråstensmurarne stod det Swenska modet. Med hän förkastade det fiendens ofta rätt hederliga förslager till capitulation, och blef djerfware i förswaret, i den mån anfällen blefwo häftigare. Elden från fästningen, i början långsam, blef med hwarje dag mera liflig, och så mördande, att fienden wid sitt aståg räknade tretusen de dödsfjutne. Swad som om dagen förstördes, reparerades med otrolig ansträngning om natten, och då fienden den 25 Juni wägade en storm på bastionen Zwingeln, blef han afslagen och tillfogad en förlust på 200 man. Gent öfwer elf-

wen wid Skårdal låg öfwerstelutnant Melcher Hamilton med några Swenska regementen, och inkastade esomoftast frifft manskap i fästningen, hwilket bidrog till att hålla de belägrade, oaktadt deras nödställda belägenhet, wid godt mod. Men den 9 Juli blef denna communication affsuren och Bohus så starkt inneslutet, att des försvarare icke vidare kunde wänta någon undsättning, eller ens gifwa eller emottaga rapporter, och fienden rustade sig desutom till en allmän storm. Antända minor hade gjort så stora öppningar på murarne, att man kunde med tre wagnar på bredd föra derigenom, och man hade begrafwit allt hopp att längre kunna försvara sig på grushögarna. Då hittade commendanten på den utwäg, att lägga bref uti tomma granater, som kastades öfwer elfwen till Skårdal, och hwarigenom han anmodade Hamilton, att genom wisa tecken tillkännagifwa, om någon hjelp wore inom bestämd tid att wänta, emedan han, i motsatt fall, nödgades uppgifwa fästningen på accord. Ett gynnande tecken upprätt höll de belägrades mod och stärpte deras sista krafter. Natten till den 19 Juli gick deras räddare, riksamiralen Gustaf Otto Stenbock, öfwer en pontonbrygga wid Götheborg in på Disingen. Fienden bestredde honom wäl öfvergången, men blef slagen, och Stenbock framryckte följande dag i sex colonner öfwer ön, följd på elfwen af en med 16 kanoner bestyckad präam. Den 21 Juli middagstiden stode Swenskarne på Disingslandet midt för Bohus; fienden trängdes ned till Brofsansen, och öfwerstelieutenant Sparre gick honom så nära på lifwet, att han stöt dubbel Swensf lösen i hans approcher, hwilken med glädje beswarades af fästningen. Fiendens eld emot denna sednare fortför litwäl oafbrutet, men dagen derpå eller den 22 Juli upphäfde Danstarne belägringen, uppbände sjelfwa sina läger och flyndade till Uddewalla i en sådan brådsta, att de ej hunno medtaga allt sitt artilleri; litwäl låto de en mina springa emot fästningen till affsed åt de belägrade. Orsaken till det brådskörtande återtaget war, utom Stenbocks ankomst, äfwen ingångna underrättelser att Dahlbänderne upprifwit bron wid Quistrum, och att Stenbock anstaltat om en brygga öfwer elfwen några mil uppom Bohus,

hvilka väckte hos fienden fruktan för ett anfall i ryggen och för affturen retrait.

I outfägelig glädje omfamnade de belägrade sina befriare, som prisade deras öfvermenskliga mod och ansträngningar. Hela Bohus war en ruin, men iståndsattes redan samma år med otrolig möda, för att sedan lyckligtwis aldrig mera behöfwas. Denna war des sista och hårdaste belägring, och des förswar derunder war ett värdigt motstycke till den hjeltomodiga striden på Kongahells gamla flott 1135. Enligt en af v. Börstel förb dagbok, hade fienden under denna belägring inkastat i fästningen 2265 bomber, 600 tolfspundiga granater, 161 eldkulor, 79 forgar med handgranater, 384 stora stenar, förutan oräkneliga kanonskott och flera minor, som gjort betydlig skada. De belägrade hade mist mycket folk.

Efter Bohus befrielse, företogo Swenskarne derifrån en expedition till Droust, hwarest en mängd fiendens båtar förstördes. Det öfriga af året 1678 utmärktes af ett fiendens fruktlösa försök till Götheborgs bestjutande och af rysliga härjningar, hvilka wintern 1679 nådde sin höjd. Dahlsländ med Ämäl och 18 socknar i Westergöthland förhärjades och brändes. Swenskarne inföllo i Norrige på lika sätt, och uti Februari 1679 lade Danskarne 30 byar och gårdar på Hisingen i aska. Marstrand och Norra Bohuslän, med Uddewalla stans, fortforo att wara uti fiendens händer. Det war uti denna stans, som han wid sina ströftåg ägde sitt förnämsta stöd, och det blef derföre med allwar påtänkt, att jaga honom derifrån. I den affigt ryckte Stenbock den 19 Juli 1679 in i Bohuslän, och kom följande dag till Uddewalla. Men churu stansen i sig sjelf war en obetydlig besättning, såsom uppförd endast af lös sten och trä, samt saknande all watten-tillgång och utrymme för en större besättning, ägde den likwäl af naturen ett så fast och dominerande läge, att till des intagande erfordrades betydliga stridskrafter. Stenbock medförde derföre 45 compagnier soldater, 16 kanoner och 2 mörsfäre, och begynte den 29 Juli bestjuta det lilla fästet, som förswarades, såsom det uppgifwes, af 160 man, under en kapten Skön. Gylldenlöwe stod i Tanum med 2500 man, då

han erhöill ilbud om stansens fara, och insteppade sig genast med 1000 man, för att skynda till undsättning. Då Gylbenlöwe, som kom fram förr än de öfriga, hwilka uppehölls af motwind, fick syn på stansen, stod den i hussan låga, antänd af de belägrandes fyrbollar den 31 Juli ¹⁾. Han stöt då Dansk lösen, för att gifwa commendanten tillkänna sin ankomst, och denne, som war på wäg att gifwa sig, repade deraf mod, och nedstörtade det brinnande träverket utför stansberget; men branden fortfor ända in på natten, och omswallade berget lik ett eldhaf. Det war för Gylbenlöwe ingen möjlighet att uppkomma till de belägrade, men deremot fattade han posten på det gent emot liggande Lösåsbberget, som helt och hållet besattes om natten, då hans öfriga trupper anlände. Emot den af eldstenet upplysta himmelen sågo Swenskarne de upplåttrande fienderna och wille hindra dem att intaga den fördelaktiga positionen, men blefwo afflagne med förlust af några dödade. Deras eld emot stansen fortfor emedlertid till följande dag, då de upphäfde belägringen och började draga sig tillbaka. Härunder warpade sig fiendens galerer fram uti hamnen och gafswo eld på Swenskarne, hwilkas tolpundiga kanoner dock twungo dem att lägga ut igen. Gylbenlöwe förnyade wäl anfallet till lands, då han märkte huru en antänd frutwagn bragte de retireraende Swenske uti oordning, men måste med förlust afstå ifrån försöket; deremot lyckades han, att påföljande natt insmyga förstärkningsmanskap till de belägrade. Stansen blef således räddad och föll icke under detta krig i de Swenskes händer, såsom det säges i våra tideböcker, ty änstönt våra bibehöllo sin position wid Uddewalla, ända tilldes freden afbröt fiendligheterna, måste de dock låta stansen i ro, och kommo hjeswa i trångmål, då i början på Augusti några fiendliga krigsflottor lade sig utanför stadens hamn, och den Daniska arméen ständigt ökades genom tillstötande förstärkingar. De oroades dertill ifrån Quistrum, som fienden occuperat, och ständiga

1) Man är icke öfwerens om hjeswa dagen detta skede. Summerhjem uppgifwer d. 30. En sådan otikhet märkes ähwen wid uppgifterna om dagarne för de andra här omtalade krigshändelser.

skärmytslingar föreföllo, som kostade våra ganska många, såväl gemene som officerare. Ibland dessa småstrider war en, som hölls på Zerrestads hed, och som af våra förlorades, den blodigaste. I fulla sex veckor stodo de båda arméerna på detta sätt emot hwarandra wid Uddewalla. Den Swenska war halft inspärrad och gjorde flera försök att förnä Gyldenlöwe till ingående af wapenhwila, men förgäfwes, hwaraf synes, att öfwermagten war på fiendens sida. Om söder, sedan ordres dertill ingått från fredscongressen i Lund, blåstes stillestånd den 11 September, och följande dag afmarcherade Swenska arméen från Uddewalla, och slutades dermed Gyldenlöwsfejden. Den 26 påföljande fastställdes freden i Lund, i kraft af hwilken den Norrste stäthållaren utrymde Marstrand, Uddewalla och Bohuslän.

Bohuslän hade, under de fyra år, som detta krig warade, lidit otroligt. Genom utpresningar, plundringar och förödelse, såväl af fiendens som af våra egna trupper, blef det, ifrån att wara wälmående, alldeles utblottadt, så att "der fanns intet fourage och litet bröd". Denna olyckstid, som allmogen trodde förebådad af wissa järtecken, och ifrån hwilken den begynte en egen tideräkning, lesower ännu i friskt minne under namn af den stora ofreden, och wi kunna med säkerhet hänföra till densamma alla gängse sägner om Norrskarnes wäldsamma framfart, likasom berättelserna om här och der förefallna mindre krigshändelser emellan Swenskar och Norrmän. Allmogens i länet sinnesstämning synes icke warit gynnande för fienden; icke heller war Gyldenlöws stonslösa handlingsfätt eguadt att påminna densamma det fordrna brödrastapet. Deremot lär han wunnit mera tycke hos presterskapet härstädes. Pastor i Uddewalla Jöns Colstrup drefs af sitt onda samwete att wid fredsslutet följa med honom till Norrige 1). Pastor i Morlanda Lars Dahl gjorde honom

1) Colstrup blef i Norrige pastor i Näs gäu och prost öfwer Romerige. Under Ewendahlsfejden åtföljde han den fientliga arméen, förklädd som öfwerstelieutenant. Under fälttåget i Norrige tänkte Carl XII gripa honom, men han blef underrättad derom, och råddade sig med flykten.

och sällskap. Men prästerkapet i Wikornes contract lära lifwål mest gjort sig skyldiga till förebräelsen om otrohet emot sin laglige konung, hwarföre de och, af fruktan för esterrätning, på riksdagen 1680 "nedlade för Kongl. Maj:ts thron den underdånigsta bön, att Kongl. Maj:t täcktes i förgätenhet ställa och med ett nådesstreck öfwerstryka, hwad de i förledna ofredstid af frukt och twång kunna hafwa begått" hwilket och "Kongl. Maj:t lät så wida hos sig rum finna, som de det sjelfwa med ånger erkände 1). Uti Löwendahlsfejden 1711 — om det är of tillåtet att gå berättelsen i förwäg — finna wi Wikornes präster lika wacklande uti sin underfätliga trohet och i hemligt förstånd med fienden. Utminstone anklagades derför pastorerne Gädde i Naswerstad, med sin son Gude, Quilldal i Quille, Borgdal i Tamum och hans capellan Elfsstrand, samt Bager i Näsinge. De båda sistnämnda woro till och med arresterade. En frigsrätt nedattes öfwer dem i Uddewalla; dock blefwo de af konungen, enligt orden, "från straff befriade"; men den 70:årige Gädde fick, emot sin wilja, transport till Linköpings stift 2).

1) Naswerstads Pastorsarkiw.

2) Då Swenska Kyrkoceremonierne skulle införas i Bohuslän tredskades Wikornes präster med deras antaganbe, och erhöles derföre från sin Superintendent ett bref, hwilket, såsom ett mönster för alla Consiistoriiskrapor, förtjenar anföras:

Ehrwyrdbige och Högtärde Herr Präposite! Wyrdbige och Wäl-lärde Herrar Pastores och Commisstri!

Huru länge wiljen I skjuta upp med edra inwändningar och säfänga enskylningar till Uniformitetens inrättande, och tid efter annan slå i wädrät alla trogna förmaningar både mundteliga och skrifte-liga, dem med de Swenska ceremonierne och sjelfwa språket i werket att ställa? Eder är öfwerstånd nya Kyrkolagen och Ordningen, efter hwilken I böde Eder striktfime hålla och icke en härsmån der öfwer gå. I hafwen så wäl som alla andra af Clerielet både med lif och skrifteelig ed, Eder till henne förbundet, och den, som beröfwer går, han är en menedare. Huru kan en sådan förestå församlingen, som Gud, Konungen och Consiistorium honom anförtrott? I lefwen så länge efter edert godtycke och egenwilligtwils blanden tillsammans det gamla med det nya, så att edra ähörare icke snart weta, hwarwäls de sig hålla eller tro föla. Kunnen I för allt sådant

Uddewalla återfick, kort efter kriget, sin stapelrätt, ehuru denna inskränktes så, att den medförde så eller inga försdelar. Kongens borgare erhöles tillstånd att uppbygga sin stad på det ställe, der den nu ligger. Strömstad, som lidit så mycket af ofreden, åtnjöt ingen ersättning, men allmoget i länet deremot återfick sin den förut fräntagna seglationsfrihet, som likväl blef den snart åter förvägrad, fastän dermed skedde ett ingrepp uti dess gamla privilegier. Reductionen drabbade länet strängt, men war så mycket mera rättwis, som några de mäktigaste slägter, såsom Switfeldt, Stafe och Nischeberg m. fl. hade, sedan landet blifwit Swenskt, slagit under sig större delen af kronans egendom härstädes. Indelningen pågick här 1685, då 400 Tyfva dragoner, som konungen användt uti kriget mot Danmark, indelades uti norra Bohuslän, och 2 compagnier af det så kallade fältmarskalk Nischebergs eller enkedrottningens lifregemente uti det södra länet. 1720 sammanfogos dessa båda compagnier med de förstnämnda till ett regemente. Båtsmansroteringen härstädes skedde 1682 1).

2. Löwendahlsfejden 2).

Återigen krigshändelser! — Berättelserna från den tolfte Carls tid kunna icke wända sig omkring något annat ämne. —

År 1689. — Så Konungen och Consistorium till ansvar? — För Edert obstinata wäsende hafwer jag mycket måst lida m. m.

Conel. Och sannertigen den annorlunda lefwer, han lärew aff så sitt embete och en annan taga det. Här ditationeras icke längre. Detta jag på Hans Kongl. Maj:ts wagnar ej kunnat oförmådt låta. Valet Carlstad d. 23 Sept. 1689. Erland Broman.

(Nafwerstads Pastorarchiv.)

- 1) Äfwen de under Carl XI:s tidsvarf så ryktbara, lilla bebröfliga som löjliga Blåskullafårber och Hexprocesser, förhades här. Ifrån Dalarne spridde sig galenskapen hit. Sju trollpactor brändes på Käkenäs i Norums socken. Ännu wet man här berättas om den beröftrade "Kopten Glin", och hennes underbara Finnbyxor förwarades på Sjörn till för omkring 50 år sedan, då de förstördes. Slaba på sådana plagg!
- 2) S. A. Norbbergs Konung Carl XII:s historia.

Under de första åren af Carl XII:s sednare ofred med Danmark, lemnades Bohuslän i fred; men år 1711 sammandrogo sig olycksbådande moln wid dess horisont. Wid gränzen stod Gylbenlöwes son, ståthållaren i Norrige Woldemar Löwendahl, med sin här, och med den plan, att, genom ett infall i Bohuslän, och, om möjligt wore, genom eröfning af dess fästningar, draga Swenska trupperne ifrån Skåne, och dermed underlätta de Danstes infall i detta sistnämnda land. Den olyckliga wändning, det utrikes kriget tagit, konung Carls frånwaro i Turkiet och rikets utblottade tillstånd gaf anledning till fruktan, att denna plan alltför lätt kunde bringas i verkställighet. I hast widtog litwål generallieutenant Burenköld alla möjliga försvarsåtgärder. Under öfwersten baron Bjelke posterades 6 compagnier soldater wid Wettelands bro; Quistrums pass och stränderne wid Saltkällan besattes, och mindre truppafdelningar ställdes i Bullaren, Swarteborg och Herrestad. Löwendahl, som under sommaren nöjt sig med att genom utsända ströfpartier utplundra länets nordligaste härader och jaga dess wärnlösa allmoge blott och bar till fjellen, gick den 11 Augusti 1711 öfwer Swinesund med 10,000 man. Öfwerstelieutenant Weinholtz, som med 200 man af Bohusläns gröna dragoner sändes att observera honom, drog sig under fäktandet tillbaka till Bjelkes trupp; men denne, som ändå fann sig för swag att försvara sin wiktiga posttion, uppbrände Wettelands bro och retirerade till Rabalshede. Under hotelse af mord och brand, tvingade fienden allmogen att iståndsätta den uppbrända bron, och fortsatte sin marche, skyddad till wenster af sina genom Bullaren tågande truppafdelningar och till höger af en skärgårdsflotta. Burenköld, som låtit sammandraga sina spridda trupper, och till hwilkens förstärkning flera regementer skyndade, tågade fienden emot, men då han hunnit till Dingle i Swarteborg den 15 Augusti, erhöll han rapport, att fienden tycktes wilja kringgå Quistrum. Fruktande att genom en sådan rörelse blifwa kringrand, anträdde han, sedan han, oförsvarligt nog, quarlemnad endast 200 dragoner till Quistrumspassets försvar, återtåget till Uddewalla, hwarest natt och dag ar-

betades på förfänsningar, och der några tusen man stötte till hans armé. Löwendahl, som af en förrymd borgare från Uddewalla lätit inbilla sig, att Swenska styrkan derstädes war alltför swag, och att förfänsningarne woro knappast halffärdiga, bröt sig utan möda genom Quistrum och lågrade sig på Herrestadshed, för att följande dagar intaga Uddewalla och gå rakt på Bohus; men Burenstöld, som genom den erhållna förstärkningen förlorat all fruktan för fienden, beslöt att genom en öfverrumpling tillintetgöra denna hans plan, och kom derföre tidigt om morgonen den 20 Augusti, som war en Söndag, antågande i full slagordning till Herrestadshed. Men der fanns ingen fiende. Underrättad af öfverlöpare om Burenstölds företag, hade Löwendahl funnit rådligast att anträda återtagat några timmar förr än denne framkom. Burenstöld makade sig efter, — maktigt gick det, ty nära fjorton dagar förspilldes på några mils framryckande. Först sedan han hunnit Swarteborg, beslöts att med mera öfverfatta efter fienden. Infanteriet kastade sitt bagage in i Swarteborgs kyrka och forcerade marchen; cavalleriet sprängde förut, för att hinna fienden och förnä honom att hålla stånd, hwilket ock lyckades wid Tamum. Der gjorde Löwendahl, som hela tiden undwikit strid, halt, och tycktes hågad att lefwerera batalj; men då allt war redo att begynna densamma, retirerade fienden ostörd och i god ordning, samt uppref efter sig alla broar, som han passerade. Han intog sedan en fast ställning wid Blomsholm i Eke, uti hwilken de Swenske ej wägade angripa honom, af fruktan att blifwa anfallne i ryggen af den fientliga flottan, som låg wid Kragenäs¹⁾. Sålledes kom han lyckligt hem till Norrige igen, med allt sitt i Bohuslän gjorda byte, och kunde berömma sig af, att hafwa gjort ett fälttåg i ett fientligt land, utan någon enda mans förlust. Allt så skulle aflöpa, trodde likwäl Löwendahl self minst af allt, ända tilldes han återkommit öfwer Norrsta gränsen, och wist är, att om general Mörner, som stod wid Eda Skans, fullgjort sin pligt, och, på Burenstölds råd, fallit fienden i ryggen wid Swinesund, hade denne warit för-

1) Kragenäs är beläget i Surs socken.

lorad. Men Mörner förklarade sig icke wilja företaga något, utan på regeringens egen befallning, och innan den hann komma, war Löwendahl i säkerhet. Samtiden fastade emedertid hela stulden på Burenstöld, hwilket war orättwist, och huru långsamheten i hans rörelser kunde till någon del rättfärdiga detta tadel. — Detta war Löwendahlsfejden.

3. Kong Carls ofred ¹⁾.

Så kallar allmogen i Bohuslän fälttåget emot Norrige 1716—1718, hwarom den ännu har, efter sina fäder, så mycket att berätta. Det är sannolikt, att ifrån år 1711 till till 1716 detta landstap icke oroades af några fientligheter, hwilket mindre bör tillskrifwas general Burenstölts försvarsanstalter, än Norrstarues egen oförmåga till något anfallsfrig, sedan des egentliga frigsragt blifwit sticad till Danmark, och den fäcke Löwendahl nedlagt sitt stathållarskap. Men detta lugn upphörde 1716, då konung Carl den tolfte sökte, genom Norriges eröfning, stassa sig ersättning för de länder, han förlorat på andra sidan Österfjön. Ifrån Bohuslän och Dahl inbröt general Mörner med 6000 man uti detta rike, under det konungen sjelf ifrån Wermland gjorde infall med 3000. Det blef nödwändigt att härunder söka bibehålla communicationen med Swerige öfwer Bohuslän fri och oförd, och derigenom kommo Swinesund och Strömstad att blifwa i frigsghistorien märkwärdiga orter. Öfwer det förra flogs en brygga, hwilken flyddades af flera, å Swensta sidan uppförda, skanswerk, bestyckade med artilleripiecer ifrån Bohus fästning, hwilken numera, såsom för långt aflägsen ifrån gränsen, ansågs obehöflig att längre hållas wid stånd. Dessa skansar kallades Sundsborg, och konung Carl ernade förwandla dem till en ordentlig fästning, men denna plan tillintetgjordes likwäl genom hans död. Äfwen Strömstad blef följande år försedd med befästningar, emedan konungen fann det nödwändigt att hafwa en befästad hamn wid Norrsta gränsen. Der uppfördes trenne batterier, ett midt på torget, kal-

1) Norrberg l. c.

ladt Prins Carl, det andra på Laholmen, benämndt Carolus, och det tredje, Prinsessan Ulrica, nordväst från staden, tillsammans bestyckade med 20 adertonpundiga kanoner. Deras anläggande och försvar uppdrogs åt generalmajor Johan Gjerta.

Bryggan vid Swinesund war nyss fullbordad, då fienden, genom en wäl anlagd plan, sökte förstöra den, hwilket, om det lyckats, utan twifwel försatt arméen i Norrige uti en brydsam belägenhet, särdeles som den ägde sin tillförsel hufwudsakligast öfwer Bohuslän. Men ehuru fienden angrep bron ifrån båda hållen, utföll försöket icke bättre, än att den officer, Samilton, åt hwilken befälet på stället war anförtrodt, eröfrade det ena af fiendens skepp om 30 kanoner, samt dref des öfriga styrka, som bestod af en kanonpräm och några galerer, att med förlust draga sig tillbaka [d. 22 Maj]. Nödwändigheten kräfde likwäl, kort derefter, att bryggan öfwer Swinesund upprefs.

Men ibland krigshändelserna i Bohuslän 1716 har sjöslaget den 27 Juni i Dynekilen, belägen omkring en mil norr om Strömstad, wunnit en bedröflig ryktbarhet. Här låg en från Götheborg ankommen Swenskt transportflotta, rikt lastad med krigs- och munförråd för arméen i Norrige, och flyddad af en galerescader under Schoutbynacht Olof Strömstjernas *) befäl. På denna transports lyckliga framkomst berodde helt och hållet fälttågets utgång, hwarföre ock fienden länge haft affigter på des borttagande; men den war icke så lätt att åtkomma, både för des starka betäckning och synnerligast för des läge uti den trånga, farliga Dynekilen, hwilkens höga klippstränder, om de någorlunda bewakas, göra det omöjligt för en fiende att der med wäld intränga. Tordenstjöld, den obödlige Norrste sjöhjelten, wägade likwäl försö-

1) Olof Strömstjerna, herre till Wese gods på Stängenäs, war sön till Parlon ifrån Käringön, for sedan till sjöss, och kom i Konung Carl XII:s tjenst, der han bragte sig upp till Schoutbynacht. Han war en tapper kus, hwilket han visade, då han 1709—1716, nästan temnad åt sig sjelf, flyddade Bohuslänska kusten för Danmarks infall. Han adlades 1715, och blef sedan vice Amiral.

ket — och lyckades. De Swenske officerarne på convoyen bewistade ett bondbröllop på Dyne, då plötsligt kanonsalvor kallade dem ifrån bruddansen till slagningens blodiga tummel. Gynnad af en strykaude wind, hade Tordenskjold med en fregatt, några kanonpråmar och galerer, styrt midt in uti Swenska flottan, och gaf nu lag på lag. Striden warade i fyra timmar, men aflopp så, att flera af de Swenska skeppen skjötos i sank, andra togos af Tordenskjold och resten sprängdes i luften af våra egne, som icke unnade fienden dem. Innan man hann sanfa sig att besätta stränderna wid utloppet, för att förswära återtaget för fienden, war han redan i säkerhet med sitt gjorda byte. Genom denna olycka råkade Swenska arméen i Norrige uti största förlägenhet för proviant och ammunition, och konung Carl såg sig twungen att upphäfwa detta års fälttåg. Således hade Tordenskjold, genom sitt djerswa men wäl lyckade wågstycke, för den gången räddat sitt fädernesland.

Mindre lycklig war Tordenskjold, då han den 2 Maj 1717, med en flotta af 21 segel, anföll Götheborg, för att upprämma derwarande Swenska skepp och magaziner, ty hans plan mislyckades, och han förlorade derwid ett par galerer och mycket manskap. Föregående winter hade han sjelf anfört en transportflotta till Norrige, men lidit skeppsbrott uti skären, och derwid mistat några tusen man, hwilka af våra gjordes till fångar. Han hämnades sedan sin skada genom plundringar på Bohuslänska kusten, hwilka Strömstjerna för-gäfwes sökte förbjuda honom.

Tordenskjolds misöde wid Götheborg hindrade hans samtida plan att förstöra Strömstad, och gaf general Hjerta rådrum, att med yttersta ansträngning iordningställa försvars-werken derstädes, hwilkas fullbordande war af så mycket större wigt, som en transportflotta redan war ankommen till staden, en annan wäntades och fiendens kryfsande i närheten wäcke fruktan, att förledna årets händelse i Dynefilen skulle återförnyas. Men den 4 Juli kom den förfärliga sjögasten och lade sig wid Salomonsholmen utanför Strömstads hamn med 3 örlogsskepp, 1 kanonpräm samt 9 galerer och stärbå-

tar, tillsammans bestyckade med 140 kanoner. Han låg liwål några dagar stilla, och gaf Swenskarne tillfälle att laga allt i ordning till ett wärdigt emottagande af en sådan gäst. Gjerta öfwertog sjelf befälet på Laholmen, öfwerste Bundenbrock förde commandot på Strömstads torg och öfwerste Rutenstöld i batteriet Prinsessan Ulrica.

Natten till den 8 Juli — denna märkwärdigaste dag i Strömstads annaler — halade sig Tordenstjöld i största tyshet fram under de Swenska batterierna. Klockan 2 efter midnatt gaf han signalfskottet till en förfärlig kanonad, som utan afbrott warade i 8 runda timmar. Wära bleswo honom häruti ingenting skyldige, utan beswarade hans eld med lika häftighet, och hade desutom den fördel framför fienden, att kunna rigta sina skott med större säkerhet. De fingo ock derföre den tillfredsställelse, att se den fientlige kanonprämen, efter några timmars förlopp, såsom redlös bortsläpas ur slaglinien. Men emedan batteriet på Laholmen på det häftigaste beströfs af fiendens korbeld, bleswo af des fjorton kanoner de tio omsider demonterade, och de återstående begynte lida brist på ammunition, som war så bortskjuten, att man nödgades hopsamla och begagna de kulor, fienden inskjutit i batteriet. Då Tordenstjöld märkte det, beordrade han sitt folk att landstiga, för att taga batteriet med storm. Men Gjerta med kung Carls grenadierer och Westerbottningarne under öfwerste Clausen och öfwerstelieutenant Ragne läto fienderne ostördt walkas på 20 steg, men gafswo dem då en så mördande salva ur handgewären, att de nästan mangrant föllo, och de redlösa galernerne dreswo hit och dit i hamnen, tilldes landwinden kastade dem till de sina igen. Härunder märkte man en officer i en båt, med full hals skrikande efter undsättning för dessa farkoster. Han fick en salva, och föll; — det war Tordenstjöld sjelf, som nu särades af trenne mistötkulor, fastän lindrigt. Under hela affären hade han rott af och an i den häftigaste elden, oupphörligt skjutande med sin sludfare efter general Gjerta, men utan att träffa.

Den mislyckade landstigningen afgjorde slaget; det war för Danskarne förloradt, waktadt de kämpat för segern med

utmärkt hjeltemod. Öfwer 1000 man af dem woro dödsfjutne, 400, deribland Tordenstjold sjelf och flera högre officerare, sårade, fartygen läcksfjutna, tågverket aflitet, med ett ord, fienden så illa tilltygad, att han med kappade ankartåg, i största vordning, måste hafa från stridsplatsen.

Klockan war nu 10 på förmiddagen. Striden hade warat i 8 timmar. Waras seger war fullständig, och glädjen deröfwer gaf sig lust uti de listigaste fröjdebetygelsor, särdeles hos de goda Strömstadsboarne, hwilka upphäufde höga fröjdesfri, och, efter på torget hållet **Te Deum**, inbjödo sina tappre försvarare till en glad afton uti sina sönderfjutna boningar, hwilka, enligt en samtida berättares ord, "alla sågo ut, som genomborrade fästsumpar". Fienden hade nemligen rigtat en häftig eld emot batteriet på torget, men de flesta skotten hade förirrat sig i husen, så att man uti dessa uppsamlade "öfwer 200 stångkuler, inemot 300 länkkuler och en oräknelig myckenhet skot" ¹⁾. Föröfrigt lär den stada Swenskarne lidit warit ringa, och uppgifwes till icke fullt 200 i döde och sårade. Att den war så obetydlig, förklarar deraf, att fienden, genom skeppens waggande rörelse, sköt för det mesta antingen öfwer eller under ²⁾. De Danste wilja icke gerna tillstå sin förlust wid detta tillfälle hafwa warit så betydlig, som ofwan är uppgifwet, men wißt är, att Tordenstjold för denna mislyckade affair miste befälet, som uppdrogs åt en Rosenpalm. Carl XII deremot war högeligen nöjd med sina buskar, och förklarade dem sitt nådiga wälbehag uti en skrifwelse till Gjerta.

Dagen efter slaget lemnade Dansta flottan alldeles Strömstads farwatten, och general Gjerta fick tillfälle att ostörd reparera batterierna. Men, efter erhållen förstärkning, återkom hon den 1 Augusti, och bombarderade staden i 3 dagar, dock utan att någon af de infästade 71 bomberna gjorde betydlig skada. General Gjerta war emedlertid högst bekymrad för den

1) Man finner ännu någongång wid husreparationer i Strömstad kuler efter Tordenstjoldska besöket.

2) Under affären hade en kruttunna i ett af batterierna blifwit antänd och sårat många.

andra transportflottan, hvilken låg wid Grafwerna. Des
sina och lyckliga framkomst war så mycket mer för honom af
nöden, som den sista affairen medtagit nästan hela hans krigs-
förråd, men war icke att hoppas, så länge Starsund, det
södra inloppet till Strömstads hamn, war spärradt af en fi-
entlig escader. Han måste således wara betänkt på, att gö-
ra detta öppet, och lät till den ändan, natten till den 15
Augusti, ditföra 8 artilleripiecer, utan att hans förehafwande
bemärktes af fienderne. När dese då om morgonen slogo re-
velsen, helsades de med så lifliga salvor, både från batteriet
och ur handgewären, att innan de wäl hunnit i kläderna war
en mängd dödade och sårade samt en af galererna skjuten i
brand. Rådville genom det oförmodade besöket fingo de
först, efter en half timmas förlopp, sina stycken klara till flott,
men då war striden för dem redan förlorad, och de måste efter
en stunds skjutning, illa tilltygade, draga sig ur elden samt
lemna passagen öppen för Swenska transporten. Denna an-
lände strax derpå och blef, efter mycken möda, lyckligen bragt
till Strömstad. Derunder frestade wäl Danstarna ännu en
gång på att borttaga den, men ett betäckt batteri öfvertyga-
de dem om säfangan af detta och af alla widare försök i den
vägen. De gingo då till segel och oroad sedan aldrig Ström-
stad, sålänge kung Carl lefde ¹⁾.

Den 27 påföljande kom konungen sjelf till Strömstad.
Som hans ankomst inträffade samma stund, trupperne gjorde
chorum på torget, steg han af hästen och instämde, knöböjan-
de, i den heliga handlingen. Denna gång quarstannade han
här några dagar ²⁾, och widtog åtskilliga anstalter till stadens
ytterligare befastande. Strömstad war Carl XII:s öga, och
fick af honom röna owanliga ynnestprof. Des bewarande i-
från fiendens hand ansåg han såsom ett nödwändigt willkor
för sina wapens framgång i Norrige. Sammen war wäl
skyddad, men från landsfidan deremot war staden utan wärn,

- 1) En gång sedan, under konungens wistande här, wifade de sig wäl
på afstånd, men gingo sin wäg, då Carl sjelf ernade dem ett besök.
- 2) Carl XII wistades flera gånger i Strömstad. Han bodde då hos
borgmästare Ramp, i ett hus, hwilket ännu står quar.

hvarföre konungen äfwen der lät uppdraga en försvarslinea. Till widare säkerhet posterades hans grenadierregemente uti Skee, Näsiunge och Comelands socknar, såsom en förmur emot allt fientligt angrepp ifrån Norrige, och för dessa trupper uppimrades, ifrån gården Åseröd i Skee ända till Swinesund, ett slags tvåwånings torn, omgifna af starka pälwerk, och till en del bestyckade med nickhakar. Tornen, som stodo på en fjerdingwägs afstånd ifrån hwarandra, woro inalles 14, samt hwart och ett besatt med ett compagni soldater, för hwilkas tjenstgöring och förhållande, i händelse af anfall, ett särstildt reglemente war upprättadt. Denna försvarskedja blef emedlertid aldrig angripen. Fienden höll sig inom sin egen gräns, och lät de Swenske i ro göra sina widlöftiga anstalter till fölhande årets fälttåg.

1718 i Juli månad företogs den märkwärdiga transporten af Swenska galernerne landwägen ifrån Strömstad genom Skee och Näsiunge till Idessjorden. Den ryktbare swärmaren Emanuel Swedenborg säges hafwa uppgjort första planen till detta äfventyrliga företag, hwarmed man hade för afsigt att rensa Idessjorden för fiender, för att, dels wid infallet i Norrige hafwa ryggen fri, dels lättare kunna framskaffa de nödiga materialerna till Fredrikshalls belägring. Ingen kan göra sig begrepp om det djerswa i denna plan och det kraftfulla i dess utförande, utom den, som med egua ögon sett de naturliga swärigheter, som man härwid hade att besegra. Det fordrades i sanning Carl den tolfstes emwisa ihärdighet att icke låta affrätta sig ifrån ett sådant företag, då han såg dessa klippfyllda hålwägar, dessa klippbranter, dessa träsk och grunda insjöar med sin dybotten, som måste passeras, och dertill, wid wägens slut, en fientlig örlogsflootta, som wisade sina tandrader lifsom till hänlöje öfwer det underliga försöket. Men kung Carl war ej den man, som lät affrätta sig af stenbara omöjligheter; transporten anbefalldes och gick lyckligt. Fartygen släpades upp i Strömswattnet, derifrån landwägen förbi Blomsholms quarnar till Säringsjön, så till Prestswattnet och öfwer Näsingelåttan genom ett bergpass till sjön Lången, hwarifrån de

drogos öfwer bergåsar och träst till Elfsjön, samt vidare öfwer Pilegårdens ägor till Idesfjorden, uti Trångstrands-wiken. Wägens längd tillsammanlagd utgör nära två och en half mil, och ser man der ännu lemningar efter kaswelbroar och risbäddar. Den första transporten, som ledbes i närvaro af konungen sjelf, af generalquartermästare von Dahlheim, bestod af 2 galerer, 7 större båtar och 1 slup, men sedan fortstafades flera fartyg jemte belägringsartilleriet samma wäg, och i Augusti månad flöt en betydlig Swenskt galerslotta på Idesfjorden ¹⁾. Den 7 Juli steg den första galeren i konungens, hertigens af Holstein samt hela generalstabens närvaro i watten, under soldaternas höga fröjdestri; men hurraropen tystnade, då fienden med 14 fartyg lade sig framför Trångstrand, och med sin kanoneld hotade att omintetgöra frukten af den otroliga mödan. Men kung Carl den tolfte war med, och derföre fingo Danstarna betydligt stryk, med ringa förlust på wår sida. Några dagar der-efter förnyade de försöket, men elden från våra wid Hällsmörk uppkastade batterier, samt våra båtsmänners djershet tvingade dem, att, efter ett par timmars kamp, söka flydd under Fredrikshalls kanoner.

Den 30 Juli skummade åter Idesfjordens böljor af blod. Ifrån sina på Skrifwareön (en klippa gent emot Hällsmörk) uppförda förstansningar, och understödde af flera krigsfartyg, öppnade fienden en mörbande eld emot de Swenskes batterier. Striden war hård, och man wille på ingendera sidan gifwa wika. Om sidor blefwo alla kanonerne på våra batterier de-monterade, och Danstarna kastade sig i sluparne, för att landstiga, men emottogos med så listliga mistötsalvor, att deras wälfärd kräde skyndsamt återtag. Följande natt förstörde de sjelfwe sina batterier på Skrifwareön och fattade postö längre mot norr.

Allt war nu i ordning för den tredje arméafdelningen,

1) Den största af galercerna Euren, kunde ej framsorflas på samma wäg, som de öfriga, utan måste föras ifrån Nästinge prestgårds ägor, öfwer hemmanen Negårds, Westby och Ståhs mark till sjön Längen.

som stod i Bohuslän, att inrycka i Norrige. Bryggor wore slagna öfwer Swinesund, fiendens stanswerk på andra sidan raserade och transportflottorna framkomna; blott ett enda hinder war ännu i vägen: — Idessjorden war ej rensad för fiender. Ett försök dertill hade wäl konungen gjort den 10 September, då han och lyckades förjaga Danstarne till Fredrikshalls granskap och förlägga sin egen galersflotta en half mil norr om Hällsmörk, men det oaktadt innehade fienden ännu på sitt sätt det omtwistade herrawäldet öfwer den tränga hafswiken och förhindrade alla konungens planer på Fredrikshall. Carl beslöt då att wäga det yttersta, för att undanröjda detta hinder, och angrep fiendens flotta med sina galerer den 3 November. Urfallet gjordes så snart det war stridslyst, och en den förfärligaste kanonad rasade hela förmiddagen. Kung Carl ledsnade slutligen wid det ideliga skjutandet, hwarföre han lät ro sig ut till sitt folk, och besallde antring. Då flydde fiendens högra flygel, men den wenstra höll sig tappert till middagen, då äfwen den drog sig in uti Fredrikshalls hamn, hwarest Danste skeppen blewo liggande stilla sålänge konung Carl lefde. Den 11 November ryckte Swenska arméen öfwer Swinesund. Fredrikshall belägrades. Skansen Gylbenlöwe togs med storm den 27. Den 30 stupade Sveriges störste kämpakung för en — — Swensk kula 1).

Det konungeliga liket — Sveriges dödsfjutna ära — fördes under korta dagsresor till Sundsberg, Wetteland, Tanum, Rabbalshede, Bräcke och Uddewalla. I sistnämnda stad quarstod det öfwer Julen och balsamerades, samt fördes sedan widare Stockholm.

4. Sortsättning 2).

"Det syntes nu", säger en med dessa händelser samtida man, "som med konung Carls död all lust till krig förswun-

1) Se den förtjensfulla undersökningen här om uti Brunii Antiqv. och arkiv. resa.

2) Berättelse, hwad sig tilldrog ären 1718 och 1719 efter Höghetslig konung Carl XII:s död, wid och under arméens retirerande utur

nit, samt att mandom och tapperhet tagit affsed ifrån nationen". Då andra genom lysande hjeltebragder bana sig wäg till den högsta magten, sökte Ulrika Eleonora och hennes wärde gemål, arsprinsen Fredrik af Szesen, genom de utsöktaste ömfligheter, komma i besittning af den blodfläckade släkttronen. Ånsfönt belägringsarbetet för Fredrikshall war så långt framstridit, att fästningens fall med säkerhet emotsågs, upphäfdes likwäl belägringen genast wid konungens död, och man anträdde ett återtag, som i alla affeenden liknade den sramligaste flykt. En stor del af troppen och belägringsredskapen quarlemnades utanför fästningen, tillikamed många sjuke och döde. Den 8 December war hela arméafdelningen gången öfwer Swinesund. Det tyckes åtminstone, som sunda förnuftet bordt wisa nödwändigheten af det fasta Sundsborgs bibehållande och försvar, för att hafwa retraiten tryggad, men twertom bleswo nu dess werk öfwergifna och kanonerna derifrån transporterade till Strömstad på fältmarskalk Rehnskjölds befallning, hwilken öfwertagit befålet öfwer konung Carl den tolfstes soldater. Ingen fiende hade ännu gjort min af att förfölja, och försökte det icke heller under hela wintern, hwarföre alla transporter då i god ro kunde werkställas.

Emdelertid hade arsprinsen med generalitetet anländt till Uddewalla den 14 December. På wägen dit war hans gemåls hyllning till drottning proponerad i Tanum, och förfiggid i Uddewalla den 17 nästföljande, sedan prinsen, på hennes wägnar, försäkrat herrarne om enwäldets affstafande. Han for derefter till Stockholm, för att, på den wäg han börjat, fullborda sina planer med så mycket större hopp om framgång, som deras farligaste motståndare, Carl XII:s wän och fiöd, baron Görtz, som sedermera högtidligen mördades, blifwit arresterad i Tanums prestegård den 2 December 1).

Norrige, af B. B. Carlberg. Om Carlstens uppgifswande m. m. Berättelse, utbragen ur Krigsrättens protocollet 1719, af Gothentus. Lagerbring Sammandrag af Sw. r. Historia.

1) Det är bekant, att den Holsteinske ministern Görtz war konung Carls höggra hand. Detsöre hotades han och dåbligt af de Swen-

Året 1719 ingick — ett år, hvars minnen hvarje Swenskt gerna säge aldrig hade blifwit antecknade. Vintern tillbragtes, som ofwan sädes, med flyttningar af krigstillbehöret från Sundsborg till Strömstad. De stora caserner och magaziner, hvilka konung Carl låtit uppföra i denna stad, woro nu uppfyllda med förråd af alla slag för arméns behof, och man afväntade endast öppet watten, för att afföra dessa kronans tillhörigheter till Götheborg eller Uddewalla. Uti April månad ankom också, till detta ändamål, en transportflotta, under skydd af 7 galerer och 2 prämar, hwardera af 40 kanoner. 14 transportskepp woro redan fullastade med kanoner och förnödenheter af alla slag, men då ett dröjsmål med afseglingen orsakades deraf, att man wille medtaga några kanoner ifrån strandbatteriet på Killingholmen, så ankommo under tiden några Dansta örlogsskepp och galerer, och antråde utanför Rosteröarne. Generallieutenant von Esen, som förde befälet i Strömstad, sände genast rapport härom till Nehnskjöld och amiral Ornsfeldt, hvilka ock hitkommo från Uddewalla, men återwände strax efter i Strömstad hällen krigsconselj. Swad beslut de fattat, wiste ingen; men följande dag lät Esen spränga alla de Swenska galererna och kanonprämarne i luften samt sänka i stadens hamn de 14 fullastade transportskeppen, — och detta utan att fienden röjde minsta affigt att anfälla, och dertill på ett ställe, så starkt besästadt, och ännu mer — detta förstörande af rika förråd på

Fa aristocraterne, hvilka han desutom stötte med sin stolthet. Af arsprins Fredrik och Ulrika Eleonora fruktades han, såsom hertigens af Holstein isrigaste och inslytelserika medhållare. Genast wid konungens död beslöt man derföre hans fångslande, och uppdrog dess verkställande åt öfwerste Baumgarten. Görtz, okunnig om konungens död, war på wägen till Norrige, för att erhålla hans ratification på en med Ryssland slutet fredstractat, då Baumgarten mötte honom wid Rabbalshede. Baumgarten bjöds af honom till Tanum att spela astone, men der förklarade denne honom för sin fånge. Då förstod Görtz hwad som händt, flötade färg och knäppte med fingrarne, samt yttrade blott: "Nun ist der König todt". Han fördes till Stockholm, der han med den offhyrdaste orättwisa dömdes till döden och halshögs.

en tid, då wäl hälften af den armé, som belägrat Fredriks-
hall, omkom under hemvägen af swält och wansfötsel 1)!

När alla skeppen i Strömstads hamn wäl woro för-
störda, redo officerare kring gatorne, utropande, att alla,
som tjente Swenska kronan, skulle ofördrojligen begifwa sig
ur staden till Wettelandsbro, emedan fienden hade gått öf-
wer Swinesund, och des förtrupper stodo allaredan wid
Blomsholm, tresjerdedels mil från staden. Då aftågade ar-
méen, och magazinerna i Strömstad lemnades allmogei och
stadsboarne till plundring. Först flera weckor derefter, gick
Dansta konungen med 10,000 man öfwer gränsen. Han kom,
sade han, endast för att befrämja freden, — ganska möjligt!
ty slås wille han åtminstone icke. För att bättre befordra
sin lofwärda affigt, förstörde han Sundsborg samt alla be-
fästningar, caserner och förrådshus i Strömstad, hwilka Carl
XII låtit uppföra. Swenskarne drogo sig snäringom undan
till Uddewalla, hwarest man återställt de gamla förstans-
ningarne; fienden makade sig efter, dock hållande sig på we-
derbörligt afstånd, samt slog slutligen läger wid Fos. Flera
gångar wille de retirerande Swenska trupperne hålla stånd
under marchen, men förwägrades af höga wederbörande, och
då de wid Swinebacka, söder om Quistrum, uppfört tven-
ne batterier, befalldes de, wid ryktet om fiendens ankomst till
Swarteborg, att lemna hela förstansningen i sticket och skynd-
samt begifwa sig till Uddewalla. Den Swenska styrkan, som
war samlad uti denna stad, uppgick till 8000 man, och war
således föga underlägsen fiendens, samt längtade efter att få
pröfwa sina krafter med hans. En morgon inträdde den red-
lige generalmajor Schwerin, i sällskap med öfwerstelieutenant
Stoekman, till Nehnskjöld, och bad, med tårar i ögonen, att
få angripa fienden wid Quistrum, försätrande sig hafwa fått

1) "Då [1719] blefwo och nästan oräkneliga af inquarterade soldater
"och annat krigsfolk, som många af dem på wägarne och marken
"funnos döda liggande, i hoptals med de andra lifen begrafna, att
"kyrkogården på sistone ej räckte till de många strämmande, utan
"måtte de i backarne här och der nedergrafwas". profsten Dmans
annotation i Zanums kyrkobok.

sådana underrättelser om dennes belägenhet, att segren icke kunde blifwa twifwelaktig; men Rehnshjöld svarade härtill: "Min käre Schwerin, det får nu intet gå, som uti kung Carls tid; jag har från högre ort befallning, att stona manskapet och intet sätta det i oträngda mål uti någon fara; kan således intet gifwa bifall, att wäga en så äfwentyrlig sak". Aldrig har någon "hög befallning" med mera punktlighet blifwit åtydd än denna — nej ifanning! — man lät det icke nu gå till som uti kung Carls tid. Man werfeligen ansträngde sig att wisa sig rätt usel, likasom hade man haft för affigt, att genom en sådan mörk contrast sätta de förslutna årens hjeltetid uti en herrligare dager. Äfwentyret i Uddewalla är dock det kostligaste uppträdet uti hela det ömkliga stadspellet. Suru gick der till? Jo! ett rykte utspreddes, att fienden gått öfwer Quistrums bro och war i anmarche emot staden. I ögonblicket nedstörtades alla kanonerna utför stansberget i sjön. Sewär och ammunition utsläpades ur magazinerna och wråstes i strömmen. Emot quällen, då allt war wäl bestäldt, fick man weta, att fienden legat och låg ännu helt stilla quar wid Fosf.

Ett wärdigt motsycke till dessa bragder war det fasta Carlstens uppgifwande. Här fördes befälet af en öfwerste Henrik Danckwardt, en man utan all beslutsamhet och mod, men måhända orättwist kallad en förrädare, såframt man ej anser feighet och förräderi wara ett och detsamma; i alla afseenden war han likwäl ostidlig att ställa emot en sådan fiende som Tordenshjöld. Det synes äfwen som denne haft sig hans swaga character alltför wäl bekant, och på densamma grundat sina planer. Tordenshjöld, som nu återfått befälet, tänkte genom en lysande bragd utplåna skymfen af sitt nederlag wid Strömstad. I detta affeende kunde ingenting wara mera lockande, än en eröfring af det vintagliga Carlsten. Ett försök dertill kunde ju åtminstone wägas, och beslöts således af den djerfwe sjöhjelten. Det säges att Tordenshjöld sjelf, förklädd till fiskare, skall hafwa besökt Marstrand, och utspionerat alla ställningar och förhållanden derstädes, hwilket dock lemnas derhän, churu ett sådant wågstycke fullkomligt öf-

werensstämmer med hans character ¹⁾). Men den 10 Juli 1719 lade han med sin flotta till wid Roön, som han utan motstånd tog i besittning, och hwarifrån han bombarderade 9 i hamnen liggande Swenska örlogsskepp och galerer. Men då han härmed icke uträttade annat, än sköt en med frut lastad båt i sank, lät han den 12 föra 2 fregatter och 2 kanonpramar in i norra hamnegapet, ifrån hvilka en så häftig eld rigtades emot de der belägna utanverk, att de öfvergåfwos af sin besättning, hvilken inneslöt sig i fästningen och lät Tordenskjold i ro sätta sig i besittning af staden. Desförinnan hade Swenskarne likwäl sänkt sina krigsfartyg i hamnen, men icke gjort det bättre, än att Tordenskjold kunde upptaga och föra i säkerhet en fregatt och ett par galerer. Följande dag skjöto Swenskarne på staden, och Danskarne infästade bomber i fästningen, men utan att från någondera sidan göra stada ²⁾). De belägrade lära begärt lof att göra utfall, men hwilket blifwit dem förwägradt. Men den 14 uppfordrade Tordenskjold commendanten att uppgifwa fästningen genom två sarskildta skrifwelser, uti den förra af hvilka han understödde sin fordran med en hotelse att i annat fall snart ansätta Carlsten med 20,000 man, och uti den sednare med ett löfte om en stänk af 3000 ducater m. m. om flottet godwiltigt uppgafs. Utan att likwäl lemna afseende åt detta löfte, blef Danckwardt af de fällda hotelserna så försträckt, att han redan följande dag begynte dagtinga. Då gick den djerfwe Tordenskjold, åtföljd endast af en trumslagare, upp i fästningen och förmädde Danckwardt att uppgifwa densamma emot fritt aftåg för besättningen, med all militairisk heder, flygande fanor och klingande spel, samt med en månads proviant. Den 15 Juli öppnade Sveriges starkaste fästning sina

1) Han säges hafwa besökt så wäl staden som der liggande krigsskepp och utbjudit siff till salu, men hållit den så byr, att ingen welat handta den, hwarigenom han fick glitig anledning att bese sig öfwer allt.

2) Lagerbrings m. s. s. uppgift, att ett torn wid detta tillfälle sprungit i luften, är sättswidwid oriktig, som derom icke nämnes ett ord uti ransakningsprotocollerne rörande Marstrand's uppgifning.

portar för fienden, utan att, under de 4 dagar det varit belägrad, hafva lidit minsta skada till sina verk eller förlorat en enda man af sin besättning. Krigsförråd och proviant fanns der och i öfverflöd, och manskapets sinnesstämning var god ¹⁾. Händelsen är ifämning obegripelig, och kunde lättast förklaras genom ett förräderi, såframt icke Danckwardt sjelf wedertlagt denna bestyllning, genom att efter fästningens uppgifwande quarstanna i Sverige. Danckwarne sjelfwe gjorde löje åt sin lätta eröfring, och Tordenstjöld förärade de aftågande officerarne på spe några quinnoprydnader. Slutligen drog han upp ett rep, sägande: "se der, bror Danckwardt, har du också en halsduk", — ett stämt, som, huru opasande det än war för en segrande Tordenstjöld, likwäl wisade, att han förstod tillbörligen uppfatta förtjensten samt äfwen inse den olycklige commendantens blifwande öde. Danckwardt häftades och dömdes af en krigsrätt den 5 September för sitt felaktiga förhållande, att halshuggas och begrafwas på af-rättsplatsen, och "måste han så, på Galgabacken wid Götheborg, med hufvudet umgälla sin snöda lätt sinnighet, androm "litom till skräck och warnagel". De officerare, som varit öfwerens med honom om fästningens uppgifwande, affattes. Danckwardts handlingsfätt war likwäl i alla affeenden så öfwerensstämmande med hans kära öfwerhets samtida åtgärder, att man swärligen kan anse hans dödsstraff för något annat, än en nödwändig afledare af folkets och soldaternes stigande hättfhet emot regeringen. — Marstrands fall befordrade freden i Norden och upphöjde Schouthynachten Tordenstjöld till vice amiral.

Djers af sin framgång, angrep Tordenstjöld, några dagar efter Carlstens öfvergång, Elfsborg, men hans hopp att uti dess commendant Lilje finna en Danckwardt fellslogs, och han hade varit för storordig, då han sagt sig skola taga Elfsborg lika så lätt, som han rökte sin pipa. Hans bombor förwandlade wäl hela fästningen i en grushög, men Lilje hotade, det oaktadt, att nedstjuta den första parlamentairbåt,

1) Den uppgift att besättningen, som till det mesta bestod af Dyfkar, gjort uppror under belägringen, är ogrundad.

som wisade sig, och fick ändteligen, sedan han förgäfwes begärt undsättning af wederbörande i Göttheborg, som äfwen fått hög befallning att vara landsförrädare, hjelp af den ärlige öfwerstelieutenant Stael v. Solstein, hwilken, genom ett på Hisingen i tysthet uppfördt batteri, dref fienden bort, fräntog honom en del artilleri och fartyg, och sålunda räddade Elfsborg. Sedan bloquerade Tordenskjold Göttheborg med några galerer, men dessa borttogos af våra. Den Danste hjetken smög sig likwäl en natt helt obemärkt förbi Elfsborg, återtog sina, och satte eld på några Swensta galerer, hwilket stebde kort före stilleståndet med Danmark af den 30 October, som sedan förwandlades uti en stadig fastän ej hederlig fred den 3 Juni 1720.

5. Norrmännens inbrott 1788. Slaget wid Quistrum 1).

Wi komma nu till det märkwärdiga prins Carls af Hessen fälttåg i Bohuslän och den derunder förefallna bekanta affairen wid Quistrum, — tilldragelser, likaså ofta som oriktigt omtalade och bedömda. Anledningen till denna fiendliga handling af en magt, med hwilken Sverige stod i nära wänskapsförbindelser, gafs hufwudsakligast af en alliancetractat, hwilken Danmark, uppsträndt af Gustaf III:s hotande planer på Norrige, år 1773 slutit med Ryssland. Uti densamma hade Dansta hofwet utfäst sig att lemna siftnämnda magt 12,000 man hjälptrupper, ifall den angreps af Swerige, och då nu detta helt oförmodadt inträffade 1788, yrfade kejsarinnan Catharina, att dessa trupper skulle inrycka i Swerige ifrån Norrsta sidan, hwarföre prins Carl af Hessen, i sällskap med Danste kronprinsen, reste öfwer till Norrige, för att göra anstalt derom, och öfwertaga befälet öfwer hären. Så uppgifwies i officiel wäg orsaken till fälttåget i Bohus-

1) Krigsrättens i Göttheborg ransakningsprotocoller öfwer affairen wid Quistrum. Geschichte des Feldzugs in Schweden im Jahre 1788 von d. Prinzen Carl von Hessen. Sfr. Granbergs Göttheborgs Historia.

län; det tör likwäl hända, att de hafwa rätt, som påstå att hela kriget icke war annat än en tillställning af Gustaf III, för att främja hans planer.

Om man icke kunde eller icke wille widtaga några kraftiga åtgärder till hindrande af Norrskarnez infall i Bohuslän, må hwar och en afgöra efter eget behag. Nog af: generalbefälhafwaren wid westra gränsen, baron C. Hjertas förswarsanstalter, woro lika otillräckliga för detta ändamål, som konung Gustafs not till Danfka hofwet, att anse ett sådant inbrott såsom en öppen krigsförklaring. Hjerta sammandrog några obetydliga corpser i Wermland och Bohuslän; måhända kan han ursäktas dermed, att större delen af Swenska arméen stod i Finland. Den trupp, som gafs Bohuslän till förswar, utgjordes af 346 man ¹⁾, under befäl af öfwersten wid Bohusläns regemente Werner Tranefeldt, och medförde 4 kanoner. Denna trupp ankom den 23 September till Blomsholm, der hälften quarstannade, och hälften afgick till Swinesund. Följande dag gingo Norrskarne öfwer Idefjorden in i Sverige wid Krokstrand i Ekee socken, som bewakades af en pipare och en trumslagare. Tranefeldt, derom underrättad, flyndar till Swinesund och sedan tillbaka till Wettelandsbro, der han fattar post. Uttröttade af öfwer fyra mils marche, uthungrade och genomvåta, genomwakade de stackars soldaterna natten härstädes, under ett förfärligt öwäder, wäntande på fienden. Wid middagstiden den 15 framflyntade dennes röda uniformer i bergen omkring Ekee prestgård. Då utbredde Tranefeldt sin linie så widt som möjligt, stödjande des ena flygel wid en skogslund, samt uppställde på något afstånd trostkuffar och skjutsbönder, att föreställa reserotrupper, allt detta i affigt att dölja sin swaghet för den wäl underrättade fienden. Sedan uppref han bron och sände en parlamentair till prinsarne, att fråga om Deras Högheters ankomst betydde krig eller fred. De swarade med öfwerståndande af ett manifest, uti hwilket Swenska folket försäkrades om deras fredliga affigter m. m. Tranefeldt,

1) Af Skaraborgs regemente; Bohusläningarne lägo i garnizon i Marstrand, Elfsborgarne i Warberg.

föga belåten med detta swar, sände en ny parlamentair att yrka förklaring öfwer manifestet, men erhöll genom denne besfallning att draga sig tillbaka, och icke onödigtwis uppoffra sin lilla trupp. I detsamma gjorde Norrmännen en rörelse, för att kringgå Tranefeldts högra flygel, samt begynte slå brygga öfwer än wid Wettelands gård; men då, det oaktadt, Swenska truppen icke ändrade ställning, och då ett förfärligt öwäder med orcan och stark ästa utbröt, som gjorde alla skjutvapen för ögonblicket obrukbara, inställde prinsen af Hessen anfallet, och kallade Tranefeldt till samtal. Han insann sig, och förklarade sig, som Swenskt man och krigare, omöjligen kunna efterkomma prinsens uppmaning att draga sig tillbaka, samt bad om fem dagars stillestånd, för att inhemta förhållningsordres ifrån general Hjerta. Detta vägrades honom; dock lofwade prinsen att icke företaga några fiendtligheter den dagen, och drog, tillfölje deraf, sina trupper tillbaka till Ekee prestgård, dit högquarteret förlades. Under natten fann Tranefeldt rådligast att retirera till Gustyft, för hwilket han wisserligen icke kan tadlas, då fiendens samlade styrka uppgick till 6000 man¹⁾. Den 27 ankom han till Quistrum, sedan han under wägen erhållit ordres att hålla stånd och "icke cedera någon post, utan försvara fäderneslandet till sista man". Han fann här för sig ett under arbete warande retranchement, hwilket öfwerstelieutenant baron Junck begynt anlägga af eget godtycke, utan att dertill wara anbefalld eller ens anmodad. Uti Quistrum har naturen sjelf anwisat den aldrayppersta försvarspunkt emot en ifrån norr framträngande fiende. Skyddadt fram till och på ena sidan af en djup ström med branta stränder, och på andra sidan af höga, för hwarje annan än en jägarcorps, otillgängliga klippor, kan detta tränga pass ostridigt försvaras af en liten trupp emot en ganska betydlig styrka. Men ett nödwändigt willkor härwid måste likwäl alltid wara, att icke släppa fienden öfwer strömmen, hwadan man ock i fordna ofredstider, för-

1) När prinsen af Hessen sedermera fått till sig alla sina trupper, steg hans armée till 9542 man. Desutom skulle 2500 gå ombord på en flotta, men denna blef hindrad att utlöpa.

modligen under Gyldenlöwsfejden, uppfört, gent emot bron, några flanker 1), ifrån hvilka icke allenast denna och landsvägen på andra sidan, utan och några wad i strömmen kunde beskyddas. Men dessa retranchementer blefwo nu förklarade för odugliga, och Funck lät, waktadt alla närwarande militärens föreställningar deremot, anlägga sitt 1500 alnar föder om bron på ett ställe, derifrån denna icke ens kunde ses, ännu mindre beskjutas. Härwid tyckes ofelbarligen förräderi varit med i spelet, och Funcks öfriga handlingsfätt bringar dessa misstankar nära till wisshet. Om han deruti handlat efter hemliga ordres eller icke, är ännu obekant. En enda man gillade likwäl hans anläggning, och denne war — öfwerste Trauesfeldt; och ifrån den stund detta stedde, kan icke heller hans förhållande försvaras — såsom befälhafware och krigare nemligen. Ännu oflotare och besynnerligare handlade denne, då han hwarken uppref Quistrums bro, hwilket enhwar insker hade varit af högsta nöden, eller borttog de i wägen liggande gästgifwarehusen, i skydd af hvilka fienden kunde passera strömmen. Såsom skäl för att detta ej werskälldes upp gaf han sedermera, att bron war för riket alltför kostsam att förstöra, och att det hade varit omenstligt att göra gästgifwaren huswill.

Följande dagens förmiddag arbetade en samlad allmoge af alla krafter på det anlagda retranchementet. Emedertid ryckte fienden allt närmare. Under wägen hade han erhållit förstärkning af trupper och artilleri samt lemnat en corps till besättning i Strömstad, hwars kronoförråd af brännwin och spannmål förklarades för god pris. Wid middagstiden den 28 rapporterades i Swenska lägret, att fienden nalkades. Då flydde eller hemförlofwades arbetsmanskapet ifrån det halffärdiga retranchementet, men öfwerstelieutenant Funck steg till häst och red Deras Högheter i möte, för att wälkomna dem, eller, såsom han sjelf sade, för att begära skyddsbrief för sitt boställe Bråland, beläget nära Quistrum. Detta utlofwades, och prinssarne wisade honom till på köpet den nåden, att förklara

1) De hafwa blifwit kallade Carl XII:s Pansar; men äro trotligen äldre än från hans tid.

sig för någon dag wilja blifwa hans gäster på nämnda ställe. Förmodligen hade han försäkrat dem, att ingen fara war att frukta wid Quistrum, ty prinsarne woro de förste, som, med Junk wid sin sida, redo öfwer derwarande bro. Prins Carl af Hessen yttrar sjelf sin förwäning öfwer, att denna ej war förstörd, och att ingen sökte bestrida honom öfvergången. Han widtog dock flera försigtighetsmått, och lät på ömse sidor om bron anlägga två batterier, hwartera af 4 kanoner. En del af trupperne sände han till Itorp, på den wensra åstranden, der de planterade 14 fältstycken emot den Swenska förkansningen, resten följde honom öfwer bron och occuperade den såkallade Sörbygdswägen. Högquartret togs på Bräländ, dit Junk ledsagade den sientliga härföraren, och wisade sig i allo såsom en fryntlig och tjenstaktig wärd. På hans förslag lät prinsen af Hessen inbjuda Tranesfeldt till aftonspisning på Bräländ, men denne afflog det, under förbarande af opafslighet. Följande dag den 29 September lät han likwäl öfvertala sig att utaga middag hos prinsarne på Bräländ. Han lärer härmed haft för affigt att söka utverka stillestånd, annars hade det wäl ej varit så tillbörligt, att blifwa bordsgäst hos en fiende, med hwilken han, såsom Swenskt man, icke bordt hafwa delat andra rätter än kruk och lod. Gemedertid under det han och prinsen af Hessen som bäst glasmade öfwer bordet med hwarandra, beordrade den sednare sin armée att angripa den Swenska truppen. Klockan 3 eftermiddagen war måltiden slut, och Tranesfeldt tog affsed af Deras Högheter, hwarwid prinsen af Hessen yttrade till honom: "Gud gifwe Ni förleden natt hade retirerat, herr öfwerste!" "Mina ordres måste jag följa, såsom en ärlig soldat", swarade Tranesfeldt, och for. Under ridten till lägret mötte han Danste generalen Mansbach, hwilken, i speisen för ett par bataillonier infanteri och jägare, kom anryckande utåt Sörbygdswägen, och på Tranesfeldts tillfrågan, hwarthän han skulle marchera, swarade sig vara stadd på recognoscering, samt rådde Tranesfeldt att draga sig tillbaka. Tranesfeldt, märkande huru det stod till, flyndade sig till sin trupp. Denna, som genom tillkomna förstärkningar hade wärt till något öf-

wer 800 man, gjordes i ögonblicket färdig till strid. Af des ätta kanoner wändes sex emot fiendens batterier på andra sidan strömmen; de tvenne öfriga rigtades längs wägen åt det håll, derifrån man wäntade Mansbach skulle komma.

Just som affairen skulle begynna, anlände general Hjerta sjelf till lägret, men wille icke öfwer taga befälet. Man öfwerlade då om hwad man borde göra. Öfwerstelieutenant Frisendorf rådde till retrait, och med anledning häraf lät Hjerta tre gånger slå appell, för att få tala wid prinsen af Hessen, men fick intet swar. Istället lät fienden uppfordra Tranesfeldt att gifwa sig och sin trupp inom fem minuter till krigsfångar, hotande att i motsatt fall börja kanonaden. Tranesfeldt gaf ett nekande swar, men begärde tillstånd att draga sig tillbaka. Han hade emedlertid så punktligt lydt sina ordres att icke lösa första skottet, att han låtit general Mansbach utan allt motstånd omringa sig. Denne hade nemligen, wägledt af en Norrsk bräng från Quistrum, med sina trupper klättrat uppför klipporna wid Sörbygdswägen, gått förbi hemmanet Klewa och på det sätt kommit ned till landsvägen, söder om Swenska förskansningen, som derigenom blef alldeles fringrand¹⁾). Klockan $\frac{5}{6}$ gaf fienden, med 12 skarpa skott från sina batterier wid Årtorp, signal till striden. Swenska artilleriet swarade med en listig eld. Skjutandet warade till omkring klockan $\frac{7}{8}$ ²⁾). Då frambröt general Mansbach och anföll Swenskarne i ryggen med en häftig plutoneld, men desse gjorde front och gafwo honom några salvor. Prinsen af Hessen, som märkte, att Swenskarne kanoner icke beströfo landsvägen, utan woro rigtade åt batterierna wid Årtorp, beordrade i desamma general Düring, att med dragonerne storma Swenska retranchementet. Tranesfeldt såg sig nu förlorad, och lät dertföre slå appell,

1) En röd flagg på berget wisade fienden hwar han borde framkomma; det sadet wät att denna flagg war en wantig windsfjöl, men andra vittnesbörd göra det troligt, att hon war för tittsätet uppsatt, af hwem, wet man ej.

2) Prinsen af Hessen säger, att under striden en ammunitionskärra i Swenska lägret prungit i luften, men ransakningsprotocollerna upplys, att det endast war några patroner, som råkat af owarlsamhet antändas.

då de framryckande dragonerne genast gjorde halt och elden afstannade. Frisendorf och capitain Joek sändes till fienden att göra accord, men möttes under vägen af en Norrskt cavalleri-officer, som, under hotande squadroneringar med sabeln och grofwa utlätelser, fordrade, att de, med den öfriga truppen, skulle gifwa sig till krigsfångar. "Det är wäl meningen", yttrade Frisendorf, "men wi wilja hafwa anständiga willkor". "Åhja! derom är ingen twifwel", swarade officern, och dermed öfwerlemnade Frisendorf, utan att dertill wara besullmäktigad, den Swenska truppen såsom krigsfångar, till fiendens godtsämmande; — men hwad kunde han wäl annat göra?

Under striden hade 20 kanoner dundrat emot hwarandra öfwer $\frac{1}{2}$ timme. Gewärselden hade icke heller warit swag. Af våra woro hela 5 man ihjelskjutne, och på fiendens sida jemt lika så många. Det kan man kalla att skjuta wäl. Särade woro likwäl 59 Swenskar och 17 Norrmän, ibland hwilka sednare en ung officer Tellegquist, som dog af sina blesurer och jordades på walplatsen 1).

De fångne officerarne emottogos på Quistrums gästgifswaregård af prinsarne, hwilka, med några förbindliga ord för wisad tapperhet, gafswo dem tillstånd att behålla sina wärjor 2). Emot gifwet hedersord att icke widare tjena uti detta krig emot kejsariinnan af Ryssland eller hennes bundsförwanter, frigafswo såwäl officerare som manskap, med undantag af artilleristerne, 94 till antalet, hwilka sändes till Strömstad såsom fångar. Soldaterna fingo behålla sin enskilda egendom och munderingar, men lägret, troffen och artilleriet, detta sistnämnda bestående af en Haubitx och nie ser- och trepundiga kanoner, förklarades såsom byte. Detta allt ut-

- 1) Ett löjligt skryt af våra är, att Norrmännen fått några hundrade dödade, dem de kastat i strömmen, för att dölja sin förlust.
- 2) General Hjerta bles icke förklarad för fånge, emedan han sadet hafwa kommit, för att på Konungens wagnar complimentera Danke Kronprinsen. Öfverjägmästaren G. U. Ohlenswärd hade flytt ifrån hela tumultet hem till Wenersborg. Skall man tro traktanten, så lära de jordfasta stenarne på walplatsen wid Quistrum bära ett skröpligt vittnesbörd om Swenska befälets wisade tapperhet i denna batalj.

steppades sedan, för att öfverföras till Danmark, men bortogs wid Marstrand af Swenskarne, tillikamed flera från Strömstad afgångna båtar, förande lifsmedel, krigsförråd m. m. för Norska arméens behof¹⁾. Som detta skebde sedan stillestånd war slutet, gaf det anledning till en ganska twiwig skriftwerling emellan de båda krigande magterne. För att få ett godt slut på denna, bad Danste kronprinsen den Swenske konungen behålla kanonerne såsom en föräring af honom, men Gustaf **III** nekade att emottaga några dylika stänker, utan behöll dem jemte det öfriga såsom ett rättmätigt byte. Prinsen af Hessen twingade då Uddewalla borgerskap, att gifwa sig en revers på 50,000 R:dr²⁾ att inlösa, såframt icke de tagne effecterna återställdes honom. Till yttermera säkerhet medtog han någre af borgerskapet såsom gislan. Bytet blef likwäl icke återlemnadt, men Gustaf **III** betalade följande år des åfatta wärde, hwarester Uddewalla återfick sin gislan och sin revers.

Efter slaget wid Quistrum ställde prinsen af Hessen sin marche på Uddewalla, sedan han förut ombesörjt att Långewallsbron i Bullaren blifwit upprifwen och derwarande pass besatt, för att förhindra all militairisk communication emellan Wermland och Bohuslän. Uti Uddewalla uppwaftades han wid tullen af magistraten, ehuru man kort tillföre ernat honom ett annat emottagande. Innewanarne hade nemligen bildat sig till en fricorps till stadens försvar, och till och med uppfört ett batteri strax norr om staden, samt fällt förträckliga hotelser emot den fiendliga arméen, för att i mandom och fosterlandskärlek icke wisa sig sämre än allmogen i Dalarne. Deras krigslust warade också ända tilldes fienden bröt sig igenom Quistrum, men då borttogo de bestredligt sina kanoner, och deruti handlade de rätt förnuftigt. Wid sin ankomst besallde prinsen borgmästaren Åberg, att offentlig anslå stit manifest, men denne wägrade med en sådan ståndaktighet, att

1) Ibland bytet fanns äfwen en lista med instrumenter, dem man trodde vara tortyrredskap, hwilket wäcke mycket uppkende. Utan twiifel woro de Chirurgiska instrumenter.

2) Häraf skulle likwäl Wenersborg answara för 8000 R:dr.

få afwita ifrån sin undersåttliga pligt, att Hans Döghet sjelf rördes deraf, och prisade hans redliga tänkesätt. Ut i sin berättelse om detta fälttåg, försäkrar prinsen af Hessen, att Uddewalla har synnerligast denne sin borgmästare att tacka för, att det undgick de olyckor, hwilka annars oundwifligen äro krigets följeslagare. Prinsen af Hessen war annars sjelf en furste af den ädlaste character, som i allt bemödade sig att mildra de olägenheter, hwilka närwaron af en fientlig armée måste medföra.

Den 4 October förlade prinsen af Hessen sitt högkvarter till Ström, derifrån en del af hans trupper gingo öfwer elfwen till Lilla Odet, för att marchera rakt på Götheborg. Dagen förut hade general Mansbach besatt Wenersborg. Kongelf intogs wid samma tid af general Düring, och det gamla Bohus fick ännu en gång fröjda sig åt wapnens framme, då det besattes af hans trupper, som tycktes wilja åter iståndsätta det. Till Kongelf ankommo prinsarne d. 8 October.

Swad som widare tilldrog sig under och i sammanhang med detta fälttåg, tillhör egentligen icke Bohusläns häfder, hwarföre det här endast i forrhet må anföras ¹⁾.

Prinsens af Hessen planer med infallet i Bohuslän synes otwifwelaktigt hafwa gällt Götheborg, ehuru den lamhet, hwarmed han bedref dem, är oförklarlig. I denna stad rådde emedertid en gruslig försträckelse öfwer olyckan wid Quistrum. Man wäntade der hwarje stund att få se fienden utanför murarne, men fann sig för swag att ens försöka något motstånd, emedan man hwarken ägde dugliga fästningswerk, eller tillräcklig garnizon. Man talade äfwen om ett förhånden warande förräderi, att spela staden i händerna på fienden, hwilket dock lärer warit ett, på allt för lösa stäl grundadt rykte; men det wisa är, att man beredde sig, att, på fiendens uppfordring, uppgifwa staden, då Gustaf III genom sin öfremodade ankomst och sin wältalighet gaf sakerna ett annat utseende. Dock torde han härmed föga kunnat uträtta,

1) Wi hänwisa den läsare, som will weta mera härom, till den utförliga historien öfwer detta fälttåg, uti Granberg Götheborgs Historia och Beskrifning, 1 Del.

om prinsen af Hessen haft allwar med sina planer på Götheborg, och framför allt, om Gustaf icke haft Engelske och Preussiske ministrarne på sin sida. Dese förklarade nemligen prinsens af Hessen, att de icke längre wille anse hans trupper, såsom Ryttel hjälpcorps, utan såsom en Dansk armée, och hotade, att ett widare framträngande uti Swenske konungens länder skulle ådraga Danmark krig med England och Preussen. Tillfölje häraf blef genom Engelska sändebudet Elliots bemedling ett wapenstillestånd på 8 dagar slutet i Kongelf den 9 October, derunder Norrmännen skulle förblifwa i ostörd besittning af Bohuslän och Dahlsland, men ej widare framtränga. Hisingen förklarades neutral. Stilleståndet förlängdes wid des utgång till den 13 November, men war ofta på wäg att brytas, genom Swenske konungens förwällande, hwilken sökte åstadkomma en uppresning ibland allmogen i de occuperade provinserna, och borttog de ofwännämnda Daniska båtarna, under föregifwande, att stilleståndet angick endast förtulligheter till lands, m. m. Convention om ytterligare stillestånd på 6 månader, med 40 dagars uppsägning, uppgjordes i Uddewalla den 5 November, och garanterades af Engelska och Preussiska hofwens ministrar. Prinsen af Hessen war då stadd på återtåget. Redan den 19 October hade han lemnat Kongelf och följande dag anländt till Uddewalla. Här hade en sammanswärjning bildat sig, som hade till ändamål att försäkra sig om prinsens af Hessen person. Den upptäcktes och flere, som utdelat wapen ibland allmogen, blefwo arresterade. Ibland dese war en af sjelfwa hufvudmännen, en entusiast, men för öfrigt en obetydlig person, hwilken med stor sjelfförnöjelse yfdes öfwer sitt danwitsföretag, och uppgaf wid förhöret, att han ägde omkring 100 medbrottslingar, som befunno sig dels i Uddewalla, dels i Götheborg. Då likwäl de från sistnämnda stad ankomna bref, hwilka öppnades af wederbörande, icke innehöllt något derom, brydde man sig icke widare om saken; icke heller gjorde man den nye Scavola något annat ondt, än quarhöll honom någon tid i arrest, för att afkyla hans patriotiska iswer.

Den 6 November bröt Norrsta arméen upp ifrån Uddevalla, och ankom den 9 till Blomsholm, hwarest den dröjde 3 dagar, för att tömma magazinerna i Strömstad och få den sist slutna conventionen, om förlängdt stillestånd, ratificerad. Den 12 gick arméen öfver Swinesund, och dermed ändades fälttåget 1788.

Aldrig har Bohuslän mindre lidit af någon ofred än af denna, ty Norrmännen uppförde sig mera likt wänner än fiender. Dock när prinsen förfäkrar sina soldater hafwa varit så granlaga, att de hungrige återwände från den, i de öfvergiftna bondstugorne, framsätta maten, af fruktan att annars begå en stöld, går han wäl långt i sin beskriwning; ty säkert är, att man både provianterade och fouragerade hos allmogen, ehwad någon war tillstädes eller ej. De lefweranser, som gjordes, blefwo ock till stor del aldrig betalda, och den som wille hafwa skyddsbrief för sin egendom måste köpa det utomordentligt dyrt. Ett sådant för Åby säteri kostade ensamt 100 ducater. Men dylika olägenheter äro så obetydliga i jemförelse med dem, som annars pläga orsakas af en fiendelig armée, att de knappt förtjena nämnas, och man kan derföre tryggt påstå, att någon sådan aldrig i det land, den occuperat, efterlemnad mindre smärtsamma minnen, än den Norrsta uti Bohuslän 1788. Denna owäntade menfällighet, jemte andra owanligare omständigheter med detta krig, hafwa emedlertid blifwit anförda, såsom wiktiga bewis för det påståendet, att detta fälttåg varit rent af en öfwerenskommelse emellan Gustaf III och Danska hofwet. Utan att directe instämna häruti, måste man dock medgifwa, att den Swenske konungen hade endast detta krig att tacka för det hans widlöftiga planer lyckades, så mycket som de gjorde. Det förutan hade han troligen aldrig kunnat reda sig ur den brydsamma belägenhet, hwaruti han råkat genom sitt, emot grundlagarne, företagna krig med Ryssland, hwadan han ock, då han erhöll en not ifrån Danska hofwet, att det ernade uppfylla tractaten af år 1773, uti ytterlig glädje utropade: "Jag är räddad"! Ett försvarskrig öppnade nemligen för honom tillgångar, hwilka annars förblifwit tillstängda. Så fick han ock

Skel

derigenom det yppersta tillfälle att wisa sig såsom en annan Gustaf Wasa, och tillrycka sig den honom så nödwändiga folkgunsten. Att han häruti lyckades, bewisar bäst de gode Götheborgarnes förhållande, hwilka i sin förtjusning gifwo honom en Guds namn, heder och wärdighet samt offrade honom guld och röfelse. För att wisa sig erkänsam för en sådan deras wälwilja, såg sig konung Gustaf nödsakad att gifwa dem ett offer tillbaka. Dertill utsågos några embetsmän, på hwilka deras hat och mistankar fallit. Ibland dese, som sålunda uppoffrades, för att tillfredsställa pöbelns owilja, woro öfwerstelieutenant Junk, öfwerste Eranesfeldt och öfwerstelieutenant Frisendorf, hwilka ställdes under krigsrätt, och affattes af konungen, som, i stället för att mildra, stärkt krigsrättens dom. Junk anlagades för plågad gemenskap med fienden, Eranesfeldt för ordresbrott, och Frisendorf för att hafwa godtyckligt bortgifwit Swenska truppen wid Quistrum till krigsfångar. Den förste dömdes, som det synes, rättwist, den andre för hårdt, och den tredje orättwist.

Med dese händelser sluta wi de historiska berättelserna om det gamla Wiken. Från åren 1808, 1809 och 1814 *) hafwa wi wiserligen ännu några minnen att anföra, men wi skola framdeles till dem återkomma.

1) Brist på fullkomligt säkra underrättelser om dese årens krigshändelser, särdeles om den, 1808 i Strömstads hamn, förefallna sjöaffär, har wällat att de ej här blifwit upptagna, men wi skola i nästa häfte redogöra för dem.

**Ivar Krabbes Förlänings-Bref på Bohus Slott
och Län, dat. Köpenhamn den 30
December 1648 ¹⁾.**

Friderich III etc. etc. Gjøre alle vitterligt: at Vi af
Vor synderlig Gunst og Naade, saa og for Trostaa og vil-
lig Tjeneste, som Os elskelig Ivar Krabbe til Jordbjerg,
Vor Mand og Tjener, den stormægtigste højbaarne Fyrste og
Herre, Herr Christian den Fjerde, Danmarks og Norges
Konning, Vor kjære Herr Fader sal. og højslovlig i Sukom-
melse, saa og Os og Riget hertil gjort og bewist haver og
herefter Os og Riget troligen gjøre og bewise maa og skal,
have undt og förleent og nu med dette Vort aabne Brev un-
de og forlene fornte. Ivar Krabbe med Vort og Norges Crones
Slot och Lehn Bahus, samt des tilliggendes Bønder og Tjenere,
Bist og Uvist, aldeles intet undertaget, at skulle have, nyde,
bruge og beholde indtil saa længe Vi anderledes derom tilsi-
gendes vorder. Og skal han være forpligt at holde fornte.
Slot ubi en tryk og fast Slotslaug Os og Danmarks Riges
Raad til troer Hænde, som en ærlig oprigtig Riddermands
Mand eigner og bør og han med Vren forsvare vil, og al-
tid holde og have godt Folk paa Slottet og med sit fulde
Tal som han bør at holde der paa Slottet. Og skal han gi-
ve Os til en aarlig vise Afgift for al hvis vise Rente, som
falder og opbærges efter Jordbogen i fornte. Lehn, Tre Tus-
sinde, firesindstyve og ser gode erkende Rdlr. ubi rede Pen-
dinge og ingen anden Vare, saa og ser Væster Smør, uden
al Afkortelse, være sig enten for Magestifte-Gods, for øde og
forarmede Bønder, Herredsfogder, Delesfogder, Tingkrivere,
Gaarder, som ere ublagt til Officerer, item andre privilege-
rede Personer, som med noget af Vort og Cronens Gods
forleent er, eller for Møller at lade reparere, og ellers al an-
den Afkortning i nogen Maader. Og fornte. Penge skal han

1) Denna forhandling finnes i Substikkens 6:te årgång, affriswen ur
Daniska Cancelliets Korella Register N:o 8, Fol 176—82, och an-
føres här, såsom ett upplysande bidrag till Länets historia.

aarligen paa hans egen Omkostning till hver Philippi Jacobi Dag ¹⁾ levere ind i Bort Rentekammer Bore Rentemestere til Hænde; og hvis fornte. Bahus Slots og Lehnis wise Indkomst over fornte. Afgift mere inddrage og beløbe kan, maa fornte. Iver Krabbe njude og beholde sig selv til Bedste og til at underholde sig, sine Evende og Slottens daglige Folk og Tjenere med, saa og til Løn og Besolding paa en Prædikant der paa Slottet, en Vagtmester, en Archelmester, de som der nu ere eller hvilke Vi dit forskikkendes vorder, item 6 Vøbeslytter, og fyrrerhye gode, forfarne og duelige Knegte, som der aarligen paa Slottet skal holdes, og paa dennem aldeles ingen Omkostning eller Afregning, saavel som ej heller paa det andet Folk, som der skal holdes der paa Slottet eller ubi Lehnet, Os noget afforte eller tilregne i nogen Maader. Og skulle forntete. Krigsfolk, Vøbeslytter og Knegte, som der paa Huset ere forordnede, dagligen og stedse holdes tilstede paa Slottet, saa de ikke maae forskikkes nogensteds ubi Lehnet ubi Slottens eller nogen anden Besilling bruges, end som de bestilt ere. Og hvad den aarlige wise Indkomst og Rente anlanger saavel af Drarnar Kloster og Lehn, som af det andet Gods der under Slottet er lagt og til des haver været gjort særdeles Regenskab fore, samt hvis Ødegaarder, som herefter optages der i Lehnet og sættes for Leding og Landgilde, eller hvis Gods, som herefter kan lægges til Slottet og nu ikke i Jordbogen for Leding og Landgilde er indskreven, det altsammen ville Vi Os selv til Bedste efter godt og klart Regenskab alene fri forbeholdet have. Og maa han sig til Bedste bruge og beholde al Wolen og Affødingen og hvis anden Fordeel paa Slottens underliggendes Ladegaard ²⁾ falde kan, og Os derimod paa samme Ladegaard og Wol aldeles ingen Omkostning i nogen Maader tilskrive. Sammeledes ville Vi Os fri forbeholdet have al hvis Fordeel, Nytte og Gavn som sig aarligen tilbrage kan af de Lareffskende, der ubi Lehnet ere og Os og Cronen tilhører, saavel som al Indkomsten og Fordelen af Teglovn; og skal Fisteriet

1) Den 1 Maj.

2) Troilgen Gastelegården.

aarligen bruges Ds til Gavn og Fordeel, for den ringeste Omkostning nogenledes muligt er, hvilket han og efter Villig-
 het haver udi Regenskab paa Bore Vegne at indskrive. Med-
 ens hvad den uvisse Indkomst anlanger, som sig der udi Leh-
 net aarligen tildrage kan, som er Stedsmaal, Sageløb,
 Husbondhold, Drift, Forløv, Rømmings-Gods og Vindsæl-
 der, deraf haver Vi naadeligen bevilget hannem den Femte
 Part; de øvrige Parter af samme uvisse Rente, saavel som al
 Sold, Rise, Brag, Oldengjæld og hvis som oppeberges for
 rodhuggen Skov, ville Vi efter godt og klart Regenskab Ds
 selv til Bedste fri forbeholdet have. Desligeste skal han tjene
 Ds og Riget af samme Slot og Lehn med 4 gerust Heste,
 inden Riget paa hans egen og uden Riget paa Bore Bekost-
 ning. Og ej heller skal han tilskrive Ds nogen Fortæring
 eller Omkostning paa sig selv, hans Folk og Slottens Tjene-
 re eller andre, hvor han eller de her udi Riget eller udi Bort
 Rige Norge med Regenskab, Skatter eller i andre Bores
 Grønder eller Bestillinger forreisendes vorder, meden skal sig
 selv lønne, klæde og besolde, saavel som Fogden, Skriveren og
 andre Bores, Slottens, Ladegaardens og hans egne Folk,
 og Ds deraf aldeles intet i nogen Maade tilskrive, ei hel-
 ler tilstede dennem at have nogen Geneet der udi Lehnet,
 undertagen Fogden sine Tiendpenge og Skriveren sin Skri-
 verskæppe. I ligemaade skal fornte. Iver Krabbe være pligtig
 at have god Tilfjøn til Bore og Cronens Jord og Giendom
 der udi Lehnet, at intet med Uret derfra hævdes eller afvæn-
 des; og dersom han kan formærke nogen Jord og Giendom,
 lidet eller meget, at være kommen derfra ved Uret, da skal
 fornte. Iver Krabbe tale det ind igjen med Cong, Dom og
 Ret, saafremt han ikke selv vil stande Ds derfor til Rette.
 Han skal og ikke maae tilskrive eller anmode Ds nogen Fliskeri
 med Tag, Døre, Laase, Vinduer eller andet sligt mere fer-
 digt at holde paa Slottet eller Laadegaarden, meden skal og
 være pligtig det selv ved Magt at holde; mens naar Vi ville
 lade foretage eller bekoste nogen stor Bygning der paa Slot-
 tet, da ville Vi dermed saaledes forholdet have, at Lehn-
 manden, naar han tilstede er udi Bygmesterens Nærvarrelse,

eller udi Mestersvendens Nærværelse, om Bygmesteren ikke er tilstede, paa hver Løverdags Aften afregne med Arbeidsfolket og Pliigsfolkene, hvad de i næste forgangne Uge fortjent have, og paa samme Afregning ved Dag og Mandtal klarligen afskrevet af fornte. Bygmester eller hans Mestersvend tage underskrevne Bøviser paa, og samme Bøviser aarligen med sit Regenskab udi Bort Rentekammer indlægge. Skal han og have den geistlige Jurisdiction og Præsterne der udi Lehnet udi Befaling og Forsvar, og Præsterne, naar Behof gjøres til at Rette forbedige og forsvare; og hvis den geistlige Rente og Stigtens Indkomst samt Sagesald af Præsterne og Degne der udi Lehnet anlanges, skal fornte. Iver Krabbe gjøre god Rede og Regenskab aarligen for Bist og Wist, aldeles intet undertaget i nogen Maader, Os alene til Bedste, og ikke heller derfor tilskrive Os nogen Omtøstning. Skal han og have Indseende med Kirkerens Rente og Indkomst, at den til Kirkerens Bedste, Nytte og Fremtarf nytteligen og gavnligen anlagt og anvendt bliver, og Kirkerens Korn og anden Indkomst aarligen ved Kirkeværgerne til hver Kirke lade sælge og afhænde enten til Sagnefolkene, om de det begjere og formaae at betale, eller og til formuende Borgere udi Kjøbstæderne og til ingen anden, og derfor aarligen særdeles god Rede og Regenskab i Bort Rentekammer gjøre, hvoraf man kan erfare hvad enhver Kirkes aarlig Indkomst og Forraad er, og at dermed retferdeligen omgaaes, som det sig bør. Han skal og frede Skovene der i Lehnet og aldeles intet derudi lade hugge til Upligt eller Skovskade i nogen Maader; ikke heller skal han hugge i Kirkerens eller Præstegaardens Skove uden til Præstegaardens egen Bygning og Ilbebrand, ellers ikke. Og holder Bønderne, der til Lehnet liggendes er ved Norges Loug Skjel og Ret, og dennem aldeles intet usorrette imod Lougen og Fordebogen, eller med nogen ny Indfæstning eller anden usædvanlig Paaleg besværges i nogen Maader. Han skal og aarligen til S:t Mortens Dag fremskikke og lade levere til Proviantskriveren her for Kjøbenhavn Slot hvis Kjøb, Ræbellau, Smør, Tøllig, Bøed, og anden Vare, som hannem

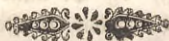

naadigst er befalet efter forrige derom udgangne Missive, dateret Odense den 6 April 1632. Og der som Vi naadigst haver forordnet, att Bønderne der udi Lehnet skulle til adskillige Ladesteder udi Sønder Vigen og Nord Vigen udsføre Et tusinde fyrretyve og halffjerde Favne stor lang Bull-Beed: da skal fornte. Iver Krabbe tilholde Bønderne, att de aarliggen samme Beed om Vinteren udsføre, saa den kan ligge tilrede paa hver sit Ladested, naar Skuder der opkommer, og skal Bønderne, som dertil bør at have Indseende, slittig tage Vare paa, at det ikke borttages eller forvendes, meden det til Skipperen leveres udi visse Favne-Maal og Tal, og give fornte. Skipperne Seddel med, hvor meget enhver haver at føre, sa at udi alle Maade rigtiggen dermed omgaaes; des liggeste skulle de Bønder, som ere bestilte med Indladninger at tilhjaelpe udi Skuderne, som dertil ere forordnet, slittig tage Vare paa og være tilstede, naar samme Skuder ankomme, at de med det forderligste bliver tilladte, paa det de ikke paa Ladestederne skulle opholdes dennem paa deres Næring til Hindrer og Skade. Og skulle Skipperne hver gjøre en Rejse om Naret imod Et Hans Midsummers Dag, for hvilken deres Umage og Befostning de maa beholde den tredje Favn, som de her til Borens Behov leverendes vorder; og de Bønder, som ere befalet og tilfagt at have Indseende med samme Beed at anamme og leveres fra sig, skulle have deres Gaarde qvit og frie for Skat, Landgilde, Wgt og Arbejde, saalænge de betjene samme Bestilling, og Vi naadeligen derom (ikke) anderledes tilsigendes vorder, som er efterskrevne Bønder: Erich udi Hjørn, Rasmus udi Torp, Anders udi Egens, Niels udi Brache, Niels udi Brauig, Morten udi Sigge, Laurids udi Fistebeck, Laurids uti Bjerg, Jacob udi Orbjerg, Anders udi Uffersød og Laurids uti Bjerg, hvilke fornte. Gaarde med deres Ødejorder stylder tilsammen Smør 8 Pund 15 Mark, Rug og Meel $4\frac{1}{2}$ Tonde 2 Skjepper, Bjug og Malt 29 Tonder, Spegelar 4 og Pendinge 5 Daler 15 s. 1 Alb, hvilke fornte. Bønders Landgilde fornte. Iver Krabbe aarliggen udi hans Regenskab for Bahus-Lehn maa affortes og godtgjøres efter sædvanlig Tært udi Vort Rentekammer; mens de Bøn-

der, som ere forordnede at være tilstede ved Badestederne og tilhjelpe samme Veed uti Skuderne at Indlade skulle være frie for fornte. Veed at udgive, saa og al anden Tynge og Besværing. Sammeledes skal han være forpligt, alt hvis derudi findes befales att fremstiffes, kjøbes eller i andre Maader tilstilles, til sin rette Tid, eftersom forskrevet staaer, at lade fremkomme. Og haver Vi naad. for godt anseet at Skriveren herefter paa al Udgiften udi Bore Regensfaber skal tage noigtig Dvitantz af dennem, som samme Udgift paalyder, hvilke Dvitantzer fornte. Iver Krabbe til Ydermeere Bewiisning med egen Haand skal undertegne, at samme Udgift og Kjøbhannem vitterligt er og af hannem paa Bore Begne samtykt, saafremt samme Udgift udi Regensfabet paa Bores Begne ellers skal passere og blive godtgjort; hvorefter han sig underdanigt kan have at rette og for Skade at tage Vare. Hvilken fornte. Iver Krabbes Udgift, Regensfab. og Forretning skal begynde og angaae fra Philippi Jacobi Dag Anno 1648, og endes til Philippi Jacobi Dag A:o 1649, og siden fremdeles Aar fra Aar forfølges, imeden og al den Stund Vi hannem med samme Slot og Lehn naadeligen forlene ville. Forbydendes alle og enhver, i hvo de helst ere eller være kunde, ham herimod, som forskrevet staaer, at hindre etc. etc.

Dassniue den 30 December A:o 1648.

Rättelser.

Sid.	rad.	står	läs
III	29	Gmundson	Gmundson
XVIII	22	wigtiga	wigtigaste
—	9	Glödwer	Glödwer
—	32	Gythiofbane	Gythiofbane
12	15	innebär	innebära
28	4	den helige	helige
32	2	hämmande	hämmande
35	25	långfingret den,	långfingret; den
37	26	Utsälaget	Utsälaget
43	25	deruti	deruti att
45	17	prestens	presten
—	—	Brunson	Brunsons
53	13	borgarne	borgarena
63	8	Pilar,	Pilar
—	10	Röda stälen, förr'n på	Röda stälen öfwer blodig stoppstam, förr'n på
79	11	ingicks	ingås
—	12	förbinda	förbundo
87	27	och 30 saa	så
91	i	noten Hardorph	Hardorph
92	6	stulle	stolen
107	3	privilegier	privilegier
123	25	wattenreservoirer	wattenreservoir
124	20	Jordsfallet	Jordsfallet och
125	25	och 26 står Bohuslän, Droust och Tjörn, som under det föregående kriget blifwit temme- ligen stonade och dessa blifwa	Bohuslän. Droust och Tjörn, som under det föregående kriget blifwit temmeligen stonade, blifwa
131	25	Gabriel	Apel
135	14	jäf	wädjande
139	16	gäfw	gaf
148	23	fäktandet	fäktande
158	28	widare	widare till
—	i	noten retireraende	retirade
159	—	hotades	hatades

Sörklaving öfwer teckningarne.

- Pl. 1, Fig. 1 föreställer ett Dyrhus af owanlig structur, be-
läget wid gården Wrängestad i Quille härad.
- — 2. Ett Dyrhus wid gården Masleberg i Stee.
- — 3. Twå Hällristningar på Stängenäs, föreställan-
de wagnar.
- — 4. En dylit från Kiviksmonumentet.
- Pl. 2, Fig. 1. En Hällristning wid gården Torp i Fogdals
Sen och Mälinge.
- — 2. En d:o wid Eisleby i Tanum.
- — 3. Wapen, afbildade på årtilliga Hällar.

181	—	—
182	—	—
183	—	—
184	—	—
185	—	—
186	—	—
187	—	—
188	—	—
189	—	—
190	—	—
191	—	—
192	—	—
193	—	—
194	—	—
195	—	—
196	—	—
197	—	—
198	—	—
199	—	—
200	—	—

Fig. 1.

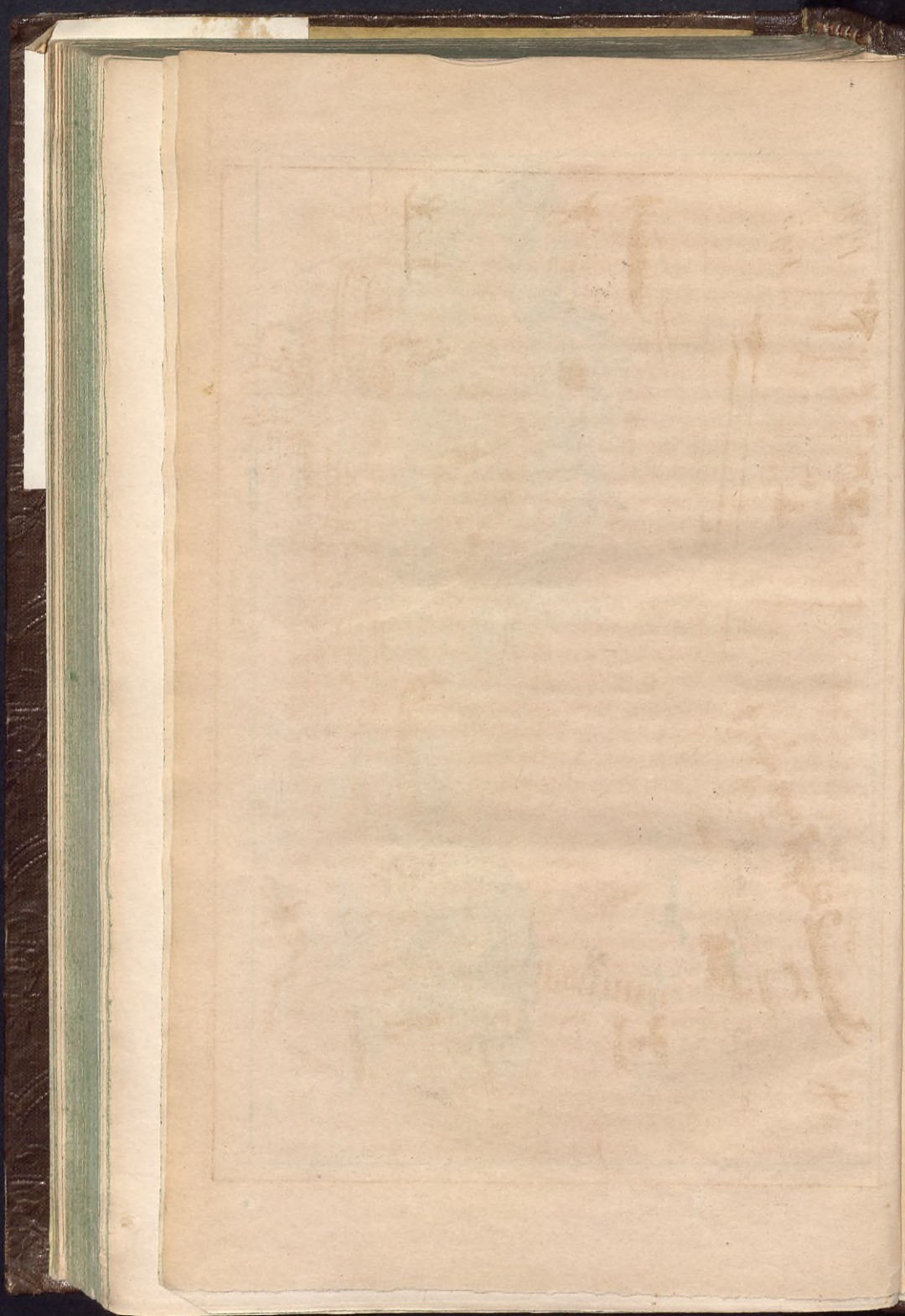

Fig. 3. Fig. 2. Fig. 4.

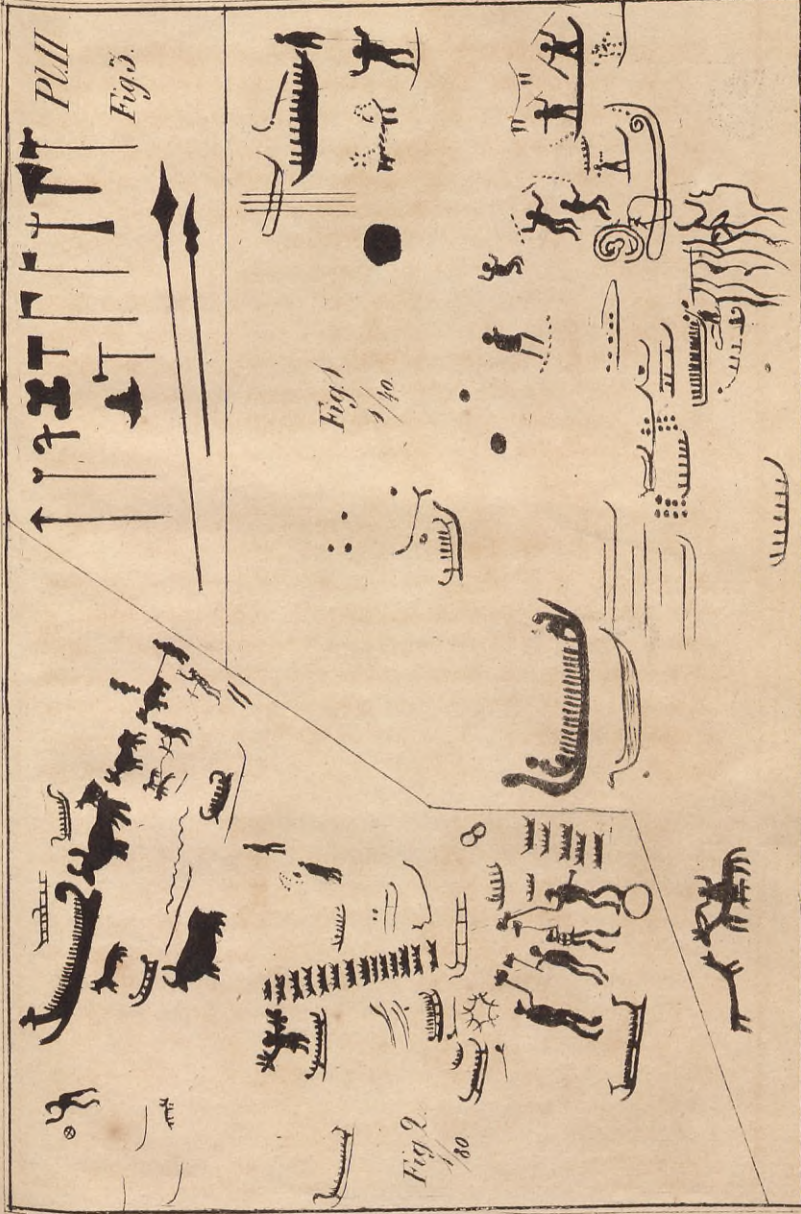

Fig. 2.

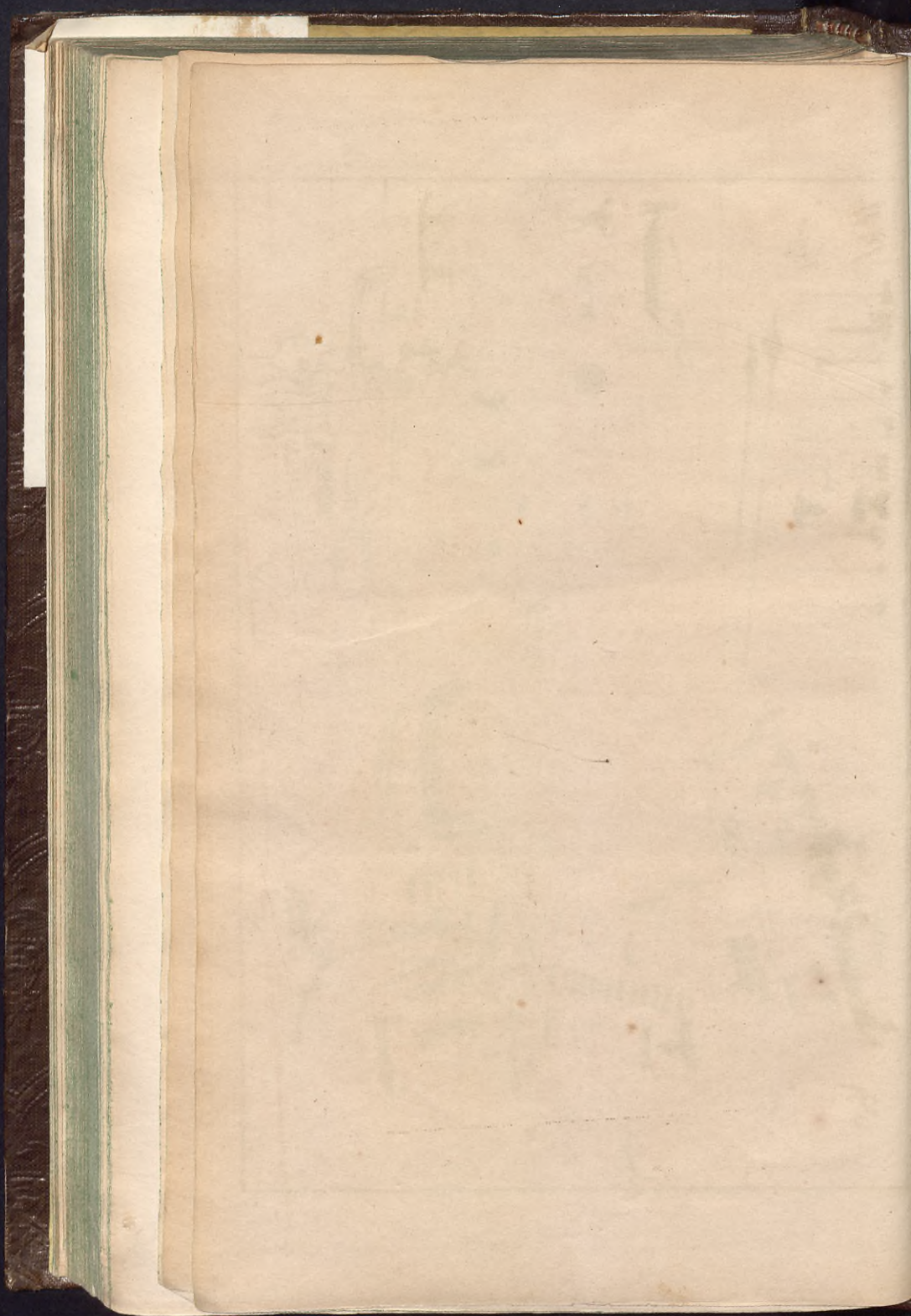

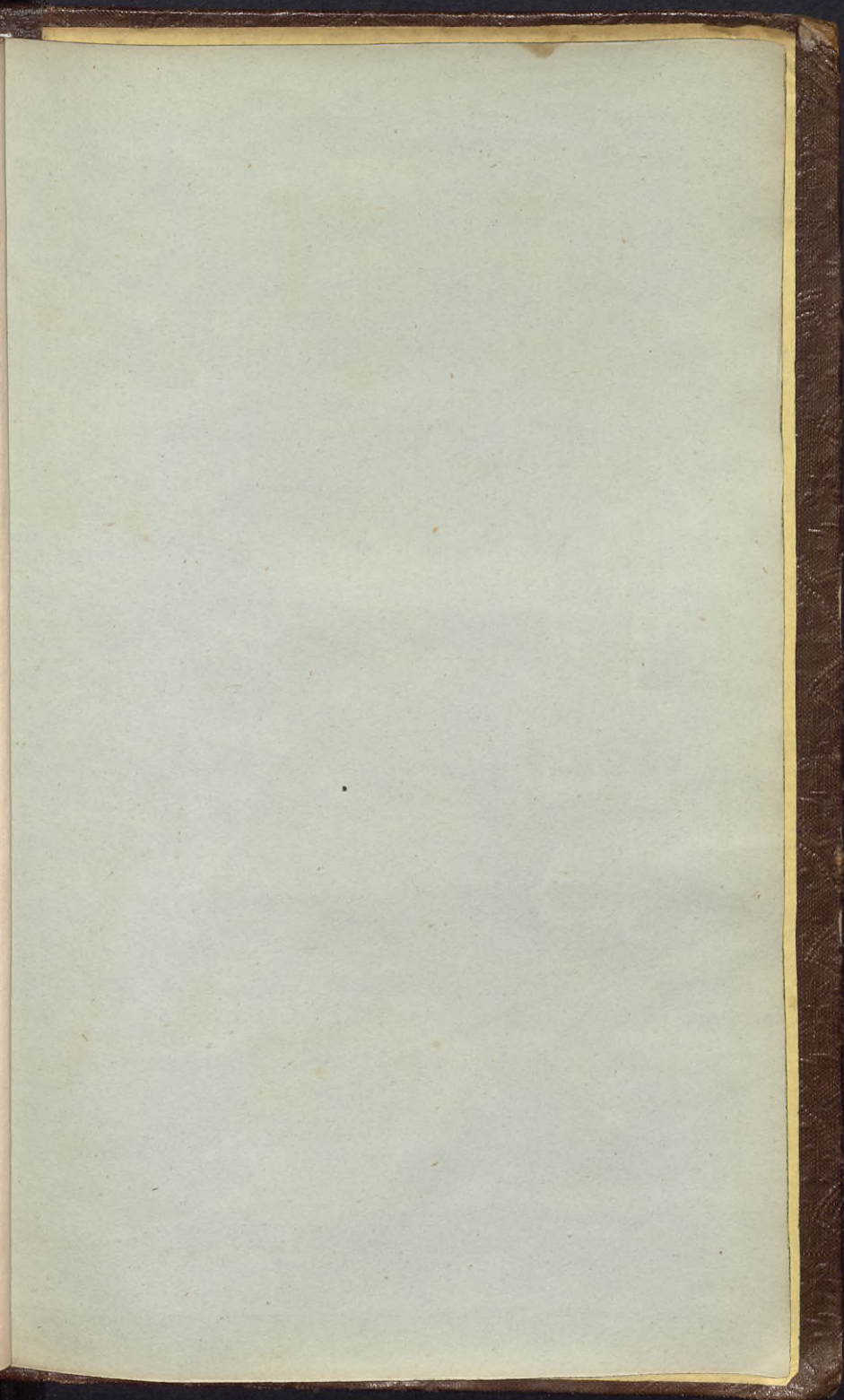

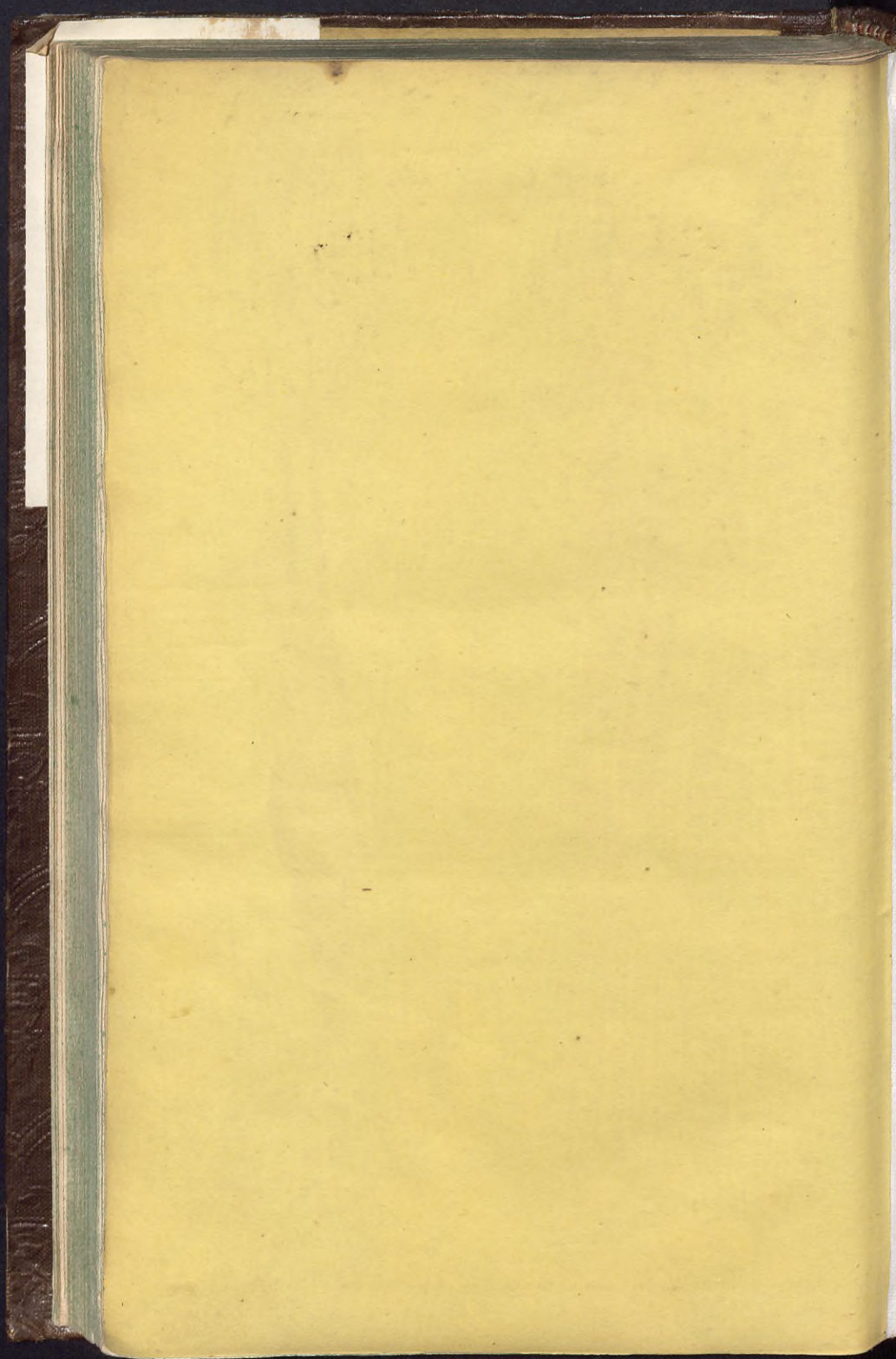

6000125929

Göteborgs universitetsbibliotek

